

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

HECEÖYKÜ'DE BU SAYI

ÖYKÜ GÜNDEMİ

Yılmaz Yılmaz	<i>İlk Öykü Kitapları Üzerine Söyleşiler</i>	3
Hasan Hüseyin Kemal	<i>Havva'nın Dem'e İlk Adımı</i>	7

ÖYKÜLER

Necati Mert	<i>Hatıralı</i>	10
Yunus Develi	<i>Tezgâhtar</i>	13
Mihriban İnan Karatepe	<i>Beyaz Güvercin</i>	18
Güray Süngü	<i>En Güzel Yüzün</i>	21
Fatih Özkafa	<i>Apart Man</i>	24
Murat Taş	<i>Harpagon</i>	26
Gülçin Durman	<i>Kızzuwatna Benim Uzak Sevgilim</i>	30

Hasan Aycın	<i>Çizgi</i>	39
DOSYA	FANTASTİK ÖYKÜ-2	
Hilmi Uçan	<i>Guy De Maupassant/E.A.Poe/F. Kafka ve Fantastik Anlatı</i>	41
Harun İçöz	<i>Fantastik Edebiyatın Dünü ve Bugünü</i>	52
Ertan Örgen	<i>1980 Sonrası Öyküde Eski Yolculukların Yeni Fantastiği</i>	62
Semiha Kavak	<i>Popüler Fantastik Yapıtlara Eleştirel Bir Bakış</i>	70
Ebru Kış	<i>Aşk Artık Burada Oturmuyor Üzerine Bir inceleme ve Bu Eserde Fantastiğin işlevleri</i>	73
Salih Nurdag	<i>Ne içindeyim "Fantastik"ın ne de Büsbütün Dışında</i>	78

ÖYKÜLER

Aykut Ertuğrul	<i>Tüfek</i>	82
Zeynep Hicret	<i>Yıkıklar ve Deliler</i>	86
Esra Demirci	<i>Kese</i>	91
Murat Çelik	<i>Kara Köseleleri Bağlarken</i>	94
Merve Tat	<i>Kilim</i>	100
Yasin Aydınlik	<i>Dışavurum/Yaz Boz/Ses Aynası</i>	102
Cemile Bayraktar	<i>Sevgili Bay X Postanız Geldi</i>	104
Pınar Çelik	<i>Sibel Hanım/Kırk iki Yaşındayım</i>	108
Recep Ayık	<i>Rahtsız Tuğla</i>	110
Zülküf Oruç	<i>Derinceli Ekrem'in Sır Dolu Ölümü</i>	114
Senem Asil	<i>Yeryüzünü Güzelleştiren Kadınlar Ansiklopedisi</i>	118
Emine Batar	<i>Babam Ölünce</i>	120
Ayla Coşkun Ceren	<i>Sonun Başlangıcı</i>	123
Kadir Kulu	<i>Kukla Oyunu</i>	125
Ayşe Bağcivan	<i>Annemin Zuhal Yıldızları</i>	129
Zeynep Delav	<i>Serinlik</i>	132
Ömer Faruk Dönmez	<i>Yunus Develi'yle Kumercin ve Öykü Üzerine Söyleşi:...</i>	136
Ercan Yıldırım	<i>Kumercin</i>	142
Yavuz Demir	<i>Kurmaca-lık Yazılar: Gün Doğar Hikâyenin Üstüne</i>	149
Lütfi Bergen	<i>Esendal'ın Öyküsü ve ideolojisi</i>	156

ÖYKÜ KİTAPLIĞI

Merve Koçak Kurt	<i>Asla Pes Etme</i>	171
	<i>Yoksa</i>	172
İsmail Sert	<i>Yaşamak Üç Defa</i>	173
Şule Akkaya	<i>Aklımdaki Yılan</i>	175

OY KÜ

İki Aylık Öykü Dergisi

YIL: 8 SAYI: 44 NİSAN-MAYIS 2011

Yayın Türü: Yerel Süreli

Hece Yayıncılık Ltd. fiti. Adına
Sahibi: Ö. Faruk Ergezen

Yazı İşleri Müdürü: İbrahim Çelik

Yayın Yönetmeni: Hüseyin Su

Yönetim Yeri
Konur Sk. No: 39/1
Kızılay/Ankara

Yazışma: P.K. 79 Yenişehir/Ankara

Tel: (312) 419 69 13 **Fax:** (312) 419 69 14

İnternet Adresi: www.hece.com.tr
e-mail: hece@hece.com.tr

Teknik Hazırlık: Bülent Güler

Kapak: Sarakusta **web:** www.sarakusta.com

Baskı: Öncü Basımevi **Tel:** 384 31 20
K. Karabekir Cad. Ali Kabakçı İş Hanı No:85/2
İskitler/ ANKARA

2011 Yılı Abone Bedeli:
Yıllık: 45 TL.
Kurumlar İçin: 110 TL.
Yurt Dışı: 100 Euro

Posta Çeki: 149582
Hece Basın Yayın Ltd. fiti.

Gelen yazılar yayınlansa da yayınlanmasa da geri verilmez. İlkelerimize uymayan ilânlar alınmaz.

Baskı Tarihi: 31.03.2011

İLK ÖYKÜ KİTAPLARI ÜZERİNE SÖYLEŞİLER

Konuşan: Yılmaz Yılmaz

İlk öykü kitaplarını yayınlayan dört öykücü ile öykücüye nasıl başladıklarını, niçin öyküyü seçtiklerini ve öykü kitaplarını konuştuk

Hasibe Çerko: 1971 Niğde'de doğdu. İlköğretimi Niğde'de, lise ve üniversiteyi İstanbul'da okudu. İ.Ü.E.Fak. Sosyoloji bölümünden 94'de mezun oldu. Halen İstanbul'da bir lisede felsefe grubu öğretmenliği yapmaktadır. Öyküleri *Gri* ve *Heceöykü'de* yayınlandı. İlk öykü kitabı *Us Lekesi* Şule Yayınları arasında çıktı.

Öykü yazmaya nasıl başladınız?

Yazıya başladığımda hikâye yazayım düşüncesi yoktu aklımda. Elbette yazarak başladım hikâyeye de... Üniversite yıllarımda hiçbir biçim yahut tür ayrımı gözetmeksizin bir şeyler yazıyordum. O yıllarda şiir peşinde sürükleniyordum gerçi. Derli toplu bir hikâye yazmaya çalıştığım zaman ortaya çıkan pek beğenmemekle birlikte bir hafiflik hissettim. Sırtımdan bir yük kalkmış oluyordu yazdığım gecelerin sabahlarında. Kimseyle paylaşmadığım yazılar, gün geçtikçe çoğalmaya ve biraz daha biçim kazanmaya başlamıştı. Anıya benziyordu daha çok. Peşimi hiç bırakmayan hikâyeler hayli zaman sonra yeniden kıstırdı. İki kenarı keskin bir kılıcın altında ve işte, ilk kitabım oluşuncaya dek yazdım. Yazmaktan başka çıkış yoktu bu diyarda. Bunca gürültü patırtı, bunca kesret, karmaşa, gadr, pervasızlık, değersizlik hüküm sürerken etrafımda, yazmayaydım da ne yapaydım? Bu durumda yazı beni mi seçti, ben yazıyı mı varın siz karar verin. Çünkü ben bu ikisi arasında bir ayrım yapamıyorum. Tabii hikâye beni mi buldu yazılmak için ben mi hikâyeyi.

Niçin öykü yazıyorsunuz?

Dediğim gibi. İlle de hikâye yazayım diye bir derdim olmadı. Şiiri seviyordum aslin-

M

ÖYKÜ GÜNDEMİ

H E C E Ö Y K Ü

da ve şiirle uğraşmak istiyordum. Lâkin süreç bunu dayattı bir yandan. Kalemim bu istikamete yönelince teslim oldum. Zorlamadım şu türde yahut bu türde olsun diye. Yazdığım şeyin ne anlam ifade ettiği, beni ne ölçüde temsil ettiğinden başka, dünyanın değerler gömsünden kaç kürek toprak attığım önemlidir ve kaç kazma vurduğum. Şuurumu inşa ederken, maddi olanda ifadesini bulamayan bir zorba - korkunç tarafları olduğu kadar da munis olan; sevimli yüzünü görür görmez korkunç taraflarını unutuverdiğim - daima ensemdeydi. İşte bu zorbanın isteklerine hikâye karşılık geldi geride kalan üç buçuk sene boyunca. Aklım-

da birden fazla kahraman vardı her birisi bir romans değeri taşıyan. Az sözle çok şey anlatmanın imkânlarını ararken, *Us Lekesi*'ndeki ilk hikâye geldi hissimle. Ardından diğerleri. Değil mi ki bir bütünlük olmalı kitap dediğinde. Bu vakit parçalanmışlık içindeki yekpare oluşu hikâyede buldum.

Kitap olana değin hikâyeler neler yaşadı?

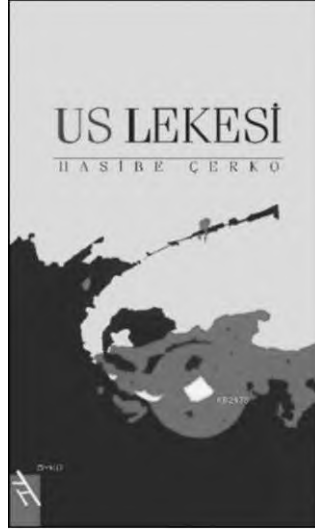
Hikâyemsi metinler adanmaklı hikâye oluncaya dek sabır dedik. Defalarca sil baştan yazdık öteki benimle, sürekli konuşup durduğum o demateryal varlıkla. Mesela kitabıma konu olan hikâyelerimden ilk yazdığım Sayıların Baladı adlı hikâyenin defalarca üstünden geçtim, kısmî değişiklikler yaptım olmadı yeniden yazdım. Bayağı beğendim. Üç sene sonra baktım ki kafamdakiyle metinde olanlar bambaşka düzeyde, yeniden bir kurguyla yola çıktım. Hepsi çok sıkı bir beğeni çitasını geçtiğinde ancak girebildi kitaba. Hep sancılıydım fakat kimi zaman kapıldım ancak umutsuzluğa. Dostluk ve samimiyet harmonisiyle edebiyat ufkumu kuşatan ve varlığını daima yanımda hissettiren güzel insan, Ali Ural'dır. İlk hikâyelerimden birini, sevgili

Celal Fedai'nin yoğun bir emekle çıkardığı *Gri* dergisinde yayınlayan odur. Heyecanla karşıladığı bu hikâye kitabıma da girmiş olup Bir Sokrates Oyunu adlı hikâyedir. Üstattan aldığım güvene yaslanarak Ardı ardına denemeler ve kitaba dâhil olmayan hikâyeler yazdım, bir kısmı çeşitli *e dergiler* içinde bu yazıların. *Heceöykü*'de yayınlanan hikâyelerimin ilk tutkulu okuyucusu yine Ali Ural'dır. Böyle söylüyorum, çünkü önüne koyduğum metinleri bütün bir insanlığının tesirinde okur. Eleştirilerini yaparken bile aynı coşkuyla yapar. Bunun üzerine ne desem kırık, ne yazsam yarım kalacak...

*Us Lekesi'*de neyi anlatmaya çalıştınız?

Pek çok şeyi... Baktım ki iş zannettiğimin çok daha üstünde bir sadelik, bir birlik, bir anlamlılık istiyor -bu anlam çok katmanlı, çok varyantlı olacaktı elbette ama katmanlardan biri diğerine nispetle bir değer kazanacaktı Şöyle ki: Alt ve üst dediğimiz şeyin ölçüsü nedir? Az ve çoğun başına gelenle aynı. Alt dediğimiz, ortaya göre altta fakat altın altına göre yukarıdadır. Üst de ortaya göre yukarıda üstün üstüne göre göreceli olarak orta ve

alttır. Az ve çok da mutlak olmayan pek çok varyantla değişip delinecek kavramlardır. Herkes kendi öncelikli katmanını nasıl bulur bunca sözün içinde deyip bütün bir değer ve bir birliğin yoluna revan oldum. Ayağımın altı boşalıyordu ve her an düşme tehlikesiyle karşı karşıyaydım, sür git kayan bir zemine karşın, kavi durmayı öğrenmekten gayri seçeneğim yoktu. *Us Lekesi* hikâyelerini yazarken omuzlarıma hep bir nefes, bir gölge sındı. Buradan rahatlıkla söyleyebilirim ki bu kitaptaki hikâyeler ruhu olan, beni adım adım takip eden, sürçtüğümde dengemi sağlayan, ben mesafe aldıkça garip hissiyetler çı-

H E C E Ö Y K Ü

karan bir varlığa büründü. Kulağıma eğilip ışıklar çaldı ve sonra ışıkların anlamını sordum, bağıarak konuştu: "İnsan, nihai yalnızlığın çocuğu olduğuna burun kıvrır kıvrırmaz kendinin, özünün yabancı oldu. Akli lekeleni benî âdemin." Değer yitimine ve insanlaşmaya katkıda bulunmamaktı; insanî olana taraf, bunun dışındakilere karşı olmaktı öncelediğim *Us Lekesi'nde*.

Güzide Ertürk: 10 Eylül 1985'te İstanbul'da doğdu. Newport International University, Davranış Bilimleri bölümünden mezun oldu. Öyküleri; *Heceöykü*, *Varlık*, *Türk Edebiyatı*, *Gri*, *Mühür* ve *ikinci Yağmuru* dergilerinde yayımlandı. İlk öykü kitabı *Düşüş* Şule Yayınları arasında çıktı.

Öykü yazmaya nasıl başladınız?

Bu sorunun cevabını ben de bilmiyorum. Kendimi öykü yazarken buldum ve bir daha vazgeçemeyeceğimi düşündüm. Fakat bir başlangıç noktası varsa, bu okuma başladığım zamanla paralel bir çizgidedir. Edebi metinlerin güzelliği ve hayal gücünün sınırsızlığı beni bir mıknatıs gibi kendine çekti.

Niçin öykü yazıyorsunuz?

Öykü dilini seviyorum. Öykülerin kendine özgü kurgusu, dili, karakterleri kalemimi cezp ediyor. Kısallığın gizemi ve büyü, öyküye yönelmemin başlıca sebepleridir. Öykülerime başlarken zihnimi tazelemek, üslubumun sınırlarını zorlamak ve hayal gücüne yeni renkler katmak kişisel yazarlık maceramın vazgeçilmez unsurları. Kalemimin ucunu her defasında sivirtmek, sık sık gözden geçirmek zihni mi ayakta tutuyor. Romanın dingin, biteviye sürüp giden uzun soluğunun yanında, öykünün hareketliliği bir bahar havası gibi.

Kitap olana değin öyküleriniz neler yaşadı?

Öykülerim benden çok çekti. Onları kolay kolay beğenmedim, güzelliklerinden zi-

yade kusurlarına yönelip sivri yerlerini törpülemeye çalıştım. Kuru bir dal parçasına sivri bir bıçakla şekil vermek gibi bir deneyimdi bu, benim için. Kütüphanemdeki kitapların hepsine yaşayan ustalarımın gibi saygı duyuyorum ve sayfalar arasındaki öğütleri, fikirleri can kulağıyla dinliyorum. Doğu ve Batı kaynaklı sanat eserlerinin her biri benim destekçim. Hikâyelerim başta *Heceöykü* olmak üzere *Türk Edebiyatı*, *Varlık*, *Mühür* gibi dergilerde yayımlandı. Bu süreç içerisinde eleştirinin gücünü fark ettim. Yazarken çokça faydalandığım kaynak ustaların yönelttiği eleştirilerdir. Fikirlerini, desteğini ve eleştirisini eksik etmeyen A. Ali Ural ustamdır.

Düşüş'te kimleri ya da neyi anlatmaya çalıştınız?

Düşüş, birbirinden bağımsız yirmi öyküden oluşan bir kitap. Karakterler ve kurgular da her öyküde farklılık gösteriyor. Yirmi hikâyenin de kendine özgü bir doğası var. Osmanlı döneminde geçen yahut günümüzde yaşanan hikâyeler kurgulamak; kimi zaman Kaz Dağları'na, kimi zaman Washington'a, kimi zaman İstanbul'un arka mahallelerine zihinsel bir yolculuk yapmak; hayalimde yaşanan hü-

zünlülük yahut ironik olayları kâğıda aktarmanın tadını okuyucuyla paylaşmak istedim. Farklı karakterlere, kültürlerle sahip öykü kahramanlarını aynı kitapta yaşatmaya çalıştım. Gerçek hayatta bir araya gelmeleri mümkün gözükmeseydi de *Düşüş'te* hepsi birbirinin sırtına yaslanıyor.

Murat Taş: 1973'te Malatya/Akçadağ/Karapınar Köyü'nde doğdu. A. Ü. Ağrı Eğitim Fakültesi'ni (1996) bitirdi. Öğretmenliğe başladı. Öyküleri *Değirmen*, *Berfin Bahar*, *Heceöykü*, *Öykü Teknesi*, *Evrensel Kültür*, *Havuz*, *Temrin* ve *Güney* dergilerinde ya-

H E C E Ö Y K Ü

yırtıldı. 2010 yılında Edremit Belediyesi'nin düzenlediği Sabahattin Ali Öykü Yarışması'nda ikincilik ödülü aldı. İlk öykü kitabı *Keşke Yine Kar Yağsa* Ferfir Yayınları'na yayınlandı.

Öykü yazmaya nasıl başladınız?

Sarıkamış'ta yazıyordum bir şeyler. Yazdıklarım işe yarar şeyler miydi, bilmiyordum. Sarıkamış'ta o yıllarda kitapçı bile yoktu. Dergilere ulaşamıyordum. 2002'de Adapazarı'na atandım. Burada Necati Mert'le tanıştım. Onun tavsiyelerine uyarak yeniden yazmaya başladım. Bu, üç yıl sürdü böyle. Üç yıl boyunca okudum ve yazdım. İlk öyküm Adapazarı'nda çıkan *Değirmen* dergisinde yayımlandı. Gerisi geldi.

Niçin öykü yazıyorsunuz?

Ben de yazmalıyım, dediğimde aklımda iki tür vardı. Öykü ve roman. Necati Mert'le tanışmam romanı ikinci plana itti. Necati Mert roman yazsa da, belki de ilk kitabım roman olurdu. Roman gibi tutulmasa da okuyucu az olsa da öykü romandan daha keskin dir. Yazarken imkânı boldur romancının, manevra alanı geniştir. Anlatacaklarını sayfalarca uzatabilir. Yani romancı bir binanın kabasını yapan ustaysa öykücü de binanın in-ce işlerini yapan ustadır. İş daha zordur öykücünün. Romancının on sayfayla anlattığını belki beş on cümleyle anlatmak zorundadır öykücü. Okuyucu içinde aynı şey geçerlidir. Roman, okuyucuyu yormaz. Ama öykü öyle değil, okuyucuyu yorar öykü. Satır aralarını doldurmasını ister okuyucudan, buzdağının görünen kısmından, görülmeyen kısmını görmesini bekler. Sonra romanın sığmadığı dar alanlara öykü sığar. Gördüğünüz, duyduğunuz, hissettiğiniz hayata dair küçük ayrıntıları, anları ancak öyküyle anlatabilirsiniz.

Kitap olana değin öyküleriniz neler yadı?

Değirmen'den sonra *Berfin Bahar*, *Heceöykü*, *Öykü Teknesi*, *Evrensel Kültür*, *Havuz*, *Temrin* ve *Güney* dergilerinde yayımlandı öykülerim. Ustam yukarıda da belirttiğim gibi Necati Mert. Üzerimde büyük emeği vardır Necati Mert'in.

Keşke Yine Kar Yağsa'da neyi anlatmaya çalıştınız?

Sanırım hiçbir öykücü şunu/şunları anlatan bir öykü kitabı yazayım, diye başlamaz işe. Öykü kitaplarında konu olarak bir bütünlükte beklenmez çoğu zaman. *Keşke Yine Kar Yağsa*'daki hikâyelerde de böyle bir bütünlük yok. Her hikâye ayrı bir dünya. Öykü kitaplarının çetkiciliği de buradadır sanırım.

Mukadder Gemici: 1974'de İstanbul'da dünyaya geldi. İstanbul Üniversitesi TBMYO Radyo TV Yayımcılığı'nı bitirdi. 1994-2001 arası Kanal 7'de çalıştı. Hikâyeleri *Dergâh* dergisinde yayımlandı. Halen bir kamu kurumunun basın müdürlüğünde çalışıyor. Evli; Hüseyin, Zeynep ve Asaf'ın annesidir. İlk kitabı *Asla Pes Etme* Dergâh Yayınları'ndan çıktı.

Öykü yazmaya nasıl başladınız?

Genel olarak metin yazma işleriyle epey uğraşmıştım. Ama hikâye tamamen kendiliğinden geldi. Günlük hayatta karşıma çıkan olaylar, davranışlar, cümleler bir *sevkitabii* ile yönümü hikâye yazmaya çevirdi. Uzun zaman yazdım ve çekmeceye attım.

Niçin öykü yazıyorsunuz?

Dert, beni hikâye yazmaya sevk eden halin istisnasız ortak özelliği. Ben o derdi, gerçek dünyadan kurmaca bir dünyaya taşıyarak anlatmaya gayret ediyorum. "Edebiyat yapma" gerçek anlamından uzaklaşıp mecaz anlamıyla hayatımıza neredeyse tamamen yerleşmiş olsa da bir derdi anlatmak, belki o derdin

sağalmasına, hayatı daha iyi idrak etmeye yar-
dımçı olur, kim bilir?

Kitap olana değin öyküleriniz neler yaşadı?

Önceden kendi halinde akan küçük bir ırmak gibiydi hikâye yazma gayreti. Bir olay beni tetiklerse, özellikle de canımı çok sıkarsa yazıyordum. Burada iki arkadaşımın adını zikretmeden geçemeyeceğim. Hikâyeci Gülçin Durman ve şair Hamit Tokmak, çekmece de duran hikâyelerimi, uzun yıllardır tanıdığım Mustafa Kutlu'ya göndermem konusunda ısrarcı oldular. Hikâyeler *Dergâh* dergisinde yayımlanmaya başladı ve yayımlandıkça benim hikâye ırmağının debisi de artmaya başladı. Mustafa Bey zaman zaman nasihatleriyle ırmağın yatağına yön verdi ve sonunda *Asla Pes Etme* adıyla ilk hikâye kitabım yayımlandı.

Asla Pes Etme'de kimleri ya da neyi anlatmaya çalıştınız?

Cami avlusunda bulunan, kız kardeşleri için hayatını feda eden abla, soba zehirlenmesinden ölen iki kardeş, aşkını ve yurdunu terk etmek zorunda kalan ermeni kız, erkek çocuk doğurabilmek için hayatını kaybeden anne, son seçimini kazanamayan belediye başkanı, evlendikten sonra en iyi arkadaşını kaybeden kadın, başörtüsü nedeniyle terk edilen genç kız. Sokaktaki kalabalığın içinden karakterlerle gerçek insan hikâyelerini yani bizi anlatmaya çalıştım *Asla Pes Etme'de...*

HASAN HÜSEYİN KEMAL

HAVVA'NIN ÂDEM'E İLK ADIMI

Bir daha görmemişti istese de Âdem kadını. Yorulmuş bir aslan gibi ölümle yaşam arasında atıyor gibiydi kalbi. Yattığı yerde ise uslu bir çocuk gibi. Bu sefer Havva'yı

görse koşabilir miydi ardından meçhul. Bir taraftan içinde kıvılcımlanan ateşi söndürmek isterken öbür taraftan Havva'yı çağıran hayaller seramonisi. Nota nota kaplıyor gibiydi her hücrelerini.

Hep ürkek kaldı kaçtığı o günden beri Havva. Âdem duygularını paramparça edecek bir serseri mi yoksa uğruna ser verecek bir yiğit miydi bilemedi. Ancak Havva'nın gözleri pırıl pırıl parladı bir ceylan gibi. Aklında dolaşan cümleler birbirini izledi sekererek. Son cümlesi "Ne olacak şimdi?" Âdem'in tekrar kendine doğru geldiğini görse

ayaklarını toprağa sağlam basarak dikenleriyle dikilebilir miydi bir gül fidanı gibi. Havva bunları düşünürken içinde bir yankı buldu esaret ve cesaret arası.

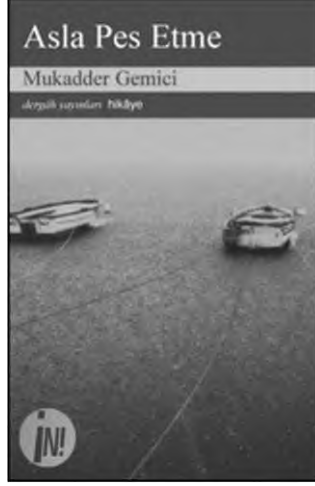
Cürmü kadar yer yaktı bu ateş ama arzın merkezindeki lavlar gibi yayılmaya hazırdı. Yüreklerin kabukları kırılıyordu. Duygulardaki deprem başlıyordu artık. Kıtalar kıtalara yaklaşıyordu.

Mevsimlerden Bir Martı

Kaç mevsim geçti bilinmez gülün yapıtlarından ama toprak yine aynı toprak, kâdın ve Âdem de öyle. Aydınlıkta kaybolmuş kara delik gibi çekiyorlardı hala birbirlerini. Aşk onların bir kez daha buluşmasını isterken onların da kalplerine kök salmayı bekledi. Ve o gün geldi.

Kadın bir kış bahçesinde çayını yudumlar-ken bir şeyler çiziyordu önündeki kağıda "Martı". Ancak martının üstünde yüzdüğü suyu çizmemiştir. Tam suları çizerken dalga dalga bir soru kapladı içini " Martı yalnız mı yüzecek?"

Derinden "Benlik" üzerine düşünürken bir gölge düştü, kendisinden kış güneşinin merhametli ellerini çektiren. Başını kaldırdı ve baktı ki Âdem. O an sanki bütün martılar denizlerden uzaklara sürgüne gönderilmişler de can çe-

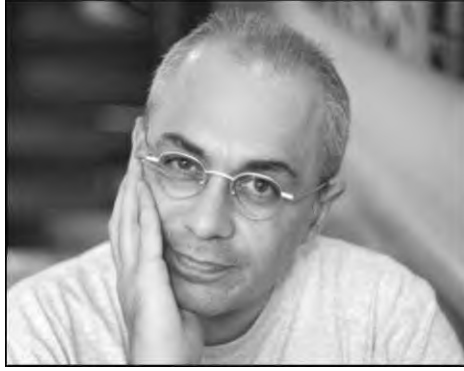

H E C E Ö Y K Ü

kişiyorlar gibi hissetti. Bütün denizlerin suyu çekilmiş gibiydi. Âdem tekrar bütün gerçekliğiyle dikiliyordu Havva'nın karşısına.

Bir kıştan bir bahara inmişcesine seyyah rüzgarların sürüklediği bir yaprak gibi duruyordu Âdem. Havva'nın gözlerine baktığında gül rengi bir ateşe düşmüşcesine yandı bütün sevgi sözcükleri. Okyanusun sakin dalgaları gibi Havva'nın ayaklarını ıslattığını hissetti ama Havva okyanusun kendini yutması korkusuyla telaşlandı.

Âdem asil bir at gibi eğdi boynunu ve dizlerinin üstüne çökercesine oturdu masaya. Padişah'ın atiyelerini ancak matiyeleri taşır sözünün yankısı olarak Havva'nın aşkını da ancak kendi gönlünde taşıyabileceğini düşündü. Havva kıpırdımadı, kalkıp kaçmadı. Zaten kaçacak bir yeri de kalmamıştı. Havva yalnızlık toprağında son geri adımını da atmış oldu. Bir adım ilerisi de Âdem'in toprağıydı. An içinde anı yaşamışçasına kalbi hızla attı ve Âdeme "Konus" dedi. Adam ise "Allah Âdem'e bütün isimlerini öğretti ama bana aşk ismini tam öğretmedi. Sizinle.. "derken Havva yarıda bıraktı Adam'ın sözlerini. Bütün zarafetiyle masadan kalktı ve Âdem'e doğru bir adım attı.

Ali Teoman

yılları arasında iş ve öğrenim nedenleriyle Londra ve Paris'te bulundu. Bu dönemde, diğer uğraşlarının yanı sıra sokak müzisyenliği de yaptı. 1993 yılında İstanbul'a döndükten sonra, yazı çalışmalarına daha çok zaman ayırmak amacıyla mimarlığı bıraktı ve çeşitli üniversitelerde İngilizce okutmanı olarak çalıştı. Ali Teoman'ın yayımlanmaya hazır bütün kitapları Yapı Kredi Yayınları'ndan çıkacak. Bu kapsamda yazarın Taş Devri adlı yeni öykü kitabı nisan ayı başında okurlarla buluşacak. Eserleri: Öykü: Gizli Kalmış Bir İstanbul Masalı (Nurten Ay adıyla 1991, Ali Teoman adıyla 2007), İnsansız Konağın İkonu (1993), Pervaneler (1998), Aşk Yaşama Çok Uçuk (2006), Taş Devri (2011). Roman: Uyku da Çocuk Ölümüyle (Konstantiniyye Üçlemesi I, 2002), Bir Garip Cindi Zümrüdüanka (2005), Karadelik Güncesi (Konstantiniyye Üçlemesi II, 2007), Eşikte (2008: Fransızcaya çevrildi: Actes Sud). Anlatı: Café Esperanza (2010, Fransızca yayımlandı). Günce: Gezin Günce - Britanya Defterleri (2011)

YENİ ÖYKÜ KİTAPLARI

ALİ TEOMAN VEFAT ETTİ

Edebiyatımızın genç ve verimli yazarlarından yazarlarından Ali Teoman 24 mart günü vefat etti. Ali Teoman, 1962 yılında İstanbul'da doğdu. Orta öğrenimini İstanbul Alman Lisesi'nde, yüksek öğrenimini ise İTÜ Mimarlık Fakültesi, MSÜ Mimarlık Fakültesi ve Sorbonne Üniversitesi Plastik Sanatlar Fakültesi'nde tamamladı. 1989-1993

MURATHAN MUNGAN, KİBRİT ÇÖPLERİ (Metis Yayınları, İstanbul 2011, 81 öykü: Duman İşaretleri; Vaat; Kapı Ağzında; Ölümün Güçlendirdiği; Başlamaması İçin; Sabaha Uyanmak; Bardak Altlıkları; Konuşamadıklarımıza; Bir Yalnız; İşsiz; Müfide; Kanepe; Köpeklerle Hatırlanan; Baba Oğul; Hayat Böyle!; İkna; Ardış; En Küçük Hala; Ağaç Zamanı; Tutukluk; Buluş; İyilik Karşısında; Arkadaş; Üçte Bir; Hazırlık; Be-

H E C E Ö Y K Ü

denin Bedenleri; İlk; Neden Mi Vurdum?; Cümleler; Başlangıçsızlığın Hikâyesi; Katlanmak; Sahaf'ın Söylediği; Hatırlamanın Serabı; Gazete Örtüsü; Selama Çıkmak; İştah; Mide; Bir Kadın Yazar Sorunsalı; Ailenin Önemi; Kayıtsız; Sevişme Sonrası; Gölgede; Akıldışılığın Zehri; Rüya Ayna; Masa; Çay Bahçesi Şarkıları; Kaportacı Emin; İyi Ve Makas; Sinema Ve Aşk; Keşke Böyle Olmasaydı; Kavga; Latif'in Karısı; Saklı Yas; Uzak Sesler Durgun Yaşamlar; Gaz, Ruj; Eskilerden Konuşmak; Han Pencereleleri; Özel Anların Işığı; Yüzme Kayaları; Oyuncakların Gözleri; Bu Konuşmalarla; Adli Muhabir; Nihayet; Sarıturaçlar'daki Arsa; Şehrimizde Misafir; Yaşar; Yenge; İksir; Bazı Anneler; Ergen; Fal; Saat Kulesi; Seks; Polisiye Ayrıntı; Gece Kulübü; Kış Mutsuzluğu; Aile Yaraları; An; Şöyle Olsun Böyle Olsun; Sır Kâtibi; Duvargeçenler; Öykü, Yol, Hayat)

ÂLİM KAHRAMAN, GEÇİT (Kapı Yayınları, İstanbul 2011, 17 Öykü:Tuhaf Bir Durum; Yolculuk; Size Kendimden Bahsedeyim; Dergi Yönetmeyi Seviyorum, Ama...; Beklenmeyen; Mihail; Sipariş Üzerine Yazılan Hikâye; Hikâyecinin Yargılanması; Hikâyecinin Karısı; Rapor; Atanmış Hikayeci; Pürüz; Eleştirmenin Açıklaması Her Şeyi

Değiştirecek mi?; Geçit; Tuhaf Bir Tren Yolculuğu; Hurdacı; Hepsi Hikâye)

HASAN ÖZKILIÇ, LATAROS DEĞİRMENİ'NDE ÜÇ DAKİKA (Can Yayınları, İstanbul 2011, 9 öykü: Saba Gülistan Gelmez mi; Dünyanın En Güzel Gözleri; Dizkırma; Lataros Değirmeni'nde Üç Dakika; Hayalci; "Ah Kardeşler!"; Rüzgârlı Sokak; Nehrin Kıyısında; Yürek Kaşıntısı)

NİLÜFER AÇIKALIN, ÇILDIRTAN ÖYKÜLER (Marjinal Kitap, İstanbul 2011, 15 öykü: İhanet İhtimali; Senden Vazgeçmek; Sorunlu Bir Ayrılık; Eylülde Cennete Gel...; Geçmiş Olsun Sevgilim; Tuhaf Benzerlik; Sürüsünü Kaybeden Çoban; Bay ve Bayan Lapa; Yalınayak ya da...; Dörtmala Beyliğinin Delisi; Araf'a Al Beni; Kümeste ki Hayalet; Sophia Loren'in Elleri; Ağlaşan Kadınlar; Delinin Zoru)

ESRA E. KARAOSMANOĞLU, KUM ŞEYTANLARI (Yitik Ülke Yayınları, İstanbul 2011, 18 öykü: tökEZleme; Ateşe Uyanmak; Satılık; Her Şeyin Geçtiği Zaman; Elif ve Ashı; Aksak Köy; Kısa Öykü; Mukadder Hanım ve Dilenciler; Sözcüklerin Rengi; Yalnız ve Kral; Mastika Kokulu Yalnızlık; Öteki; Gerçek; Sanrıların Ardında; Virüs; 16. Dış 35. Yaş; Uçuş; On Üçüncü Vagon)

NECATİ MERT

HATIRALTI

larlayım. Hep. Her sabah. Sevmeyenler varmış. Sevilmez mi hiç! Sevilmez mi kahvaltı! Hem masal gibi olmalı masa. Peynir mutlaka: Abaza, keçi, Ezine koyun. Kaşar, elbette Kars. Yatıracaksın sandviçin içine, ooh! Eskiden simitçiler geçerdi. Seselemler: Simiiiit! Alırdık, dolgunlardan da domates doğurdık. Hem bahçeden. Sardunyanınkine benzer mi domatesin yaprağı? Aklimda baharatlı bir koku kalmış. Ceviz güzelmiş. Kayısıyı geçince, armuda gelmeden bir ağaçtı. Tertemiz. Kocaman. Başımı kaldırır bakardım. Dallar dallarla. Yapraklar koyu yeşil. Öğlense eğer ve ağustossa bir de, bir güneş vurur, yapraklar bir şeffaflaşır ki cennet orada sanırdım. Nerden geliyor bu ceviz? Dimdik nasıl duruyor bu ağaç? Çocukluk işte! Bunları sormazdım. Dedem akşamları zembille gelirdi. Zembil: Yassılığıyla bavula, hafifliğiyle torbaya benzer, hasırdan örülmüş esnek sepet. Evin erzakı olur içinde: şeker, un, yağ... Yağ, topaktır. Köylü yapmış, bakkala getirmiştir. Erzakı indirir babaannem. Yerleştirir. Yağı eritir. Kokmuyor şimdi yağlar. Kıssa, pazarsa sobanın önüne kurulmuştur sini; etrafına yan yan bağdaş gelip otururuz. Sobanın üstünde maşa, maşanın üstünde ekmek... Kızarır. Acele ederim. Sabret, der babaannem. Az bekle. Ekmeğine yağ süreyim, öyle. İncecik sürer, ıslı ıslı olur ekmek. Ne güzeldir! Yazın, ikindileri yumurta haşlar. Çabucak soyar, dörde böler. Üstüne kırmızı toz biber. Hamur işiyle verir. Yerim. Severim. Ama yumurtayı bana soydurtmaz. Büyüyünce, der. Bölmese ya! Yumurtanın avucuma gelir yumuşaklığı olur, hoştur, alayım, tutayım isterim; olmaz, der. Hıdrellezle yumurtacılar dökülür sokaklara. Renk renk haşlanmış yumurtalardır. Kırmızı, yeşil, soğan kabuğu... Bıyıkları terlemeye henüz geçmişler, afili delikanlılar, çırak ve kalfalar, kaldırım mühendisleri, arada bizim gibi mektepliler arabanın başına dikilir, gözümüze kestirdiğimiz yumurtayı elimize alır, ön iki dişimize sivri ucundan ufak ufak vurup test ederiz. Tık! Tık! Tık! Güvendiysen, yat, deriz. Yumurtayı öyle sıkı avuçlar ki yatan, adeta sıkıştırır, ucu görünür bir tek yukarıdan. Yanaşır ucu uca vurursun. Kırılan kaybeder. Hepsi köy. Nasıl yumurta bu böyle? der Halil İbrahim, kokuyor. Ayol, hepsi çiftlik. Hepsi viyolde. Hem kokar. Yumurta bu. Çocuk işte! Şimdi de çocuğu yapıyor aynı huysuzluğu. Yap! Yap! Haydi tosunum! Kapı tok-

maklanır, ipi çeker babaannem, kapı açılır, kapıda, elinde sepetiyle köylüsü -Çelebiler'den Asım Dayı. Merdivene seslenir: Şer'fe! İlaçım mı yımırta? Değildir. Kümes. Tavuk. Bakraç tepeleme. Yine de alınır. Kilerde kış için tutulan armut gibi, kavun gibi saman altındadırlar. Dayı eşeleye eşeleye bir bir çıkarır. Yumurtanın sarısı samandan sanırdım. Gülerlerdi. Bir gün erken almış sudan babaannem. Koydu tabağa. Vurdu bıçağı. İki ay buluttan sıyrılırcasına sıyrılıp gülümsedi. A! Kayısı olmuş bu. Dedem âlem adamdı! Kiraza küpe derdi, patlamayan mısıra keçi. Samana hasır. Zeytindi. Çatalı batırmak, zeytini önce dudaklarına almak, sonra ucundan ısırarak, ısırarak. Tuzlanmak. Kursaklıyız. Bütün yemezdik. Katık et, derlerdi. Eşek zeytininde kolay, onunla kursaklandık biz. Halil İbrahim, adını sevmedi, yemedi. Şaka, şaka dedik. Kalamata bu. Ye. Hem korkma, ısırılmaz. Kalem sandı. Galamata! dedi. Kalamata! dedik. Galamata! Tamam, dediğin gibi olsun. Öyle yedi. Keçi! Minyonu da okulda öğrendi. Bir yumurtada olan gıda sekiz zeytincikte varmış, öyle demiş öğretmen. Yumurtasız olmaz, yumurta sevmeyenler zeytin yesin. Yedi vallahi! Ne yedi ne dokuz. Tam sekiz. Koca adam oldu, bırakmadı. Hâlâ. Zeytindi. Psikoloji dersindeydik. Kapı vuruldu. Gir! denilmeden girdi. Cevizin berisindeki kayısı ayaklanmış da gelmiş gibi. Çatalında da iki yumurta varmış gibi. Hoş mu bakıyordu? Hoşluk mu yapıyordu? Galiba değil. Ama bir hoş olduk. Henüz çağlaydık. Onun da bir misyoner yumuşaklığı vardı üzerinde. Suzan Hanım bile hoş oldu. Bir kadın bir kadına bakıyorsa ikisinden de korkulur. Kızım, geç kalmışsınız, bari dikilmeyiniz, geçiniz. Elindeki kâğıdı uzattı öğretmene, naklen gelmiş meğer, sonra göğsünde el boyunda bir defter -içinde belki şiir miir, belki name- bebekli bir anne gibi, yok, yok, ıslak zeminde yürür gibi adımcık adımcık yürüdü, kızların arkasındaki boş sıraya çift sarılı oturdu. Yumurta yumurtaya benzer derler. Benzemiyor. Onu gördükten sonra fark ettim önceki kızları da. Gelen çok başkaydı. Naylondu. Diyeceksin ki: Hani zeytindi? Zeytin. Bakışı zeytin. Dinleyişi zeytin. Oturuşu zeytin. Hele salınışı! Sakin. Yumuşak. Kuzu. Ama tuzlu. Abilasına gelmiş, okulu yanında bitirecekmiş. İkinci geçitte durur, yol kapar, yol açar, makas değiştirir bir demiryolcuymuş eniştesi. Nerelidir? Annesi, babası kimdir? Gelişi neden? Bunlar hep meçhul kaldı. Hoş, bu soruları şimdi soruyorum zaten. O zaman peşine takılmak, zeytine saran arsız fasulyeler gibi hayaline sarılmak yetiyordu. Bir uzun, uzak yolculuk vaadi vardı yürüyüşünde. Nasıl yapıyordu bunu? Bizimle olmuyor, bizi umursamıyor, bize bakmıyordu, kızlara da hatta mesafeliydi, belki bundan, bu aldırmaçlıktan, kızlar gözlerini üzerinden alamıyor, biz delikanlılarsa yola onunla çıkmış gibi peşinden ayrılmıyorduk. Naylonmuş. Bugün naylonun girmedığı yer yok. Her

H E C E Ö Y K Ü

verde. Ama o zaman ilk görüyoruz. Sanki ipek. Sanki şeffaf. Gergin. Lastikle böyle olmaz, konçlarında başka bir şey var bunların. İki bacağı yan yana iki dal kara kalem yapıp sekişli yürüttüren o. Bizi maşa üstündeki ekmek gibi kızartan o. Diyeceksin ki: Öteki kızların nasıldı çorapları? Hayır! Sormayacağım baba. Sen öyle sanıyorsun. Annem gittiğinden beri bir haller oldu sana. Üzülüyorum. Böyle şeyler anlatmazdın sen. Anlatmaz mıydım? Anlatırdım. Anlatırdım. Annen olsaydı da anlatırdım Halil İbrahim, sen ve çocuğun olsaydınız da anlatırdım. Ama yoksunuz. Olmadınız. Hiç olmadınız. Bugün 29 Şubat. Doğum günüm. Ömrümün yirmi üç bin üç yüz yetmiş altıncı sabahı. Kendimi bildim bileli, masa boşmuş, bomboşmuş, aldırılmaz, hasırı kaldırır anlatırım. Güne hep aynı masalla başlarım. Hatıraltı-«

YUNUS DEVELİ

TEZGÂHTAR

Allah kahretsin! Beni de, her şeyi de kahretsin. Batsın bu dünya. O ateş Ayaksın dilimi de, onun adını ağzıma almayayım. Nasıl oluyor anlamıyorum, bir de bakıyorum ağzımdan çıkıvermiş. Allah kahretsin!

Benimle böyle oynuyor işte. Kovuyor, azarlıyor, lânet ediyor; yetmiyor bunu tüm inananlarına söyleyip onlara da lânet ettiriyor. (Onların arasındaki lakâbım 'şeytan aleyhil'lâne' biliyorsunuz.) Ama benim bu kahrolası dilim beni dinlemiyor. Bir dilime söz geçiremiyorum. Bazen düşünüyorum, bu dil benim mi, değil mi diye. Körolası! Bir duyan olsa ben ne diyeceğim? Ateş bizi azdırmaya çalışıyor da, kendisi Tanrı'yı dilinden düşürmüyor, derlerse ben ne yaparım?

Beni böyle rezil ediyor, böyle çelişkilere, açmazlara, çıkmazlara düşürüp duruyor. Önce heyecanlandırıyor, sonra hevesimi kursağımda bırakıyor. Kurşanı bir görseniz, dilinizi yutarsınız. İstemez olaydım o süreyi. Bana neydi kimin ne yaptığı, ne yapacağı. Bilseydim bu denli zor olacağını bu işlerin, süre müre istemez, oturdum oturduğum yerde. Çekilirdim köşeme, seyrederdim ortalığı. Herhalde şu koskoca âlemde bir yer bulurdum kendime. Zaten o beni âlemden kovmadı ki, yanından kovdu. Defol git, seni gözüm görmesin, dedi. Yoksa, dileyeydi beni o anda yok edemez miydi? Demek ki, işyanıma rağmen benim hayatta kalmamı istiyordu. Yok yok, kesin acele ettim ben. Biraz daha ölçüp biçip karar verseydim daha iyi olacaktı. Bunları göreceğime hiç gelmeseydim daha iyiydi. İnsanlar haklı, boşuna demiyorlar, acele işe şeytan karışır, diye. İyi bilirler böylesi lafları!

Hiç gelmeseydim, derken bu dünyayı kastediyorum tabi. Ama doğrusunu söylemem gerekirse, aklımın gerisinde başka sesler de var. Düşünüyorum da, aslında keşke hiç olmasaydım. Tanrı beni hiç yaratmasaydı keşke. Ne ben bunca ızdırap çekerdim, ne de dünya böyle alt üst olurdu. İnsanların da canı cehennemle!

Ah ne bileyim bilmiyorum, böyle gel gitler yaşıyorum işte. Ama ne yapalım, sonunda kalemi tutan el biz değiliz. Bize düşen, yazmak değil, yazılmaktır. İşte böyle söyleyince de sorun çıkıyor. Sorun yazmakta mı, yazılmaktadır. Neyse, bunları tekrar konuşarak başa dönmek istemiyorum. Atı alan Üsküdar'ı geçti çünkü. İşime dönmeliyim.

Cudi bana çok dokunmuştu. Onlarca savaştımı kaybettim o gün. Kadın erkek, genç ihtiyar onlarca yigit. Tanrı kökümü kurutmuştu neredeyse. Ken-

dimi hiç bu kadar yalnız hissetmemiştim. Yalnızlık kötü bir şeydir, bilirsiniz. Bu hayat böylece bitse artık, diyecek kadar kötüydüm. Evet, bir tarafımda yalnızlık, yorgunluk vardı, ama her şeye rağmen bir tarafım da öfke doluydu. Dört tarafı kinle çevrilmiş bir ada gibiydim. Toparladım sonra. (Psikiyatrist'e gittim, desem, gülersiniz biliyorum.) Yılmak yok, dedim. Yenile yenile yemesini öğreneceksin. Hem sen bu insanı tanımıyor musun? Yapman gereken şey, birazcık dişini sıkmak. Hele gemiden inip hayata bir dönsünler bakalım. Sen tezgâhını aç, gerisine karışma.

Aman efendim kimler gelmiş! Hoş geldiniz, hoş geldiniz! Ne iyi ettiniz de geldiniz! Safalar getirdiniz efendim! Buyrun buyrun! (Ne yapayım, ekmek parası.)

Tezgâhımı açtım!

Siftah varsa gerisi gelir, diye bir söz vardır. Aynen öyle oldu. Çok sürmedi yalnızlığım. Toprak'ın çocukları beni sevindirmekte gecikmediler. Canlarım benim! Salih'te, Lût'ta ve diğerlerinde... Her birinde yeni şeyler koyuyordum tezgâha. Sende bu akıl varken daha çok iş çıkarırsın, deyip keyifleniyordum. Bu kıyamet denen şey kopuncaya dek, daha çok keklik avlarsın sen. Daha çok can yakarsın. Yeter ki, tezgâhı iyi aç, iyi yere aç.

Böyle gezip duruyorum işte. Tezgâhımı bir orda açıyorum, bir burda. Bir öyle açıyorum, bir böyle. Nerde insan, orda ben. Nerde iş, orda ben! Önce bir piyasa araştırması yapıyorum. Bunlar ne yer, ne içer, neyle eğlenir, neye düşkündür, neye düşmanlık eder? Sonra malları sürüyorum piyasaya. Kapış kapış gidiyor. Satışlar iyi de, ah şu baskınlar olmasa! İki bir tezgâhı toplamak zorunda kalıyorum. Bazen kendimi seyyar satıcılar gibi hissediyorum. Zabıtayı görünce tezgâhı toplayıp sıvışıyorlar ya, aynen öyle. Zabıta geliyoor, kaç! Azap geliyoor, kaç! Gerçi biliyorum, biraz da benden kaynaklanıyor. Kendimi tutamıyorum, kontrol edemiyorum. Ah, bunu nasıl yapabilirim ki! Kinim, bös bös böğürüyor içimde. Onlar coştukça ben coşuyorum, onlar kendinden geçtikçe ben geçiyorum, sonunda olan oluyor. Halbuki işi o son noktaya getirmesem, Tanrı'yla inatlaşma noktasına gelmese, o büyük felaketleri yaşamayacağız belki. Ama işte o son nokta yok mu, inkârın o doruk noktası, tutamıyorum kendimi. Her şeyi unutup, iyi ki varsın Ateş, diyorum. İyi ki kendi yolunu kendin seçtin, iyi ki aklının sesine kulak verdin. Ne iyi ettin de eğilmedin o Toprak denen şeyin önünde!

İyi ki dooğduun Âteeş!

Afedersiniz, heyecanlandım birden. Ne diyordum, ha, operasyonlardan bahsediyordum. Dediğim gibi, işler yolundaydı. Semud halkı zengindi, kibirliydi. Tonlarca gurur ve kibir sattım o topraklarda. Hem satış yapıyor, hem de birebir ilgileniyordum. Dinlemeyin onu diyordum, o bir yalancı, ne Tanrısı, ne gazabı, diyordum. Sokaklara çıkıp aynısını tekrar ediyorlardı. Ne Tanrısı, ne gazabı! Salih yalan söylüyor! Biz atalarımızın yolundan ayrılmayız! Siz deli misiniz, diyordum, siz bu haldeyken, bu her biri kale gibi sağlam evleriniz varken, kim zarar verebilir size?

Allah kahretsin. Yine kaybettim, bittim, yıkıldım. Nereden buluyor böyle tuhaf tuhaf şeyleri anlamıyorum. Bir çılgılık yakıp yok etti her şeyi. Bir uçtan bir uca yakıp geçti adeta. Zavallılar, daha başlarını bile kaldırmaya fırsat bulamadan oldukları yerde kalakaldılar. Kalakalasıcılar! Her şeyi hesaplamaştım da böylesi hiç aklıma gelmemişti. Bir çılgılığın ölüm getireceğini, her şeyi yakıp kül edeceğini nereden bilebilirdim. Tabi haklı, sonunda bu kâinat onun ve o ne isterse ona sadece 'ol ' der ve o da oluverir.

Çaresiz, tezgâhımı toplayıp ayrıldım oradan.

Günlerce, haftalarca dolaştım orda burda. Bir yerlerde eksik yapıyorsun Ateş, dedim kendi kendime. İnsanlar ilerliyor, geliyor (bunlar bir gün medeniyet diye tutturlarsa hiç şaşmam) sen de artık ona göre yeni şeyler üretmelisin, yeni mallar sürmelisin piyasaya ki, insanlar seni çağdışı kalmakla suçlamasınlar. Sen ilerlemelisin ki, insanlar senin peşinden gelsin. Yazık, zaten sıkılıyor zavallıcağlar. Onlara yeni oyunlar, oyuncaklar bulmalısın. Yeni, taze günahlar.

Aklımı seveyim!

Lût'un hikâyesini duymuşsunuzdur. Baştan sona tekrar ederek sıkılamak istemiyorum sizi, ama birkaç şey söylemeden de geçemeyeceğim. İnsanın beni hayrete düşürdüğü zamanlardı. Belki inanmayacaksınız ama, keyif ve hayreti bir arada yaşıyordum. Onları öyle gördükçe, bir kere daha gurur duydum kendimle. Moralim yerine geldi. Lût, ne kadar daralıp sıkıntılanıyorsa, ben de aksine o kadar keyifliydim. Dersime iyi çalışmış ve başarmıştım. Demek ki ben tezgâhı sürekli yenilersem, geliştirsem, cazip hale getirirsem müşteri sıkıntısı çekmeyecektim. Ama dediğim gibi, bir yanımda hayret doluydu. İnsanın bu denli insanlığından uzaklaşması, deyim yerindeyse hayvanlaşması (aslında ondan bile aşağı) beni dehşete düşürmüştü. Bunlar bu halleriyle tarihe not düşüyorlardı. Hem de asla silinmeyecek bir not. Aman Tanrım!

Vay canım insan vay!

Sapıklık böyle bir şey işte. Durdurulamayan, sınırlandırılmayan, kontrol edilemeyen bir şey. Önce küçücük bir kapı açar size. Sonra ne yapar eder, o kapının önüne çeker ve seyrettirir. Neler neler vardır orda. Daha doğrusu neler yoktur ki! O an dönüp gitmelisiniz işte. Lânet olası şeytan, deyip dönüp gitmelisiniz. Çünkü o anda bunu yapmanızı söyleyenler vardır size. Eğer kulak veremezseniz, yapma, girme bu kapıdan içeri, dön git diyen sesler vardır içinizde.

Kimileri duyar, kimileri duymaz bu sesleri.

Sırf bir ukalâlık yaptım diye (bence tamamen bir nefsi müdâfaa idi) bana bunları yapan Tanrı, acaba bu işe ne diyecekti? Günahkârlarımı suda boğan, bu sapıklığa seyirci kalmayacaktı herhalde.

Bardağı taşıran damlayı bekliyormuş!

"Ne zaman ki elçi meleklerimiz (erkek kılığında) Lût'un yanına geldiler; Lût (Sodom şehri sakinlerinin azgınlık ve ahlâksızlığını düşünerek) elçilerin

gelmesinden dolayı fena halde sıkıldı, göğsü daraldı ve kendi kendine 'Bugün gerçekten çok zor geçecek bir gün' dedi.

Öteden beri iğrenç işler yapan halk, çirkin arzuların tahrikiyle koş a koş a gelip Lût'un kapısına dayandı.

Lût 'Ey halkım! dedi. İşte size kızlarım.(Kavmimin kadınları.) Sizin için en uygunu onlarla evlenip birlikte olmanızdır. Allah'tan korkun da bari beni misafirlerimin yanında rezil kepaze etmeyin. Yok mu Allah aşkına içinde aklı başında bir adam?'

Azgın halk Lût'a şöyle karşılık verdi. Bilirsin ki senin kızlarınla işimiz olmaz! Aslında sen bizim ne istediğimizi pekâlâ biliyorsun.

Lût 'Keşke, dedi size karşı koyacak bir güce sahip olsaydım veya şerrinizden korunmak için alabildiğine sarp ve sağlam bir kaleye sığınabilseydim!'

Bunun üzerine elçi melekler şöyle dediler: Ey Lût! Biz rabbinin elçileriyiz. Korkma! Bu azgın halk sana kesinlikle ilişemeyecektir. Gecenin bir vaktinde ailenle birlikte bu şehirden ayrıl. Hiçbiriniz geriye bakmasın. Karına gelince, onun durumu sizden farklıdır. Çünkü azgın halkın tepesine binecek azap onu da çarpacaktır. Onların helâki için belirlenen zaman sabah vaktidir. Zaten şunun şurasında sabaha ne kaldı ki?

Azap ve helâk hükmümüzün gerçekleşme vakti gelince (korkunç bir depremle) o memleketin altını üstüne getirdik. Onların üzerine püskürtü halinde lavlar, hedefleri rabbin tarafından belirlenmiş volkanik taşlar yağdırdık. "

Ve sonra olan oldu zaten. Tanrı'nın öfkesi çocuklarımın üzerine yağdı da toprağın altında yitip gittiler. Acı bir anı, acı bir tat bırakarak çekip gittiler hayattan. Ne yalan söyleyeyim, çok üzüldüm çocuklarımın âkibetine. Günlerce yas tuttum onlar için. Kolay mı, bir sürü emek verdim onlara. Ama bir yandan da büyük bir iş yapmanın mutluluğunu yaşıyordum. Ne yapayım, benim tarihim de tıpkı insanınki gibi inişli çıkışlı işte. Hani Tanrı diyor ya 'Biz o iyi günleri insanlar arasında evirir çeviririz' diye, işte onun gibi. Kazanmak da var kaybetmek de. Önemli olan savaşmak. Önemli olan intikam!

Gülmeyin ama, kendimi bazen bir ajan gibi hissediyorum!

İbrahim, tapınağı (putları yani) yerle bir ettiğinde işte ben böyle keyifli zamanlardaydım. Öyle bir kinle savuruyordu ki elindeki baltayı, sanki kıyamete değin süresi olsa, hiç durmadan putları kırmaya devam edecekti. Bu nasıl bir kin, diye söylendim içimden. En büyükleri için içi gitti, biliyorum, ama tuttu kendini.

O, planını yaparken, ben de kendi planımı yapmıştım. O, oyunu için ne kadar heyecanlanıyorsa, ben de yeni planım için o kadar heyecanlanıyordum.

Su ve ateş!

Cudi'nin bana çok dokunduğunu daha önce söylemiştim. Evet, Salih'in ve Lût'un çocukları (hele de Lût'un!) beni mutlu etmişti ama, Cudi'nin acısı hâ-

lâ dipdiri duruyordu içimde. O, suyla bir resim çizmişti orda, ben de şimdi bir ateş resmi ile karşılık verecektim ona. İsmi de koymuştum, Ateş Resitali!

Çocuklarım! Canım çocuklarım! Her biri bir ateş parçası olan çocuklarım! Onları o gün, o meydanda koştururken bir görmeliydiniz...

Demek o senin dostun, halîlin!

Ben de dedim ki dostlarıma, siz en iyisi kocaman bir ateş yakın ve onu o ateşe atın! Tanrılarınıza bunu yapmanın cezası herhalde bu olsa gerek!

Akıllarına yattı. (Yatmama ihtimali var mıydı ki. Her birinin akli parmağı-mın ucundaydı ve istediğim gibi kullanıyordum onları.) Kimileri onu ateşe atacak düzeneği (mancınık mı ne diyorlar) hazırlıyor, kimileri de meydana ağaç yığıyordu. Alevler göklere ulaşsın istiyordum. Hatta o kadar ki, İbrahim'in kokusu bütün gökleri kaplasın! Onlar, bunlarla uğraşırken ben de bir onların, bir ötekilerin yanına (akıllarına) gidiyordum. İş sıkı tutmam gerekiyordu. Çünkü bu insan çok tuhaf bir yaratık. Hiç boş bırakmaya gelmez. Günlerce, aylarca uğraşıp bir kıvama getirirsin, bir an boş bıraktın mı, pırrr uçup gitmiş. Yeter ki bir yerden bir ses duysun. (Tabi bizim melek kardeşler boş durmuyor!) Bir de şöyle bir tuhaflığı var bu insanoğlunun. Kimin yanında olursa, gözü ötekinde oluyor. Benim yanımdayken canı Tanrı'yı istiyor, Tanrı'nın yanımdayken de hasretimden prangalar eskitiyor. (Bir de buna secde etmediğim için beni kınıyorsunuz!) Ben, pek azı dışında, şöyle akli başında olanını görmedim. Hadi benim yanımdayken Tanrı diye ciyaklıyanları anlıyorum da, O'nun yanımdayken beni canı çekenlere ne demeli? Allah (gördünüz mü, yine söyledik!) akıl ver-sin. Ha, ben bundan mutluyum, o ayrı bir konu. Ama, insaf denen bir şey var. (Kardeşim, Tanrı'nın kıymetini bil, otur oturduğun yerde. Salak mısın nesin?)

Günlerce uğraştık ve nihayet tüm hazırlıklar tamamlandı. O, benim kuzucuklarımı nasıl suda boğduysa, şimdi ben de onun halîlini ateşte yakacaktım.

Ve o gün!

Yok, yeryüzü böyle bir coşkuyu, böyle bir bayram sevincini görmedi daha. Alevler göklere yükseldikçe insanların coşkusu daha da artıyordu. Demek sen tanrılarımıza bunu yaparsın ha, diye bağıryorlardı İbrahim'e. Herkes gibi ben de heyecanlıydım. Benim de bir hesabım vardı sonunda. Ben adamı gözünden anlarım; bu ilerde çok işler açar benim başıma. Daha bu yaşta put koymayıp kıran çocuk, yarın neler yapmaz!

O da ne!

İyi de, ateşe de güvenemeyeceksem ben bu âlemde, kime güvenebilirim ki? O değil miydi, ben oradan ayrılırken vedalaşıp, kucaklaştığım? Bu nasıl bir dostluk, bu nasıl bir iş birliği? Yok yok, yalnızım ben bu âlemde. Kimim kimsem yok benim. Aslında ibretlik bir hikâye benimkisi. Eğer Tanrı öykülerin okunacağı o günde bana da bir şans verirse, dehşet bir manifesto sunacağım orada. Ben de İblis'sem, görürsünüz manifesto nasıl olurmuş!&

MİHRİBAN İNAN KARATEPE

BEYAZ GÜVERCİN

Annem siyah çarşafına bürünüp çıktı. İki gözüm iki çeşme içli içli ağlıyordum. O kapıdan çıkınca bağıra bağıra ağladım. Kırmızı çorabımı göğsüme bastırmıştım, zaman zaman gözyaşlarımı kuruladım onunla...

Yaşlı gözlerim duvarlarda bir cevap arandı.

Neden, diyordum, neden? Ha kırmızı ha beyaz. ikisi de güzel.

Vallahi beyaz giyin, demedi anne, dedim.

Annemin iri çiçek desenli perdelerinde yapraklar birbirine sarmalanmış, uzayıp gidiyor sanki tavandan yukarılara yol buluyordu.

Giydin kızım artık çorabı iade edemeyiz, dedi üzüntüyle.

Divanın bir köşesine iyiden iyiye büzüldüm. Karşıkı duvarda babamın çerçeveletip astığı besmele hattındaki harfler, sıra sıra vagonlar gibi birbirine bağlanmış yol alıyordu.

Buğulu gözlerle pencereden bakıyorum, son harf benim. Beni kimse uğurlamaya gelmemiş. Arkadaşlarımın sesi çok uzaklardan yankılanıyor. Arı kovanı gibi vızır vızır okul bahçesi. Yokluğumu kimse fark etmemiş.

Adım kadar eminim anne, dedim hıçkırarak. sanki küpe çiçekleri sallandı. Öğretmenimin sesi odada yankılandı.

Kızlar çorap giyecek bayramda, eteklerinizin altında pantolonlarınız olmasın.

Ulu Önder Atatürk'ümüz her zaman şıktı. Karların üzerinde yatarken bile kalpağı başından düşmüyor, pelerini omuzlarından sırtına doğru sükûnet dolu bir ihtişamla uzanıyor, göğsünde köstekli saati kalbiyle bir olmuş tık tık atıyor, asker çizimleri karlara bulanmış, kim bilir ayak parmakları buz kesiyor, sanki uyumuyor da yan yatmış gözlerini dinlendiriyordu.

Ellerimizi yanaklarımıza dayamış, masal dinler gibi dinliyorduk. Dersler hep böyle geçseydi keşke... Uykum gelmeye başlamıştı.

Atatürk'ümüz de karların üzerinde uyuyup kalır mıydı?

Ya donar kalırsa, uyur da uyanamazsa.

Gözlerim kapanır gibi oldu.

Bir leğene kar doldurmuşlar, Hülya Koçyiğit'i bir sandalyeye oturtup ayaklarını leğene sokmuşlar. Kara bıyıklı, puşili bir adam, kemikli, kara elle-riyle iki büküm olmuş, ayaklarını ovuyor öğretmen hanımın. Dağlarda yol

bulamayıp donayazan bu güzel öğretmeni, o adam, köpeğiyle aradı buldu, kırzağına bindirip köye getirdi. Adam çiğ köfte yoğurur gibi yoğuruyor ayak parmaklarını öğretmenin. Sicim gibi yaşlar dökülüyor gözlerinden, zangır zangır titriyor öğretmen. Aynı adam daha önce bu güzel öğretmenin boyalı dudaklarına hayran hayran bakmıyor muydu?

Uyuma atam uyuma, dedim, içimden esneyerek.

Dış kapıdan tıkırtılar geldi, kapı sertçe açıldı sonra tahta basamaklar gıcır دادı. Annem hızlı hızlı merdivenleri çıkıyor olmalıydı. Nefes nefese içeri girdi. Koynundan beyaz bir şey çıkardı, al dedi, önüme koydu. Kırgın uzandım. Beyaz, temiz ancak kullanılmış bir çoraptı. Kimin, diye sormadım.

* * *

Öğretmenim çoraplarıma baktı ilkin. Yüzünde bir tebessüm çizgisi oluşur gibi oldu. Atatürk portresini taşıyan arkadaşlar yorulmuşlardı, onların yerine geçmemizi istedi Efrayim'le.

Atatürk'e yukardan bakıyordum ilk kez... Gözleri boncuk boncuktu. Kaşlarından birini hafif kaldırmış mıydı ve kaşlarından birinin kılları daha uzundu sanki... İçim ürpermeyle doldu birden ve hatta korktum. Ahşap çerçevesi küçük kollarımıza ağır gelmişti. Zaten resmi tutayım derken bacaklarımdan birisi portrenin arkasında kalıyor dolayısıyla beyaz çoraplarımdan birisi görünmemiş oluyordu. Usulca yere bıraktık portreyi ve yanında dikilmeye başladık. Düşmesin diye bir elimizle arkadan tutuyorduk.

Folklor ekibinin gösterisinden sonra iki kişi şiir okuyacak, arkasından sonra bize gelecekti.

On çift, birbirimizin ardı sıra tam ortaya geleceğiz, müziği duyunca aynı anda dans etmeye başlayacağız. Aman ha, birbirimizi ezmeyeceğiz, herkes sırasını bilecek, aynı hızla döneceğiz, kulağımız müzikte, insanlara bakıp durmayacağız, herkes eşine gülümseyecek, bitince erkekler kızların bir elini hafif yukarı kaldıracak, kızlar kibar bir referansla selam verecek, erkekler hafif başını eğecek, sonra sırayla yerimize geçeceğiz. Hurraaa.... yapmak yok. Sanki Atatürk'ün karşısında, Cumhuriyet balosundaymışız gibi dans edeceğiz.

Ben Efrayim'in koluna düştüm. Kenan, Iclal'le eşleşti... Iclal'in benden bir hayli uzun olduğunu o sırada fark ettim. Tabii Kenan'ın da... Öğretmen masaya vurarak tempo tutuyordu. Salak Efrayim, ikide bir ayağıma basıyordu.

Dikkat etsene be, dedim.

Düşecek gibi olduğunda parmaklarımı tutan elini iyice sıkıyor, diğer eliyle belime yapışıyordu.

Abanma üstüme gerizekâli, dedim.

Umarsızca burnunu çekti.

Iyy, dedim tiksintiyle...

Hışt... dedi öğretmenimiz. Tempoya kulak ver, bir ki, bir ki... bir ayağınız aksar gibi yaylanarak, bir sağa bir sola.

Kadınlar kara kargalar gibiydi daha önce, dedi öğretmenimiz. Cumhuriyet balosunda bir örnek giyinmiş erkeklerin kollarında küçük şapkalı, şapkaları çiçeklerle bezeli, omuzları açık, etekleri diz hizasında, topuklu ayakkabıları ıslıl ıslıl, dudakları koyu renk boyalı kadınlarımızı göstererek... onlar gibi eşleşeceğiz biz de...

Efrayim portreyi arkadan tutmayı bırakmış, hatta bir eliyle dayanmıştı.

Dans edecek arkadaşlar şimdiden el ele tutuşmuşlar, sağ ayaklarını bir adım öne atmış, bekliyorlardı.

Atatürk'ün portresini yere koymuş bunlar, diye fısıldaşmalar oldu.

Öğretmenim bir hışımla bize doğru geliyordu.

Hiçbir şey neşemi bozamaz, diye düşündüm. En öndeyim, çoraplarım da beyaz... Portreyi de kaldırırız ne olacak, epey dinlendik...

Uzaklara, polislerin itiş kakış hizalamaya çalıştığı kalabalığa baktım. Kalabalığın arasında annemi zar zor fark ettim. Uzaktan gözlerini seçemiyordum ancak ondan bana doğru akan bir sevgi seli içimi yıkıyordu. Sonra döndüm, Efrayim'e baktım. O bile sümüklü değildi.

Öğretmen yanımıza kadar geldi. Efrayim dalmıştı, öğretmeni görünce birden silkindi, portreye dayalı kolunu aniden çekerek hazır ol vaziyeti aldı. Ben tutmasam az kalsın portre düşecekti

Ne yapıyorsunuz siz?! dedi. Kaldırın portreyi hemen.

Elimiz ayağımız birbirine dolandı. Aynı anda kucaklar gibi kavradık.

Annem, kalabalığı yarmış en öne gelmişti. Sanki koynundan beyaz güvercinleri çıkarıp çıkarıp bana doğru uçuruyor, Atatürk'ümüz Efrayim'le benim kollarımız arasında kalabalığa gülümsüyordu.&

GÜRAY SÜNGÜ

EN GÜZEL YÜZÜN

Kısa bir süre önce tanıdım onu. Mevsim bahardı, ister istemez kalbinden iyi şeyler geçiyordu insanın, içindeki bütün karanlığa rağmen, ona inat. Aldırmıyordum neşeye, umuda. Ama çimenler kokuyordu, sokaklar başkaydı, ben de başkaydım belki, kendimi bir şeylere hazırlamıştım, yapraklar kokuyordu, ağaçlar, çiçekler kokuyordu, evler, çatılar başkaydı. Kampüsteki kafelerden birinde sırtımı pencereye dönmüş sigara içiyordum. Kafam dumanlıydı, aklım karıştı, içim bulanıktı, insanların yüzlerinden korkuyordum, yüzlerdeki ani değişimlerden. Gülerken birden ağlayıvermelerinden, birden neşelenmelerinden ağlıyorken, sırtımlarından sonra, ne bileyim, kaşlarını çatmalarından, tebessüm ediyorken. Hislerini terk etmelerinden korkuyordum. Her şeylerini terk etmelerinden.

Üzerime alınıyordum, ne yaparlarsa. Bir kabahatim varmış da bunu biliyorlarmış gibi geliyordu.

Sana kabahatini söylemek ister gibi bakıyorlar. Sırtını dön onlara. Ya da memnun değildim kendimden, hayatımdan değil, kendimden ve böyle cezalandırıyordum kendimi.

Sırtım pencereye ve bahara dönük, içime çektiğim dumanı havaya bırakmak için direnirken, hayatımda gördüğüm en güzel yüzle çıktı karşıma. Ne zaman girdi kafeye, o masayı ne zaman buldular, ne zaman oturdular, ne zamandır karşımdalar bilmiyordum. Birden gördüm ve gördüğüm anda kalmak istedim, sonraki bütün anlar boyunca. Çünkü ne öncesinde ne sonrasında hiçbir günüm değil, hiçbir anım o an kadar güzel olmadı. Bir insanın hüznü, hüznüyle gölgelenmiş yüzü, bir diğerinin cenneti olabiliyordu demek. Kendimi küçümseyerek hayatı bu kadar bile olsa ciddiye aldığım için kendimle alay ederek sırttım boşluğa. Hayır ona değil, boşluğa, onun gözünün önündekileri bile görmesine engel olacak değerli bir acısı vardı ve her acı gibi gelip kalbine olduğu kadar gözlerine de oturmuştu ve hayatı görmesini engelliyordu.

Sigaramın dumanını azad ettim. Karıştı boşluğa duman, sonra kayboldu kafenin atmosferi içinde. Ben sigaramı bitirene kadar beni görmedi. Sigaram bittikten sonra, ayağa kalkana kadar. Ayağa kalktıktan sonra, kafeden çıkana kadar da görmedi beni, sonrasında da sanmıyorum görmüş olduğunu. Bahar mevsiminde yürüdüm kampüste, karşımdan gelen kimsenin yüzüne bakmadan ve severek bu halimi, kararlılığımı, yalnızlığımı.

Birkaç gün görmedim sonra, çıkmadı karşıma. Onun "dünyanın en güzel yüzüne" baktım geceleri birkaç kez uykum kaçınca. Sebebini, ne olup da olanın onu bu denli üzdüğünü düşünmedim. Bir şeyler olur ve insan üzülmüdü, bu bir mutlaktı. Sorgulanabilir bir yanı yoktu. Sonra onu unuttum, hem onu hem onu gördüğümü unuttum ve böyle geçti günler.

Daha çok kendi işini görmeye çalışarak, soluk almaya çalışarak pencerenin önünde hemen, cama dokundu dokunacak burnu, yüzünde gölgeler, bakıyor, baktığını görüyor, gördüğünü anlamıyor gibi oturuyor ve pencerenin önünde, dışarıdaki ne olduğunu bilmediği dünyanın eşliğinde yaşıyor o anı. O an, bir öğleden sonra. Güzel bir öğleden sora, bir başka bahar. Bir son bahar.

İnsan istese de kaybolamazdı bu şehirde. Kampüs dünya gibiydi, şehir gibiydi, kozamızı belki ya da benim için öyleydi sadece, hiç çıkmadığım için oradan, çıkmak istemediğim için içinde kendimi bağlı, esir hissederken bile. Nereye gidersem gideyim kendimle karşılaşıyordum, çoğunlukla gülüyordum kantin kapısında, sınıf kapısında kendimi görünce. Hayat geçiyor diyordum. Başka tür-lüsün sen. Gülüyordum kendimi gördüğüm anlardaki gibi. Başka tür-lüsün sen, diye taklidini yapıyordum kendimin. Kendimi taklit ederken kullandığım sesi, kendi sesime benzetemiyordum. Ama insan kendisini taklit etmeyi nasıl başara-maz diye sormuyordum kendime. Cevabını bildiğim soruları sormuyordum kendime. Ama kayboldum bir gün. Olanların olması, olabilmesi için oldu belki.

Kampüsteydim, sınıflara filan girip çıktım, amfilere baktım, kantinde oturdum uzun süre, belki kapıdan girerim ve kendimi görürüm diye, kafeleri turladım sonra ama rastlayamadım kendime bir tür-lü. Omzuma dokundu. Hayır, kendim değil. Hayır, o da değil, o beni tanı mıyordu ve ben de onu tanı mıyordum. Bir arkadaşımды sadece. Omzuma dokundu ve döndüm ona. Şefkat vardı bakışlarında hemen tanıdım ve içim ısındı. "Yeter!" dedi, "Otur artık, hadi." Oturdum. Yüzüne bakmaya devam ettim anlamaya çalışır gibi. O da bana bakıyordu. O da beni anlamaya çalışır gibi bana bakıyordu. "Geçti," dedim, "İyi-yim şimdi." Başını salladı, rahatladı. Gitti sonra. Sanırım... Kim olduğunu da, gidip gitmediğini de hatırlayamadım. Sonra kendime geldiğimi görünce rahat-layacak kadar iyi bir arkadaşım olduğunu bilmenin güveniyle anlam kazandım kendimce. Kim olduğunu bilmesem de. Onu daha sonra gördüm. Adını bilmediğim, yüzünü hatırlayamadığım, belki de olmayan arkadaşım gittikten sonra. Yüzünde aynı acı yoktu ama izleri kalmıştı. Muhtemelen içindeki yaşama dürtüsü, çevresindeki arkadaşları, ailesi, belki sevgilisi hep beraber acısını ellerinin kollarının yettiğince güç harcayarak törpülemişlerdi ve bu hale getirmişlerdi yüzünü. O derinlikli, yaşamı sorgulayan, reddeden ağzı yüzü gitmiş, yerine derme çatma, eğreti bir surat gelmişti. Gülümsüyordu. Sonra ciddileşiyordu. Hiçbir ifade kendisine ait değil gibiydi. Sanki yüzü paramparça olmuştu, ağır bir makyajla sıradan insan yüzüne çevrilmek istenmişti ama o ağır makyaj ilk

bakışta fark ediliyordu, hiçbir mimik hiçbir ifade anlam kazanamıyordu yüzünde, eğreti kalıyordu, daha da sırtıyordu. Oysa yüzünün ilk hali çok güzeldi. O paramparça hali. İnsanların değişmesi için çaba harcadıkları, ruhunun, acısının yüzünde hayat bulduğu hali. Öfke uyandı içimde. Tutamadım kendimi.

Kalktım, arkadaşlarıyla beraber oturduğu masaya gittim. Sandalyesinin yanında dikilince ben, döndü bana. Yakaladım gözlerini.

"Ne çabuk unuttun?" dedim. Kaşlarını çattı. Onu bile düzgün yapamadı.

"Bu kadar kolay nasıl terk ettin acını." dedim.

Sanırım arkadaşlarından ayağa kalkanlar oldu, sanırım bir şeyler söyleyenler oldu, sanırım başka şeyler de oldu. Ama o cevap vermedi bana. Sadece baktı ve ağzını açıp tek kelime etmedi. Yüzünde onu ilk gördüğüm ana doğru müthiş bir yolculuk gördüğümü söylesem yalan söylemiş olurum çünkü o andan sonrasını hatırlamıyorum. Tam atlatamadığım krizin ertesinde, kendime gelemeden bir duygusal yoğunluk altına daha girince, o his çöreklenmiş üzerime. Hastaneye kaldırmışlar beni.

Bir başka bahar, bir sonbahar, öğleden sonra. Pencereden dışarıya durgun yüzü, anlamsız görünen ama anlamlı, acı yüklü bakışlarıyla bakarken dudaklarının kıvrımları titriyor, burnu, elmacık kemikleri, yanakları titriyor, alnı kasılıyor, çok güzel, gerçek olamayacak kadar güzelsin demek istiyorum ona. Dudakları kasılıyor, gözlerinden yaş süzülüyor, hemen bırakmıyor kendisini, hemen değil, önce sadece dudakları ağlar vaziyette, gözlerinden akan yaş evet ama bırakmıyor kendisini, tutuyor, sadece yaş süzülüyor, bir damla daha ve pencere önünde, dışarıya bakmayarak, burnu cama değdi degecek otururken birden oluyor o şey, hıçkırıklarla teslim oluyor acısına, ağlıyor, birden oluyor, gözlerindeki yaşlar hıçkırıklarına karışıyor, çok güzel, gerçek olmayacak kadar güzelsin demek istiyorum ben, yattığım yerden; hastane odasında, yattığım hasta yatağımdan, birkaç metre ötedeki refakatçi koltuğunda oturan, koltuğunu pencereye doğru çevirmiş ama pencereden dışarıya değil pencereden kendi acısına bakan, adını bilmediğim, gördüğüm en üzgün yüze, en güzel yüze. Ama söylemiyorum bir şey. Acısını rahatsız etmek istemiyorum. Bir gün içimdekileri anlatırsam, beni anlayacağını bilmenin emniyetiyle, ona bunca acı veren şeyin ne olduğunu bile merak etmeden kapatıyorum gözlerimi, o benim yanımda kendisi olabildiğini, olabileceğini anladığı için belki beni hasta yatağımda ziyarete gelen adını bile bilmediğim en güzel, en güzel yüzüyle ağlamaya devam ederken.

Biliyorum bundan sonrasını. Acısının sebebi hayata yenik düşecek ve unutulup gidecek ama içindeki ağır acı hep kalacak orada, kalbinin tam ortasında ve yüzünde, en anlamlı bakışında. Bu yüzden belki deli diyecekler ona. Acısı dinsin diye ilaçlar verecekler. Ama dinmeyecek acı. Sadece ilaçların ve zamanın etkisiyle geçmiş gibi yaparak yaşama yetisi kazandıracak ruhuna. Hayat böyle sürecek bundan sonra.«

FATİH ÖZKAFA

APART
MAN

Uçsuz bucaksız bir arazinin ortasına bilmem kaç sene evvel dikilmiş eski bir apartmanda geçiyor hayatım. Kaç katlı olduğunu bile merak etmediğim bu köhne binayı kim yaptırmış; bildiğim yok. Kiracı değilim, ev sahibi olduğum da söylenemez. Bir mahallenin sakini hiç değilim. Her akşam gün batarken giriyorum zemin kattaki daireme ve sabahları sessizce çıkıp gidiyorum apartmandan. Hem, sessiz olmasam ne değişir ki? Tek başıma yaşıyorum işte bu soğuk, bu koca beton binada. "Kimdir necidir bilmeyiz valla, yıllardır burada oturur; öyle kendi halinde bir adam işte" diyecek kimsecikler bile yok etrafta.

Apartmana giriş kapısı takılmamış. Hattâ sadece ana girişe değil, benim yaşadığım daireye de kapı takmamışlar. Müteahhidin yarım yamalak bırakıp ortadan kaybolduğu bir inşaat olmalı burası. Buna rağmen pencereleri var. Üst katlara hiç çıkmadığım halde, açık kalmış pencerelerin rüzgârlı gecelerde habire çarpıp durduğunu işitiyorum. Bu yüzden olsa gerek; camların çoğu kırık. Dikenlerin ve ayırık otlarının kapladığı bir arazi ve apartmana doğru uzanan tozlu, upuzun bir patika. Tozun toprağın arasında tek başına yükselen bu binanın sıvasını da üstünkörü yapıverip boyamadan bırakmışlar.

Gece gündüz ürpertici bir sessizlik hâkim... Rüzgârlı havalardaysa hiç dinmeyen bir uğultu. Yağmur yağarsa, çatıdan damlayan su, merdivenlerden şıpır şıpır akıp zemine kadar iniyor.

Aslında üst katlarda da tahminimce hiç kimse oturmadığı halde niçin zemin katta oturduğumu bilmiyorum. Bahçe duvarı, giriş kapısı olmayan bir apartman, halısı, kilimi, perdesi, kanepesi olmayan bir oda. Bu kupkuru odanın bir köşesinde serili duran çarşafsız yatağında battaniyeme bürünüp uyuyakalıyorum geceleri. Uzaklardan gelen bir köpek sesi bile duysam biraz olsun rahatlayacağım. Baharda çiçek açan, yeşeren, güz gelince yapraklarını döken tek bir ağaç olsa etrafımda; diyeceğim ki; "ne mutlu; tutunacak bir dalım var!" Oysa her şeyini kaybetmiş bir insan kadar yalnız ve kimsesizim.

Acaba üst katlardan birinde, yarı felçli ihtiyar bir kadıncağыз yıllardır yapayalnız, ölümü bekliyor olabilir mi? Yahut bodrumdaki kömürlükte benim gibi battaniyesine bürünmüş öylece oturan bir adam var mıdır? Bir geceyarı-

H E C E Ö Y K Ü

sı, nasıl olsa kapısı kilidi olmayan dairemde içeriye dalıp da kapkara kesilmiş ürpertici suratının ortasında parıldayan gözleriyle bana bakarak yatağımdan ayakucunda öylece dikiliverirse bu adam, ne yaparım? Korkudan dilim mi tutulur; yoksa komşum varmış diye kıpır kıpır mı olur içim?

Ne var ki her akşam aynı patikadan geçerek aynı binaya geliyor, evime dalıyorum. Anahtar taşımıyorum. Kimseye selam vermiyor; iyi akşamlar dilemiyorum. Hava kararmaya yüz tutarken burnuma kızartma kokuları gelmiyor. Mutfaklarda sofraya telaş başlamıyor. Sokaktaki çocuklar, birazdan anneleri akşam yemeğine çağıracağı için oyunumuz yarım kalmasın diye bağrışa çağrışa, pürtelâş koşturmuyorlar. Babalar bir ellerinde ekmek, bir ellerinde erzak torbasıyla işlerinden dönmüyorlar. Ağır adımlarla gittikleri mahalle camisinde hızlıca okunan ezanın ardından, üç beş sakallı dede, hırlaya hırlaya eğilip kalkarak akşam namazını kılmıyor. Müezzin, üç kerre "Recmedilmiş Şeytan'dan, işiten ve bilen Allah'a sığınırım" dedikten sonra Besmele çekip Haşr'in son âyetlerini okumuyor.

Akşamlar geçiyor yatsılar geçiyor kuşluklar geçiyor. Gündüzler birbirine benziyor geceler birbirine benziyor. Çalışıyor yoruluyor yatıyorum. Kalkıyorum gidiyorum geliyorum. Gidiyorum geliyorum. Gittiğim yer aynı yer, geldiğim yer aynı yer. Ne etrafım değişiyor ne ben değişiyorum ne de yolumu değiştiriyorum. Bir gün biraz rahatlırsam, bir fırsat bulursam eğer, şu apartmanı bir gezeyim istiyorum. Bahçeye bir şeyler ekip dikeyim, arızaları tamir edeyim... Arasına da yolumu değiştireyim diyorum: Kimbilir, belki bir yerlerde başka apartmanlara, başka yalnızlıklara rastlarım.^

MURAT TAŞ

HARPAGON

A çıkmıştın. Otele gitmeden önce bir şeyler yemek istedin. Lokantaya girmek üzereyken kaldırıma çökmüş bir kadın gördün. Kucağında kıvrır kıvrır saçlı, kirli yüzlü bir bebek vardı kadının. Çıkarıp beş yetele verdin kadına. Kıvılcımlanan gözlerine bakmadın kadının. Baban olsaydı şimdi?.. Kör müsün? Ellerin tutmuyor mu? Bir bacağı yoksa diğeri var ya!.. Onu Harpagon'a benzetirdin. Annen, kurumuş bir dilim ekmeği dahi çöpe atsa, baban, çocukluğunun geçtiği mahalledeki Halime teyzeden bahsederdi. Kadını Halim teyze kadın! Yumurtayı kırar, kabuğunu parmağıyla sıyırdı. Memleketin kadınları Halime teyzenin onda biri kadar olsalar milyonlar çöpe gider mi hiç! Yakaları ve kol uçları aşınmış gömleğiyle, iki düğmeli ceketiyile, burnu top ayakkabısıyla ayda bir yapılan veli toplantılarına annenin yerine geldiğinde boynun nasıl bükülürdü?

Her şeyinizden kısırdı. Alınacakların en hesaplısı, ucuzu, birkaç yıl idare edebileni, uzun süre dayananı. Ayakkabıların hiç sıkmazdı ayaklarınızı. Okulda, ceketinin kollarını kıvrıran bir kişi dahi olmaması nasıl dokunurdu sana. Annen, kanepelerin kusurlarını basma bir örtüyle gizlerdi gizlemesine de ya ahşap masa üzerinde antika bir eser gibi duran siyah beyaz televizyonu ne yapmalı? Diline pelesenk ettiği bir "yarın" vardı babanın. Ya yarın? Yarın ne yiyecek sin? Yarının ne getireceği bilinmez ki. İnsan dediğin yarını düşünmeli.

Ama kapı komşunuz Kadir amca öyle miydi? Hemen her akşam koltuğunun altında paketlerle yahut elinde poşetlerle gelirdi eve Kadir amca. Akşam babanızı değil de Kadir amcanın dönüşünü beklerdiniz. Hülya ablaya neler almıştı yine? Ümit'le Uğur yarın nasıl caka satacaklardı yeni oyuncaklarıyla mahallenin çocuklarına? Eğer yiyecek bir şeyse size de düşerdi, bilirdiniz. Annen fitil olurdu. Çocukların elâlemin eline bakıyor, utanmıyor musun? Ne derdi baban? Çocuk bu, bakar.

Anason kokulu mutfağından sokağa ne leziz kokular yayılırdı Şükran yengenin. Enva-ı türlü çiçeklerle dolu balkonlarından ayda birkaç kez kesif bir duman yayılırdı mahalleye. Oysa siz pilav üzerine ayran içer, makarnanın yanında salataya kaşık sallarken, Kadir amcalar çarşambaları döner yemeye Sultan Sofrası'na, pazarları balık yemeye Takas'a giderlerdi. Ama Allah için söyle, Şükran yengenin yaptığı yemekleri mahallede kaç kadın yapardı? Annenin yaptığı makarna bile Şükran yengenin yaptığına benzemezdi. Makarnanın üs-

tüne ke   ap, mayonez boca eder yahut ka  ar rendelerdi    kran yenge. Ya tatlıları? J  leli pasta, damla sakızlı muhallebi, ke     ,    biyet, b  lb  lyuvası...

Arada bir sizleri akşam yemeğine çağırdıklarında annen, kardeşinle seni sıkı sıkı tembihlerdi. Bana bakın! Öyle sağa sola ko  u  turmak yok! Tamam mı? Hı! Pişman ettirmeyin kadını! Önünüze gelenleri de bitirmeyin öyle g  r  g  s  zler gibi! Kapıdan adım attığınızda annenizin tembihlerini unutturdunuz hemen. Porselen tabaklarla ne gelse s  p  r  rd  n  z. Kadir amca şurup içer gibi dikerdi ince belliyi. Baban çok sulu içerdi. (Belki alı  maktan korktuğu içindir.) Yemekten sonra   mit'le Uğur'un odasına   ekilirdiniz. İki köşk çalışma masası, iki yatak,     kapalı elbise dolabı, geniş bir kitaplık... Kitaplıktaki oyuncaklar karşısında hu çekip, Allah Allah, diyen müritler misali kendinizden ge  erdiniz. Kırmızı, sarı, mavi, siyah renkli küçük metal arabalar, pille çalışan daha büyükleri; kovboy tabancaları, boncuk atan tüfekler; He-Man kılıçları, ışık saçan bir robot, legolar... Siz oynamaya kıyamazken   mit'le Uğur hoyratça sa  arlardı oyuncakları odanın ortasına. Kovboy tabancan olsun isterdin hep. Siyah, gıcır gıcır, plastik değil, metal bir kovboy tabancası. Onunla Kızılderililer'i... Teti  e hafif bir dokunuş, bir vahşi tenger menger yere. Yıllar sonra odana Kırmızı Bulut'un resmini astın asmasına da yine de bir t  fek  inin önünden geçerken dönüp vitrindeki kurusıkı Smith Wessonlar'a bakmaktan alamadın kendini.

Kadir amcanın l  gatinde yarın diye bir kelime yoktu. O, bugünün adamıydı. Bugün alır, bugün yer, bugün gidilecekse bir yere gider, yarına kesinlikle bırakmazdı. Ya    kran yenge? Böyle çok az sayıda tencere kapağını bulmuştur. Kamu işçisiydi Kadir amca, iyi para alırdı. Hem de nasıl kıskanırdı baban. Adam ortayı bitirmiş aldığı maaşa bak! O parayı bana versinler şehrin yarısını almazsam!.. Kadir, yanlış yapıyorsun arkadaş, bugün geçti geçiyor nasıl olsa, ya yarın? Kadir amca makaraları koy verir, babanın hasisli  ini yüzüne vurmazdı.

Garsona, bir buçuk iskender, dedin. Bir neyine yetmez?   algam suyu, bol salata... Bugün ye bakalım ye, yarın!.. Lokantadan öfkeyle ayrılıp hızlı adımlarla otele doğru y  r  d  n. Bir oyuncakçı. Durdun. Duda  ında kelebek hafifliğinde bir tebessüm. Elini cebine attın. Ah,   ektin. Y  r  d  n.     d  k  k  n ötede bir   ekerci. Bulut bulut pamuk   ekerleri. Pamuk şekerini ilk ne zaman yediğini hatırlıyor musun? Hepsi boya bunların, zararlı gereksiz, zararlını yarın görürsün... Bir gün param olacak işte! Pamuk   ekeri, kestane şekeri, çikolatalı gofret, kaymaklı bisküvi!.. Elini yine cebine attın. Özenle katlanmış, jilet gibi yüz yeteleler... Y  r  d  n. Bir dilenci daha. Cebindeki tüm bozuklukları bo  alttın avucuna dilencinin. Adam, manyak mı bu, diye baktı suratına. Manyak olmasa sa  ar mı böyle? Sa  sın! Bakalım yarın!..

Duru  man bitti. Dönüş bileti  i aldın.

Tayin istemişti Kadir amca. Baban, vazgeç, demişti ısrarla. Büyük denizin dalgası büyük olur Kadir!.. Bir temmuz günü... Taşınalı yirmi yıl mı olmuş? İki yıl boyunca bayramlarda kart atmış, belki de baban cevap vermediği için o da vazgeçmişti kart atmaktan. Bir apartmandan içeri girdin. Kapıcı beş altı yıl önce taşındıklarını söyledi. Tarif edilen adrese gittin. Çöp yığılı boş arsanın yanında üç katlı, yorgun bir bina. Allah! Allah! Kapıyı çaldın. Başörtüsünün altından kınalı beyazlı saçları dökülmüştü kadının. Bakıştınız. Kadir Demir'i arıyorum, dedin. Kimsiniz? Söyledin. Ağzıyla birlikte gözleri de açıldı kadının.

"Aaa!.. Mehmet!"

"Şükran yenge?.."

Boynuna sarıldı.

"Kusura bakma, buyur içeri!"

Buyurdun. Böyle bir apartmanda!.. Şükran yengenin başörtüsü!.. Salonda üzerlerine çarşafa benzer örtüler atılmış iki kanepe, bir masa, bir kuzine soba. Oturdun. Karşı duvarda Kadir amca. Hiç değişmemiş. Her zamanki gibi güleç.

"Eee!" dedi Şükran yenge.

İşinden, annenden, kardeşinin doktor çıktığından bahsettin.

"Baban?"

Kadir amcaya baktın.

"Deme! Allah rahmet eylesin. Ne zaman?"

"Altı yıl oldu."

"Biz de on yıldır böyleyiz. Baban akıllı adamdı. Yarın, derdi de anlamazdık yarının ne olduğunu. Yaza kandık, kış aklımıza gelmedi. Gençlik öyle de böyle de geçer, ama yaşlılıkta cefa çekmek!.. Dul maaşıyla ne olur ki? Kira, mutfak. Çocuk bakmak pek ağıma gitti ilkin. Ahhh rahmetli baban! Hepinizi kurtarmış çok şükür. Hâlâ aynı evde mi oturuyorsunuz?"

"Yok, o ev kirada. Emekli olunca almıştı şimdikini."

Sustu Şükran yenge. İki damla yaş vardı gözlerinde. Bak işte bak! Yarını düşünmemenin cezası!.. Alnın kırıştı. Yekten ayaklandı Şükran yenge.

"Akıl mı kaldı şu yengende. Dur sana bir kahve yapayım."

İstemedin. O da ısrar etmedi.

"Ümit'le Uğur?.."

"Okumadılar. Sen şahitsin, neleri eksikti? Ümit İstanbul'da bir ilaç deposunda çalışıyor. Uğur hangi işe girdiyse dikiş tutturamadı. Çocukları küçükken ezmeliymiş. Ahhh rahmetli baban!..

Okuyun ha! Okuyun da kurtarın kendinizi. Yarın elâlemin eline.

Kapı çaldı.

"Misafirimiz var."

"Kim?"

Tanımadın. O da seni. Yanın da beş altı yaşlarında bir kız. Kızıla boyanmış saçlarında ak teller. Göz kenarlarında kırışıklıklar. Dudakları vişneçürüğü. Bluzunun altında boyun eğmiş memeler.

Şükran yenge ikinize de baktı.

"Mehmet bu Mehmet!"

Gözlerinden de mi tanımadın Hülya ablayı? Hafif şaşı, koyu ela gözleriy-le nasıl bakardı sana? Kapıyı aralıklı bırakır, sana aldırmadan soyunup giyinmez miydi? Dudağının kıyıcığına, pancar pembesi yanağına kelebek hafifliğinde öpücükler kondurmaz mıydı? "Utandın mı errrkekim?" Yıllar yılı rüyalarından hayallerine gidip gelen Hülya ablaydı karşında duran. Pancar pembesi silinmiş yanaklarından artık. Zaten o da kelebek hafifliğinde bir öpücük kondurmadı yanağının altına, elini uzattı.

"Hoş geldiniz."

"Hoş bulduk."

Yirmi yılı özetleyen kısacık sorulara, kısacık cevaplar verdin. Görevini yapmış olan Hülya abla kalktı.

"Sevgi, hadi canım üstümüzü değişelim."

Çocuğun arkasından baktın. Annesine benzetemedin.

Ümit'in, dedi, Şükran yenge. Geçen yıl boşandılar. Haftada bir annesine götürür Hülya. Buna sevinmen mi üzülmene mi gerektiğine karar veremedin ilkin. Sonra üzüldün.

Hülyam, dedi, Şükran yenge. "İsteyeni az mıydı?.. İki yıllığı bitirdi, ama işe yaramadı. Kasiyerlik yapıyor ...'ta."

Yüreğine tarifsiz bir ağırlık çöktü. Aniden kalktın. Şükran yenge çok ısrar etti yemeğe kalman için. İstemedin. (Bir gün Şükran yengenin yemeklerine hayır diyeceğin aklına gelir miydi?) Bir zamanlar çok isteyip de alamadığı tüm dünya nimetlerinden artık elini eteğini çekmiş annen için bir şeyler alman gerektiğini söyleyip ayrıldın evden.

Adımların hızlı, soluğun sert. Sokak sakın. Yağmur çiseliyor yine. Yandaki arsada sarı, cılız bir köpek nevalessini gömmeye çalışıyor. Bak işte! İt, itken bile yarını düşünür, kemiğinin bir parçasını saklarken...

Dişlerini sıktın.

Ama o kemikte eski tadı asla alamaz ki baba, diye bağırarak istedin, bağırmadın.-sa

GÜLÇİN DURMAN

KİZZUWATNA BENİM UZAK
SEVGİLİM

Volun sonuna geldik artık. Sağlam durmalıyım. Ama vücuduma söz geçire-
X miyorum ki. Feci bir titreme, ayak uçlarımdan yüreğime doğru gürül gürül
yürüyor; karnımda kıvılcımlara dönüşüyor, sonra bir akrep olup ellerimi ayak-
larımı ısıtıyor. Dayanmak zor buna. Nasıl da yorgunum, nasıl da canım yanı-
yor. İnanması güç ama her rüzgârdan hastalık kapan ev kuşu ben, beş gündür
yuvamdan uzaktayım. Karnımdaki kıvılcımlar iyice derinlere indiler. Ellerim
en başta biraz engellemişti fakat şimdi koyu bir kan, parmaklarımın arasından
incecik sızıyor. Sırtımı verdiğim bu çukur, saklanılabilecek tek yer. Gerisi
dümdüz, apaçık bir toprak. İleride ama bayağı bir ilerde -sabahın ilk saatle-
rinde biz de oradaydık. Onları da işte o dar boğazda gördük- güneye doğru
yükselen tuhaf bir dağ ve dağın ortasında da daracık bir geçit var.

O boğazdan girecekler. Kokularını duyabiliyorum. Vahşetin kokusu bu...
Çirkefin, kanın. Hoş benim kokumda pek makbul sayılmaz ya. Terden, ça-
murdan rengi değişmiş fiyakalı kutanu elbisem perperişan. Birazdan gelirler.
Onlar Kaşkalar!

Çocukken geceleri sıklıkla uyuyamaz, kardeşim Ulmi ile birlikte ayak
sesleri, hırıltılar, çığlıklar duyduğumuzu ısrarla iddia ederdik. Sevgili tatlı
Haşava ise o bitmez tükenmez tahammülü ile sözümüzü hiç kesmeden bizi
dinler, sonrada şehrimizin büyük hikâyesini anlatmaya koyulurdu. Dağlardan
koparılıp getirilen dev kayalarla örülmüş surlarımızı, gece gündüz nöbetçile-
rin beklediği azametli kapılarımızı -bizim görüp görebildiğimiz de bir tek ka-
pılardı zaten. Dışarıya pek nadir çıkardık- upuzun yer altı geçitlerimizi, iç içe
geçmiş kerpiç evlerimizi, çevik atlı savaş arabalarımızı bir ninni yumuşaklı-
ğında anlatır; böylece bizi teskin ederdi. Ancak bunun etkisi de pek fazla sür-
mez, vahşilerin gölgeleri yine gecelerimize sızar ve her şey yeniden başlardı.
Kaşka korkusunun üzerimizden kalkmadığı bir gece, iyice bunalan Haşava,
bize Arinna'da kimseciklerin bilmediği büyük bir sırdan bahsetti. Şehrimiz-
den ve elbette o ifritlerden de çok çok uzakta, rüya gibi bir ülke vardı. Son-
suz esenlik ve mutluluk ülkesi Kizzuwatna!

Ah Kizzuwatna! Neredesin? Bu çukurda ölmeyi beklerken bile seni nasıl
da özliyorum. Kizzuwatna benim uzak sevgilim!

İnsan görmeden, bilmeden özler mi? Özlermiş demek ki. Çünkü ismini duyduğum o ilk geceden beri ümitsizce bu ülkeyi seviyor ve yokluğunu hissediyorum. Tıpkı âşıklar gibi ismini duymak, hele hele telaffuz etmek, minicik bir an dahi olsa kendimden geçirmeye yetiyor beni.

Kan elbisemde desenler çizerek ayaklarımın dibinde birikmiş. Siyah bir kan bu. Yirmi yıllık hayatım boyunca, şehrimizden ayrı bir gece bile geçirmedi. Savaş görmedim. Ama yaramda bir tuhaflık olduğunu biliyorum. Ulmi ile konuşsam ne iyi olurdu. Sesleniyorum kardeşime. Sesim ne kadar da değişmiş? Soğuk, yabancı ve korkmuş birinin sesine dönüşmüş. "Kardeşim" diyorum önce. Sonra yeniden ismini söylüyorum. Cevap gelmiyor. Kötü bir şey olmasından korkuyorum. Gücümün yettiği kadar; "Ulmi kardeşim, ne olur ses ver!" diye bağıyorum. "Fırtına Tanrısı Teşup efendim, benim Ulmi. Güneş Tanrıçası efendim ben Ulmi. Buradayım, unutmayın beni!" Sevgili kardeşim Ulmi, dua ediyor yine. Tekdüze sesi beni çamurların içinden alıp evimize, ocağımızın karşısına bırakıyor. Ateşi, bizi birleştiren o büyük bağ yeniden hatırlatıyor, gözlerim tıpkı o ateşin karşısında olduğumuz zamanlardaki gibi yanıyor yanıyor. Ağlamaya başlıyorum. Haşavam yanımda olsaydı şimdi, ne diyeceğini tahmin etmek zor değil. "Urmi bana bak" derdi mutlaka. "Urmi, sen bir mucizenin oğlum. Sakın, sakın koy verme kendini!" çok iyi biliyorum böyle derdi; çünkü her düşüşten, her yaralanmadan, her acı sözden sonra bu cümleleri duydum ben. Evden bu kadar uzakta, onca maceradan sonra en başa dönmek garip ama mecburum; hatırlamaktan başka da yapabileceğim bir şey yok zaten. Karınımdaki derin kesiğin sızısını, hatıralar belki bir nebze olsun unutturabilir.

Her neyse, en baştan başlayayım. Ben Urmi! Mucize çocuk yani! Yıldızlı bir gecenin sabahında, kentin günlerdir beklediği o görkemli kervanla beraber girmişim Arinnalıların hayatına. Şimdiye kadar görülmüş en büyük -üç yüz elli eşek yükü mal taşıyormuş- kervanmış. Açıkgoz Asurlu tüccarlar, Batı Kapısından girer girmez, cerbezeli cümlelerle şehir halkını selamlayıp, mallarını övmeye başlamışlar. Kalabalık hızla toplanmış. Kervanın etrafını sarmış. Asurlu tüccarlar, ağırdan almışlar işi. Takdimlerle, yağlı sözlerle yavaşça meydana ilerlemişler. Halkın merakı kabardıkça kabarmış. Arada söylenenler çıkmış. Fakat Asurlularla başa çıkmak mümkün müdür hiç! Aylarca süren eziyetli yolculuklardan sonra bile üstleri başları hep pırlıl pırlıldır. Yüzlerinden eksik olmayan tebessümleriyle sürekli herkese bir şeyler satmaya çalışır dururlar. Asurlu tüccarları hiç sevmedim. Fakat hayatın cilvesi işte, hikâyemin başlangıcında yollarımız çözemediğim bir şekilde kesişmiş. Tabii mucize olmamın, sırtımda koskocaman bir yumruya mahkûm olmamın sorumlusu da yine onlar.

Haşava'nın anlattığına göre, şehir halkı malları görmek için sabırsızlıktan ölüyormuş. Uzun zaman sonra şehre gelen ilk kervanmış bu kervan. Bayağı

bir gürültü patırtıdan sonra, sanırım uyanık Asurlular gelişlerini şehirdeki herkese duyurduklarına iyice ikna olduktan sonra; birkaç eşeğin yükünü çözüvermişler. Kumaşlar ve kalay ortaya dökülünce bir dalgalanma olmuş. İnsanlar malların üstüne atlamış. İşte tam o anda açılan yükler arasındaki ufakça bir tanesinin kıpırdadığını görmüş Haşava. Onca hayvan ve insan kalabalığının, bir zarar vermesini önlemek için de, benzersiz sesiyle uzun bir çığlık atmış. Çocukken, bu yüce gönüllü kadının o anı her anımsayışında, önce delice bir pırıltı sezerdim gözlerinde, sonra da küçük kızlara özgü bir utanç. Gerçekten de çığlık etkili olmuş, insanlar elleri havada kalakalmışlar ancak hayvanlarda beklenmedik bir tesiri olmuş feryadın. Eşekler korkudan zıplamaya, çifte atmaya başlamış. Etraf bir anda karışmış. Ama Haşavam, o hengâme arasında bile gözleriyle hep o küçük paçavra yumağını takip etmiş ve tam da birkaç eşek o yöne yanaştığında, fırlayıp yükü kucaklayıp paramparça olmaktan kurtarmış. Ancak o sevinçle boş bulunup arkadan gelen sinirden kudurmuş diğer eşeği fark edememiş; çiftelerden biri sağ yanağına isabet etmiş. Darbenin etkisiyle paçavra yumağını düşürmüş, kızgın hayvan hemen ona da bir dokunuvermiş. İnsanlar yüzünden kanlar boşanan Haşava'yı sakinleştirmeye çalışırken, o hep kumaş kırpıntılarına sarılmış şeyi soruyormuş. Kıpır kıpır bohçayı yanında açmışlar. İçinden kapkara bir bebek çıkmış. Genç bir yaşta olmasına rağmen, emareleri hemen görmüş Haşava. Çünkü ta o zamanlarda bile maharetli bir ebeymiş. Bebeğin belindeki eğriliği ilk görüşte fark etmiş. Her şeyi satmaya meraklı kurnaz Asurlular, kendilerinden beklendiği gibi atlayıp bebeği sahiplenmiş; utanmadan bir de bayağı yüksek bir fiyat söylemişler. Olan bitenden sersemlemiş olsalar da, Arinna halkı hemen karşı çıkıp, tüccarları merhametli olmaya davet etmişler. Ama Asurlularda merhamet ne gezer! Doğuştan gelen yüzüzlükleri ile bebeğin kendi malları olduğunu iddia ediyor, yüzleri gözleri kıpkırmızı bağırıp çağırıyorlarmış. Sonra büyük bir fedakârlık yapıp üç şekeli almayabiliriz demişler. Haşavam tam kucağındaki bebeği kurt gibi başında bekleyenlere teslim ediyormuş ki, yoldan geçen biri parayı ödemeyi kabul etmiş. Yıllardır evlat hasreti çeken kâtiplerden biriymiş bu aziz kişi. Onca falcıdan ve onca hayal kırıklığından sonra, baba olmaktan ümidini kestiği bir zamanda, kâtip pek de bir şey ummadan Haşava'nın kapısına çalmış ve bir ciğer okutmuş. Ancak beklendiğinin aksine, Haşavam hayvan ciğerinde iyi şeyler görmüş, müjde vererek evinin çocuklarla dolup taşacağını söylemiş. İşte bu saygıdeğer kişi, beşinci çocuğunun doğumuna az bir zaman kala, Haşavama minnetini göstermek istemiş. Tam tamına yetmiş iki şekeli Asurlulara saydıktan sonra da bebeği yine Haşava'nın kucağına geri vermiş. İşte o bebek benmişim.

Nereden geldiğimi kimse öğrenememiş. Ne kadar zorladılarsa da Asurlular'dan da bir şey çıkmamış. Yoldan gelmişim için açıkçası. Arinnalıları hiç

benzemeyen çehreme bakılırsa çok da uzaklardan geldiğim besbelli. Çocukluk yıllarımda bir şey anlamadım. Sırtımdaki yükün de, tenimin renginin de ayrımında değildim; bana kalsa zor olurdu bunu çözebilmek. Sağ olsunlar, etrafımdakiler gösterdiler bir bir.

Haşavam benim merhametli Haşavam, oğlundan ayırt etmeden büyüttü beni. Zaman geçtikçe, benimle birlikte sırtımdaki yumru da büyüdü; ancak pek çok annenin tersine saklamak yerine o, beni daha fazla göz önüne çıkardı.

Delikanlılığa ilk adım attığım günlerde, değişik rüyalar görmeye başladı. Önceleri pek etkilenmiyordum. Benimle ilgisi olduğunu seziyordum rüyalarının, fakat bunu hiç itiraf ettiremedim. Aslında rüyaları yorumlamaktan, didik didik etmekten de büyük bir haz duyardı. Ancak o kadar zorlamama rağmen rüyalarından hiç söz ettiremedim.

Sevgili kardeşim Ulmi ezelden beri, bilinmezlerle meraklıydı. Bayramlarda kıymetli taşlarla süslenmiş tanrı heykellerini şehirde dolaştıran somurtkan rahiplere gıptayla bakarken yakalardım onu. Beni fark etmesiyle gözlerini kaçırması bir olurdu. Barbarların şehrimize doğru yaklaştığını haber veren ulaklardan sonra günlerce şehir kapılarının açılmadığı zamanlarda, geceleri bir türlü uyuyamaz, ben gözlerimi alçak tavanımıza dikmiş öylece yatarken, onun dudakları sırtlarca kıpırdar dururdu. Bilebildiği bütün tanrılarını yardıma çağırırdı.

Günlerimiz Kaşkalar denilen canavarlardan korkup, açığöz Asurlu tüccarların kervanlarını bekleyerek geçiyordu -aslında rahatlıkla seyahat edebilmelerini, dağları, ırmakları aşarak evimize kadar ulaşabilmelerini bir türlü aklımız almazdı. Sonunda kafa kurcalayan sorulardan pes edip; *Asur kafası işte* diyerek kapatmıştık meseleyi- ki; on dokuz yaşında iken Haşava'nın kâbusları yeniden ortaya çıkıverdi. Beraber yattığımız penceresiz küçük odada dişlerini sıkarak geceleri yeniden söylenmeye başladı. Önceleri ne dediğini anlayamıyorduk fakat bir zaman sonra ayan beyan anlaşılır oldu dedikleri. Kimi zaman bir çocuk gibi çıkıyordu sesi, kimi zaman da kelimeleri tane tane söyleyen bir kâtip oluyordu, hatta lafı döndürüp dolaştıran Asurlu tüccarlara bile benzeyebiliyordu bazen. Ancak her zaman aynı şeyi tekrarlıyordu. Dört kelimeden oluşan yarım bırakılmış bir cümlecigi...

"Hem katil hem kurban!" geceleri defalarca işittiğimiz bu cümleyi sabah olduğunda unuttur giderdi. İlk duyduğumuzda kardeşimle beraber bunun ne anlama geldiğini sormuş, cevap olarak da Haşava'nın manasız bakışlarıyla karşılaşmıştık.

Yola çıkmamız gerektiğini de işte bu günlerde ima etmeye başladı. Ben neyse de kardeşimi parlak bir gelecek bekliyordu. Tablet evinde bir yandan kilden, bronzdan, gümüşten yapılmış levhaları itinayla raflara yerleştiriyor, bozulmamaları, kırılmamaları için onlara gözü gibi bakıyor; bir yandan da

eski tabletleri kopya ederek yazı çalışıyordu. İyi bir kâtip olmak için daha senelerce çabalaması gerekiyordu. Ama dediğim gibi gelecek vaat ediyordu.

Bense Haşava'nın tehditleri sayesinde, bir mühür ustasının yanına yerleştirilmiştim. Ustam birkaç kere bir şeyler öğretmeye çalıştıysa da diğerlerinin engellemeleri yüzünden bu meslekte pek de bir şey çözemedim. Dikkat ve disiplin mühürcülüğün olmazsa olmazıdır. En ufak bir yanlışlık, elin hafif bir titremesi, tasvirlerdeki herhangi bir sapma her şeyi berbat edebilir. İşçilerin bana karşı tavrını fark eden ustam incelikli bir siyaset izledi. Ne Haşava'yı ezdi geçti, ne de işçilerini üzdü. Bir rezalet çıkmadan işi halletti. Olan bana oldu ama hiçbir şey öğrenemedim. Yıllarım kil süzerek, ocak temizleyerek çamur içinde, is içinde geçip gitti. Oysaki mühürcüler Arinna'nın hatırı sayılı kişilerindendir. Haşava' da geleceğimi garantilemek istemişti büyük ihtimalle. Fakat izin vermediler gerçekleşmesine.

Yaram nasıl da sızlıyor! Karnımda bir şeyler kopuyor. İçimde ne varsa hepsi birazdan parmaklarımın arasından dökülecekmiş gibi. İşte, rüzgâr seslerini de getirmeye başladı. Çok tutmaz, buraya ulaşmaları. Kardeşim hâlâ duada. "Yağmurun tanrısı, Arinna'nın yüce tanrısı yine benim. Yardımınızı beklerim" nasıl da ince bir yakarıştı bu. Tam da onun tarzı. Zarif, derin ve bıçak gibi keskin. Canım kardeşim benim...

Nerede kalmıştım? Başarısız iş hayatımın yanında bir de insanların insanlarım demeyi ne kadar da isterdim oysa- aramıza uçurumlar örmesiyle hayatım gitgide zorlaşmaya başlamıştı. Yetmezmiş gibi bir de, şehrin büyük tahıl ambarında ne var ne yoksa bir anda uçup gitmesin mi! Sonra buğdayların ortadan kaybolmasının şehirdeki uğursuz kara bir kambur yüzünden olduğu dedikodusu çıkmasın mı? Daha da fecisi, kara kambur yüzünden tanrıların uzun zamandır şehir halkına diş bilediği ve artık bu hesabı kapatmaya kesin kararlı olduklarının söylentisi de hızla yayılsın mı?

Böylece sefil hayatım daha da kötüleşti. Öyle oldu ki, evden çıkmak dahi istemedim. Sıkıntılı günlerimin birinde, Haşava; "Oğlum," dedi, "yola çıkma vakti geldi. Gidebildiğin kadar uzağa git. Korkarım ki buradan bir kötülük gelip seni bulacak. Aklım başımdan gitti bir an, hemen karşı çıktım. Surlarla çevrili korunaklı bir yerde bile zor bela yaşayabilen ben, dışarıda ne yaptım? Ne yer, ne içtim? Bu acuze halimi görenler daha konuşmama bile fırsat vermeden üstüme atlamazlar mıydı? Sonunda ya köle ederlerdi beni, ya da öldürürlerdi. Ya o korkunç Kaşkalarla karşılaşırsam, ne olurdu? Parça parça etmezler miydi etlerimi? Ama bir taraftan Haşava'ya da hak veriyordum. "Gitmelisin. Gitmezsen çok kötü şeyler olacak." diye ısrar edince, boş bulunup aptalca soruverdim. "Nereden biliyorsun ki?" "Gördüm," diye cevap verdi. Aptallığa devam ettim. "Nerede gördün?" Hayal kırıklığım öyle bü-

yüktü ki. Şimdiye kadar bana bakmış, yedirmiş, içirmiş BU kadın da nihayet bana sırtını çevirmişti. Yapayalnız kalmıştım. "Önce rüyalarımda," diye başladı. "Evet, evet o rüyalar, yıllardır gördüğün senin o aptal kâbusların!" diye karşı çıktım. İyice ağlıyordum artık.

Hiç kızmadı. Yedi gecedir kâbuslar büsbütün biçim değiştirmiş. Mesaj açık ve netmiş. Söz konusu ben olunca, iyice emin olmak istemiş. İki koyun ile bir keçinin iç organlarına bakmış, yetinmemiş kuşların uçuşlarını da takip etmiş, sonra tapınaktaki büyük havuzun içindeki su yılanlarının hareketlerini de gözlemlemiş. Maalesef her yöntem aynı şeyi söylemiş. "Şehirden çıkmazsam hem katil olacaktım hem de kurban." Söylentiler önemli değilmiş, beni bekleyen aslında büyük bir felaketmiş. Hiç istemememe rağmen, birkaç gün sonra çaresizce Haşava'ya boyun eğdim. Tek tesellim bu yolculuğa kardeşimin de katılacak olmasıydı.

Zavallı çocukcağız, uysallıkla -büyük ihtimalle karşı çıkmak aklına bile gelmeden, her zamanki doğal kabullenişiyile- yolculuk için hazırlanmaya başladı. Baktım kaçış yok. Ben de hazırlık yapmaya koyuldum. Yıllardır içimde biriktirdiklerim yol gösterdi bana. Bunu nasıl ifade etmek lazım bilmiyorum, sanki bütün istediklerim kendiliğinden oluyordu. Hiç beklemediğim, ummadığım işler gerçekleşmeye başladı. Şehri terk edeceğim haberi kısa sürede yayılmış, insanlar da artık eskisi kadar kötü davranmıyorlardı. Bayağı bir rahatlamıştım. Tedirginlik duymadan şehirde gezebiliyordum. Özellikle şehrin fakir bölgelerinde dolaşıyordum. İnsanların açlıktan ne yapacaklarını şaşırılmış halde oradan oraya sürüklenişlerini seyrediyordum. Feci, sersefil bir görüntüleri vardı. Benden bile kötüydüler. Bazılarının vücutlarında şişlikler de gördüm.

Dediğim gibi öyle harikulade şeyler bir bir olmaya başladı ki, derken günün birinde başrahip yeni bir mühür siparişi için gelmesin mi, sonra büyük ihtimalle vicdanını rahatlatmak için ustamız örnekleri göstermeye beni görevlendirmesin mi, ben de kolaylıkla tapınağa girip çıkmaya başlamayayım mı? Olanlara inanamıyordum. Gide gele tapınaktakiler varlığıma alıştılar, sorgu sual olmadan içeri girer oldum. Hatta bir defasında rahipler dışında şehirde kimseciklerin göremediği kutsal odaya bile girdim. İnanılır gibi değildi ama oluyordu işte. Boy boy bir sürü tanrı heykeli ve etraflarında değerli mücevherler, envai çeşitte yiyecek, türlü hayvan etleri, testilerde içkiler, üzüm salkımları, bademler. Başrahip titiz adamın tekiydi, mühründe öyle yıldızdı, çiçekti bildik desenler istemiyordu. Usta ilkin kilden sade bir model yapmıştı. Başrahibin elimdeki örneği görünce renginin attığını, mührü duvara çarptığını söyleyince ancak aklı başına geldi de kalay, hematit, serpantin mühürler denemeye başladı; benim ziyaretlerim de bu şekilde uzamış oldu.

Derken bir defasında kutsal odanın önündeki geniş salonda, ağızlarına kadar buğdayla dolu iki küp keşfettim. Öyle büyüklerdi ki şimdiye kadar böyle-

sini hiç görmemiştim. Bu küpler de tıpkı bizim evdekiler gibi bina inşa edilmeden önce yapılmış, duvarlar ve tavan sonradan meydana getirilmiş olmalıydı.

Başrahip nihayet altından bir modeli beğendi. Silindir şeklinde, bayağı bir modeli. Mühür seçilince, haliyle tapınağın kapıları da bana kapandı. Fakat o günün gecesi muhteşem bir şey daha oldu. Yıldızsız bir gece örtüverdi üzerimizi. Tam da hayal ettiğim gibi. Uzun uzun dua ettikten sonra uykuya dalıveren kardeşimi gecenin kör bir vakti uyandırdım. Neye uğradığını şaşırıp garibim. Gitmemiz gerektiğini söyledim. "Haşava bizi bekliyor" dedim. Haşava doğuma gitmişti oysa.

Benim terbiyeli, dindar kardeşim sesini çıkarmadan ayaklarımı takip etti. Ta ki nereye girdiğimizi anlayana kadar... İşte o zaman, neye uğradığını şaşırıp. Girmek istemedi. Neredeyse nöbetçileri bile uyandıracaktı, ziyaretlerim sırasında nöbetçilerin hiç de öyle sanıldığı gibi olmadıklarını, her gece az da olsa muhakkak uyuduklarını keşfetmiştim. Kardeşim neredeyse korkudan aklını kaçıracaktı, kendine gelmesi için birkaç kere tokatladım. Darbelerin etkisiyle önce sersemledi sonra da ağlayarak dua etmeye başladı. Bütün tanrıların adını saya döke yalvarıp yakarıyordu. Bende hızlı hızlı leziz yemekleri kucağıma, göğsüme tıktırıyordum, arada birkaç parça mücevhere de denk geldim. Dedğim gibi yıldızsız bir geceydi. Etrafı zor seçiyorduk. Birkaç sefer yaparak bütün yiyecekleri buğdayla dolu küplerin içine tıktırırverdim. Şimdi en zorlusuna sıra gelmişti. Küpleri salonun önündeki terasa çıkarıp oradan da aşağıya, yani şehir meydanının ortasına atıverecektik. Kardeşim Ulmi, bu işin imkânsız olduğunu, birazdan gelip bizi yakalayacaklarını söyleyip duruyordu. Onu dinlemedim tabii ki, her şeyi arkamda bırakıp, büyük yolculuğuma çıkmadan önce işimi bitirmeliydim. Yoksa içimde hep bir şeyin eksikliğini hissedecektim. Yıllar sonra geriye döndüğümde keşke diyecektim, keşke o gece Ulmi'yi dinlemeseydim. Ne olursa olsun, öyle bir pişmanlık yaşamak istemiyordum. Ne cahilmişim ve başıma gelen ne büyük bir talihsizlikmiş ki, bu gerçeği ancak burada, çamurun içine batmış, yaramdan kanlar şıpır şıpır akarken ve barbar Kaşkaları beklerken anlayabiliyorum

Şimdi hiç yaşamamayı dilediğim o lanetli gecede, hiç zorlanmadan küpü yuvarladık ve oradan da aşağıya atıverdik. Sonra da ikincisini aynı şekilde gönderdik. Sesler yakın evlerdekileri uyandırdı, nöbetçileri de tabii. Nöbetçiler arkada biz önde, damlardan atlaya hoplaya bir koşudur tutturduk. Kamburuma rağmen sanki uçuyordum. Birbirine bitişik kerpiç evlerin üstünden atladım zıpladım. Kerpiç evler hiç bitmeyecek, ayağımız yere hiç değmeyecek gibiydi. Öylesine kıvrak öylesine çeviktim ki. Derken sokağa iniverdik. Dışarı çıkmalıydık artık. Peşimizdeki grup gittikçe artıyordu çünkü. Ellerine geçerse bize uygulanacak ceza küçük çocukların bile bildiği bir şeydi. Ölüm cezası! Yasak olan odaya girmiş, üstelik tanrıların yiyeceklerini de çalmıştık.

Aşağı indiğimizde kardeşim Ulmi fenalaştı "Sonumuz geldi. Nereye gidebiliriz ki, sıkıştık kaldık." diye sızlanınca "Kapıdan çıkacağız" dedim sakinliğimi bozmadan. "Hangi kapıdan?" diye alayla sordu kardeşim. "Bütün kapıların akşam olunca kilitlendiğini bilmiyorsun sanki?"

"En çok korunan kapıdan çıkacağız" dedim. Öyle de yaptık. Gözetleme kulesindeki askerler sesler yüzünden nöbet yerlerini terk etmişlerdi. Sadece asillerin kullandığı sfenksli kapının önüyse bomboştu. Hızlıca kilide yöneldim, hiç teklemeden mahir bir el hareketi ile kapıyı açıverdim. Kapı zangırdayarak açılınca da kendimi karanlığa otların arasına attım. Ne kadar koştuğumuzu bilemiyorum. Hiç durmadan, arkamıza dahi bakmadan koştuk. Güneş doğarken, küçük bir sazlığa ulaşmıştık. Elimizi yüzümüzü yıkayıp, sıra ile az da olsa uyuduk. Dinlenince, yaşadıklarımızı yeniden hatırlayarak, gü-lüp eğlendik biraz. En mühim soru yine kardeşimin aklına geldi. Şu berbat ve ümitsiz halimize rağmen hâlâ iki büklüm dua eden kardeşimin aklına. *Nereye gidecektik?* Daha doğrusu nereye gidebilirdik? Ömrümüzde evimizden ayrılmamıştık ki hiç, haliyle Arinna'dan başka bir yer de bilmiyorduk. Hiç düşünmeden "Kizzuwatna'ya gideceğiz!" dedim. Sasırsa da karşı çıkmadı bana. Kizzuwatna'dan başka nereye gidebilirdik ki!

Çocukluğumuzdan beri masallarını dinlediğimiz harika ülkenin adını sayıklaya sayıklaya yürümeye başladık. İlk geceki kuvvetimizden eser kalmamıştı. Korka korka önümüzü arkamızı gözleyerek iki gün boyunca yürüdük. Alışkın olmadığımız uzun bir yürüyüşten sonra ilk benim ayaklarım su topladı, şişti. Şikâyetle ilk başlayan da ben oldum. Zavallı kardeşim hep gayretliy-di, gıkını çıkarmadı. Ne kadar çabalasak da, yiyebileceğimiz minicik bir hay-van olsun yakalayamadık. Açlıktan ilk ağlayan da yine ben oldum. Kardeşim Ulmi teselli etti, hatta bir müddet taşıdı da beni. Yolculuğumuzun üçüncü gününde bir kervanla karşılaştık. Yirmi eşeklik, mütevazı bir kervanla. Asurlu tüccar kafilesi yılların verdiği alışkanlıkla öylesine rahat öylesine mutlu görünüyorlardı ki, bir an utancımından öleceğimi sandım. Onlar ta nerelerden gelmişlerdi fakat üzerlerinde en ufak bir yorgunluk, bezginlik ne bileyim herhangi bir yolculuk emaresine rastlamak mümkün değildi. Bizse öyle berbat görünü-yorduk ki. Asurlular bizimle çok ilgilendiler. Hikâyemizi duymuşlardı, bi-zi tanıyorlardı. Halimize çok acıdıklarını fakat sınırlı miktarda yiyecekleri ol-duğu için bize bir şey veremeyeceklerini söylediler. İçliğimden kutsal odadan aşırđığım altın bir diademi çıkarınca hemen pişmanlık gösterip halen sıcak olan kendi yemeklerinden bize de birer tabak hazırladılar. Yemekten sonra, en korktuğumuz şeyi sordular. "Nereye gidiyorsunuz?" Dürtmeme rağmen kardeşim "Kizzuwatna'ya" diye atladı oradan. Yüzüm hemen düştü. Bu pis tüccarların güzergâhımızı öğrenmelerini istemiyordum. Ama olan olmuştu işte.

Kizzuwatna'yı duymalarıyla beraber hepsi bir ağızdan yorumlarda bulunmaya başladılar. Varacağımız yere çok yakın olduğumuzu az bir yolumuzun kaldığını söylüyorlardı. Hatta bize yön tarif etmeye bile kalktılar. Hiçbirine inanmadım tabii. Kervan akşama doğru yanımızdan ayrıldı. Bizse, benim zorlamamla Asurluların dedikleri yönün tam tersi istikamete doğru yürümeye başladık. İşte kardeşim Ulmi ilk defa bu olaydan sonra karşı çıktı bana. İlk defa orada hafif bir tartışma çıktı aramızda, sonra da bir- iki kere yumruklaştık.

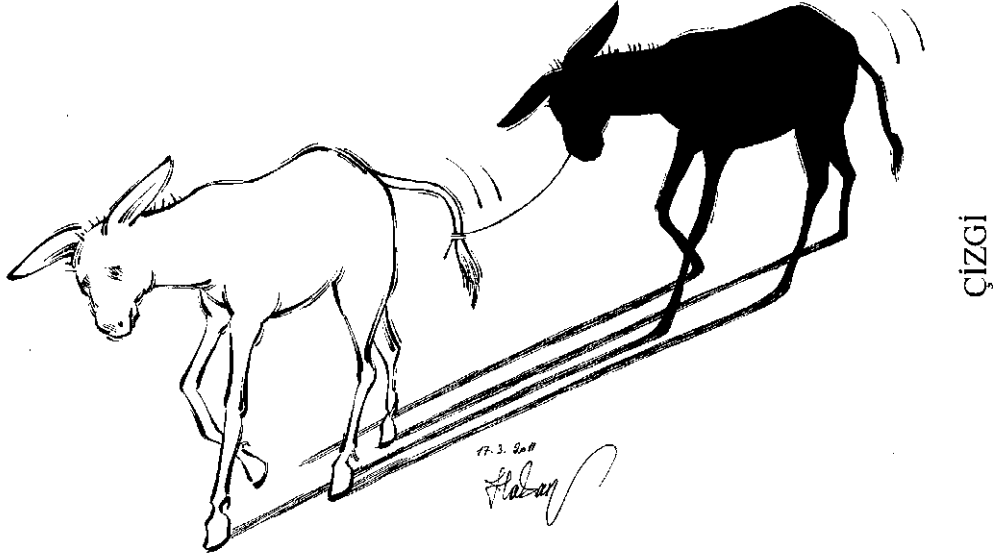
Geceye kadar yürüdük. Molayı da karşımıza çıkan ilk derenin kenarında verdik. Sabah yeniden yola koyulduk ve seyrek bir ormanın içinden geçerek dümdüz, çorak bir araziye ulaştık. Tek bir ot bile yoktu görünürde. Öyle yürüdük öyle yorulduk ki, dağları gördüğümüzde önce tırmanmaya cesaret edemedik. Banyağı bir zaman geçip de, iki dağın arasındaki dar yarıktan baktığımızda gördüğümüz o manzaradan sonra neler olduğunu hatırlamak bile istemiyorum şimdi. Kardeşim Ulmi o terbiyeli, o dindar çocuk işte orada zıvanadan çıktı. Başımıza gelenlere benim sebep olduğumu söyledi. Yüzü çirkinleşti, dilinden edepsiz sözler döküldü. Kendimi tutmaya çalışıyordum, fakat öylesine küstahlaşmıştı ki, artık dayanamadım. Sadece korkutmak içindi ilk hareketim, sesini keserse kafamı toplayabilirim diye düşündüğüm için ufak bir taşla alnına vuruverdim. Sersemledi biraz. Fakat çok sürmedi sersemliği. Ardından daha büyüğüyle saldırdım. Yine değişen pek bir şey olmadı. Daha da büyükçe başka bir taşı kaldırma-ya çalışırken, benim terbiyeli kardeşim onca zamandır gizlediği obsidyen bir bıçağı çıkarıp üstüme doğru atladı. Zamanında fark edip koluna bir darbe indirdim de, bıçak yön değiştirip aşağılarda bir yere isabet etti. Keskin, derin bir acı hissettirdi ilk anda. Ama şimdi hissettiğimin yarısı kadar bile değilmiş meğerse o darbe. Canımın acısından yere düşüverdim, merhametli kardeşim hemen pişman olmuştu. Bıçağı attı, ağlayarak üzerime eğildi. Fırsatı kaçırmadım, bütün kuvvetimi harcayıp, içimi yaran silahı yerden kaptım ve doğruca bana doğru eğilmiş kardeşime sapladım. Hem de hiç ıskalamadım. Tam da arzu ettiğim yere. Kardeşim Ulmi, tanrılarını yardıma çağırmak için ağzını bile açmadan yıkı-lıverdi toprağa. Bundan sonrasını sizde biliyorsunuz zaten.

Dediğim gibi yolun sonuna geldik artık. Eğer Kardeşim Ulmi'de yanımda olabilseydi, eminim ki size bambaşka bir hikâye anlatırdı. Benim doğuştan arızalı bir ruha sahip olduğumu, her şeyi uydurduğumu, Haşava'nın beni de-ğil de onu sevdiğini, yıllardır kendisine eziyet ettiğimi, gerçek olmayan sesler duyduğumu, büyük ambardaki tahılları çaldığımı, bir kervanda gördüğüm ve-balı kimsesiz çocuğu fakir mahallelere saldırdığımı, şehir halkının hastalıktan te-lef olduğunu filan anlatırdı. Ama dediğim gibi o yok artık. Bir tek ben varım.

Ben, Arinna'nın mucize oğlu Urmi! Hem katil hem de kurban yani! Bu da sadece ve sadece benim hikâyem...«

H E C E Ö Y K Ü

HASAN AYCIN

DOSYA
FANTASTİK ÖYKÜ-2

HİLMİ UÇAN

GUY DE MAUPASSANT/E.A.POE/
F. KAFKA VE FANTASTİK ANLATI

"Tüm duygular korku ve dehşetten türer."

EA.Poe

GİRİŞ

Fantastique sözcüğünün "hayalden doğan", "düşsel", "kurgusal", "inanılmaz", "olağanüstü" vb. anlamları var. Yazınsal bir tür olarak fantastik'i bilim ya da günün bilimsel verileri ile açıklama olanağı yoktur. Okuyucu hayal ile gerçek arasında gider gelir. Polisiye romanların temelinde de fantastik anlatılar vardır. Fantastik tür bilim-kurguya da yakındır; bilim-kurgu ile akraba bir türdür. Ne var ki bilim-kurgu doğaüstü değildir, akıl dışı görünse de aklidir. Bilim-kurgusal bir anlatı okuyucusu, akılla şimdilik açıklanamayan bir nesnenin ileride açıklanabileceğini düşünür; böyle bir olay gelecekte olabilir der. Fantastik anlatıda ise gerçeğimsi olana büyümlü olan, tuhaf olan, doğaüstü olan eklenir.

Türlerin kesin sınırlarını belirlemek zor olsa da soyut sınıflamalardan sonra tikel özelliklere geçilebilir. Sözelimi, öykü türünün genel özellikleri belirlendikten sonra kısa öykü, uzun öykü veya minimal öykü gibi ayrımlara gidilebilir. Fantastik anlatı türü de genel ölçüler içerisinde bir çerçeve içine oturtulabilir, diğer türlerden ayrılan özelliklerinden söz edilebilir.

Fantastik anlatıyı diğer türlerden ayıran en önemli öğeler büyü, tuhaflık, doğaüstü oluş ve anlatının, okuyucuyu kararsızlık içinde bırakmasıdır.

Bu yazıda üç önemli yazar, G.de Maupassant, E.A.Poe ve F.Kafka öykülerindeki fantastik öğelere dikkat çekilecektir.

FANTASTİK EDEBİYATIN KÖKENLERİ VE ÖNCÜLERİ

Fantastik anlatının kökenleri Charles Perrault'un (1628-1703) *Kırmızı Başlıklı Kız*, *Parmak Çocuk*, *Parmak Kız*, *Uyuyan Güzeli*, *Kül Kedisi*, *Çizme-
li Kedi* vb. masallarına kadar götürülebilir. Bu masallarda da devler, periler vardır. *Kül Kedisi* vb. anlatılar, kendi dönemlerinde öğüt vermek, iyi olana yönlendirmek adına üretilen içten anlatılardır.

Fantastik anlatı, "gerçekçiliğin mekân, zaman, karakter kavramlarını, canlı cansız ayrımını tanımayan ve bildik dünyamızın ötesinde alternatif bir dünyayı işin içine katan anlatı"¹ türüdür. Bu tanımdan hareketle, 19.yüzyıl fan-

tastik anlatıları da her şeyi akıl ile açıklayan olguculuğa bir tür karşı duruş olarak düşünülebilir. Zira fantastik anlatı akılda bir yırtılma yaratır, aklın açıklayamadığı yerde fantastik öge devreye girer, somut gerçekliğin içine gizem karışır. Gerçek olanla doğaüstü olan birbirine girer. Bu gizem, akılla, gündelik yaşamda yaşadığımız gerçekliklerle açıklanabilecek bir gizem değildir. Okuyucu fantastik bir metin karşısında sanal olanla gerçek olan arasında kalır. "Fantastik, kendi doğal yasalarından başka yasa tanımayan bir öznenin görünüşte doğaüstü bir olay karşısında yaşadığı kararsızlıktır"².

Fantastik öyküler için masal ve efsanelerin yeni çevrimi diyebiliriz. Aradaki fark belki de şudur: Okuyucu, masal ve efsanelerin tamamen gerçek dışı, hayal ürünü olduğunu düşünerek okurken fantastik anlatıda sanal olanla gerçek olanı karıştırır; tereddüte düşer. Fantastik öykü düşsel olanı sunarken gerçeklikle de bir bağ kurar.

Korku, dehşet, kötülük, kâbus, acı, çılgınlık, delilik, başarısızlık izlekleri fantastik türün en önemli izlekleridir. Bu izleklerin içinde okuyucunun yapması gereken edim, yorum yapmaktır. Zira fantastik yazın, doğası gereği karmaşıktır. Okuyucu paradoksal bir tercih karşındadır. "Fantastik, bir kararsızlık süresi kadardır: algıladıkları şeyin, paylaşılan düşüncenin tanımladığı biçimiyle, 'gerçeklik olup olmadığına karar vermek zorunda kalan okuyucunun ve öykü kişinin ortak kararsızlığı. (...) İdeal fantastik sanat kendini belirsizlikte tutmayı bilir"³. Fantastik anlatı olağanı değil, olağanüstünü, doğal olanı değil doğaüstünü, istisnayı anlatan bir türdür.

Okuyucu, fantastik metni çizgisel olarak okumak zorundadır. Kimi anlatıların sadece üçüncü bölümü de okunabilir ve çok şey de kaybedilmemiş olabilir: *Huzur* romanının, *Cevdet Bey ve Oğullarının* birinci bölümleri okunmadan ikinci bölümleri okunsa yine anlamlıdır, anlamlandırılabilir. Fantastik anlatı ise böyle bir okumaya olanak vermez. "Fantastik bir anlatının sonunu daha baştan öğrenirsek, tüm oyun bozulacaktır, çünkü okuyucu özdeşleşme sürecini adım adım izlememiş olacaktır; fantastiğin bir tür olarak ilk şartı budur"⁴.

Bu bağlamda Maupassant öykülerinin çoğu fantastik türün özelliklerini taşır; sonuç, okuyucu tarafından daha baştan bilinmez, hatta sonuçta okuyucu çarpılır, şaşırır; yeniden yorumlar. "Fantastik, tuhaf olayların özel bir biçimde *algılanması* olarak tanımlanır. (...) Tuhaf olaylar olmaksızın fantastikten söz edilemez bile"⁵. Kötülük, korku, endişe, kabus, uğursuzluk... gibi sayabileceğimiz birçok izleğin görüldüğü öykücülerin başında Guy de Maupassant, E.A.Poe ve F.Kafka gelir. Poe, Maupassant'a göre daha 'fantastik bir anlatıyı benimsemiştir; polisiye anlatıya daha yakındır. Her iki yazarın yaşamöyküsü de sefahatle doludur, düzensizdir. Bir bakıma yaşadıklarını yazmışlardır diyebiliriz. Kafka ise modern olana isyan ederek bunalımını doğaüstü dönüşümlerle, metaforlarla dile getirir.

GUY DE MAUPASSANT VE FANTASTİK ANLATI

Maupassant'ın öykülerinin tamamı kötümserdir. Maupassant bir başka tür Schopenhauer'dır. Kötü yaşar, yaşamın kötü yüzünü öyküleştirir. Olumlu sonuçlanan tek bir öyküsü yoktur. Yaşama kötü bakar; içi daralır, sıkılır. "Maupassant'ın aralıksız üretimi, çok sayıda ürünü -100 kadar hikâye ve günlüğü- iç sıkıntısına karşı bir savunmadır. (...) Maupassant'da sınırlar hiçbir zaman net değildir"⁶. Onda derin olan tek duygu **kötümserlik**dir. Anlatılarında, gerçekte fantastik olan, akılla delilik iç içe geçer. Öykü kişileri çaresizdir; kapalı bir şişede bir karasinek gibidirler. Saplantıları, ruhlarında sürekli bir terör, terörü besleyen bir ruh halleri vardır. Çoğu zaman ya delirirler ya ölürler; ya intihar ederler ya da öldürülürler. Maupassant kişileri hamile bir köpeği tekmeleye tekmeleye öldürür (*Bir Yaşam*); bir serçenin boğazını makasla keser (*Deli*)... Maupassant'da âşık olan öykü kişisi yoktur. *La Morte (Ölü Kadın)* adlı öyküsünde 'Sevdi, sevildi ve öldü' derken bile kocasını aldatan bir kadın söz konusudur. Bir erkek bir kadına ancak şehvet duygusu ile yaklaşabilir; kadın yararlanılacak bir nesnedir. Maupassant öykülerini bilen bir okuyucu ne zaman, nerede çarpılacağını diye bekler.

Maupassant öykülerinde deliler, akıl hastaları, özürlüler, saplantılı kişiler, ölümler, manyetizmaya tutulanlar, çoktur. Birkaç öykü adı sayalım; bu adlar bile Maupassant öykülerindeki fantastik atmosferi bize hissettirebilir: *Deli, Deli mi? Korku, Bir Ölünün Başucunda, Manyetizma, Hayalet, Bir Delinin Mektubu, Mezar, Horla (Cin-İnsan), Tüyler Ürpertici, Bir Ana-Baba Katili, Boğulmuş Bir Adamın Üzerinde Çıkan Mektup, Kesik El...*

Maupassant anlatıları genellikle çarpıcı bir sonla biter. Şüphesiz her çarpıcı sonla biten, şaşırtıcı bir sona sahip olan anlatı fantastik değildir. Ama Maupassant öykülerinde okuyucu çoğu zaman, öykünün sonunda çarpılır: *Ziynet* adlı öykünün öznesi Bayan Loisel, 'bovarizm' kompleksi nedeniyle, tıpkı Emma Bovary gibi, yaptığı yanlışın cezasını korkunç bir şekilde öder: Kaloriferli bir evden çıkıp tavan arasında yaşamak, yıllarca borç ödemek zorunda kalır; 'kara bir sefalet'e düşer. Bazen toplum affetmez; dedikodu Bayan Baptiste'i intihara sürükler. Başka bir şekilde söylersek, şaşırtmak, akli, hayal gücünü zorlamak Maupassant anlatılarının özünde vardır. Yıllardır onu okutan, insanın bu kötücül yanını ortaya koyması olsa gerek. Bu öz onu birçok öyküsünde fantastik bir söyleme götürür. Bu öykülerinden en önemli olan birkaçı *O mu?, Horla, Kimbilir?, Gece, Ölü Kadın* adlı öyküleridir.

*O mu?*⁷ adlı öyküsünde korku ve yalnızlık öykünün iki önemli izleğidir. Ana anlatı izleği ise evlenme izleğidir. Evlenilecek kadın 'zengin değil'dir; kentsoyludur, 'namuslu'dur. Hizmetçisi, kapıcısı da var. Öyküdeki özne, 'yalnız başına korktuğu için'; sevdiği için değil, yalnızlık duygusunu gidermek için evlenmek ister. Tek kadına bağlanmayı aptallık olarak görür. Öyküdeki özne hortlaktan,

bir başka kişiden değil kendinden korkmaktadır. Öznenin, sonradan yakalandığı bir tür hastalıktır bu. Bulvarda bir süre dolaşır. Eve dönünce kapının kilitlenmediğini görür. Odaya girince evde, koltuğun üzerinde sırtı dönük birinin oturduğunu fark eder. Korkmaz. Bu noktada okuyucu kendince korkmaya başlar. Özne koltuğa yaklaşır, koltuktaki kişiyi uyandırmak için elini omzuna uzatır. Fakat "koltuk boş"tur. Öyküyü fantastik kılan nokta da burasıdır; gerçek olanla sanrı birbirine karışır. Yaşadıklarının bir "sanrı" olduğunu düşünür. Yatar. Tekrar koltukta birinin oturduğunu sanır. Sanal ile gerçek birbirine karışır.

Horla adlı öykünün öznesi olan Doktor Marrande bir ruh doktorudur. Değli olduğu sanılan 42 yaşında bir hastası, Marrande'ın arkadaşlarına kendini anlatır. Bu hasta kişinin arabacısı, bahçıvanı, bir uşağı, bir aşçısı, kâhyası var. Doktorun içmesini salık verdiği potasyum bromür bu hastayı uyutur. Ne var ki hasta kâbuslar görmeye başlar. "Yatar yatmaz gözleri kapanır, kendinden geçer; bir hiçliğe, mutlak bir hiçliğe" düşer. Gittikçe zayıflar. Arabacısı Jean da ilginç bir şekilde kendisi gibi zayıflamaya başlar. Bu öyküde de fantastik öge kristal sürahi üzerinde gerçekleşir: Özne yatarken sürahiyi dolu koyar; gece sürahinin boşaldığını görür; su gece içilmiştir. Suyu içen kimdir? Okuyucuda polisiye romanlarda görülebilecek bir merak uyanır. Sanal olanla gerçek olan birbirine karışır, bir tereddüt, "ruhu kemiren bir şüphe" doğar. "Her gece öznenin yanında dolaşan biri" vardır. Hasta bu durumdan kurtulur ama komşusu Bay Legite bu hastalığa yakalanır. Bu ikinci bir şüpheyi beraberinde getirir. Acaba hastalık bu bölgeye özgü bir hastalık mıdır?

Özne ikinci bir sanrı görmeye başlar: İlkbaharda bahçedeki en güzel güllerden biri bilinmeyen bir el tarafından koparılır, kaybolur. "Ciddi ve mantıklı bir adam böyle sanrılar görmemeli" der. Ne var ki özne, "doğüstüne inanmazken artık inanmaya başlar." "Görünmez bir varlığın bulunduğundan emin" olur. Öznenin yaşadığı bir başka sanrı da okuduğu Musset'nin bir kitabının sayfalarının kendi kendine çevrilmesidir. Bir varlık, sayfaları çevirmektedir. Bu varlığı gördüğünü söyler. Görünmez bir varlığı "nasıl adlandıracağını" bilemez. Sonunda bu varlığa Horla adını verir. "**Varlık**" (**Etre**) büyük harfle yazılıyor öyküde. Artık bu varlık bir özel isimdir. Anlatının bu noktasında gerçek olanla sanrının karıştığı noktada anlatıcı insanın aslında her şeyi göremediğini dile getiren şu cümleleri söyler:

"Ama bizim gözümüz o kadar ilkel bir organ ki, ancak varoluşumuz için mutlak gerekli şeyleri ayırt edebiliyor. (...) Bir su damlasında yaşayan milyarlarca küçük yarattığı hiç tanımıyor örneğin. (.) Gözlerimiz var olan bazı katı ama şeffaf varlıkları göremiyor. Doğanın en büyük gücü olan, insanı düşüren, binaları deviren, ağaçları kökünden söken, denizi kabartıp" granit falezleri oyacak dev dalgalar yaratan rüzgârı göremiyor. (Elektriği görebiliyor muyuz? Yine de var değil mi? Benim Horla adını verdiğim bu varlık da gerçekten var."⁸

Bu öyküde sanal ile gerçeğin, fizik olanla metafiziğin birbirine karışması daha açık bir şekilde gözlenir ve fantastik öge daha kesin bir dile ortaya konulur.

İnsanlar gece ile ilgili şarkılar söylemiş, türküler yakmıştır. Bu şarkı ve türküler çoğu zaman da hüznü olmuştur. Fantastik anlatı olağan olanı değil, doğaüstü olanı, tuhaf olanı anlatır. *Gece* adlı öyküdeki özne de 'herkes' gibi, olağanı değil; geceyi çok seviyor, gündüzler onu yoruyor. "Güneş batışında onu bir neşe" kaplıyor. "Işıklı geceler güneşle aydınlanan günlerden daha keyifli"dir. Ne var ki bir gece Paris'te ne bir hareket ne bir araç ne bir insan ne bir sebze ya da çiçek kasası" vardır. Gece'nin kendisi ve Seine nehri fantastik bir ögeye dönüşür. Öykünün sonu ise tam bir Maupassant öyküsü gibi okuyucuyu ürpertir. Gece, "boş, hareketsiz, terk edilmiş, ölü!"dür. Anlatıcı gece vakti uzun süre dolaşır, bir ses, bir kurtarıcı arar, "imdat" ister. Ne yazık ki bir ses, bir nefes bulamaz. Sonra Seine nehrinin akıp akmadığından şüphe eder: "Seine hâlâ akıyor muydu?" sorusunu sorar ve usulca merdivenlerden nehrin kıyısına iner ve kendi kendine konuşur:

"Köprünün kemerleri altından köpürerek akan suyun sesini işitemedim... Birkaç basamak daha... Sonra kum... Çamur... Sonra su... Kolumu daldırdım... Akıyordu... Soğuk... Soğuk... Soğuk... Sanki buz kesmiş... Sanki canı çekilmiş... Sanki ölmüş...

Birden bir daha geri tırmanacak gücü bulamayacağımı hissettim... Orada ölecektim... Açlıktan, yorgunluktan ve soğuktan ölüp gidecektim."⁹

Okuyucu, öznenin öldüğünü okumaz, ama öleceğini düşünür.

Maupassant'ın *La Morte** adlı öyküsünde de ölüm gerçeği fantastik öğelerle kurulur. Mezarlıkta, mezarından kalkan hayaletler ve ölüm olgusu iç içe işlenir. Öyküdeki özne cesetler ve hayaletler arasında yürür, koşar. Mezarlar açılır, ölü bedenler dışarı fırlar. Ölü, konuşur, yazar ve şöyle der:

"Burada elli bir yaşında ölen Jacques Olivand istirahat etmektedir. Zalimliği ile babasının ölümünü çabuklaştırdı, çünkü mirasına konmak istiyordu, karısına işkence etti, çocuklarına acı çektirdi, komşularını aldattı, soyabildiği herkesi soydu ve sefil bir şekilde öldü. (...) Ölü adam yazmayı bitirince yaptıklarına bakarak kıpırdamadan durdu. Arkama dönünce bütün mezarların açılmış, içlerinden ölü bedenlerin çıkmış olduğunu ve hepsinin mezar taşlarına akrabaları tarafından yazılmış yazıları yok ederek, bunların yerine gerçekleri yazdığını gördüm. Hepsinin komşularına acı çektiren, kötü niyetli, namussuz, ikiyüzlü, yalancı, çapkın, belalı, kıskanç insanlar olduklarını, çalmış, dolandırmış, her türlü onur kırıcı, her türlü iğrenç hareketi yapmış olduklarını gördüm..."¹⁰

Bu öyküde, insanın söylediği yalanının, çirkin yanının, yaptıklarının mutlaka yüzüne söyleneceği, mezarının açılacağı, ölünün dirileceği fantastik bir dille anlatılır.

EDGAR ALLAN POE VE FANTASTİK ANLATI

E.A.Poe, Paul Valéry'nin de Baudelaire'in de hayranlık duyduğu bir şair ve öykücüdür. Valéry, Poe'nun eksiksiz bir yazar olduğuna inanır. "Edgar Allan Poe, büyük sanatın krallara has büyük yolunu tuttu. Sıradan olguların arasında tuhaf olanı, eski içinde yeniye, pis olanın içinde temizi keşfetti. Eksiksiz bir varlık"¹¹. Baudelaire de Valéry'ye benzer bir nedenle, insanın gizemli yanını, gizli kalan, gözden kaçan, kaçak, zor yakalanan karakteristik çizgilerini yakalayıp betimlediği için Poe'ya hayrandır:

"Bu yazar, kendini beğenmiş bir yüzyılın ürünü, herkesten daha çok kendini beğenmiş bir ulusun çocuğu olan Poe, insanın doğasında var olan şeytansı yanı soğukkanlı bir şekilde ortaya koyar. İnsanda gizemli bir gücün bulunduğunu, modern felsefenin bu gücü hesaba katmadığını söyler ve bu adsız güç, bu ilkel eğilim göz ardı edilirse bir yığın insani eylem bilinemeyecek, açıklanamayacaktır. Sadece tehlikeli, kötü oldukları için caziptirler bu eylemler. Bu karşı konulmaz ilkel güç, doğal bir sapıklıktır; bu güç insana cinayet işletir, canına kıydırır, katil eder, taş yürekli kılar"¹².

Bu hayranlığı Baudelaire'e şu cümleleri de söyletir: "Hiçbir insan, tekrar ediyorum bunu, hiçbir insan doğanın ve insan yaşamının sıra dışı durumlarını daha büyümlü bir şekilde anlatmadı"¹³.

E.A.Poe'ya göre, "hayalgücü yeteneklerin kraliçesidir; fantezi değildir; (...) hayal gücü neredeyse tanrısal bir melekedir; felsefi yöntemlerin dışında, nesnelerin gizemli, içten ilişkilerini, benzerlik ve uyumları ilk olarak kavrayan bu melekedir"¹⁴. Poe'nun bu bakış açısı, somuta inanan, somut gerçekliğe tapmayı öngören çağdaş düşünce biçimlerinin oldukça dışında bir yaklaşımdır. E.A.Poe, 19.yüzyılda, sadece maddi olana ihtiras duyan Amerikan toplumunda hayale, fantastik olana, bir başka gerçeğe kaçışın yazarıdır. Öykü türünün bağımsız bir tür olarak yerleşmesinde Gogol'dan daha önemlidir. Kısa öykü Gogol'un paltosundan doğmuşsa, kısa öyküyü kalıcı duruma getiren E.A.Poe'dur. "En azından Avrupa dışında kısa öyküyü (...) ayrı bir yazınsal tür olarak değerlendirebilecek karaktere sahip tek kişi"dir¹⁵.

Kısa öykü bir yandan düşünsel, diğer yandan yazınsal bir atmosferi kurabildiği ölçüde kalıcılığı yakalayabilir. İnsan öldükten sonra dirilir mi? Dirilir. E.A.Poe'nun *Usher'lerin Yıkılışı'nda*, Usher'in kız kardeşi ölür, dirilir. Ölümden sonra diriliş vardır: Milyonlarca insan da buna inanır. Ne var ki bu dirilişi somut bir gerçeklik olarak anlatan yoktur. İşte bu noktada fantastik öykü bu gerçekliği yakalar ve okuyucuya sunar: Okuyucu düşünür; ben de dirileceğim der. Poe, bu gerilimi imgesel olan bir dünyada yakalayabilmiş bir yazın adamıdır.

*Usher'lerin Yıkılışı'nda*** at sırtında yolculuk yapan bir anlatıcı var; öyküde adı da verilmiyor. Anlatıcı, çocukluk arkadaşı olan Roderick Usher'in şatosuna gelir. "Tıpkı bir antika gibi son derece eski bir şatodur" bu şato. Ro-

derick hastadır, ruhsal sıkıntıları vardır. Usher "dünya nimetlerinin tümünü tatmış ve artık hiçbir şeyden zevk alamayan bir adam"dır. "Huy gibi yerleşmiş bir korku"ya sahiptir. Onu sıkıntıya sokan asıl neden, kız kardeşi Lady Madeline'nin ağır hastalığı ve ölümüdür: Roderick şöyle der: "Usher'lerin son evladı olarak tek başına kalacağım. Dünyada bir başıma..." der.

Rodrick Usher'in entelektüel bir yanı da var: Müzik ve resimden anlar; ressamı tanıır; kendisi resim yapabilir; saz çalabilir. Bunun yanında deyiş yerindeyse fantastik anlatıyı kuracak, kurgulayacak bir karaktere, içgörüye de sahiptir: "Tüm bitkisel varlıklarda bir duyarlılığın varlığına" inanmaktadır. "İnancını cansızlar ve eşyalar âlemine uzatır." Öyle ki atalarından kalan oturdukları şatonun boz renkli taşlarında da bir duyarlık, bir bilinç görür. Rodrick'in karakteri "kuruntu, hayal ve fantezi ile yoğrulmuş"tur. Fantezi dünyasını besleyecek kitapları da anlatıcı ile beraber okurlar.

Rodrick Usher'in kız kardeşi Lady Madeline ölür. Rodrick onu iki hafta şatonun mahzenlerinde tutmak, korumak ister. Anlatıcı ile birlikte kız kardeşinin cesedini ışık görmeyen bir hücreye koyarlar.

Gece, bora, fırtına. Ölüm izleği böyle bir uzam içinde verilir. Böyle bir gece, "saldığı dehşet, çılgınca özelliği ile bambaşka bir güzelliğe" sahiptir. Anlatıcının Rodrick'e okuduğu kitabın anlatı izlencesiyle eşzamanlı olarak "çatlayan, kırılan tahtaların çatırtısına benzeyen sesler" duyulur. Lady Madeline dirilmiştir. Dehşetin, korkunun güzelliği. Poe, öyküyü gerçekliğe yaklaştırmak için "biz onu diri diri mezara soktuk" der. Rodrick daha ilk günlerde, tabutun içinde kız kardeşinin kımıldadığının farkındadır. Lady Madeline kefenlere bürünmüş endamıyla upuzun ve azametli" bir duruşla kapılarının önüne gelir; kardeşine sarılır; ikisi birlikte "cansız yere serilirler." Öyküdeki üç oyuncu da farklı şekilde ölümü yaşarlar. Okuyucu da ölümü kendi içinde hissedir. Bu öyküde de diriliş inancı fantastik bir anlatı ile ortaya konulur.

E.A.Poe'nun *Kalabalıkların Adamı**** adlı öyküsü ise yalnızlığa düzölen bir serenattır. Öykünün girişinde La Bruyere'den şöyle bir alıntı var: "Yalnız olamamanın şu büyük mutsuzluğu."

Bu öyküde "aylardır sağlığı bozuk" olan sonra iyileşen bir anlatıcı var. Anlatıcının adı sanı yok. Londra'da, yine adı olmayan, "D . . Kafe'si" olarak adlandırılan bir kafede oturuyor. Anlatıcı özne, insanların kalabalıklar içinde de olsa kendilerini yalnız hissettiklerini düşünmektedir. Öyküde büyük şehrin baş döndüren kalabalığı, insan manzaraları güzel bir dille betimlenir. Anlatıcı özne kafe'de otururken yoldan geçenleri "karmaşık kalabalığı" izler; "ayrıntılara iner; kılı kırk yaran bir özenle gövdelerin, kılıkların, tavırların, yürüyüşlerin, yüz ve anlatım özelliklerinin sayısız çeşitliliğini" inceler; insanları meslek gruplarına ayırır, özelliklerinden söz eder:

Yüzlerinden "bir iş ciddiyeti okunan", "kaşları çatık", "giysileri saygın denilen türden" insanları gözler. "Vakitlerini boş geçirenlerle vakitlerini nakte çe-

virmeğe çalışanlar, iş bitiriciler" de anlatıcının gözlem alanı içindedir. Memurlar, "genç kâtipler, "züppeler, hızlı yankesiciler", "sayıca hiç de az olamayan kumarbazlar" bu fotoğraf karesinin içindedir. "Yüz çizgileri bütünüyle iğrenç bir yaltaklanma yansıtırken gözlerinden akbaba ışınları saçan Yahudi zengin satıcılar" görür. "Düşkünler", "soylu dilenciler", geç saatte evlerine dönen, "değil elle sarkıntılıkları saldırgan bakışları bile önlenemeyen sokak serserilerinin karşısında öfkelerini tutup gözyaşlarını döken çekingen kızlar"; "boya küpüne batmış, takıp takışmış, gençlik hevesinde bir dilber-eskisi" kadınlar görür. Hamallar, kömürcü çırakları, org çalanlar, maymun oynatıcıları, sokak şarkıcıları... Her tipten insanın var olduğu tam bir cümbüşdür bu manzara.

Anlatıcı kentin neon lambalarla aydınlatılan yerlerini betimlediği gibi, varoşları da, "kurtların kemirdiği ahşap" binaları, hangi yana yıkılacakları ke-yiflerine kalmış nice şımarık yapılar"ı, "müthiş bir pislik üreten lağımları" da betimler. Buralarda oturanlar, Londra nüfusunun en dışlanmışları"dır.

Bu gece uzamında 65-70 yaşlarında "eli ayağı güç tutan bir ihtiyarın yüzünü" görür. Pelerininin altında bir de hançer vardır. Adamı izlemeye başlar. Öyküyü fantastik kılan, okuyucuda bir korku, bir ürperti uyandıran bu hançer ve esrarengiz takiptir.

Anlatıcı "sahne"de gördüklerine ilgi duyuyor. Gerçekten de tam bir "sahne", oyundan ibaret geçici bir seyirlik; anlık bir olay; dünya okyanusunun bütün özelliklerini yansıtan bir bardak su. Gece olur. Ortalık iyice kararır. Karanlık ama görkemli bir uzam vardır: Gece uzamı. Anlatıcı, ikinci akşamın karanlığına kadar ihtiyarı izler. Ne var ki "yapıp ettiği boşuna"dır; ne kendisi ne yapıp ettiği hakkında bilgi edinemez." Şöyle bir sonuca ulaşır: "Kapkaranlık bir cürümün tipik bir örneği, dehası. Yalnızlığı dışlıyor. *Kalabalıkların adamı o.*" Öykünün başında şöyle bir cümle var: "İnsanların (...) kalp kırıklığından, boğaz düğümlenmesinden ölmeleri, *açığa vurulmayı kaldırmayan* sırların korkunçluğu yüzündendir." Bu iki cümle birbirini açıklayan cümlelerdir. Adam yalnız yürümeye, yol almaya çalışır ama sonunda yine ilk yürümeye başladığı yere, kalabalıkların "gittiği yöne doğru yürümeye" başlar. Kalabalıktan kurtulamaz, kalabalıklara benzer.

Baudelaire'in de *Kalabalık*¹⁶ adlı bir nesir şiiri var. Baudelaire sanki Poe'nun bu öyküsünü şiirleştirmiş. Bu şiirde "yalnızlığını kalabalıklandırmasını bilmeyen, telaşlı bir kalabalık içinde yalnız olmasını da bilemez. Ozan şu eşsiz ayrıcalığın, gönlü istedi mi kendi kendisi, istemedi mi başkası olabilmenin zevkini çıkarır. Diledi mi herkesin kişiliğine bürünür, kendilerine bir beden arayan başıboş ruhlar gibi." Poe'nun bu öyküsündeki anlatıcı da kalabalıklar içinde yalnız olmasını, yalnız kalmasını bilir; kalabalıktaki herkesi sırflandırır, sadece yaşlı kişi hariç. Anlatıcı sanki bu yaşlı adamla aynı kişidir.

Poe'da da Baudelaire'de de büyük kentler suç üreten uzamlardır. Modern yaşamın ressamı denilen Baudelaire, büyük kentin tam ortasında yaşar ve 'çirkin' olanı estetiğin konusu yapar. Baudelaire'in modernizm hakkındaki bütün düşünceleri Poe'nun fantastik öykülerinden izler taşır.

KAFKA VE GENELLEŞTİRİLMİŞ FANTASTİK ANLATI

Kafka da E.A.Poe gibi modern insanın açmazlarından yola çıkarak öyküsünü kurar. Ona göre bütün bir yeryüzü modern bir hapisanedir. Öykülerindeki uzamlar her zaman kapsanan uzamlardır: Bir doğa, uçsuz bucaksız bir ova, denizini enginliği yoktur; kapalı bir uzama sıkışmış özneler vardır. Kuşatılmışlık, kısıtılmışlık, çaresizlik, karmaşa Kafka öykülerindeki oyuncuların en belirgin ruhsal özelliklerdir. Fantastik olgunun tanımından söz ederken doğaüstülük, tuhaflık ve kararsızlığın bu türün temel nitelikleri olduğunu söylemiştik.

Kafka'da kararsızlık yoktur. Tersine kesin eleştiriler vardır. Bu nedenle Todorov, Kafka anlatısını fantastik anlatı olarak kabul etmez: "Kafka anlatısı bizim fantastiğin ikinci koşulu diye adlandırdığımız ve 19.yüzyıl örneklerinde beliren koşuldan uzaklaşır: Metnin içinde temsil edilen kararsızlık duygusundan yoksundur"¹⁷

Kafka öykülerinde, doğaüstü olgular vardır. Ne var ki bu doğaüstü olgular o kadar doğalmış gibi anlatılır ki okuyucu sonuçta bir şaşkınlık duymaz, düşünür. *Dönüşüm*'de Gregor Samsa "yavaş yavaş tuhaf ama olası gibi gelen durumunu kabullenir"¹⁸. *Dönüşüm*'deki "tüm tümceler bir insanın hamamböceğine dönüşmesini değil de, bir ayak bileği kırığı kadar tümüyle olanaklı bir olayı anlatır gibidir"¹⁹. Kafka öykülerini, genelleştirilmiş, olağan duruma sokulmuş fantastik anlatılar olarak kabul edebiliriz.

Gerçekten de Kafka öykülerinde, Poe ve Maupassant öykülerindeki korku, dehşet, çarpılma, kâbus görülmez. Onun öykülerinde dış dünyadaki olağanüstülüklerden çok iç dünyalara eğilen, iç dünyasıyla konuşan, ayrıntıları gözleyen; bu ayrıntıları sanal bir dünya ile olağan duruma getiren bir özne vardır. Bu özne aynı zamanda modernizme karşı bir iç isyanı ortaya koyar: Modern toplum sevgisizdir. Gregor Samsa'nın aile ilişkileri de çıkar ilişkileridir ve onun böcekleşmesi aile içi ilişkilere, çalışma ekonomisine metaforik bir isyandır. Öykü kişisi, "patronun, zekâ denen şeyden nasibini almamış, kişiliksiz bir uşağı"dır.**** İnsanca bir muamele görmediği için böcekleşir. Kafka'nın diğer anlatılarında da doğaüstü durumlar olağanlaştırılarak bir iç isyan dile getirilir; kişi ile iktidar arasındaki ilişkilere ve zorbalıklara dikkat çekilir. Eleştiriler serttir ama anlatılarda çoğu zaman teslim olan, edilgin bir isyanı olan özneler vardır. Dava'da da iktidar/birey çatışmasını, neden tutuklandığını, neden cezalandırılacağını bilmeyen bir öznenin bu ilişkileri gözlemlemesi, çirkinlikleri, olumsuzlukları ortaya koyması vardır.

fiato da otoritenin metaforudur. Şato bir sistemdir ve romandaki özne bu şatonun bulunduğu köyde yaşamak, şatoyu tanımak ister ama şatodan gelecek emirlere, otoriteye boyun eğmek istemez; olumsuzluklar betimlenir sadece.

Kafka'nın *Bir Köy Hekimi* adlı öyküsünde doğaüstü olaydan daha çok Todorov'un 'tuhaf', 'tekinsiz' (étrange) dediği olaylar var. Okuyucu öykünün

daha ilk sayfalarında çarpıcı rastlantılarla karşılaşır; okuyucu bu noktalarda bir korkuyu içinde hisseder. Öyküdeki özne konumundaki hekim ağır bir hastaya bakacaktır. Ama hasta uzaktadır ve "sert bir tipi" vardır. Üstelik atı da yoktur, atı bir önceki gün "buzsu kış mevsiminde ölmüş"tür.

Öyküde, okuyucu birdenbire domuz ahırında bir atla birlikte "mavi gözlü, yayvan yüzlü bir adam"ın varlığını görür. Adam "arabayı koşayım mı?" der. Bu birinci 'tuhaf' rastlantıdır. Adından seyis, hekimin hizmetçisi Rosa'yı görünce sarılır ve onu öper. Hizmetçi kız bir çılgık atarak hekimin yanına koşar. Bu da ikinci 'tuhaf' rastlantıdır. Okuyucu, bu iki tuhaf sahnenin ardından yeniden bir korku hisseder: Adam Rosa'nın yanında kalacaktır; hekim yalnız gidecektir hastasına. Hekim hastanın yanına ulaşır. Peşinden bir başka şaşırtıcı olay geliyor: Hastada "vücutla dar açısı yapan bir balta darbesi" vardır. Hekim de hastanın yanına yatırılır. Hasta "en iyisi, tırnaklarımla senin gözünü oymam" der. Bu sahneler okuyucuyu geren sahnelerdir. Ama öyküyü fantastik kılacak olgu, hekimin aklının Rosa ve seyiste olmasıdır; iç dünyasındaki karmaşadır, tereddüttür. Bir tarafta hasta bir delikanlı vardır, diğer tarafta ise Rosa. Bir an önce dönme isteği vardır. Adam hastanın yanından hızla kaçır. Ama atlar, gelişteki gibi hızlı gitmez. "Yaşlı adamlar gibi ağır aksak, kar çölünde" yol alırlar. Hekim arabada şöyle bağırır: "Aldatıldım! Aldatıldım."

Kafka'nın hemen hemen bütün öykülerinde böyle edilgin bir iç isyan vardır.

SONUÇ

Yazınsal türler, yazınsal akımlar çoğu zaman bir tepkiden, bir isyandan ya da bunalımdan çıkar. E.Allan Poe'da bir başkaldırı, modern yaşam biçimine bir isyan; Maupassant ve Kafka'da ise bir bunalım ve içinde yaşadıkları çağın eleştirisi gözlenir.

Kafka, Poe, Maupassant kişisel ya da içinde yaşanılan çağın neden olduğu bu bunalımı fantastik bir dille sunmaya çalışırlar. Sanat ürünü bunalımı betimleyebilir; çözüm önerir veya önermeyebilir. Kafka'da, Maupassant'da, Baudelaire'de, Poe'da çözüm önerisi değil bunalım betimlemeleri vardır. Maupassant son derece dağınık, sefiş bir yaşam sürer. İnanmaz; Hristiyanlığa öfke duyduğu için inanmaz, arayış içindedir, çıkışı yolu arar. "Bir papazın sevinçle ölüm döşegine uzanabilmesi düşüncesi onu tiksindirir, zira Maupassant her protestan papazını, Hristiyanlığı özünden uzaklaştıran, bozulmuş, gayr-i meşru bir dinin ikiyüzlü bir din adamı olarak görür. (...) Hiçbir gürtlünün içine sızmadığı son derece sessiz, dualar yurdu Cezayir camilerinde kalmayı sever"²⁰. E.A.Poe'nun da doğu uygarlıklarına karşı bir ilgisi vardır; Doğu'nun cazibesinden beslenir. *El A'raf* adlı şiir yazar.

Her üç yazardaki bu bunalım ve edilgin isyan sanatın gücü ile birleşince okunabilir, yazınsal değeri olan fantastik anlatılar ortaya çıkmıştır. Bu edil-

gin başkaldırı, Batı'yı taklit eden ülkelerde de ses getirmiş; insanlar bir bakıma yapamadıkları isyanı bu yazarların yapıtlarında görmüşlerdir; bu yazarları sevmişlerdir. Bu tür eleştirel bir bakış açısı elbette değerlidir. Sanatçı çıkış yolu sunmak zorunda değildir. Ne var ki diğer toplumların da aynı bunalımı yapay bir şekilde benimsemeye, içselleştirmeye çalışmasının gerekmediği de ayrı bir gerçektir. Özgünlük, yazınsal ürünün de ilk şartıdır.

Her üç yazarın öyküleri de günümüzde çok okunan öykülerdir. İnsan kurgudan, düşünceden, hayalden vazgeçemez. Edebiyat da bir kurgudur. Fantastik anlatı ise somut gerçekliklerle bir doyuma ulaşamayan insanlığın soyut olanda bir gerçeklik arayışıdır. Her üç öykü yazarı da bu arayışlarından dolayı okunmakta, saygın bir konum kazanmakta ve kendi uygarlıklarının dışındaki diğer toplumlarda evrensel bir karşılık bulmaktadırlar. &

- ¹ B.MORAN, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*, İletişim Yay. İstanbul, 1994, s.60.
- ² T.TODOROV, *Fantastik*, Metis Yay. İstanbul, 2004, s.31.
- ³ T.TODOROV, agy. s.47, 50.
- ⁴ T.TODOROV, agy. S.91.
- ⁵ T.TODOROV, agy. s.93-94.
- ⁶ G.de MAUPASSANT, *Le Horla* (A.Fonyi, Introduction), Flamamrion, Manchecourt,, 1984, s.7.
- ⁷ Maupassant'ın fantastik öyküleri için bkz. **G.de Maupassant, Horla ve Diğer Fantastik Hikâyeler**, (Çev.B.Uzma), Oğlak Yay. Ankara, 2003.
- ⁸ G. de Maupassant, *Horla ve Diğer Fantastik Öyküler* (Türkçesi.B.Uzma), Oğlak Yay. İstanbul, 2003, s.232.
- ⁹ G.de Maupassant, agy. s.284.
- ^{*} "Bir Düş müydü?", "Ölümler Ne Diyor?" başlıkları ile Türkçeye çevrildi.
- ¹⁰ G.de Maupassant, "Bir Düş müydü?", <http://www.fantastikdebiyat.com/forum/editorden-oykuler-t269.html>
- ¹¹ P.Valéry, *Cahiers*, (Edition établie par Judith Robinson, Gallimard, Volume:2, Paris, 1973, s.1048.
- ¹² C.Baudelaire, *Notes Nouvelles sur Edgar Poe*, <http://www.ebooksgratuits.com>, 1857, s.6-7.
- ¹³ C.Baudelaire, Edgar Poe, Sa Vie et Ses Oeuvres, <http://www.ebooksgratuits.com>, 1856, s.22.
- ¹⁴ C.Baudelaire, *Notes Nouvelles sur Edgar Allan Poe*, agy. s.12.
- ¹⁵ H.E.BATES, *Kısa Öykü* (Yazınsal Bir Tür Olarak) (Türkçesi. G.Ezber) Bilge-Kültür-Sanat Yay. İstanbul, 2001, s.20.
- ^{**} Bu öykü ile ilgili alıntılar **Edgar Allan Poe 'dan Seçme Hikâyeler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara, 1985 adlı kitaptan alınmıştır.
- ^{***} *Kalabalıkların Adamı* adlı öyküden yapılan alıntılar E.A.Poe, **Çalınan Mektup**, Dost Kitabevi Yay, Ankara, 2000 adlı kitaptan yapılmıştır.
- ¹⁶ C.Baudelaire, *Paris Sıkıntısı* (Spleen de Paris/Çev.T.Yücel), Adam Yay. İstanbul, 1992, s.27.
- ¹⁷ T.TODOROV, agy. s.166.
- ¹⁸ T.TODOROV, agy. s.163.
- ¹⁹ T.TODOROV, agy. s.163.
- ^{****} Kafka öykülerinden yapılan alıntılar F.KAFKA, **Bütün Öyküler** (Türkçesi: K.fiipal), Cem Yay. İstanbul, 2010 adlı kitaptan yapılmıştır.
- ²⁰ A.M.Schmidt, *Maupassant par lui-même*, Seuil, Paris, 1971, s.127.

HARUN İÇÖZ

FANTASTİK EDEBİYATIN DÜNÜ
VE BUGÜNÜ

y-her şey zamanın akışıyla birlikte değişir: Bu kimsenin karşı koyamayacağı bir gerçektir. Değişim, gelişim, evrim... Nasıl anarsak anlam fark etmez, en büyük gerçek değişimin kendisidir. İnsanoğlu değiştikçe ortaya koyduğu eserler de değişir. En büyük ilgi alanlarımızdan biri olan edebiyat da gün be gün değişir ve "her yeni örnek türü değiştirir."¹ Bu durum fantastik edebiyat için de geçerlidir.

Fantastik edebiyatın, günlük hayatta şahit olamayacağımız doğa ötesi olayları mümkün kılması sebebiyle edebiyat dünyasındaki en çarpıcı edebiyat türü olduğunu söyleyebilirim. Garip karakterleri, gerçek olamayacak evrenleri ve insanoğlunun güce olan ihtiyacını yansıtmaları bakımından fantastik eserler, diğer edebi türlerden ayrılır. Bu sebeple bizi huzursuz eden gerçeklerden kaçıp sığınabileceğimiz bir kale olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu eserler; makaleleri, araştırma eserlerini, politika ve bunun gibi hayatın gerçekleri ile ilgili diğer kitapları okumayı sevmeyenler için bir sığınaktır; çünkü zaten o sıkıcı gerçekler, bizimle yaşamakta ve aynı nefesi solumaktadır.

Korkunç da olsa, can da yaksa insanlar rüyalarını hatırlamaktan hoşlanır. Bunun sebebini hiç düşündünüz mü? Bu, insanların fantastik eserleri tercih etmesiyle aynı sebebe dayanır: Gerçeklerden kısa süreliğine de olsa kaçmak ve başka türlü yaşanılmayacak olan olayları yaşamak... İyi bir fantastik eser, bizi, hikâyenin bir parçası yapar. Bu özellik, roman ve öykü türündeki eserler için temel gereksinimlerden biridir; ancak fantastik eserlerin olmazsa olmazıdır.

Bu yazıda önce fantastiğin anlamını, sonra fantastik edebiyatın klâsik ve modern yaklaşımlarını sizlerle paylaşacağım. İlk olarak bu türe neden "fantastik" dendiğine bir bakalım.

Fantezi: fantezi genellikle gerçeklikten kasıtlı olarak kurtulma amacıyla kullanılır. Bu terim genellikle peri diyârı gibi var olmayan yerlerde ve gerçek dışı dünyalarda geçen ya da inanılmaz ve gerçek dışı karakterleri barındıran eserler için, veyahut bilimkurgu ve ütopyacı kurguda olduğu gibi fiziksel ve bilimsel prensiplerin keşfedilmediği ya da var olan tecrübelerle

*zıt olduğu durumları anlatan eserler için kullanılır. Bazı durumlarda fantezi sadece yazarın ve okurun zevk alması için kullanılabileceği gibi, yazarın gerçekliğe ciddi eleştiri getirmesi için bir araç olarak da kullanılabilir. ...J.R.R Tolkien'in Yüzüklerin Efendisi isimli üç romanı şu anda fantezi için sağlam bir örnektir.*²

"Fantastik" kelime itibarıyla Latince bir sıfat olan *fantasticum* ve Yunanca bir fiil olan *phantasein*'den türemiştir ve "neredeyse görünür", "görünürmüş gibi" anlamına gelir. Fantezi hayâl gücüdür. Aristoteles (B.C. 384-322) *phantastike* kelimesini fiziksel temeli olmayan şeyleri hayâl edebilme kabiliyeti anlamında kullanmıştır. Bu kelime için 19. Yüzyılın ilk yarısında yeni bir edebi türün adı olarak kullanılmaya başlandığı söylenebilir.³

Fantastik, garipliği ve saçmalığı dolayısıyla gerçek dünya ile arasında ince bir bağı varmış gibi gözükken şeyleri tanımlar. Tam olarak mantığın zıttıdır ve bir şekilde deliliğin yansımasıdır. Açıklanamaz bir olay verilir ve gerçeklik, en azından bizim alışık olduğumuz gerçeklik, sunulan olaylardan tamamen farklıdır. Bu yüzden iletişim kurmak, yemek-içmek ve uyumak gibi günlük hayatta olan temel unsurlar dışında fantastik eserlerde mantık dâhilinde bir içerik beklemek pek doğru olmaz. Ayrıca Fantezi kırılmaz kabul ettiğimiz kuralları hiçe saymamızı sağlar. Peter Penzoldt'a göre fantezi ve doğa ötesi kurgu, gerçekçi bir şekilde bahsedemeyeceğimiz şeyler hakkında konuşmamız için bir bahanedir.⁴

Teknoloji çağının başlamasıyla bilimkurgu ve fantastik edebiyat okurların dikkatini çekmeye başladı. Jules Verne (Denizler Altında Yirmibin Fersah), ve H.G. Wells (Zaman Makinesi) gibi bilimkurgu yazarları teknolojiden ve icatlardan bahsederken fantezi yazarları gerçeklikten mümkün olduğunca kaçmış ve yeni dünyalar yaratmışlardır. Bu yüzden fantastik edebiyat, kaçış edebiyatı olarak da anılmaktadır.

"Fantastik Edebiyat" terimi, bir yazın çeşiti olan edebi bir türü tanımlar. Bildiğimiz dünyada vampirler, periler ve şeytansı varlıklar yoktur ve her birimiz günlük hayata normal açıdan bakarız. Ancak fantastik eserlerde, önceden de söylediğim gibi, normlarımız yaşanan olayları açıklamaya yetmez. Başkarakter iki seçenek arasından birini seçmek zorunda kalır: ya durumun gerçek olduğunu ve dünyamızın metafizik güçler tarafından kontrol edildiğini kabul edecek ya da her şeyin bir göz yanılsaması olduğunu ve hayâl gücünün kendisine oyunlar oynadığı kanaatine varacaktır. Şeytan ya gerçektir ya da bir yanılsama. İşte fantastik tam olarak bu kararsızlık anında ortaya çıkar: Kararsızlık fantastik edebiyatta iş başındadır. Özetle, doğa kanunları gerçek-

leşen garip olayları açıklamaya yeterliyse metin tekinsiz kurgu kapsamına girer. Eğer yeni kanunlar ortaya koyar ve doğüstü güçlerin varlığını kabul edersek elimizde sıra dışı kurgu kapsamında bir metin var demektir. Bu üç tür birbirine çok yakındır ve anahtar, ikilem anıdır. Diğer bir deyişle: *Fantastik hayatımıza gizem girdiği anda ortaya çıkar.*⁵

Bu ikileme bir örnek verelim. Jean Potocki'nin Saragossa'da Bulunan El-yazmaları adlı kitabında başkahraman olan Alphonse yolculuğu sırasında uzun zaman önce terk edilmiş bir han bulur, içine girer ve uyur. Geceyarısı yarı çıplak zenci bir kadın odasına gelir ve birlikte bodrum katına giderler. Orada güzel bir kadın daha vardır. Muhabbet muhabbeti açar ve kız kardeşlerle Alphonse'nun akraba olduğunu öğreniriz. Sabah olup da hozorlar ötmeye başladığında kız kardeşler yok olur. Alphonse hayaletlerin sadece geceyarısıyla günün ilk horoz sesi arasında gücü olduğunu hatırlar. Kafası karışmıştır ve bunun bir rüya mı yoksa gerçek mi olduğuna karar veremez çünkü tesadüflerin doğal olmadığı hikâyenin akışından anlaşılmaktadır. Sonraki gece uyurken kızkardeşler yatakodasına gelir ve birlikte uyurlar. Sabah gözlerini açtığında bodrum katında olduğunu görür ve güzel kızkardeşler çirkin cesetlere dönüşmüştür. Buna rağmen Alphonse doğüstü yaratıkların varlığını reddeder ve bu inkâr, öykünün türünü değiştirme gücüne sahiptir. O sabah aynı tecrübeyi yaşamış olan bir rahiple tanışır. Bu andan itibaren başkahraman ikilemi yaşamaya başlar. Gerçek midir yoksa hayâl ürünü mü? Yeni olaylar ve tesadüfler iki kız kardeşin kimliği hakkında şüphe duymasına neden olur ve hikâye akışı boyunca asla emin olamaz. Sanki görüşünü kısıtlayan bir sis tabakası zihnini kuşatmıştır. İşte bu, fantastiğin yoludur. Alphonse "Bana tuzak kurmak için şeytanın cesetleri hareket ettirdiğine neredeyse inanacağım" der. Eğer inanmış olsaydı, bu eser fantastik edebiyat kategorisine giremeyecekti çünkü başkahramanın ve okurun kararsızlığı fantastik eserler için temel gereksinimdir.⁶ Okur önemlidir ve bu ikilem onlar tarafından da hissedilmelidir. Hikâyedeki karakterler gibi, okur da bu ikilemi yaşayabilmeli, kendisini başkahramanın yerine koyabilmeli ve olaylara karşı bir tavır takınabilmelidir.

Amerikalı fantezi yazarı H.P. Lovecraft (1890-1937)'a göre fantezi metinde değil, okurun tecrübelerinde olmalıdır:

En önemli unsur atmosferdir çünkü eseri eşsiz yapan okurun öznel etkileşimidir. Bu yüzden fantastik eserleri yarattıkları heyecanın yoğunluğu ile değerlendirmek zorundayız. Eğer okur korkmuş ve dehşete kapılmışsa ve doğüstü yaratıkların ve normal dışı olayların olasılık dâhilinde olduğunu düşünebiliyorsa hikâye fantastiktir?

H.P. Lovecraft'a göre fantezinin temeli korkudur çünkü korku evrenseldir, çekicidir ve insan ırkı için gereklidir. Lakin genel konuşmak gerekirse korku her zaman gerekli değildir. Korku unsuru olmadan da güzel fantezi eserlerinin yazıldığını ve tüm korku metinlerinin de fantastik olmadığını vurgulamakta fayda var.

Bahsettiğim bu sisli atmosfer tüm hikâye boyunca, hatta hikaye bittikten sonra bile, devam ettirilebilir. Henry James (1898-1979) tarafından yazılan *Tornavidanın Dönüşü* adlı hikâye bu bulanık atmosfere örnek verilebilir.⁸ Hikâyede hayaletler hakkında bilgi verilmez. Okur, hayaletlerin köşkte var olup olmadığını ya da olayların varsanım olup olmadığını bilemez. Olayların sebebini metnin içinde bulamayız.

Amerikalı yazar Edgar Allan Poe (1809-1849)'nun şiirlerinin aksine öyküleri fantastiktir. Poe, iğrenç, garip ve mistik atmosferler yaratmakta ustaydı. Bazen öykülerini dedektifkurgusu ile karıştırdı. Hikâyelerinin içinde çözümü imkânsız olaylar olur ve karakterler bu sırrı çözmeye çalışır.⁹ Poe'nun fantastik öyküleri korkunun önemli bir edebi tür olmasında ciddi bir yere sahiptir.¹⁰

E.A. Poe tarafından yazılan *Usher Evinin Çöküşü* adlı öyküyü inceleyelim. Anlatıcı, arkadaşı Roderick Usher'ın evine misafirlğe gider. Roderick, ölümcül bir hastalığı olan kız kardeşiyle birlikte yaşamaktadır. Birkaç gün sonra kız kardeşi ölür ve iki arkadaş ölüyü gömmek yerine mahzene koyar. Birkaç gün sonra fırtınalı bir gecede bir çılgılık duyulur. Kardeşinin ölümünü kabul edemeyen arkadaş, kardeşini canlı canlı mahzene kapattığını düşünür. O esnada kapı açılır ve kardeşi içeri girer. Ancak ortada bir sorun olduğu ortadadır. Roderick kız kardeşine sarıldığı anda ikisi birlikte ölü olarak yere yığılır. Sonra aniden duvarlar çatlamaya başlar. Anlatıcı evden kaçır sonra ev çöker. Hikâye boyunca hemen hemen her bir olayın mantıklı bir sebebi verilmiştir: kız kardeşin ölümünün sebebi verilmekte; hikâyenin başında evi boydan boya kesen ve "sadece dikkatli gözlerin görebileceği" bir çatlak olduğu belirtilmekte; olay gecesi şiddetli bir fırtına patlak vermektedir. Ayrıca anlatıcının orada olma sebebi ise zor zamanında arkadaşının yanında olmak istemesi şeklinde sunulmuştur. Bu kadar mantıklı açıklamalar içerisinde ölü birinin kalkıp gelmesi gibi doğaüstü bir olay bile okurun zihninin bir köşesinde acaba gerçekten ölmemiş miydi sorusunu uyandırır. Bu öykü tekinsiz kurguya güzel bir örnektir çünkü mantık çerçevesinde açıklamalar yapılmaktadır.

Madalyonun diğer yüzü ise doğaüstü kurmacadır. Tek farkı, fantastik bir eser olarak başlar; ama mistik güçlerin varlığının kabul edilmesiyle son bulur ve kararsızlık ortadan kalkar. Villiers l'Isle-Adam (1838-1889)'ın *Vera* adlı öyküsü bu türe güzel bir örnektir.¹¹ Hikâye boyunca ölümden sonra hayatın

var olup olmadığına karar veremeyiz. Fakat hikayenin sonunda başkahraman Bay Vera'nın mezarının anahtarını yatak odasında bulur. Anahtar, Bay Vera'nın mezarına konulmuştur ve başkahraman, anahtarı odasına koyanın Bay Vera olduğu kanısına varır. Görüldüğü üzere ölümden sonra yaşam gibi doğaüstü bir durum kabul edilmiştir ve metin fantastik olma özelliğini yitirmiştir.

Simbat'ta dev yılanların ve kuşların varlığı gibi Metaforlar ve abartılar fantastik metinlerde sıkça kullanılır. Bu, imkânsız ve mistik atmosfer yaratmaya yardımcı olur. Öte yandan anlatıcı çoğunlukla birici tekil şahıstır. E.A. Poe ve H.P. Lovecraft gibi türe liderlik eden yazarlar birinci tekil şahıs kullanmışlardır. "Ben" cinsiyet ve yaş gözetmeksizin herkes içindir ve okuru öykünün içine sokmakya yardımcı olur.¹² Ayrıca başkahraman çoğu zaman sıradan bir vatandaş değil, akademik geçmişi olan biridir. Bu durum, yaşanan olaylar normal dışı olduğu için, inandırıcılığı arttıran bir etmendir.

Fantastik edebiyatta olay kurgusu önemlidir. E.A. Poe, öykünün tek bir etkiyi amaçlaması gerektiğini, bu etkinin en sonda olmasının önemli olduğunu ve geri kalan bütün elementlerin bu etkiye yardımcı olması gerektiğini söyler.¹³ Fantastik bir öykü adım adım okunmalı ve olay kurgusu okuru içine adım adım çekmelidir.

Garip olayların fantastik metinlerde temel özelliklerinden olduğu kesin; ama bunlar fantezi ile aynı şey demek değildir. Peki bu garip olayların ve fantezinin amacı nedir? Fantastik elementler okura korkuyu ve dehşeti tattırır ya da sadece merak uyandırır. Bu aynı etrafımızı yoğun bir sis kaplamışken yolumuzu bulmaya benzer. Gizem yoluyla okura haz verir. Gerçek dünyada rastlayamayacağımız hayaletleri, vampirleri, perileri, büyücüleri ve diğer hayâli yaratıkları fantastik eserlerde fazlasıyla bulabiliriz. Tüm bu saydıklarımız insan ırkının güce olan isteği ile doğru orantılıdır. Görünmezlik, insanüstü kuvvet ve çeviklik, duvarlardan geçebilme ve geleceği tahmin edebilme gibi güçlere sahip olmak istemeyen birini tanımıyorum, ya siz?

20. yüzyılın fantastik edebiyatı aynı geleneksel içerikleri yine aynı geleneksel yollarla tekrar tekrar anlatmayı reddeder.¹⁴ Fantastik edebiyata yeni bir yaklaşım gelmiş ve tür çağ atlamıştır.

Dünya edebiyatında Bilinç Akışı akımına liderlik eden Virginia Woolf şöyle der: Rastgele bir günde sıradan bir zihni düşünün; bazıları küçük, fantastik ve geçici, bazıları ise bıçak kadar keskin..¹⁵ Bir edebiyat profesörü bu küçük, fantastik ve hayâli etkileşimleri gözlemledi ve yazdığı kitaplarla modern fantastik edebiyat adında tamamen yeni türün ortaya çıkmasına ön ayak oldu.

J.R.R. Tolkien sıradan bir yaz günü odasında otururken halıda bir yırtık görür ve bir süre düşündükten sonra fantastik edebiyatın gidişatını değiştirecek şu cümleyi yazar: *Yerdeki bir delikte bir hobbit yaşarmış...* Bu cümlemin sonucu yazdığı kitaplar dizisi Orta Dünya'nın Mitolojisi olarak edebiyat tarihine geçecektir.

Çocukluk ve ilk gençlik yıllarını geçirdiği İngiltere'nin kırsal kesimlerinde kız kardeşiyle oynadığı hayâli kahramanlık oyunlarını unutmayan Tolkien, İngiliz edebiyatı bölümünde profesör olduğu zaman bunları bir mitoloji haline getirmek istemişti. Ona göre İngiliz halkının geçmişinde Kral Arthur dışında sağlam temelli bir mitoloji yoktu ve bu eksikliği gidermek istemekteydi. Ona göre efsane avcısı olarak nitelendirdiği Shakespeare ve daha eskilerdeki Chaucer da halkının bu eksikliğini giderememekteydi. Bu yüzden yeni diller ve kültürler yaratmış ve yazdığı efsaneleri işleyerek kendi mitolojisini oluşturmuştur.

Edward Morgan Forster'ın (*Longest Journey*, *Howards End*) da söylediği gibi İngiliz halkının bir mitolojiye sahip olmaması dönemin edebiyat dünyasının da tartışma konusuydu¹⁶ ancak C.S Lewis'in de vurguladığı gibi Tolkien bu iş için biçilmiş kaftandı.¹⁷ Konumuz Tolkien ve eserleri olmadığı için eserlerini ortaya çıkartırken nelere dikkat ettiğinden ziyade, ortaya çıkan yeni akımın genel özelliklerini vurgulamak daha yerinde olacaktır. Tolkien'in yıllarını harcayarak ortaya koyduğu eserlerinin açtığı yolda ilerleyen yazarlar fantastik edebiyata gelen bu yeni soluşun kapsamını geliştirmiş ve çok sayıda eser ortaya koymuştur.

Söylediğim gibi Yüzüklerin efendisi başta olmak üzere Tolkien'in eserleri Modern fantastik edebiyatın günümüzde bu denli revaçta olmasının en büyük sebebidir. Türün gidişatını neredeyse tamamen değiştirmiştir. Bu yüzden J.R.R. Tolkien fantastik edebiyat açısından oldukça önemlidir.

Tolkien'in izinden giden modern fantastik edebiyat yazarlarının teması genel hatlarda benzerlik göstermektedir. Önemli bir görev, iyi ve kötü taraflar, bir grup kahraman ve neredeyse aynı tipte hayâli yaratıklar vardır. Her eser kendi içinde özel olduğu için bu çerçeve türü sıkıcı yapmaktan uzaktır.

Çoğu fantezi yazarı ünlü evrenlerde geçen kitaplar yazma eğilimindedir. Bu evrenler türe liderlik eden yazarlar tarafından yaratılmıştır. Okurlar evrenin geçmişine, genel atmosferine, olası tehlikelere ve olası tehlikelere alışık olduğundan kendisini evinde gibi hisseder ve olay akışına kendisini daha rahat bırakır. Tüm yazarlar var olan evrenleri kullanmazlar. R.A. Salvatore, Margaret Weis ve Tracy Hickman gibi yazarlar birden fazla evren ortaya çıkartmış ve o evrenlerde geçen çok sayıda kitap yazmıştır. Unutulmuş Diyarlar, Ejderha Mızrağı, Eberron, Kızıl gölge, Orta Dünya ve Disk dünyası... Tüm bu evrenler kendi eşsiz özelliklerine sahiptir ancak temel noktalarda birleşirler.

Bu evrenlerdeki denge unsuru çok önemlidir ve diplomasi yoluyla elde edilir. Bu denge yok olduğunda ise olaylar dizisi başlar. Sebep içsel de olabilir dışsal da. Örnek vermek gerekirse Ejderha Mızrağı efsanesinde kötülüğün ordusunun tek bir amacı vardır, Nehiryeli isimli özel bir nesne taşıyan

barbarı bulmak. Bu ordu evrenin içinde zaten vardır ve herkes tarafından varlığı bilinmektedir ancak dördüncü kitapta evrenin yaratıcı tanrısı insanlardan intikam almak için geri gelir. Bu ise dışsal bir tehlikedir.

Genellikle ortaya çıkan bu problem masum insanların acı çekmesine sebep olur. Genel olarak iyi tarafın orduları sayıca üstündür; ancak korumaları gereken sivil halkın ve onların içinde yaşadığı şehirlerin çok olması sebebiyle güçlerini dağıtmak zorunda kalırlar. Kötülüğün ordusu ise tek vücut olduğu için iyi tarafı kolaylıkla alt eder. Bu durma en iyi örnek R.A. Salvatore tarafından yazılan Kızıl Gölge üçlemesinden verilebilir. Var olabilecek en iyi orduya sahip olan insanlar korumaları gereken yerlerin çokluğu yüzünden güçlerini dağıtmak zorunda kalır ve savaşları teker teker kaybetmeye başlar. En son savaşı sivil halkın da yardımıyla kazanabilirler ancak her iki taraftan da nüfusun yüzde yetmişi yok olmuştur.

Sorunu çözmek ve dengeyi sağlamak için kritik bir görev tamamlanmalıdır. Genellikle kahramanların çok az zamanları vardır ve başarısız olmaları durumunda sonuçları çok büyük olacaktır. Geri kalan insanların hayatı görevin başarısına bağlıdır. Tılsımlı bir eşya, bir büyü ya da özel bir silah elde edilmeli ya da kilit konumundaki biri öldürülmelidir. Örneğin, Ejderha mızrağı efsanesinde evrene adını veren mızraklar kötü ejderhaları yok etmek için tekrardan dövülmelidir. Bunu yapabilecek tek demirci ustası ise ortalarda yoktur. Kahramanlarımız bu demirci ustasını bulduklarında tek kolunun yerinde olmadığını görürler. Güçlü bir tanrı olan Paladine demirci ustası için yeni bir kol yapabileceğini söyler ancak bunun için çok özel bir madene ihtiyacı vardır. Bu sebeple kahramanlarımız iki gruba ayrılır. Bir koldan demircinin güvenliği sağlanırken diğer koldan o çok özel maden aranmaya başlar. İşte bu modern fantastik edebiyatın yoludur.

Kahramanların oluşturduğu gruplar metinden metine değişir. Dost ya da düşman olabilirler. Halk içinden olabildikleri gibi bazı hikâyelerde soylu kanından gelen asilzadeler de grubun içine dâhil olabilirler. Hemen her evrende aynı ırklar yer alır: İyi olanlar (insan, cüce, elf, kender, gnome.. .vs) ve kötü olanlar (Kara elf, trol, ork, kobolt.. .vs) Sınıf özellikleri itibari ile grubun her üyesi değişik özelliklere sahiptir ki birazdan buna değineceğim. Her birinin grup içinde olmak için kendi kişisel sebebi vardır ve ortak noktaları olan asıl görevi tamamlamak için bir araya gelmişlerdir. Bu görev kendi kişisel amaçlarıyla kesişmedikten sonra ellerinden gelen en büyük gayreti gösterirler. İkiyüzlü ve içten pazarlıklı karakterlerin ihaneti geri kalanları yollarından alıkoyamaz. Örnek vermek gerekirse büyücü Raistlin'in gruba ihanet edip tanrıların boyutuna gitmesi ve kötülüklerin tanrısı Tahkisis'i öldürüp tahtına geçmesi, geri kalan grup üyelerinin ejderha mızraklarını yapıp dünyayı kur-

tarmalarına engel olmamıştır. Bazı kahramanlar bu uğurda ölebilir. Ölüm, kötülüğün yok edilmesi yolunda göze alınabilecek küçük bir bedeldir.

Modern fantastik metinlerde belirli karakter tipleri vardır. Daha önceden de söylediğimiz gibi, bilinçli bir şekilde olsun olmasın, yazarları fantastik eser yazmaya motive eden ve okurları da cezbeden en büyük etmen insanlığın güce olan isteğidir. Eski mitoloji tanrıları gibi insanüstü güçlere sahip olma fikri insanları kendisine çeker. Bu açıdan bakıldığında Zeus çağının ve Olimpos dağı tanrılarının fantastik karakterlerle ortak noktaları olduğu açıktır: İnsanüstü güçler ve bu tanrısal güçleri kullanan karakterler.

Ozan: Bu karakter tipi dünyevi zevklere, eğlenceye, müziğe, dansa ve içkiye düşkündür. Gelecek kaygısı olmadan anlık zevkleri en üst düzeyde yaşamak ister. En az bir müzik enstürmanı çalabilir ve savaş anında çaldığı sihirli ezgilerle arkadaşlarına geçici güçler kazandırabilir ya da düşmanı sersemletebilir. Bu karakter, lüks, bereket, eğlence, dans ve özellikle şarabın tanrısı Dionisos'un yansımasıdır.

Savaşçı: Her türlü zırhı ve silahı kullanabilen bu karakter tipi, insanlara yardım ederek onurunu geri almayı ya da şöhret ve para kazanmayı amaçlar. Kas gücü ve fiziksel dayanıklılığı vazgeçilmezdir. Diplomasi yeteneği neredeyse yoktur. Zeus'un oğullarından Herkül, savaşçı sınıfının ilham kaynağıdır. Herzman insanlara fiziksel gücüyle yardım eden Herkül mükemmel bir savaşçıdır.

Druid: Doğaya hükmeden druidler bitkilerle, ağaçlarla ve hayvanlarla konuşabilirler. Yetenekli olanlar ise ölü hayvanları diriltebilir ve kurumuş bitkileri yeşertebilir. Doğanın düşmanı olan herkes onları da karşısına almış demektir. Druidler, Demeter'in modern fantastik eserlerdeki karşılığıdır. Olimpos dağının tanrıçası olan Demeter, Toprak Ana diye anılır. Tarım ve tarım kaynaklı medeniyetin tanrıçasıdır. Varlığının doğaya can verdiği, Hades tarafından yer altı dünyasına kaçırıldığı zaman dünyadaki doğal hayatın yok olmaya başlamasıyla anlaşılır. Kurtulduğu anda doğa hayata geri döner ve yaşam yeniden can bulur.

Korucu: Ok ve yay kullanan bu sınıf uzaktan dövüşte uzmanlaşmıştır. Vahşi doğada yolunu kolaylıkla bulabilir ve hayvanları yanında savaşmaları için evcilleştirebilir. İnsanlarla iletişimi iyi olduğundan doğal parti lideridir. Eski Yunan mitolojisinde Artemis, avcılığın tanrıçasıdır. Ok ve yay kullanmakta ustadır ve yanında daima tam dolu bir sadak taşır. Genellikle vahşi hayvanlar kendisine eşlik eder ve ormanlarda kaybolmuş insanlara yollarını bulmalarında yardım eder.

Şövalye: Kutsal inançları olan bu savaşçı sınıf para için değil, taptığı tanrı için savaşır. Savaş zamanı dua ettiklerinde, tanrıları kendi güçlerinden bazılarını onlara bahşeder. Dökme demirden zırh giyerler ve korunmak için kalın taşırılar. Athena'nın müritleri de bu şekilde giyinirlerdi. Athena Savaş

eğitimi ve savaş stratejileri tanrıçasıdır ve vücudunu kaplayan dökme demir-
den zırh ile resmedilir. Müritleri ona dua ettiklerinde özel güçlere kazanırdı.

Barbar: Çorak toprakların insanları olan barbarlar kabileler halinde yaşarlar. Savaşçının daha az medeni halidir. Ağır zırh giymezler. Çılgınca ve acımasızca savaşır. Kan gözlerini bürüdüğünde öldürmek onlar için çocuk oyuncağıdır. Ares'i incelediğimizde bu sınıfla birçok ortak noktası olduğunu görürüz. Ares, savaş, kana susamışlık, cesaret ve çılgınca savaşmanın tanrısıdır. Genellikle zırh giymeyen, uzun kirli sakallı ve silahlı olarak resmedilmiştir.

Rahip: Savaşçıdan çok din adamı olan rahipler savaş zamanı ağır zırhlar giyse de tam anlamıyla tanrıların güçlerine muhtaçlardır. Şövalye gibi ön safta savaşmazlar, daha çok arka planda kalırlar ve dualarıyla müttefiklerinin gücüne güç katarlar. Gerektiğinde çarpışmaya da girebilirler; ancak savaşçı kadar iyi dövüşemezler. Yaralıları iyileştirme güçleri vardır. Tecrübeli rahipler ölü insanları hayata geri getirebilirler. Olimpos dağı tanrısı Apollon, bu sınıfa çık benzer. Apollon, kehanet, iyileştirme ve şifa tanrısıdır. Müritleri iyileştirme gücüne nail olurdu ve ön safta savaşmak yerine arka saflarda yaralıların yardımına koşarlardı.

Bu yazıda fantastik edebiyatı ve zaman içindeki değişimini anlatmaya ve türe yönelik genel bir imge oluşturmaya çalıştım, Araştırmalarım sırasında fantastik edebiyatın dışarıdan bakıldığında görünenden daha derin bir yapıya sahip olduğunu gördüm ve fantastik edebiyattaki yeni soluk olan modern yaklaşımın önceki şeklinden neredeyse tamamen farklı olduğunu göstermek istedim. Saatler halâ iş başında olduğu için bu modern yaklaşımın fantastik edebiyatın asla değişmeyecek olan yüzü olduğunu söylemek elbette mümkün değil. Çünkü her şey zamanın akışıyla birlikte değişir. Bu kimsenin karşı koyamayacağı bir gerçektir. Değişim, gelişim, evrim... Nasıl anarsak analım fark etmez, en büyük gerçek değişimin kendisidir. &

BİBLİYOGRAFYA

- The Lord of the Rings Trilogy*, by J.R.R. Tolkien
The Hobbit, by J.R.R. Tolkien
The Dragonlance Chronicles Trilogy, by Margaret Weis and Tracy Hickman
Dragons of Summer Flame, by Margaret Weis and Tracy Hickman
The Dark Elf Trilogy, by R.A. Salvatore
The Belgariad, by David Eddings: 1-Pawn of Prophecy, 2-Queen of Sorcery, 3-Magician's Gambit 4- Castle of Wizardry, 5-Enchanters' End Game
The Soulforge (Dragonlance: The Raistlin Chronicles, Book 1), by Margaret Weis
Tales of the Cthulhu Mythos, by H. P. Lovecraft
At the Mountains of Madness and Other Tales of Terror, by H. P. Lovecraft
The Thing on the Doorstep and Other Weird Stories, by H. P. Lovecraft

H E C E Ö Y K Ü

Stories of Edgar Allan Poe, by Edgar Allan Poe
The Gunslinger, The Dark Tower Book 1, by Stephen King
The Fall of the House of Usher and Other Tales, by Edgar Allan Poe
Orkun Uçar, Asi, DERZULYA serisi 1. Kitap
Fantastic Literature, by Jean-Luc Steinmetz, ISBN 975-298-220-4, Dost publishing, 1990
Fantastic, by Tzvetan Todorov, SBN 975-342-449-3, Metis publishing, 1999
Biography: Tolkien, by Michael White, ISBN 975-10-2108-1, Inklap publishing, 2003

O

- ¹ Tzvetan Todorov , *Fantastic*, pg:14
by C. Hugh Holman, *A Handbook to literature Third Edition*, Pg2
Jean-Luc Steinmetz , *Fantastic Literature*, pg:9
Ibid 2, pg:152
- ⁵ Castex, *Conte Fantastique en France* (the Fantastic Story in France)
- ⁶ Ibid 2, pg:37
- ⁷ <http://alangullette.com/lit/hpl/>
<http://www.turnofthescrew.com/>
<http://bau2.uibk.ac.at/sg/poe/Work.html> (The Facts In The Case Of M. Valdemar (1845))
Ibid 3, pg:98
- ¹¹ Ibid 2, pg:58
- ¹² Ibid 2, pg:84
- ¹³ Ibid 3, pg:96
Ibid 3, pg:142
Virginia Woolf, foreword of the "to the Lighthouse", pg:9
E.M. Forster, *Howard's End*, pg:262
- ¹⁷ <http://cslewis.drzeus.net/>

ERTAN ÖRGEN

1980 SONRASI ÖYKÜDE ESKİ YOLCULUKLARIN YENİ FANTASTİĞİ

A nlatmalarda bir dış dünya tasarımı olarak gerçekliğin ve onun iç dünyada yarattığı olağanüstü, gerçek, bilinçdışı gibi türlü yansımaların mitlerden romana kadar anlatılageldiği ve ikisinin de daima bir değişme, çeşitlenme ile birbirini izlediği görülür. İkisinin arasında kalan, hem gerçekliğe yaklaşan hem de olağanüstüye göz kırpan durumlar içinse içerdiği harika ve hayal gücü nedeniyle fantastik terimi uygun bulunmuştur. Fantastik, Todorov, okur ve öykü kişisi gözüyle şöyle tanımlar: *"Fantastik, kendi doğal yasalarından başka yasa tanımayan bir öznenin görünüşte doğaüstü bir olay karşısında yaşadığı kararsızlıktır."* (Todorov, 2004: 31). Yine ona göre fantastik üç şartı vardır: Metin, okuru doğaüstü ile yaşadığı canlı dünya arasında kararsız bırakır, bu kararsızlık öykü kişilerinden birisi tarafından da hissedilir, okur metin karşısında hem alegoriyi hem şiirselliği ret noktasında bir tavır belirler (Todorov, 2004: 39). Dolayısıyla öyküdeki fantastik ele alırken gerçek dünya ve görünen dünya diye bir ikilikten söz etmek mümkündür. Böylelikle fantastik, iki dünya arasında sıkışmış bir yol öyküsü olmak durumundadır. Yazarların fantastiğe yönelme nedenlerinin başında da insanın bu yolculuğunun, ilgilerinin sadece bir cepheden açıklanıp açıklanamayacağı problemi bulunsa gerekir. Öbür türlü neden alternatif veya paralel bir dünya sunmaya çalıştıkları çok da kolay izah edilemeyeceğe benzer. Ayrıca fantastiğe yönelmelerinde anlatmanın sınırlarını zorlamak, hayal güçleri olduğu kadar söyleyemediklerini bu tür aracılığıyla dile getirmek seçeneği de vardır. Bunun doğaüstü ile, bilinçdışı ile ilgisine bu seçenekler dolayısıyla kısaca değinmekte yarar var. Modernlik öncesi bilim ve inanış düzleminde insan ve doğa ilgisi, Todorov'un diliyle genişçe bir nedensellik doğrultusunda pandeterminist kabulle ilişkilidir (Todorov, 2004: 113). Doğa izahı güç bir algıdır ve insan, ona derin anlamlar yükler. Bu bakışında insan kendini konumlarken daha alt bir düzeyi belirler. Böylelikle dünya aşkın anlamları olan ve yüceltilen bir yer olur. Modernlik bunu aklın egemenliği ile aşar ve bilmeceyi çözüp insanı mutlaklaştırır. Ancak insanın bilimle mutlaklığının ispatına psikanaliz yeniden sorular yöneltir ve bu kez bilincin dışında tutulan bir başka gerçeklik düzeyinden söz edilmeye başlanır: Rüya ve karmakarışık psikolojik durumlar. İnsan bu kez iç dünyadan

yoğun bir analize tabi tutulur ve orada zihinsel süreçlerle yolculuklar yapar. Gerçekliğin yitimi sonucunda ise âdeta ortaçağ hortlar ve cinler, doğaüstü varlıklar, türlü fantastik kurgular tekrar ortaya çıkar.

Kavram cephesinden sonra kısaca Türk anlatma serüvenindeki fantastikten kısaca söz edecek olursak olağanüstüye açık kapının her zaman kendini koruduğunu söyleyebiliriz. Tanzimat yıllarından itibaren değişen hayat algısı, doğaüstünü bâtıl inanışlar çerçevesiyle değersizleştirirken alttan alta bu gerçekliğe inanmayan bir yapıyı da görmemiz mümkündür. Yoksa Ahmet Mithat Efendi'nin, Vecihi'nin çokça okunmaması gerekirdi (Özön, 1985: 110). Hatta Hüseyin Rahmi'nin o kadar alaya aldığı insan topluluğunun bu ülkede yaşamış olmasını da anlamak güçleşirdi. Cumhuriyet dönemi Türk öykücülüğünde ise fantastikle birlikte düşünebileceğimiz akla ilk gelen adlar, Samet Ağaoğlu ile Ahmet Hamdi Tanpınar'dır. Ağaoğlu'nun öyküleri için korku psikolojisi ve obsession sayılması gereken durumlar önceliklidir ve öykülerinin fantastiğini bunlar oluşturur. Onda gerçek dünyadan bir rüya, hastalık hâli veya obje ile ayrı bir dünyaya geçiş vardır. Tanpınar'da yine rüya hâli ve "Adem ile Havva"da olduğu gibi doğrudan fantastik düzeyde bir durum söz konusudur. Sonraki süreçte bilinç parçalanması, Leyla Erbil'in "Vapur" öyküsünde görüleceği üzere ancak iç gerçekliği aktarmak adına bir fantastiktir. Oysa 1980'li yıllar itibarıyla bu üzerinde çokça düşünülmüş bilinç, bilinçaltı, bilinçdışı yerine bilinç sıçraması diye adlandırılabilir bir noktaya gelinir. Cemal Sakar, bu değişimi şöyle açıklamaktadır: *"Öyküler daha çok 'bilinç sıçraması' diyebileceğimiz bir yöntemle kurulmaya başlandı. Burada andığımız yöntemin, 'bilinçakışı'ndan farklı olduğunu belirtelim."* (Sakar, 2005: 56). Çünkü yazarlar, bilinçakışında bir nedene bağlı olarak hareket etmekteyken, yeni gerçeklikte sadece imajinatif bir dille kelimelerin yan anlamlarını kullanarak nedensiz sıçramalara yer vermektedirler. Doğallıkla gerçeküstücülükten beslense bile doğrudan gerçekliği açıklama amacına hizmet etmeyen bir gelişim vardır. 1980 sonrası Türk öykücülüğünün kültürel arka planında ise ihtilâlin yaşattığı içe dönüşün apolitik boyutları ile büyümlü gerçekliğin tanınması yeni bir alan oluşturmuş gibidir. Ayrıca teknoloji sarmalı, hızını bütün dünyayı kuşatarak gösterirken ülkede de liberal anlayışı yaygınlaştırmıştır. Süreçte ideolojilerin sona eriş ve bu teknik, liberal gelişmeler yeni bir hayat tarzını destekler duruma gelir. Buna bağlı olarak postmodernin hazza yönelik metinleri üretilmeye başlanmış olur. Öykünün bu noktada daha kısıkanç davranıp postmoderne bütün bütün teslim olmadığını söyleyebiliriz. Kurgunun eğlencelik tarafı kendini yer yer hissettirse de postmodernde esas olanın yani pastişin, parodinin varlığı öyküde henüz çok yaygın değildir.

İlgili döneme ait beş öykü etrafında fantastiğin seyrine ve açılımına bakarak dönemin manzarasının bir bölümünü görebiliriz.

İlk olarak Murathan Mungan'ın "Şahmeran'ın Bacakları" adlı öyküsü, masal, efsane dünyasının 1980'lerin başından itibaren öyküde yer etmeye başladığının örneği olarak ele alınmaya elverişli bir metindir. Çok eski bir masal olarak anlatılagelen hikâyeyi yeniden günceller Mungan ve bunu da günümüz insanının sevgisizliği, ihaneti ile birleştirir. Anlatma, eski Türk edebiyatında *Camasbnâme* diye bilinen ve Camasb, Belkiya ve Cihanşah bölümlerinden oluşan mesnevinin sonradan halk hikâyesi içinde Şahmeran hikâyesi olarak anlatılmasıdır (Özön, 1985: 48-51). Mungan, öyküye yol alırken doğrudan fantastiği amaçladığını yer yer hissettirir bize: *"Kimbilir belki de yazmak, okumak, dinlemek, bir tersine büyüyle olacakları bizden uzak tutmak demektir. Kimi zaman da yakın tutmak..."* (Mungan, 1993: 38). Bu öykü, Todorov'un tanımladığı fantastiği zorlar. Çünkü alegorileri ve şiirselliği fantastik için tehlikeli bulan Todorov'un tasnifi, onda doğrudan kararsızlık aramaktadır. Bu nedenle Mungan'ın öyküsü, bizi kararsızlıkla sürüklemeyi, bize iki ayrı dünyadan insan ve ihanet öyküsü sunmayı amaçlar. Fantastiği sağlayan da bu iki dünya ve aradaki yolculuklardır. Çerçeve öykü ve iç öykü diye ayırabileceğimiz bu dünyalarda anlatılan konu şöyledir: Çerçeve öykü, şahmerancılık mesleğine giren küçük bir çocuğun ustasına karşı içinden duyduğu terbiyeli gurur ve ondan iyi olacağına inanmasına rağmen başladığı mesleği, okul nedeniyle bırakmasıdır. İçteki kısım ise ustanın dilinden anlatılan Şahmeran ile Camsap hikâyesidir. Yapı, çırağın ihaneti ile iç öyküdeki Camsap'ın ihaneti dolayısıyla birleşir. Çırağın işi bırakıp okullu olması ile mesleği yaşatabilecek yetenekte kimse kalmaz, Camsap ise istemeden Şahmeran'ı ele vererek onun hayatına son verilmesine neden olur. Bir başka paralellik, Şahmeran ustanın, çırağını yetiştirmek için anlattığı hikâye ile Şahmeran'ın Camsap'ı eğitmek için anlattığı hikâyelerde anlatılana karşı beliren sevgi ve sonuçtaki ayrılıklardır. İki dünya kurulur, ama geçişler açıktır. İç öyküde binbir gece süren eski anlatma geleneğinin yapısına uzanan öykü, kullandığı motiflerle de bunu destekler. Kuyuya düşmek, uzun yol hikâyeleri, Mühr-ü Süleyman, cinler, ejderha, kırk oda, Şah Mürg, Zümrüd-ü Anka, Tavus-u Azam, Hızır Aleyhisselam ve esrarlı rengiz adalar, kentler, Kudüs, Çin Seddi gibi ortak hikâye etme unsurları bu öyküde bütün bolluğu ile vardır. Öyküyü fantastiğe götüren de bu yoğun simgelerdir. İçeriğin ayrıca hem çırağı hem Camsap'ı olgunlaştırma ve eğitme işlevi nedeniyle kurulduğu belirgindir. Ancak insanın ihanetinin ne olursa olsun süreceği ve bilgilerin sadakatle her zaman yan yana durmayacağı, aslında her bilginin bir cenk olup insanı kuyuya düşürecek veya oradan çıkarabileceği sembolik olarak aktarılır. Nitekim öykünün finalinde yazı ustası olup şahme-

rancılığın sona erdiğini gören anlatıcı (çocuk) da sadakatsizliğin dıştaki boyutunu verir. Metinlerarasılık etrafındaki öykü, iç içe anlatmayla fantastiği kullanılır. Bu öykünün 1990'larda yazılan fantastik metinlerle farklılığı, Türkiye'deki kültürel ve ekonomik değişimin hemen başlarında (1986) kaleme alınmış olmasıdır. Öykünün ayrıcalıklı tarafları, bir mesaj taşıması, edebi nitelik olarak kendini geleneksel anlatmayla bağlamasıdır.

İkinci olarak öykülerinde gerilim ve ürküntü duygusunu bir atmosfer olarak öne çıkarmaya çalıştığı görülen Mahir Öztaş'ın 1989'da yayımlanmış *Korku Oyunu* kitabındaki "Öteki Kadın" adlı öyküsüne değinmek istiyoruz. Öykü, fantastik türe, gizem ve ikircikli anlatımı dolayısıyla girer. Yıllardır ikiz kız kardeşler ve onların paylaşmadığı erkek arasında gelişen bir aşk üzerine bir oyun yazmaya çalışan fakat sonucu geliştiremeyen anlatıcı, yorgunluk ve bezginlik nedeniyle her şeyi bırakıp bir sahil kasabasında bir otelle yerleşir. Olay, "*Mucize, bir akşam hiç beklemediğim bir anda, otelin küçük barında gerçekleşti.*" (Öztaş, 2002: 55) cümlesiyle fantastiğe geçer. İkiz kız kardeşlerle tanışır. Tasarladığı oyunun içindedir. Sitem adındaki ile sevgili olurlar. Şehre onunla döner ve evinde sürpriz bir partiyle karşılaşır. Evdeki arkadaşlarıyla alkol ve sanrılar içerisinde geçirdikleri saatlerden sonra sabaha doğru kendilerini yeraltında yaşama tecrübesi adına Kapadokya'ya doğru yola çıkmış bulurlar. Bu arada arkadaşı Nejat, bir tür nazarlık diye beş çobanın isminin soldan sağa ve yukarıdan aşağıya aynı şekilde okunacak tarzda yazılı olduğu bir kâğıdı ona verir. Anlatıcı, bu yolculukta sevgilisinin kız kardeşi İlahe'ye karşı bir ilgi hisseder. Bu esnada ikizlerin adıyla soldan sağa ve yukarıdan aşağı, arada kendi ismi kalacak şekilde çobanların adları gibi benzer bir yazılışın ortaya çıktığını farkeder. Kapadokya'daki yeraltı eğlencesi günlerce sürer ve İlahe ile birlikte olurlar. Yukarı çıktıklarında ikizlerden biri yoktur. Öyküdeki fantastik taraf anlatıcının böyle bir oyun yazmaya yeltenmesi ancak gerçekte böylesi bir ilişkinin içinde kalıvermesidir. Seçim noktasındaki kararsızlık birinin yok olmasıyla çözülür. Ancak sonda yeraltı kentinde kalan kardeşin hangisi olduğunu kendisi de bilemez ve bu epizot kararsızlığı pekiştirir. Oyuna dönüşen kurgudaki harf simgeciligi sadece gizemi oluşturmak için başvurulmuş bir harf oyunu olarak kalır. İşlevsellik noktasında çoban isimlerinden oluşan beş harf ile sonraki beş harf arasında hiçbir bağ bulunmamaktadır ve verilen muska biçimli kâğıt da felaketi önleyememiştir. Ama yazılmaya çalışılan oyunun gerçekte karşılaşılan bir duruma dönüşmesi ve bunun açıklanamaz oluşu fantastiği kurmaktadır. Yine öykü kentleşmiş, modernle uyumuş bireyin Batı'ya dönük bir fantastik kurgu içinde kendini ifadesidir. Çünkü mekân dışında Mungan'da karşılaştığımız biçimde yerli doğaüstüne ait herhangi bir özellik karşımıza çıkmamaktadır.

Birçok isim tarafından oluşturulmuş "Büyülü Öykü" temalı kitaptan seçtiğimiz Murat Gülsoy'un "Yazıyla İşaretlenmiş" isimli öyküsü, metinlerarasılık ve göndermeler dolayısıyla fantastikle yan yana gelir. Öykü, Neil Richard Gaiman adlı İngiliz kökenli bir yazarın 1991 yılında Dünya Fantastik Edebiyatı Ödülünü alan *Sandman* adlı çizgi romanından (Akarsu, 2011: 105) bir epigrafla başlar. Öykünün kahramanının okuduğu romandaki karı koca, tam kavga edecekken evin elektriği kesilir. Böylelikle o, Sandman'dan alınılan epigraftaki kumların düşüşü gibi geçmişine bu karanlıkla giriverir. Pencereden bakınca sokak lambalarının sönük, karşı blokların da sis ve karanlık içinde kaybolmuş olduğunu görür. Okuduğu kitabın devamını düşününce kendisi hakkında bazı bilgiler verir: *"Kendi yaşamımın incelikten ve estetikten uzak ayrıntılarının kötü bir çeşitlemesinden ibaret bu tür romanlar okumayı bırakmalıydım."* (Gülsoy, 2002: 124). Kahraman okuduğu kitabın yataktan yere düşmesiyle korku atmosferine geçer. Sokaktan çıt sesi dahi gelmiyordur. *"Yıllar önce görmüş olduğum bir kâbus bilinçdışının zamansız uzayında aniden canlanıverdi."* (Gülsoy, 2002: 124) geçişiyle çocukluğunun kum kaplı sokaklarından geçmişine döner. Burada yine kum adama gönderme vardır. Ardından rahatlamak için gördüğü bir rüyayı tekrar hatırlar: İlk gençlik arkadaşları, sayfiye, kumsal, iri yıldızlar ve güçlü bir ışık. Ancak ışıkların sönmesine bağlanan bu hatırlama, onu karanlıkla tekrar yüz yüze getirir. Rüyada olup olmayacağını sorar kendisine, karar veremez. Korkmaya başlar ve böylelikle çocukluğundaki korkuları canlanır. Dayısının, onu "Ayın Ondördü Vampirler Gecesi" adlı bir çocuk için korkutucu bir filme götürmesi ve ardından başlayan geceleri tek başına uyuyamama problemi aklına gelir. Bunun üzerine pek çok hocaya götürülmüştür, en sonunda muska yazılması gerektiği ancak bunu gerçekten yapabilecek birine yazdırmaları öğütlenmiştir. Buldukları hoca, takım elbiseli, kravatlı, tıraşlı ağır bir adamdır. Hocanın, *"Bu yıldıznamenin son iki sayfasıdır, çocuk üzerinde taşırsa iyi gelir."* (Gülsoy, 2002: 134) demesi üzerine otuz yıl önceki çocuk, bu muska sayesinde korkularından kurtulduğu gibi kendisinde üstünlük bile hissetmeye başlar. Bu hatırlama, elektriğin gelmesiyle kesintiye uğrar. Muska bir gün kaybolur ve tüm aramalar sonuçsuz kalır. Dayı, "kayboldu, çünkü görevini tamamladı", der. Ancak anlatıcı geçen yılların boşluğunu bize inançlarının kayboluşu olarak aktarırken muskanın kaybolmasıyla mı, yoksa felsefe kitapları, dünyaya ait sorgulamalar nedeniyle mi bu duruma geldiğini sorar. Bu öyküde fantastiğin izleri korku dekoru eşliğinde saplantılı düşlere açılma ve oradan eski bir hatıra ile farklı bir zemine, gerçekliğe geçmeyi sağlamak yoluyla izlenebilir. Özellikle muskanın yazılışı ile sonraki yıllarda meydana gelen rahatlatma ve kayboluşu ile inançta oluşan boşluk arasındaki kararsızlık

fantastiğe uygundur. Dekorü tamamlamak için yazar, ünlü bir fantastik çizgi romandan kum leitmotivi ile öyküyü besler. Buna ek olarak sessizlik, karanlık, teknolojinin elektriksiz yok oluşu ile fantastiğin sunduğu alternatifler olarak yıldızname ve büyük ışık arada kalmışlığı destekler. Ayrıca vampir (kor-ku, Batı), muska (güven, gelenek) karşılaştırması da edebi seviyeyi yükseltir.

Faruk Duman'ın "Ömre Zarar Kavil"i ise fantastiğe yaklaşır ama gerçekliğe sık göndermelerle ve şiirselliğe yakınlığı ile onunla mesafeyi açar. *"Kuşlar, iki gök gürültüsü gibi birbirlerine çarparak inip. Kaçırıldılar Ziya'yı."* (Duman, 2004: 101). Fazlasıyla gizemli bir evde oturan Ziya, geyik boynuzlarıyla, kartal suretleriyle bezenmiş bir sedirde yaşar. Bu esrarengiz sahne, doğaüstüne bir hazırlık gibidir. Aynı mahallede yaşayan Kuşçu Nasip gittikçe artan kuşlarını Ziya'ya verir. Mahallenin bir başka siması Kâmuran ise Ayten'i istemektedir. Ayten'de gözü olan Nasip, ona tecavüze yeltenir, üstüne kızın babasını da vurur. Ama olayı kararsızlığa götüren taraf, Kâmuran'ın Ayten'i kaçırırken bacağından vurulup aksak kalmasıdır. Burada doğru anlam belirsiz bırakılır, açığa kavuşturulmaz. Ziya ise kuşlar tarafından kaçırılır. İlk bakışta gerçeküstü öğelere yaslanmış duran öykü, Ayten etrafında bir kararsızlık meydana getirerek ve de dile şiirselliğin dışında gizemli bilgiler katarak fantastiğe girmiş olur. *"Ziya'nın evden çıkmadığıydı, sanılırdı ki artık böyle bir adam yoktur. Böyle bir ev de. Bu ev gitgide garipleşir. Mahallenin sis basmış tek evi halini alırdı. Böyle zamanlarda Ziya'ydı, otururdu sedirde."* (Duman, 2004: 101). Öyküde, kuş, yuva, ev, uçmak üzerinden, bu kelimelerin çağrışımından bir fantastik kurulmuştur. *"Zamanında ne düşünceli çocuklardı da, yuva yapmakta üstlerine yoktu. Bir Kâmuran'dı mesela. Kuşçu Nasip kahvede bir boşboğazlık edip. Yuva, lazım tabii, deyince. Bu Kâmuran önce kızarmış, sonra kederle sararıp. Kalkıp gitmişti."* (Duman, 2004: 103-104). Kâmuran evlerin o kendine has güzelliğini, kadınların, perdelerin anlamını düşündükçe yuva sahibi olmak ister. Ama Kuşçu Nasip de yuva isteği taşımaktadır. Kuşlar için yuva yapan ise sadece Ziya'dır, ama o da kuşlar tarafından kendi yuvalarına götürülür. En sonunda bu dil ve kurgu şöyle tamamlanır: *"Hepsi bu. Kâmuran, topal olmağı ile perişan, Ziya'yı, kuş milletinden iki mendeburdu, gelip, iki gök gürültüsü gibi mahallenin üzerinde, bizden olan bizde gerek, diyerek kaçırıldılar."*

Ayten ki, o da penceresinin önünde elma, vesselam." (Duman, 2004: 109).

Ziya kuşlarla dolu bir ömür geçirmiştir, diye tamamlanacağı yerde onlar tarafından kaçırılmış bilgisiyle bir kararsızlık yaratılmış olmaktadır. Daha da ötesinde elmaya dönüşen Ayten ne kadar yasaktır ve ne kadar bekleyecektir, belirsizlik bu cümleyle artırılır.

Mungan'ın öyküsündeki anlamlarla paralel bir fantastik de Cemal Şakar'ın, "Tekâsür" adlı öyküsünde yer alır. Yazar, son zamanların insan-bilgi problemine bakarken fantastiğe uzanır. Öyküde, ilk kez Cuma namazı kılacak gencin, cami deneyimi ve kitap deneyimi arasındaki acemilikleri dikkate sunulur. Onun bilgi düzeyi olarak kitaplarla ilişkili anlatımı ile camide oturması, vaazı dinlemesi arasında gel-gitler vardır. Bu aralıktan fantastiğe geçilir. Gerçekte öykü kahramanı, kendisi gibi İslâm'ı sonradan öğrenen Muhammed Esed'le bir yolculuğa çıkmaz, ama onunla aynı deneyimlerden geçtiğini aktarır. Bir başkasının hayalinin öyküde âniden kişi olarak belirmesi ve yol etrafında onları aynı tecrübeyle buluşturan doğaüstülük söz konusu edilir. Kahramanın, vaazı dinlerken Tekâsür suresini hatırlamaya çalışması ve Esed'in aynı sureyle İslâm'ı seçmiş olması arasında bağ kurulur. Buradan itibaren gerçek dünyadan ayrılıp zihinsel bir yolculuğa geçilir. *"İçimin kuytu-larında; içimin tenhalarında; içimin karanlıklarında bir yoldayım; yolculuk-tayım: Berlin metrosundayız: Muhammed, Elsa ve ben."* (Sakar, 2010: 39). Anlatıcı kişi, Esed'in ve kendisinin aynı sure üzerinde düşünmesini sağlar. Tamahın, aç gözlülüğün bugün daha şiddetli olarak yaşandığını böylece ikisi de düşünmüş olur. Sonra hecin develeri üzerinde iki adam bir ışık seli içinde yol alırlar. Tekâsür'ün birleştirdiği iki adamdır onlar. Kahraman, kendisine geldiğinde vaizin de Esed'den söz etmesi, fantastiğe bir parça daha yaklaştırır öyküyü. Finalde ise yazar, tastamam bu dalma, olduğu yerden uzak mekânlara gitme epizodunu şöyle tamamlar: *"Çölün sonsuzluğunda hecin develeri üzerinde iki adam, bir ışık seli içinde, kendi rüyalarımızın içinde gidiyor, gidiyorduk..."* (Sakar, 2010: 42). Fantastiğin bilinçlenmeyi yansıtmak için kullanılması, türün başka bir içerikle Türk öyküsünde kullanıldığını gösterir. Önceki öykülerde fantastik hep bir yitirme duygusu ile tamamlanırken burada seçilen "gidiyorduk" eylemi, "kaybolmak" eylemiyle uzaktır.

Türk öykücülüğünün modernliğine, 1980 sonrasında ideolojilerin sona ermesi, postmodern hayat tarzının teknoloji ve tüketimle hızlı bir biçimde ülkede yer edinmesi gibi perspektiflerle yeniden baktığı, buna bağlı olarak katı bir gerçeklik anlayışına gerek duyulmadan da insanın ve hayatın anlatılabilirliğine inandığı görülmektedir. Özellikle fantastik türde eski anlatmaların keyifli yolculuklarına yeniden çıkıldığı rahatlıkla söylenebilir. Ancak eski anlatmaların ibretlik taraflarının kimi öykücülerde dikkate alınmadığı, kimisinde ise insanlık sorunu ve yansıma kategorisinde ihmal edilmediği görülen önemli bir çizgidir. Bunun dışında durmadan başka varlıklara dönüşen kişiler, olağanüstü güçlere sahip varlıklarla çizilmiş fantastik, henüz öyküde bir yer tutmamaktadır. Todorov'un Batılı fantastik örneklerde aradığı alegori ve şiirsellikten uzaklık, incelediğimiz metinlerde, sadakat ve ihanet (yerel-

tı, kuyu), inanç (muska, Tekâsür), mutluluk (yuva, kuş) gibi soyut değerler, duygu ve estetik değeri yüksek cümleler dolayısıyla bolca bulunmaktadır. Öykülerde, Mahir Öztaş'ın anlattığı bireyin daha Batılı bir fantastiğe girme- si söz konusuken diğer öykücülerde yerli hayatın içindeki fantastik önem- senmiştir. Özellikle Mungan'ın insanın kendini tanıması anlamında yeniden Şahmeran'ı yazması ve Şakar'ın bilinç ve inanç etrafında kurduğu zaman ve mekân fantastiği dikkate değer niteliktedir. Gülsoy'un kentli birey ve inanç boşluğu üzerinden yansıttığı, Duman'ın kenar mahalleden bir çatışmayı ma- salsı bir dille aktardığı fantastik, Türk öyküsünün kendine dair bir fantastiği yakaladığını düşündürmektedir. Muska, doğaüstü kuşlar ve okuduklarımızın, işaretlerimizin bizle yol aldığı gibi doğaüstü taraflar öykü dünyasını zengin kılmaktadır. Öykücüler eski yollara tekrar çıkmışlardır: İster metro ve deveye, ister Lokman Hekim ve Hızır'la, ister kuşlarla.^

KAYNAKÇA

- Akarsu, Hikmet Temel (2011), "Rüyaların Lordu Sandman", *Roman Kahramanları*, S. 5, s. 105-107.
- Duman, Faruk (2004), *Keder Aıtısı*, Can Yayınları, İstanbul.
- Gülsoy, Murat (2003), "Yazıyla İşaretlenmiş", *On Üç Büyülü Öykü, 13 Yazar, 13 Öykü*, Can Yayınları, İstanbul.
- Mungan, Murathan (2004), *Cenk Hikâyeleri*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Özön, Mustafa Nihat (1985), *Türkçede Roman*, (Yayına Hazırlayan: Alpay Kabacalı), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Öztaş, Mahir (2002), *Korku Oyunu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Sakar, Cemal (2005), "1980'lerin İmgesel Dili", *Hece Öykü*, S. 9, s. 51-58.
- Sakar, Cemal (2010), *Sular Tutuştuğunda*, Hece Yayınları, Ankara.

SEMİHA KAVAK

POPÜLER FANTASTİK YAPITLARA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

(Hayal bir yönüyle duyularımızla algılayabildiklerimizi ruhanileştirirken diğer yandan kalple hissedilen şeyleri de onlara bir form kazandırarak cismanileftirir.)

Etimolojik olarak kökende "hayal" anlamını haiz fantastik, Ortaçağ'da ilk kez "cin çarpmış" anlamında kullanılarak, 19.yüzyıl ortalarında "yalnızca imgelemde varolan" ve "cismani bir varlığın görüntüsüne sahip olan" olarak iki ayrı anlamı içermektedir.

Tarihler boyunca insanoğlunun doğasında bulunan merak duygusu gizemli, esrarengiz ve olağanüstü görünen olan ilgisi, onun hayal dünyasından hareketle gerçek olmayan hikayeler, yapıtlar, romanlar, yaratmasına yol açmıştır.

Bu yaratılan yapıtlar fantastik (hayal) bir dünyada kurgulanan, gerçek dışı bir dünyada gerçek olmayan hadiselerle yaratılan eserlerdir. En önemli özelliği onun bu hayali dünyada yaratılıp anlatılmasıdır. Görünen gerçekliğin dışında tamamen canavarlar, şövalyeler, cinler, büyüler, tuhaf yaratıkların yer aldığı bir dünyadır bu hayal dünyası.

İnsanın olağanüstüne olan eğilimi, kendisindeki yaratma dürtüsünün baştan çıkarıcılığıyla modern zamanlarda da evrensel fantastik eserler, yapıtlar ortaya koymasına neden olmuştur.

Fantastik dünyasının kahramanları, her türlü gerçeklik dışı olay örgüleri içinde enteresan bir şekilde bu yapıtların içinde yer alırlar. Bunlar, devler, cüceler, büyücüler, vampirler, cadılar, kötü ve iyi savaşında her türlü kılıktan kılığa giren yarı insan yarı hayvan (sfenks) şeklindeki mistik yaratıklardır.

Modern öncesi, olağanüstü olana ilişkin hikâyeler, dinî inanışla bağlantılı olup bu nitelikleriyle gerçeklik dünyasına da dairdir.

Fakat günümüzde romantizmin, katı realizmin, modernizmin ve postmodernizmin etkisiyle fantastik artık hayal alemine ait olan insanların kurguladıkları kavram haline dönüşmüştür.

Ortaçağ insanının aksine olağandışı olana karşı inançsızlığı olan modern insanın, kendisinin bütün gerçekliğine rağmen, farklı ve çekici olan fantastik kurgulardan yine de uzaklaşmamış, onları okumaya devam etmiş olması,

onun kendi gerçeğiyle çelişen bir durum olduğunun da hazin bir göstergesidir aslında.

Günümüzde giderek popülerlik kazanan birçok fantastik edebiyat ürünleri bulunur. Bu edebi türler mitolojik, coğrafik ve tarihi açıdan tamamen yazarın hayal dünyasından yola çıkılarak yazılan türlerdir. Bu kurguların en ilgi çekici yanı ise, herkese hitap edici olan evrensel yanının bulunmasıdır. İnsanlık tarihinin ortak kültürlerinden hareketle kaleme alınan bu eserlerde tarihi gerçeklerin izlerini de takip edebiliriz.

Fantastik yazarları kendi hayal güçleri oranında yaşanan dünyayı yeniden anlamlandırarak okuyucuyu fantastiğin zengin dünyasında enteresan yaratıklarla, mistik atmosferlerle dolu serüvenlere sürüklerler.

Eserlerin evrenselliği, bütün kültürlerin insanların o kurgu içerisindeki karakterlerle kendilerini eşleyebilmesine ve uyum sağlayabilmesine olanak sağlar. Fantastiğin gizemli, macera dolu, tılsımlı dünyası ise okur için en eğlenceli yanlardan biri olarak ifade edilebilir.

Fantastiğe dair edebiyat ürünlerine örnek olarak sayılabileceğimiz pek çok eser mevcuttur. Bunların başlıcaları; türünün en güzel örneği olarak Yüzüklerin Efendisi üçlemesidir. Şiirsel bir dille örgülenen nadide eserlerden Gormenghast üçlemesi, Ursula K. Le Quin'in Yerdeniz Büyücüsü, Yerdeniz Beşlemesi, epik fantezi türünde Eddings'in Kehanetin Oyuncağı, Büyülü Şato, Sihirbazın Tuzağı, Büyücüler Kraliçesi eserlerinden oluşan Belgariad serisi, Batının Muhafızları, Murgoların Kralı, Kell Kâhinesi eserleriyle Malloreon serileridir.

Bu yazarların ortak noktası ise, hayal dünyası ile edebiyatı buluşturmayı unutmamaktır.

Yine sıradan olmayanlara örnek olarak; Micheal Moorcock'un Elric destanlarını, Robbin Hobb'un Farseer serisi, Stephen King'in The Dark Tower (Kara Kule), Edgar Allan Poe'nin Kuzgun'u, Marion Zimmer Bradley'in (Atlantis'in Çöküşü) adlı eserlerini verebiliriz.

Okuru farklı kültürden farklı diyarlardaki kahramanlarla tanıştırmak, yaratıcılığı ön planda tutup, en çok okunmaya aday türler arasına sokabilmeyi başarmışlardır. Kurgunun farklı atmosferler içerisinde okuyucu renkli bir dünyaya sürüklemesi, hem düşündürüp hem eğlenceli olması evrensel bir güzelliğin ortaya çıkabileceği düşüncesinden bizi uzak tutmaz.

Fantastik bir yapıt, hayalgücüyle birlikte olay örgüsü etrafındaki kurguyu şekillendiren unsurlar hakkında da bilgi vererek, kurgunun yalnız hayal gücüyle değil, mantıkla da bütünleştirilmesini gerektirir.

Günümüzde fantastik edebiyat ürünlerinin temel sorunsallarından ilki; hayal olarak düşünülen şeylerin yaratıcı olmamasıdır. Halbuki yaratıcılık önemlidir . Peki o halde sorun nedir?

Sorun, halen Ortaçağ kilise kültürü, Hristiyan kültürü, realizm öncesi ve realizm sonrasına ait döneme ilişkin malzemelerin kullanılıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu da yaratıcılığı öldüren bir şeydir.

Şeytan, büyü şatolar, gizemli cinayetler olağandışı durumlar olaylar vakalar her zaman gotik dönemi yani Ortaçağ'ın realizm öncesi gotik dönemin malzemeleri olarak şu anda hayal dünyasının içine sığdırılmaya çalışılır. Yani orijinal bir şey yoktur ortada.

Fantastik ürünlerin sıradan oluşları da başka bir temel sorundur. Mesela şu anda fantastiğe hakim olan, birbirlerini takip eden bir vampir izleği, kan emme, satanist düşünce, bu eserlerin çoğunda görülen aynı izleklerdir.

Halbuki bir başka dünyanın fantastiği bize başka bir ufuk açar. Bu da Doğu fantastiğidir.

Çünkü Doğu fantastiğinde vampir hikâyeleri heyecanlı maceralara, gizemli yaratıklar merak uyandırıcı kahramanlara, kan içici çiftler, uğruna dünyaları fethedip olağanüstülükler gösteren aşıklara dönüşmüştür.

Doğu fantastiğinde hakim olan "hikmet" izleği, bütün anlatılara bambaşka bir renk katar.

Dede Korkut, Binbirgece Masalları, Aşık Hikayeleri, Halk Masalları, Kahramanlık Hikayeleri, Menkıbeler, Velayetnameler, Hamzanameler, Danişmendnameler, sözlü ve yazılı kültüre ait masallar Doğu fantastiğinin iskeletini oluşturur.

Doğu dünyasının destansı, masalsı anlatıları ve büyü hikayeleri fantastiğe geniş bir imkan sağlar. Doğu'nun sözlü edebiyatında fantastik düşünce de kurgulanmış masalın bambaşka bir yeri vardır. Anlatıların hayalle birlikte içinde bulunulan zamanla özdeşleşen ve "hikmet" izleği ile birlikte gerçeğe davet eden yanı, modern öncesi daha etkili bir biçimde yansıtılarak kuşaktan kuşağa aktarılıyordu. Modernizm her ne kadar her yönüyle Doğu'nun fantastik malzemeleri üzerinde kuşatıcı olsa da, Doğu kendi masal kahramanlarını bütün doğallığıyla tekrar tekrar var edip, böylelikle eski büyüüne sahip çıkabilmeyi başarabilmiştir.

Fantastik yapıtlar, estetik haz veren ilginç, zevkli, gizemli, olağanüstü öğelere sahip dünyası ile sayısız zıtlıklarla bağlantı kurabilme, gerçekleri farklı boyutlardan değerlendirip farklı bakış açıları ile anlamlı keşiflere yolculuk yapabilmemize imkan tanıyarak, edebiyatın içinde kıymetli bir alan olarak her zaman varlığını sürdürecektir şüphesiz. &

H E C E Ö Y K Ü

EBRU KIŞ

AŞK ARTIK BURADA OTURMUYOR
ÜZERİNE BİR İNCELEME VE
BU ESERDE FANTASTİĞİN İŞLEVLERİ

Fantastik öykücülüğümüzün öncü yazarı Nazlı Eray'ın ilk olarak 1989'da yayımlanan *Aşk Artık Burada Oturmuyor* adlı yapıtı, masal ile bilimkurgu özelliklerini taşıyan fantastik bir eserdir.

Aşkın en acı halini, ayrılığı, konu edinen bu eser Nazlı'nın, sevgilisine göndermek üzere yazdığı mektuplardan oluşur. Kitap, Nazlı ile Ali'nin üç yıllık birlikteliklerinin bitişinden iki hafta kadar sonra başlar. Yani, öykü başladığında olay bitmiştir. Ayrılığın nedeni okura ipuçları verilerek sezdirilir. Buna göre üç yıllık birliktelik Ankara'da geçer. Ali'nin doktor olarak çok para kazanmasıyla aralarında oluşan bir yabancılaşmayla birlikte Ali'nin Ankara'nın yakın bir ilçesine atanmasıyla araya giren mesafe ve Nazlı'nın sevgisini belli edemeyen bir yapıya sahip olması, Nazlı'nın terk edilmesine neden olmuştur. Nazlı, bu durum karşısında depresyona girmiştir. Dolayısıyla terk edilmişliğin öyküleri diyebileceğimiz bu öyküler aşkın en acı hâlini, ayrılığı anlatır. Terk edilmişliğin şaşkınlığı ve acısını yaşayan Nazlı'nın iç dünyasını somutlayan bu öyküler, yazarın bir söyleşi¹ de "Nehri Bana Geri Ver" adlı öyküsü için dediği gibi bir "çığlık" tır.

Bu eser, mektup ile fantastik türünün iç içe kullanıldığı on yedi öyküden oluşur. Mektuplarda anlatılan öyküler kendi içlerinde bağımsız mektup-öyküler olmakla birlikte, birbirine konu (2.öykü, 3.öyküye konu ve zaman) yönüyle bağlıdırlar. Dolayısıyla roman olarak da değerlendirebileceğimiz bu anlatı, on iki masalsı fantastik ve beş bilimkurgusal fantastik türünde öykülerden oluşup Nazlı'nın duygu durumunu aşama aşama somutlayan sembolik anlatımlarla yüklüdür. Öykü adları, içeriği özetler nitelikteki başlıklarla oluşturulmuştur. Öykü sıralaması, Nazlı'nın duygu durumuna göre düzenlenmiştir; masalsı fantastik türünün söz konusu olduğu ilk on iki öyküde, önce terk edilmişliğin ve yitirmişliğin acısıyla yüklü bir "şaşkınlık"ın ardından gelen kabullenmenin verdiği bir "dinginlik" söz konusu olur. Bu duygu durumu, son beş öyküde bilimkurgusal öykülerle yerini "teselli" arayışına, nihayetinde de kitaba adını veren "ince bir sızıya" bırakır.

Nazlı'nın öykü yazdığını gizlememesiyle yaratılan *üstkurmaca*, masallardaki anlatılacakların gerçekte bir ilgisi olmadığını baştan belirten tekerlemeler bölümünü anımsatır. Böylelikle yazar, okuru fantastik bir anlatıma hazır-larken aynı zamanda okuru metne *yabancılaştırmayı* da sağlar: " Sen benim en iyi okurumdun bir zamanlar. Mektup yazmaktan vazgeçtim. Sana sevgimi anlatan öyküler yazmak istedim... Ben de böylece birdenbire kendimi içinde bulduğum şu karabasani seninle paylaşabilecektim." (11)² ifadesiyle öykülerin Nazlı'nın iç dünyasını yansıtacağı da böylelikle belirtilmiştir. Masallardaki gibi bir rahatlama ihtiyacıyla yazılan bu öyküler yine masallarda olduğu gibi bir *yorumlama* gerektirir. Bununla birlikte, masalsı anlatım "Kitap bit-ti." (151) ifadesiyle masal anlatıcısının üslubuyla bitirilmiştir. Yazar, masal üslubunu öykülerin temel üslubu olarak (*pastiş*) kimi yerlerde çok açık bir biçimde kullanmıştır: "...küçük parmak kız, o gün arabanın ön koltuğunda çok mutlu oldu. Sevinç içindeydi. Bir daha hiç büyümek istemedi. Öyküsünün sonunu yazamadı. Kendi dünyasında kocaman olmak içinden gelmedi. Senin yanında, parmak kız olarak yaşamının düşlerini kurdu." (44)

Yazar, *çizgi film* görselliğini de masalsı anlatımla iç içe kullanmıştır: "Ba-tıda, yuvarlak tepelerin ardında, Marilyn Monroe yavaş yavaş batıyordu. Çev-resini tatlı bir pembelik sarmıştı. İlk altın bukleli saçları ve dünyaya baygın bakan gözleri yok oldu. Yanlamasına uzanmıştı, dalgaların ve tepelerin üstü-ne..." (44) ifadesinde veya **Arif Yukarı... Necip Aşağı... Sevda Gece Do-laşır**'daki ironik anlatım (Arif'in sevgilisinden kaçmak, ayrılmak için var gü-cüyle koşması, Necip'inse tersi bir durum için, sevgilisine kavuşmak için, var gücüyle koşması) yine **Adam Kaçtı**'da Ferhunde'nin kocasının kaçması üze-rine pencereye çıkıp "Adamkaçtı! Adamkaçtı!" (87) diye bağırmasına karşılık Nazlı'nın adamın peşinden koşup onu *Aydın (Ali, Aydın'ın Söke ilçesinden-dir ve bu öykü Nazlı'nın Ali'yi bulma, ona kavuşma arzusunun ifadesidir)* otobüsünde yakalaması okura çizgi film görselliğini yaşatır. **Anıları Paylaş-mak'ta**, Nazlı'nın Ali'yle paylaştığı, onunla sevdiği yerlerin, mekânların bir tepeden bir tepeye fırlatılması, öykü yazarı ve kişisi Nazlı'nın, acısını dindir-me çabası ve Ali'yi unutmaya başlamasıyla ilişkilendirilebilen bir yorumla açıklanabilirken, bu öykü de çizgi film görselliğini içerir. Bu öykülere, masaldan beslenen **"çizgi öyküler"** de diyebiliriz.

Öykü kişisi ve anlatıcısı Nazlı'nın, kadın okurlara "Hanımlar, eğer gerek-sinirseniz MUTLULUK KLİNİĞİNE mutlaka uğrayın. Çekinmeyin. Ben oradayım. Size randevu verebilirim." (131) diyerek seslenmesi (yazarın okura seslenmesi) postmodern anlatılarda karşımıza çıkan bir üslup olarak bu öy-küde de karşımıza çıkmaktadır.

Kimi yerlerde yapılan iç monologlar³ öykülere mizah katarken argo sözcük-lerle karşılaşırız: "Besbelli sevgilisi olacak yanındaki duygusuz odun; üzüp ağ-

latıyor onu(51)", "Çaktın bir tane suratına!"(52), " Adam sana bir sol çekti. Sen ona bir sağ patlattın"(53)hüzün ile kara mizahın iç içe olduğu anlatımlardır.

Yazar, acıyı, argo kullanımlarla, mizah ve kendisine sığınlan fantastikle okuru gülümseterek anlatır.

Öykülerde, *katlımsal öykülemeyle* birlikte mektup türünün verdiği imkânla ben-anlatıcının (Nazlı'nın bakış açısıyla) **"kişisel"** anlatımı söz konusudur.

Geriye dönüşlerin sıkça yapıldığı bu öykülerde (mektup tarzı öykülemenin de etkisiyle) zaman her öyküde ileriye akmakla birlikte bilinç akışının doğallığıyla olaylar ve anıların *"şimdi"*ye bağlanması söz konusudur. Kurmaca ile fantastiğin iç içe geçtiği bu öykülerde görülen geriye dönüşler, genellikle kurmaca gerçekliği, fantastik dünyaya katan bölümlerdir. Geriye dönüşler, sadece masalsı fantastik öykülerde karşımıza çıkar. Nazlı'nın en yoğun acılarını yaşadığı bu bölümlerde yapılan geriye dönüşlerin sıklığı anlamlıdır; çünkü geriye dönüşler çoğu zaman hiçbir çağrışım⁴ olmadan (sevgiliyi düşünmek için hiçbir çağrışıma gerek yoktur) Nazlı'nın Ali'yle yaşadığı anıları içerir. Fantastik anlatımların yarattığı ritim, anı ve gezi türlerine dönen geriye dönüşlerle *duraklamalara* uğrar. Nazlı'nın düfleri bilimkurgusal düzlemde şimdiye taşınır.

Kurmaca ile fantastiğin iç içeliği kişilerle de kendini gösterir: Öykünün ana kişisi olan Nazlı'nın öykülerde parmak kıza dönüşerek veya fantastik olaylara dahil olarak sanallaştığını görürüz. Ali, Medyum, Hoca, Ayten, Gülben, Marilyn Monroe, John F. Kennedy, Bülent bey, Doktor, Arif, Necip, Asım, Ferhunde ve kocası Hüseyin, Edis, Çingene, Nizami Öney, Münire Hanım, Can Dümer, Hüdayi Bey, av köşkünün kızı fantastik öykülerin kişileri olarak, fantastik dünyayı doğal gören sanal kişilerdir. Zaten Nazlı: "Sen gittin gidelim hep yalnızım aslında. Sen yoksun yanımda, hiç kimse yok.."(110)ifadesiyle yazdıklarının öykü olduğunu hatırlatıp öykülerdeki kişilerin hepsinin sanal olduğunu belirtirken aslında, *yalnızlığına* dikkat çeker.

Kurmaca-fantastik birlikteliği mekânlarda da karşımıza çıkar. Mekânlar, genellikle kurmaca gerçekliğin mekânıdır. Dolayısıyla olağandışılıklar bu mekânlarda gerçekleşir.Ancak, *Rüya Sokağı*, Alice Harikalar Diyarı'nın masal mekânıdır. Aynı şekilde *Av Köşkü* de bir masal diyarıdır.

Aşk Artık Burada Oturmuyor'da Fantastiğin İşlevleri

Nazlı Eray'ın bu kitabında fantastik, yazarın iç dünyasını yansıtır. *Alice Harikalar Diyarında* 'ki masal dünyası ile *Parmak Çocuk* motifinden yararlanan yazarın, soyutu somutla ancak fantastik bir üslûpla nasıl anlattığını görelim:

"Gülen Gözler Pastanesi"nde Nazlı'nın uzun yıllardan sonra Pazar günlerini Alisiz, yalnız geçirmek zorunda kalmasıyla depreşen "yitirmişlik" psikolojisi karşısında Nazlı'nın (Parmak Çocuk masalını hatırlatan) baş parmak

büyüklüğündeki Ali'yle diyaloglar geliştirmesi "Ne zaman daralsam, umutsuzluğa düşsem, ne zaman çaresizlik duygusu sıkıştırmaya başlasa beni, hemen bir yerden çıkıveriyorsun"(39) ifadesiyle Nazlı'nın anlatılması zor olan yalnızlığını somutlar.

Dün Gece ve Bu Sabah adlı öyküde Ali'yi kaybetmiş olmanın verdiği çaresizlik karşısında sabah hocaya giden Nazlı'nın bilincinin, geriye dönüş imkânıyla Santroni Adası'ndaki Cafe Canava'ya gidip gelmesi hiçbir çağrışım yöntemiyle olmaz. İleriye akan zamanda yapılan geriye dönüşler bir "hatırlama"dır. Geriye dönüşün ardından Nazlı'nın içinde olduğu zamana, kurmaca gerçeklik ile fantastiğin bir arada olduğu, bir kurmacaya dönülür. Örneğin, Hoca'nın evine Marilyn Monroe'nun gelmesi, fantastiğin kurmacaya girmesidir, diyebiliriz.

Marilyn Monroe'nun öyküye girmesi, Nazlı'nın kendisiyle Marilyn Monroe arasında bir bağ kurmasından ileri gelir. Marilyn'in John F. Kennedy'e olan aşkı ve terk edilmişliği, intihar eden Asım ve kocası tarafından terk edilmiş olan Ferhunde'yle ilgili olan anlatımlarda, Nazlı'nın terk edilmişleri bu kişilerle sembolleştirdiğini görürüz. Bu ise, Nazlı'nın terk edilmişlere olan duyarlılığının yansımasıdır.

Unutamaya Başlatma Düğmesi adlı öyküsünde Nazlı'nın on yedi yıl önceki sevgilisi ile Ali'nin karşı karşıya gelmeleri ve yumruklaşmaları öykü kişisi yazarın bilincindeki çatışmaların fantastik bir üslupla somutlanmasıdır.

Nazlı'nın, on yedi yıl önceki Nazlı'yı sorgulaması da yazarın kendi kendini sorgulamasının ifadesidir.

Bu anlatımlar Nazlı'nın içinde bulunduğu acıdan kurtulmak için savunma psikolojisine girmesini ve "Bir daha kimsenin beni böyle üzmesine izin vermeyeceğim"(54) kararını almasını berberinde getirir .

Av Köşkü'nde Bir Yemek adlı öyküsünde Av Köşkü bir masal mekânıdır. Nazlı'nın Ali'yi unutmak için gittiği bu masal köşkünde Nazlı ve Ali'nin öldürülmüş "Orman Çocuğu" olarak ziyafet sofrasına sunulması Nazlı'nın depresen acısının masalsı anlatımıdır. Nazlı, ayrılık sebebini, bu durumu kabullenemeyişini, bir özet cümleyle , "Avladılar bizi"(76) cümlesiyle, yansıtır.

Bilimkurgu, öykü kişisi Nazlı'nın başkalarını mutlu ederek kendi acısını bastırmaya çalışmasının anlatım aracıdır burada. Mutsuz ve terk edilmiş olan Nazlı'nın Ali'yi kopyalatması; **Mutluluk Kliniği**'nde ve **Erkek İade Reyonu**'nda "terk edilmiş kadınları" mutlu etmek için çalışması, Nazlı'nın kendini mutlu etme çabasıdır. Bilimkurgusal bu anlatımlar, okuru mutlu etmenin yanında şaşırtmaktadır. **Sen Kimsin**, Nazlı'nın ayrılık acısını genelleştirerek anlattığı bir aşamayı gösterir.

Tüm bu fantastik anlatımların yanında yazar, rüyayı da bir anlatım aracı olarak görmüştür. Bilinçaltının açığa çıktığı yerler olarak soyutun somutlandığı yerlerdir rüyalar: **Hotel Kalymnos**'ta geçen rüyada Marilyn Monroe ile

John F. Kennedy'i evlendirmesi; **Pazartesi Gecesi Düşü**'nde komşusu Ferhunde'nin kaçan kocasını Ferhunde'ye geri döndürmesi Nazlı'nın hem kendisi hem de başkaları için "mutluluk" isteğinin en somut anlatımıdır.

Özetlersek Nazlı Eray'ın *Aşk Artık Burada Oturmuyor* adlı hikâye kitabında Fantastiğin şu işlevleri olduğunu söyleyebiliriz:

1) Masalsı veya bilimkurgusal fantastik, burada öykülerinin mutsuz kadını, yazarı ve okuru mutlu kılmak amacıyla, bir *üslûp* olarak kullanılmıştır. Zaten Nazlı: "...Rüya Sokağına yürüyorum; yeniden mutlu olmak istiyorum."(110) diyerek fantastik anlatı türünü kullanmasının amacını açıklar.

2) Masalsı fantastiğin bir üslûp olarak kullanılması öykülere *sembolik* bir anlam katmıştır.

3) Masalsı fantastik, öykü öznesinin bilinçaltını, soyut bir gerçeği anlatmak için araç olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla *soyutu somutlama* işlevine sahiptir.

4) Fantastik anlatımlar, öykülerde *ritmi* hızlandırmış ve sürükleyiciliği sağlamıştır.

Fantastik, gerçekten kaçış mı gerçeği arayış mı diye sorarsak; **masalsı fantastik bu öykülerde, gerçekten kaçış olarak değerlendirilebileceği gibi soyut bir gerçeğe (ayrılık acısına), fantastik bir üslupla dikkat çekildiği, gerçeğin ta kendisidir de diyebiliriz. Çünkü, bu öykülerde acıdan kaçış, fantastikle sağlanır; bu ise acının ne kadar dayanılmaz bir gerçeklik olduğunu vurgulamış (ispatlamış) olur!**

Nazlı Eray, bu kitabında fantastik kurguyla okurun dikkatini *soyut bir gerçekliğe* çekmiştir, diyebiliriz.

Yazar, öykülerini bir kaçış psikolojisiyle kendini korumak için değil kendini *anlatabilmek* için yazdığını da zaten belirtir: *"Bu öykülerim, kendimi korumak için bir kabuk değil... Nasıl olabilir ki? Kendimi açıyorum sana. Ben yalnızca sana sesleniyorum."*(62)

Dolayısıyla fantastiğin hâkim olduğu bir kurmaca gerçeklik veya kurmaca gerçekliğin hâkim olduğu bir fantastik dünyanın söz konusu olduğu bu öykülerinde Nazlı Eray, fantastiği "kendini anlatma"nın *yolu* olarak görür.

"Aşk Artık Burada Oturmuyor" Nazlı Eray'ın *"ayakları gerçeğe basmasa"* da *insanî bir gerçekliği* fantastik düzlemde ele aldığı bir eseridir.*»

Bkz. İzzet Yaşar, Nazlı Eray' la Söyleşi, *Gösteri*, Ocak 1989

Bu ve bundan sonra eserden sayfa numarası verilerek gösterilen alıntılar eserin şu basımından alınmıştır: Nazlı Eray, *Aşk Artık Burada Oturmuyor* (6.basım), Can Yay.İst.1999

Aşk Artık Burada Oturmuyor, S.78 ve 98

Sadece *Av Köşkünde Bir Yemek*'te(sf 69) "*orman*" geriye dönüş için çağrışım aracı olarak kullanılmıştır.

İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* (3.basım), Dergâh yay. İstanbul 2002, s.365

NE İÇİNDEYİM "FANTASTİK'İN NE DE
BÜSBÜTÜN DIŞINDA

*Hayatımızı hikaye etme biçimimiz,
doğrudan kendimizi anlama biçimimizi etkiler...*

William L. Randall

Kararsızlık ya da tercihte bulunamama durumlarında kullandığımız, aynı zamanda İslami bir kavram olan "Arafta kalmak" ifadesi; tam da Todorov'un fantastik tanımına uymaktadır. Zira Todorov'a göre fantastik bir türden ziyade bir süreçtir. İki tür arasında kalınan (olağanüstü ve tekinsiz türler) kararsızlık duygusudur. Bu da fantastiğin bir okuma biçimi olarak algılanmasını sağlar.¹ Todorov, fantastiğin tanımını oldukça daraltarak onu çeşitli alt dallara ayırmıştır. Bugün fantastik olarak bilinen birçok öge bu tanımın dışında kalmaktadır. Bu yazıda Türk Edebiyatının algılanma ve oluşum süreci içerisinde fantastik, "gerçekçiliğin mekân, zaman, karakter kavramlarını, canlı cansız ayrımını tanımayan ve bildik dünyamızın ötesinde alternatif bir dünyayı işin içine katan anlatıların tümüne verilen bir ad olarak"² alınacaktır. Böylece tahkiye geleneğimiz içindeki fantastik unsurları değerlendirmek daha sağlam temellere oturmuş olacaktır.

Fantastik ve Tahkiye

Fantastiğin bizim edebiyatımızda ele alınışında temel değerlendirme *akıldılılık*'tır. Bu kavram Türk modernleşmesi ve Tanzimat sonrası edebiyatımızda önemli bir yer tutar. İçinde bulunduğumuz toplumun inanç ve değerler sistemi içerisinde akıldışı, fantastik olarak nitelendirilmeyen olaylar özellikle Tanzimat'tan itibaren bir paradigma değişmesiyle birlikte fantastik olarak nitelendirilmeye başlar. Özellikle Tanzimat döneminde oluşmaya başlayan roman anlayışı akli bir temele oturmanın endişesini taşımaktaydı. Namık Kemal, romanı geçmemişse bile geçmesi imkân dahilinde olan bir olayı ahlâk, âdetler, hisler ve ihtimallere dayanan her türlü tafsîlâtıyla beraber tasvir etmektir" diye nitelerken eski hikayelerimizi ise tılsım ile define bulmak, bir yerde denize batıp müellifin hokkasından çıkmak, ah ile yanmak, külünk ile dağ yarmak gibi bütün bütün tabiat ve hakikatin dışında.... Kocakarı masalı nevinden"³ olarak tavsif eder. Oysa bunlar kocakarı nevinden olarak görülseler bile özellikle rasyonaliteden söz ederken farklı rasyonaliteleri de göz önünde tutmak gerekir. "Her bilimin ken-

dine ait rasyonalitesi olduğu gibi; mesela, mitos gibi, büyü gibi ve elbette din gibi pratiklerin de kendilerine ait rasyonaliteleri vardır."⁴ Walter Benjamín, aynı durumu enformasyon farkıyla izah eder. "Enformasyon anında doğrulanabilir olma iddiasını taşır... Geçmiş bilgisinin mucizevi olandan beslenme eğilimine karşı, enformasyon makul görünmek zorundadır. Bu yüzden de hikâye anlatıcılığın ruhuna ters düşer."⁵ Romanla hikâye arasındaki farkı ise net bir şekilde "birinde 'hayatın anlamı', öbüründe 'kıssadan hisse'⁶ diyerek ortaya koyar.

Hikâye etme, anlatma olarak tanımlanabilecek olan tahkiye geleneğinin "ilk insan kadar eski olduğunu ve 'insanın macerası' ile başladığını"⁷ söyleyebiliriz. Anlatma geleneği İslami bir altyapıya da dayanmakta, kendisini meşru bir zemine oturtmaktadır. Özellikle hikâye ve öykü arasındaki farklılıktan bahsederken hikâye geleneksel anlatılar, öykü de modern anlatılar için kullanılır. Bunun en büyük nedeni ise hikâyenin *kendisi için olan bir metin değil, kendisi bir başka şey için olan ve o başka şeyin de nasihat, irfanî bilgi ve kıssadan hisse almak olduğu*⁸ bir tür olmasından kaynaklanır. Bizim anlatı geleneğimizde anlatacağımız bir şey var. Biz bir şey anlatmak için hikâye anlatır/yazarız. Çünkü Allah, bir hakikati kıssa ile anlatma yolunu seçiyor: "Allah, bir sivrisineği, ondan daha da ötesi bir varlığı örnek olarak vermekten çekinmez. İman edenler onun, Rablerinden (gelen) bir gerçek olduğunu bilirler. Küfre saplananlar ise, "Allah, örnek olarak bununla neyi kastetmiştir?" derler. (Allah) onunla birçoklarını saptırır, birçoklarını da doğru yola iletir. Onunla ancak fasıkları saptırır."⁹ Bu ayette de görüldüğü gibi amaç bir ders vermek ve hikmet almaktır. Burada ise fantastiğin alanına girebiliriz. Zira amaç hikmet olunca realite ve irrealite bir şeyi değiştirmiyor. Vasıta o kadar da önemli değildir, önemli olan ulaşılabilecek olan gayedir ki o da *hikmet*'tir.¹⁰ Yusuf Kamil Paşa'nın Fenelon'dan çevirdiği Telemaque adlı romanına takriz yazan Maârif Nazırı Kemal Efendi bu durumu şöyle ifade eder:

"Sûreta nakl-i hikâyet görünür
Lâkin erbâbına hikmet görünür"

Yani görünüşte hikâye gibi görünmesine rağmen onda hikmetler dolu olduğunu anlatır. Bu da bizde hikâyeden beklenenin hikmet olduğuna ve bunun için de her türlü unsurun kullanılabileceğine bir delil olarak gösterilebilir.¹¹

Geleneksel anlamda tahkiye geleneğinden söz edildiğinde aklımıza günümüz öykü ve romanından ziyade, destan, masal, efsane, menkıbe, kıssa, mesnevi gibi ilk dönem ürünleri gelmekle birlikte geniş anlamda tahkiye; roman ve hikâyeyi de içine alacak biçimde bir anlam zenginliğine sahiptir.

Fantastik Unsurlar

Bu kısımda yukarıda adını andığımız metinlerden birer örnek eşliğinde fantastik unsurların nasıl yer aldığı gösterilecektir. Fantastiği oluşturan bir-

çok unsur vardır, okuma türü, dilin kullanımı, okurun deneyim. gibi. Fakat söz konusu anlatmaya dayalı bir tür olduğunda anlatıcının "vak'a", "anlatma şekli" ve "anlatma sebebi" kategorilerindeki kurgu birlikteliğini sağlaması gerekmektedir.¹² Biz de ele aldığımız metinlere bu başlıklardan bakacağız.

Binbir Gece Masalları

Eşek, Öküz ve Çiftçinin öyküsü¹³ başlığı adını taşıyan hikâyede öküze yardım eden eşeğin başına gelenler, bunları duyan çiftçinin bu hayvanlara ettiği oyun, daha sonra karısından çektiği sıkıntı ve horozla köpeğin konuşmasına şahit olarak bu sıkıntılı durumdan kurtulması anlatılır.

Hikâye kahramanlarına baktığımızda insanlarla hayvanları bir arada görmekteyiz. Çiftçi havaların dilinden anlamaktadır. Onların konuşmalarına şahit olmaktadır. Aynı şekilde hayvanlar da kendi aralarında konuşmaktadır. Aynı hayvanlar kendi aralarındaki konuşmalarda çiftçiye örnek olacak kadar da hikmet doludurlar.

Çiftçiden başka kimsenin hayvanların dilinden anlamaması da çiftçiye özgü bir olağanüstü durum olarak belirir. Hikâyeye zaman ve mekân açısından baktığımızda ise hikâyenin başlangıcındaki "bir zamanlar" ifadesi zamanın belirsizliğini gösterirken mekân açısından da belirli bir ifadeye rastlanılmaz. Sadece çiftçinin ırmak kenarında verimli bir çiftliği olduğundan başka bir mekâna ait bilgiye sahip değildir.

Dede Korkut Kitabı¹⁴

"Basatın Tepegözü Öldürdüğü" adlı hikâyede bir gece baskını sırasında kaçan Oğuzlardan Aruz Kocan'ın oğlanı düşer. Bu oğlan bir aslan tarafından beslenir, büyütülür. Kendisini aslan zanneder. Daha sonra Dede Korkut gelir ve ona insan olduğunu söyleyerek adını Basat koyar. Bir Aruz Koca'nın çobanlarından birisi bir peri ile temas eder ve ondan tepesinde gözü olan bir çocuğu olur. Çocuğu obaya getirirler. Fakat çocuk adeta insan azmanıdır. Kimseye rahat ve dirlik vermez. İnsanları helak etmeye başlar. Bunun üzerine köyden kovulur. Tepegözün peri annesi gelerek ona bir tılsımlı bir yüzük takar. Bu yüzük onu oktan ve kılıçtan korumaktadır. Tepegöz köydekilere rahat vermemesi üzerine Basat, Tepegözü alt etmek için yola çıkar ve türlü hilelerle Tepegözü öldürerek boyunu kurtarır.

Hikâyenin kişilerine bakıldığında Basat, peri, Tepegöz gibi olağanüstü kahramanlarla karşılaşırız. Çobanın peri ile temasta bulunması, Basat'ın bir aslan tarafından beslenmesi fantastik unsurlar olarak görülmektedir. Mekâna ve zamana ait bilgilere bu hikâyede de rastlanmamaktadır.

Halk Hikâyesi

Bu bölümde örnek alacağımız hikâye ise Kerem İle Aslı¹⁵'nin hikâyesidir. Oldukça uzun olan bu hikâyenin özetini vermeden sadece fantastik unsurlara

değineceğiz. Çocukları olmayan padişahın ve keşişin hanımının bir elmanın iki yarısını yemeleri ve hamilere kalmaları. Birinin erkek diğerrinin kız çocuğunun olması ve bunları onlara söyleyen ak sakallı pîrin bu çocukları evlendirmelerini söylemesi, Mirza Bey'in rüyasında keşişin kızını görüp ona aşık olması, Kerem adını alması ve saz çalması, Kerem'in Ağrı dağına saz çalma-sıyla dağdaki dumanın çekilmesi, kan köpürmüş Murat suyuna türkü söylemesi ve selametle buradan aşması, turnalarla konuşması, Kerem'in Hızır'la karşılaşp ona sual etmesi, kısaca karşılaştığı her zorluğu sazinin ve sözünün yardımıyla aşması, uzun zaman zor koşullarda yolculuk yapması birçok memleket gezmesi, sağlam dişlerini çektirmesi gibi sevdiğine ulaşma mace-rası süresinde birçok fantastik olayla karşılaşırız.

Sonuç:

Bütün bu hikâyelerin hepsinin sonunda bir ders verme ve hikmet amacı vardır. Böyle olunca da dikkatimizi verilecek olan hikmete yoğunlaştırırız. Yani hikâyelerde kullanılan fantastik unsurlar bizim için asli önemini yitirirler. Aslında bu hikâyelerde fantastik olarak nitelenen unsurlar o zamanın algısı içinde fantastik olarak tanımlanmayabilir de. Dediğimiz gibi zamanın inançları ve değer yargısı içerisinde değerlendirildiğinde bu tür olaylara "mümkün", "olabilir" nazarıyla bakılmaktadır. Bir dervişin tayy-ı zaman veya tayy-ı mekân yapması o günkü şartlar altında normal karşılanırken değışen paradigma ve akılcılık bugün bunları kabul etmemektedir.

Yukarıdaki örneklerde fantastik unsurun sağlanmasında genellikle olağanüstü şahıslar ve olayların kullanıldığını görölmektedir. Bunun dışında kahramana ait bir araç (yüzük, saz, sopa...), mekan (kuyu, mağara..), zaman da fantastik kurgunun sağlanmasında bir araç olarak kullanılabilir. Son olarak özellikle masallardaki tekerlemelerin de bizim fantastik bir ortama girişimizi hazırladığını söyleyebiliriz. &

Tzvetan Todorov, *Fantastik*, Çev: Nedret Öztokat, Metis Yay, İst. 2004.

² Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*, İletişim Yay., İst. 2005, s. 60.

Namık Kemal, *Celaleddin Harzemşah*, Haz: Hüseyin Ayan, Dergâh Yay., İst 1975, s. 12.

⁴ Hilmi Yavuz, *Alafrangalığın Tarihi*, Timaş Yay, İst. 2009, s. 54.

⁵ Walter Benjamin, *Son Bakışta Aşk*, Haz:Nurdan Gürbilek, Metis Yay., İst. 2006, s.82.

⁶ Walter Benjamin, a.g.e. s. 91.

⁷ Hüseyin Su, *Öykümünün Hikâyesi*, Hece Yay., Ankara 2000, s. 24.

⁸ Dursun Ali Tökel, *"Zihniyet ve Kaynaklar Açısından Hikâyemize Bakmak"*, Hece, Sayı: 46-47, s. 47.

⁹ Kur'an-ı Kerim, Bakara 26

¹⁰ Dursun Ali Tökel, a.g.y., s. 47.

¹¹ Dursun Ali Tökel, a.g.y., s. 46.

¹² Şaban Sağlık, *"Halk Hikâyelerinde Tahkiye Tekniği ve Kurgu"*, Hece, Sayı: 32, s. 50.

¹³ Binbir Gece Masalları, Çev. Âlim Şerif Onaran, YKY Yay., İst. 2002.

¹⁴ Dede Korkut Kitabı, haz: Muharrem Ergin, Boğaziçi Yay., İst. 1995.

¹⁵ Şahin Köktürk, *Cönklerden Bir Cönk*, Eyazı Yay., Samsun 2007.

AYKUT ERTUĞRUL

TÜFEK

Tışten çıkar çıkmaz doğruca eve geldim yine. Dünden artakalan balığı ısıtıp hızlıca yedikten sonra televizyon karşısında sızıp kalmışım. Uyandığımda tüfek halının üzerindeydi. Baba yadigârı çift kırma av tüfeği.

Onu ne zaman saklı olduğu yerden çıkardım? Ne zaman temizledim, yağladım?

Önce rüya gördüğümü sandım. Tüfeği elime aldım. Babam Yahya Efendi'nin öğrettiği gibi temizlenip namlusu hafifçe yağlı bırakılmıştı hem de. Soğuk çelikten yayılan karanlığı hissediyordum.

Avucumun içinde yılansı bir kayganlık...

Düşme hissi...

Tüfeği şöyle bir tartıp birkaç kez hayali hedeflere nişan aldıktan sonra namlusuna bir mermi sürdüm; Namlusunu havaya kaldırıp Yahya Efendi'nin iki kaşının ortasına nişan aldım. Sonra usulca halının üzerine bıraktım yeniden.

Ne zaman satın aldığımı bile hatırlayamadığım ahşap çalışma masasına yaslanarak babamın siyah fötrlü resmine daldım. Yahya Efendi... Babam, Borges hikâyelerinden fırlamış ama her nasılsa Orhan Veli şiirleriyle mest olmuş garip biriydi. Hangisine daha çok benzediği tartışılabilir ama kesin bir şey vardı ki, sıradan biri değildi: Sıradan bir doğum, sıradan bir yaşam ve hayli sıradan bir ölümüne rağmen. Bütün oğul tarafsızlığımla; tanıdığım en olağanüstü insandı.

Daha fazla bakamadım. Tavanda sallanan avizenin kristallerinden yayılan ışığın, Yahya Efendi'nin simasında yaptığı esrarlı değişiklikleri izlemek ürkütücüydü.

Nihayet evin üzerimdeki davetkârtelikelirutubetligrieşşizesrikleştirci büyüğü hafifliyordu. Giyindim, kapıya yöneldim. Eşikte duraklayıp ne kadar anlamsızca olsa da; "Çıkıyorum, görüşürüz" diyerek arkamda bıraktığım hayaletlerbüyülerimgelerarzularanılar topluluğuna veda ettim. Sesimin hayalliyankısının, evin içinde hızlı bir tur attıktan sonra, kalbime çarpıp beni sendeletmesine izin verdim.

Çıkmalıydım.

"Sigaraçakmaktelefonanahtar" yoklaması yaparak gerçekte yüzleştim. Önce kalben ikrar, sonra yüksek sesle tekrar ettim: Yalnızım!

Sol mememin üç parmak altındaki ince sızıyı, kâh az önceki ölümcül yanıkıya, kâh fazlaca içtiğim sigaraya, kâh yokluğa, kâh sarhoşluğuma yoruyor-

H E C E Ö Y K Ü

dum. Hiçliğı sızılarla nesneleştirmek en yeni icadımdı. Sağ salim eve döneceğimden şüphe etmek aklımın ucundan bile geçmiyordu, başıma geleceklerden elbette habersizdim.

Kasımpaşa Deniz Hastanesinin eteklerinde uzanan askeribölgedirikazlarauyunuz yolunu, üstüne yansıyan ışıklarla yorulan denizi seyrederek yürüdüm. Dudaklarımda ne zaman yaktığımı hatırlamadığım bir sigara...

* * *

İskeledeyim.

Oturuyorum.

Haliç'in karmakarışık ezgisine bırakıyorum kendimi. Tekinsiz, ıslak, dumanlı, kaygan müziğı özümsemeye çalışarak dalgaları seyrediyorum. İskele-ye delice bir hızla köpüre köpüre hücum eden dalgalardan, görebildiğim en uzaktakini seçip sahipleniyorum. Uyarmaya, engel olmaya çalışarak sessiz çığlıklar atıyorum. Bir amacım varmış, tek bir tanesini olsun kurtarmak için buradaymışım gibi. Duvarda parçalanmasına şahit olup altüst oluyorum. O aptal, iyimser denizyıldızı hikâyesini anımsayıp küfrediyorum. Ardından bir kez daha dalgalar... Bir kez daha...

Arkamdan gelen sesin bir biçime bürünüp beni dürtmesi zaman alıyor.

"Hocam, hocam!"

Başımı çeviriyorum.

"Bir sigara verir misin?"

Omuzlarımı kabartıp sesin rica mı, tehdit mi içerdiğini anlamaya çalışıyorum. Sağ omuz boşluğumda tüfeğin dipçliğini hissediyorum bir anlığına. Bir avdan çok avcı gibi hissetmeme sebep oluyor tüfek. Kısa bir duraklamadan sonra vazgeçiyorum. Adam sende, fazla büyütüyorsun diyorum içimden. Elimin altındaki sigara paketini uzatıyorum.

"Eyvallah, sigaram bitti de markete kadar gitmeye üşendim. Az sonra kalkacağım zaten. Fena efkârlandım anlarsın ya, bekleyemedim."

Daha fazla konuşup aldığı sigaranın bedelini muhabbetiyle ödemeye çalışacak olmasından tiksiniyorum. "Eyvallah" deyip sırtımı dönüyorum yeni bir dalga bulmak için. "Eyvallah" diyor, uzaklaşıyor.

"Akşam oldu hüznünlendim ben yine, hasret kaldım gözlerinin rengine"^^/yüksek sesle dinleyen gençler sayesinde doğru yerde olmadığımı anlıyorum. Hayır, ihtiyacım olan bu değil. Sigaram bitene kadar bile bekleyemeyip kalıyorum. Denizi, ona bakıp efkârlananlara bırakıyor, Haliç'e belli belirsiz bir selam çakıp dönüş yoluna koyuluyorum.

Cezayirli Hasan Paşa parkının içinden geçip yoluma devam edecekken, Turabi Baba türbesi yemyeşil sadeliğıyle gözüme çarpıyor. Bu metruk türbe onu azar azar çiğneyip yutmaya çalışan şehre, beklemeyi bilenlerin sabrıyla cevap veriyor.

"Yeşil" diyor başıboş bilincim, "yeşil" diye tekrarlıyor dudaklarım. Dimağım yeşeriyor, yeşil hayaller üşüşüyor başıma. Türbenin esrarlı çekiciliğine bırakıyorum kendimi. Uzun süre bakamıyorum. Başımı eğip gözlerimi kaçırıyorum. Birbiri ardı sıra ayetler büyütüyorum dilimin ucunda. Büyüdükçe sarmalıyor beni, ferahlatıyor. Nefes alıp verişimi yavaşlatıp dilimi damağıma yapıştırarak yüreğimde oluşan ferahlık ve edepli tedirginliği tadıyorum. Ellerimi, göbeğimde bağlanmış buluyorum. Gözlerimi kaldırıp sevdiğinden yüz bulamayan mahcup âşıkların kararsızlığıyla pencereden içeriye bakıyorum.

O da ne! O da ne!

Yüreğim edebi unutup hoyratça ağzıma geliyor. Başım yumruk yemiş gibi geriye doğru savruluyor. Bir adım geriliyorum. Turabi Baba, üzerinde ayetler yazılı yeşil örtülü sandukanın içinden aksakallı başını uzatıp utanmasam alaycı diyebileceğim güleç bakışlarını gözlerime diyor. Gülümseme, Turabi Baba'nın dudaklarında büyürken, derinlerden gelen ayetlerle birlikte korkum da büyüyor. Panik, sanki uzun zamandır orada beni bekleyen inatçı bir düşman gibi atılıyor üzerime. Bense güçsüzüm. Hazırlıksızım. Hiç savaşmadan teslim oluyorum. Gözlerim Turabi Babanın gözlerinin esiri, bekliyorum.

Bekliyorum.

Kılıımı kıpırdatamıyorum.

Göğsümde karıncalanmalar; içimde ürpertiler...

Emin değilim, sadece bekliyorum. Sur üflenene ya da kalbim durana kadar bu halde kalacağız sanki. Ama Baba benimle aynı fikirde değil. Birden, geldiği kadar ani, arkasında kesif bir gül kokusu bırakarak kayboluyor.

Korkularıyla baş başa kalakalıyorum. Ciğerlerime baskı yapmaya başlayan nefesi salıverip dilimi damağımdan kurtarıyorum. Panik, bilincimle aramızdan çekiliyor. Kanı çekilen yüzümün rengine kavuşmaya başladığını hissediyorum. Kendi kaçışımın izini sürer gibiyim.

Şehrin gürültüsünü, kokusunu yanıma; Turabi Baba'nın nazarını sırtıma alıp dönüş yoluna koyuluyorum. Yolun karşısına geçince elim istemsizce sigaraya gidiyor. Yakıp derin bir nefes çekiyorum. Askeribölgedirikazlara uyanuz yoluna girecekken duruyorum. Güvenli bulduğum mesafeden geriye dönüp türbeyi seyrediyorum. Lise öğrencileri gibi ateşini saklayarak içtiğim sigaranın sonuna geldiğimi dudaklarımdaki ekşimsi ve yanık tattan anlıyorum. Yekpare közden oluşan sigarayı yere atıp üzerine basıyorum. Türbe gözlerimin önünde yeşil yeşil zonklıyor âdeta. Eve döneceğim, dönmeliyim. Tedirgin edici de olsa onunla yaşamaya alıştığım yalnızlık, Turabi Baba'nın azameti karşısında ip yumaklarıyla oynayan sevimli kedi yavruları gibi geliyor. Birden tüfeğimi özlüyorum; bir türlü patlatamadığım. Babam Yahya Efendi tatsız tatsız sıratarak; "Gidecek başka yer yok evlat" diyor.

Yürüyorum; ardıma bakmadan yürüyorum.

H E C E Ö Y K Ü

Eve az kaldı derken birden önümde iri yarı bir adam peyda oluyor. Omuzlarını sağa sola sallayarak yürüyen bu tekinsiz adama gitgide yaklaşıırken garip bir önseziye kapılıyorum: Sakın yaklaşma! diyor içimden bir ses. Önce babamın sesi sanıyorum, sonra Turabi Baba olabileceğini düşünüyorum. Aramızdaki mesafeyi korumaya karar veriyorum.

Korku karşısında yenilen yüreğimin atışları bir kere daha hızlanıyor. Adımlarımı yeniden ayarlıyorum. Hastanenin önüne geldiğimizde sokak lambasına çarpmış bir ticari taksiye rastlıyoruz. Ön camdan dışarı fırlamış kendinden geçmiş halde yerde yatan şoförün görünüşüne bakılırsa hayli sert bir çarpma olmuşa benziyor. Adam çömelip şoförün ceplerini karıştırmaya başlıyor. Şaşkınlıkla izliyorum. Homurtularını duyuyorum...

Vakit kaybetmeden karşı kaldırıma geçiyorum. Fark etmemiş olması için dualar ederek adımlarımı iyice hızlandırıyorum. Anahtarlarımı ararken; kapıyı açmaya çalışırken bir yandan arkamı kolluyor, bir yandan da kendime küfrediyorum. Bu geceyi bir daha hiç unutamayacağıma eminim. Yapmam gerekip de yapamadıklarımı kafamın içinde binlerce kez tekrar edeceğim. Tüfeği yerinden çıkardığım âna lanet ediyorum. Bu gece, beynimdeki işkencehaneye yeni bir işkence âleti daha ekledim, biliyorum.

Eve girince kapıyı ardımdan iki kere kilitliyorum. Tatmin olmayıp sürgülüyorum, kapının önüne bir sehpa; üzerine de üç tane cam bardak koyuyorum. Oturma odasına giriyorum. Tavanda sallanan avizenin kristallerinden yayılan ışığın masamın üzerinde oynasmasını seyrediyorum. Gözüm halıdaki tüfeğe doğru kayıyor, yerden alıyorum.

Avucumun içinde yılansı bir kayganlık...

Namlusunu havaya kaldırıp Yahya Efendi'nin iki kaşının ortasına nişan alıyorum. Nefesimi tutup tetiği yavaşça ezmeye başlıyorum. Arpacık babamın efkârlı yüzünde oynaşıp duruyor. Kaşlarının arasında sabit tutmaya çalışıyorum.

Zaman hızını yitiriyor.

Patlama...

Ân esneyip genişliyor.

Patlıyor; bana çarpmamak için direğe çarpan ticari taksi.

Patlıyor; taksiciyi soyan adamın kara bakışları.

Patlıyor; Turabi Babanın muzip gülümsemesi.

Patlıyor; Elinde kırk bir bira şişesiyle üzerime yürüyen Kasımpaşa bitirimi

Patlıyor; Sigara verdiğim delikanlının böğrüne dokundurduğu sustalı.

* * *

İrkildim.

Yere düşen çerçeveden babam, alnında koca bir delikle bana göz kırptıyordu. Tüfeği sıkıca kavradım. Namlusuna sürdüğüm mermiyi hatırladım.^

ZEYNEP HİCRET

YIKIKLAR VE DELİLER

rkeleye en uzak banka oturdu. Yıkıktı. Kalbi kırıklıklarla doluydu. Gözlerinin saati gece yarısından sonrası gösteriyordu: Zifiri karanlık. Paltosunun yakasını iyice kaldırıp başını gömdü. Gözlerinden pişmanlıklar akıyordu. Bitmişti artık. Geri dönüşü yoktu. Onun gibi birinin işe yaramaması acı vericiydi. İskeleye yanaşan vapurların düdüklerini duyuyor, çıldıracak gibi oluyordu. Neden uzaklaşamıyordu insanlardan, insanların olduğu yerlerden. Her şey ne kadar da iç karartıcıydı. Midesi bulanır gibi oldu. Belki de gerçekten tek sorun buydu. Bu bulantıydı onu yerden yere çalan.

Oturmak için en uzak bankı seçtiğine göre yolcu değil. Öyle olsa vapuru kaçırmamak için daha yakına oturur, yakındaki bankların çoğu boş çünkü. Ama o gidip en uzağa oturdu. Oturur oturmaz da paltosunun yakasını kaldırdı, başını gömdü. Omuzları çökük.

Hali vakti yerinde birine benziyor buradan bakınca; üstü başı temiz, paltosunun rengi atmamış, yeni fırçalanmış gibi, dikişleri de sağlam, ayakkabıları desen hakeza. Bakımlı biri. Bizim Merdivenli Sokağın meczubu gibi sarı sakalı birbirine karışmamış, üstü başı delirmemiş. Parası var bunun, iyi bir ailesi var sonra ama neden böyle yıkık. Her yerinden hüznün akıyor bu adamın. Yüzünü göremiyorum ama sırtının dili, ayaklarının içe kapanıklığı, ellerinin gizliliği her şeyi anlatıyor. İşadamına benziyor daha çok. Belki de iflas etmiştir, kim bilir. Ama neden bu iskeleyi seçti, neden en dipteki bankta oturuyor, birilerinden kaçır gibi neden kafasını eğiyor sürekli, neden başını kaldırıp denize bakmıyor, dalgaları seyretmiyor. Belki etrafına baksa rahatlayacak, denizi koklasa içi dışı hayat dolacak. Yoksa deliriyor mu? Bu da bizim meczup gibi kendini koy vermesin sakın? Bu adamı da sevgilisi terk etmiş olabilir mi? Yok yok, sanmam, sevgilisi olan birine benzemiyor, bunu olsa olsa karısı terk etmiştir. Belki de işsiz kalmıştır, borca batmıştır, kumarda kaybetmiştir ya da sadece sarhoştur, başı dönüyordur.

Ellerini ceplerinden çıkardı işte, sanırım paltosunun düğmelerini açıyor, iç cebinde bir şeyler arıyor, biraz yaklaşırsam ne olduğunu görebilirim, ne arıyor acaba, sakın intihar etmesin uluorta, ya birden bir silah çıkarırsa, birden şakağına dayayıp tetiği çekerse, Haliç birden bum diye bir sesle çınlarsa.

Belki buraya gelişi, bu iskeleyi seçişi, bir de böyle en uzağa oturuşu uygun bir anda kendini Haliç'e salıvermek içindi. Belki de Haliç'in bugün dalgalı oluşu ürküttü onu. Evet, evet, besbelli kendini Haliç'e bırakacaktı, ama baktı ki dalgalar köpürüp duruyor, korkup vazgeçti, kim olsa vazgeçer. Haliç bugün kudurmuş, adam naspın, mecbur b planına geçecek, iç cebinden silahını çıkaracak, şakağına dayayacak, dayarsa naparım ben, en iyisi o tarafa hiç bakmamak, bir delilik yaparsa kurtaramam da iyisi mi şahit de olmayayım. Aramızda epey mesafe var, en iyisi yaklaşmak, henüz silah falan göremedim, belki de son bir veda konuşması için telefonunu arıyordu, öyle merak ediyordum ki gidip baksam mı acaba, yakınında oturacak bank da yok.

Dalgaların birbirine haşince çarpışını duyuyordu. Arkasında uzanan trafiğin gürültüsünü, arabaların kornalarını, insanların evlerine gitmek için acele edişlerini. Hepsi boştu. insanlar daha ne zamana kadar yaşama saçmalığını sürdürecekti. Neden biri düğmeye basıp her şeyi yok etmiyordu. Gözleri sızladı. Onun da her akşam koşarak gittiği bir ailesi vardı, iki gün öncesine kadar o da trafikte cebelleşirdi, direksiyonu yumruklar, öndeki şoförlere kabaca laflar ederdi. Şimdi nesi var? Bu yıkıklıktan başka, bu kırıklıktan başka nesi var? Karısını özliyordu, kızını özliyordu. Onlarsız bir hayata alışması gerektiğini biliyordu. Asla kapıp koy veremezdi. Onun delirmek gibi bir lüksü yoktu. Ah keşke delirebilseydi, keşke her şeyi unutup, kendini unutup, yaşamayı unutup şu dalgalara karışıp köpük olsaydı. iç cebinden bir resim çıkardı. Resimde anne kız baş başa vermiş gülümsüyorlardı. Resmi yüzüne sürdü, saçları kokladı, alınları öptü, sımsıkı kucakladı onları ve midesinden boğazına doğru bir şey geldi, geleni bastırmak için dizlerine doğru eğildi. Kusacaktı.

Bu yabancının beni çeken bir hikâyesi var. Gerçek yıkıklardan bu adam. Bizim Merdivenli Mektep Sokağın meczubundan daha yıkık, ama bunun yıkıklığı içinde. Bizimkinin içi dışı yıkık, üstü başı lime lime. Oysa bu yabancının deliliği daha bir derli toplu, bakımlı, tıraşlı. Belki de acısı tazedir henüz, delirmek için biraz zaman gerekir, bizimkinden biliyorum, bizimkinin delirişi zamanla oldu. Tam olarak kaç ay sonra oldu bilmiyorum, ama Aslı'nın gidişinin üzerinden aşağı yukarı altı ay geçmişti ki bir gün kapımın önünde bitiverdi, ondan haber var mı, dedi. Şaşırmıştım. Kimden, dedim. Adını bilerek anmıyordu, sonunda benim jeton düştü de kimden bahsettiğini anladım. Doğrusu bana gelip sorması tuhaftı, beni birkaç kez Aslı'nın yanında görmüş olacak ama öyle samimiyetimiz yoktu, birlikte olduklarını bilirdim bilmesine, bütün Fener bilirdi. Geçen yıl komşulardan biri Üsküdar'da oturduğunu söylemişti, evlenmiş, iki çocuğu olmuş. Onda da bir delilik var demişti, çok sinirliymiş, çocuklarına olup olmadık yere bağırıyormuş, sürekli eli üstlerinde, diyordu komşu kadın. Tartaklayıp duruyormuş el kadar sabileri.

O gün kapımı çalıp Aslı'sını sorduğunda, şimdiki gibi delirmemişti, tam olarak ne zaman delirdiğini kimse bilmiyor. Annesi bile. O sadece hikâyeyi biliyor. Oğlunun, nasıl değil ama nerde delirdiğini asla unutmuyor. Önüne gele ne yiğidinin hikâyesini anlatıyor, dallandırıp budaklandırıyor, o anlattıkça hikâye evrim geçiriyor ama giriş hep aynı, hep Merdivenli Mektep Sokaktan başlıyor anlatmaya, hep de suçu sokağa atar gibi bir ses tonuyla. Ah, bu sokağın ana oğuldan çektiği! Bir ara bakıyorsun oraya kimsenin adımını atmamasını istiyor, şöyle kıyıcığınan geçenlerin eteklerine yapışıyor, orası lanetli diyor, sakın girmeyin oraya, yiğidimin başını yedi o sokak. Sonra bir bakıyorsun her şeyi unutmuş, öfkesi durulmuş ve bir sabah, kendisine yol iz sorma talihsizliğinde bulunan turistlere, harıl harıl Merdivenli Mektep Sokağını tarif ediyor.

Aslında hikâye hiç de öyle olağanüstü değil. Sıradan bir 'ilk aşk' hikâyesi işte. Herkesin başına gelebilecek türden. İnsanın sıradan bir hikâye için delirmesi gerçekten çok yazık.

Hikâyenin kahramanları Merdivenli Mektep Sokağın sekizinci basamağında yan yana oturmuş. Henüz o zamanlar liseliymişler. Bazıları daha da öncesine dayandığını söyler, ta ilkokuldan beri kaçıp buraya gelirlermiş. Kaçakları aramak için peşlerinden gelenler, onları sekizinci basamakta otururken bulmuş. İlk mektuplarını bu basamakta vermişler birbirlerine. İlk bu basamakta öpmüşler birbirlerini. Sonra yaşlarından büyük yeminler etmişler, geleceği göz ardı ederek sözler vermişler. Gençlikte olur böyle şeyler, fazla abartmamak lazım. Biri gerçekten söz verir, yemini samimidir ama diğeri oyuna dâhil olmaktan başka bir şey yapmıyordur.

Merdivenli Mektep Sokak onların sevinçlerine, hayallerine, yeminlerine şahitlik eder. Der ki; "Basamaklarımı yağmur çamur demeden, kara fırtınaya aldırmadan mesken edinen var ya, hani biz ona meczup diyoruz, bu hikâyenin erkek kahramanı o işte, yemini samimi olan, sözü gerçek olan o. Her hikâyenin yakıp geçtiği, tarumar ettiği bir yer vardır denilir, bu hikâyede de yakıp geçilen onun kalbidir. Bitip tükenen onun hayalleridir. Bir Salı sabahı geldi bana. Yerinde duramaz bir halde, gözü hep saatinde. Kaç defa inip çıktı merdivenlerimi kim bilir. Sonra sekizinci basamağımda duruverdi. Birden bire. Bir şeyi hatırlar gibi. Birden bire kesiliverir gibi. Sonra yavaşça çömeldi. Ellerini başının arasına aldı, ilk ve son kez tanık olacağım gibi sarsıla sarsıla ağladı. Anladım o zaman, bundan sonra bana her gün gelecekti. Her gün, bu defa saatine bakmaktan vazgeçerek, bekleyecekti. Bir gün artık hiç gitmedi. Evi gibi yatar kalkar oldu. Hep de sekizinci basamağımda. Şimdi aşağı ve yukarı mahalleli ona, Merdivenli Sokağın delisi, diyor. O benim delim. Benimle yaşıyor. Mahalleli ona yiyecek bir şeyler veriyor. Ama yemiyor. Hep sini kedilere, köpeklere atıyor. Bir paltosu var, bir de kalın ökçeli ayakkabı-

ları. Saatini artık takmıyor. Eskiden sürekli bağıırır, çağırır, feryat ederdi. Artık sesi de çıkmıyor."

Bizim Merdivenli Mektep'in delisi diğer deliler gibi değildir, sesi hiç çıkmaz, çok eskiden bağıırdı ama ne dediğini anlamazdık, sonra hiç konuşmaz oldu. Delilerin ortak huyu kendi kendine konuşmak diye bilinir, ama Merdivenli Mektep'in delisi kendi kendine bile konuşmaz. Delilik enteresan bir şey, oldum olası ilgimi çeker. Akıllı bir çember gibi düşünürüm hep, delileri de bu çemberin dışında kalanlar olarak, sonsuza dek akıllıların çıktıklarından kurtulmuş şanslılar gibi görürüm. Aslında delirmekle en akıllıca şeyi yapıyorlar. Düşünsenize bir, kim olduğumuzu, neyi yapmamız, neyi yapmamamız gerektiğini bilmesek, kim ne der düşünmesek, biz de pembe bir pelüşe sarınarak temmuz sıcağına aldırmadan Fatih'in arka sokaklarında gezinsek, Malta esnafını bir sigara, tek bir tanecik sigara abicim, diyerek dolaşsak. Şişirme oyuncak kuğumuzun boynuna bir ip takıp, ucunu da pineklediğimiz apartmanın gider borusuna bağlasak. Biz de dünyanın parasını teklif ettikleri halde, topladığımız çaputlardan vazgeçmeye yanaşmasak. Giysilerimizden daha parlak bir on liraya denk geldiğimizde öpüp öpüp koklasak, paçamıza sürüp daha da parlatmaya niyetlenip vazgeçsek. Pislikten yapış yapış olan saçımızı sakalımızı, kir pas içinde kalan ellerimizi, artık rengi tabaka tabaka kirle kaplı derimizi, bir beyaz adamdan zenciye olan dönüşümümüzü yaşadığımızı ayırt edemesek. Akşamları sokaklara dadanıp, insanlara uykularından uyanmalarını, O'nun gelmek üzere olduğunu haber versek. Elimize geçirdiğimiz herhangi bir bezi sopaya sararak çarşı pazarda tezahürat yapsak. Sonunda, çıkarıcı akıllılar tarafından sopamızın ucuna her gün bir başka ideolojinin, bir başka akımın, bir başka partinin, bir başka ülkenin bayrağı bağlanırsa ve bize de akıllı muamelesi yapılmak üzere karakola, sorgu suale götürülsek. Başımıza toplananlardan biri, görünmez düşmanla kavgaya tutuştuğumuzu, kendi kolumuzu bacağımızı kıldığımızı, kendi burnumuzu, kendi ağzımızı kanattığımızı, kendi kendimizi tekmelediğimizi sanarak, bizi bu zarardan kurtarmak için, elimizi kolumuzu pazarcıların halatlarıyla bağlamayı teklif etse. Çöplerden topladığımız teneke kutuları, kararmış tava ve kepeçleri birbirine bağlayıp ardımız sıra sürükleysek. Biz de elimize geçirdiğimiz kurşun kalemi mikrofon yapıp, sokaklarda at yarışı sunsak.

Ne kadar çok deli tanımışım meğer. Hatırladıkça acı çekip çekmediklerini düşünürüm, gerçekten acı çekiyorlar mıdır diye merak ederim. Deliliğe de alışılıyor mudur? Bizim Merdivenli Mektep'in delisine ara sıra sorarım, konuşsa belki anlatacak, ama konuşmaz, gözleri hep öyle boş bakar, anladığını bile sanmıyorum ya. Ama bu yabancıya sorsam anlar. Bu henüz delirmemiş. Delilik değil bunun ki kalp kırıklığı. Eline henüz bir silah alıp şakağına da-

yamadığına göre, daha zamanı var delirmeye. Oturup delirmeyi mi bekliyor acaba. Buraya delirmek için gelmiş olabilir mi?

Hava kararıyor. İnsanlar iskeleye doğru koşuşmaya başladı. Üsküdar vapuru yanaşıyor. Yabancı da kalktı. Başını yerden kaldırmadan ağır ağır yürüyor. Vapura mı binecek yoksa? Arkasından gidiyorum. İçeri giriyor. Üsküdar'a gidecek demek. Basamakları çıkıyor. İskelenin parmaklıklarına dayanıyor, bir süre öylece duruyor, sonra karnına doğru eğiliyor. Napiyor bu adam? Kıvraniyor. Aman Allah'ım, deliriyor mu yoksa? Doğrilmaya çalışıyor, doğrulup kendini parmaklıkların üstünden sarkıtıyor. Atlayacak mı yoksa? Birden kendimi kaybediyorum, deliler gibi bağıriyorum:

"Hey, atlayacak, adam atlayacak, yardım edin, tutun onu, adam deli, atlayacak."

Herkes kim diye bakıyor. Adam Haliç'in köpüklü dalgalarının üstüne kusuyor. Kusmuğı beyazın üstünde sapsarı görünüyor.^

ESRA DEMİRCİ

KESE

Adam, gözlerini iyice kısarak seyrettiği televizyondaki spikerin, ekrandan Adışarı düşecekmiş gibi duruşuna takılmış gibiydi. Spiker kâğıtlara gömüldükçe adam da orta sehpanın üzerine doğru eğildi. Neden sonra, çenesi cam vazoya değdiğinde birden uykudan uyanır gibi sıçradı. Yine televizyona dalmıştı işte, yine bir boşluğa düşer gibi düşmüştü kara kutunun içine. Ne savruktu! Ne savruk yaşıyordu. Televizyon başında geçirdiği onca zamanı düşününce korkunç bir yaratık geldi gözünün önüne. Boşa geçmiş zamanların birikmesiyle ortaya çıkan bu korkunç yaratığın gölgesi içini daralttı. Yakasındaki düğmelerden birini açarak rahatlamaya çalışırken, mızıklanıp duran yaramaz bir çocuk gibi yerinde duramayıp bir koltuktan diğerine uzandı.

Kadın, kahvaltılık sofrasını hazırlarken ağır çekim bir video kaydı gibiydi. Olabildiğince telaşsız ve rahat. Salatalıklar halkalanmış, domatesler tek sıra halinde yerini almıştı. Âdeta askerî bir disiplinle tabağın kenarlarını dolduran bu düzenli birliğin başına bir komutan şarttı. Birkaç dal maydonoz bu görevi üstlenerek, tabağın tam ortasına kuruldu. Masa üzerine dizilmiş tabakların içine sırayla; beyaz peynir, yeşilli siyahlı zeytin, zeytinin yanına küçük bir sosluk içerisinde zeytinyağı ve kekik, bir ön sıradaki tabağa reçel, yanındakine ise bal ile terayağ eklenmişti. Ekmekler de kızarınca, kahvaltılık sofrası tamamlanmış olacaktı.

Adam, kızarmış ekmek kokusunu alır almaz masaya oturdu. Tabakları bir bir gözden geçirirken eksik arar gibiydi. Bulamayınca durdu, ekmekler nereden kalmıştı. Tam ağzını açıp, kapıya doğru seslenecekken önüne konan ekmek sepetiyle sendeledi. Bu düzen, bu aksamadan devam eden yolculuk hâli, son zamanlarda keyfini kaçırmaya başlamıştı. Ben ağzımı açıp şöyle dolu dolu bağıramayacak mıyım, der gibi baktı kadına. Kadın, bu dediğin olmaya-cak duaya amin, diye cevapladı gözleriyle. Başlarını öne eğip rutin Pazar kahvaltısının sessizliğine gömüldüler.

Kadın, her Pazar oynadığı bu oyundan diskalifiye olmayı bekleyen bir oyuncu gibi, sırayla masaya yerleştirdiği kahvaltılık tabakları arasında gezdirdi bakışlarını. Her Pazar aynı şey, diye düşündü. Belki de adam haklıydı. Belki domatesleri biraz daha kalın dilimlese, yahut balı tereyağıyla ayrı tabaklarda getirse, ya da ekmekleri bir defalığına yaksa, düzen bir defaya mahsus bozu-

H E C E Ö Y K Ü

labilirdi. Belki bozulan düzenle birlikte, sessiz beraberliklerine ses, redsiz kabullenişlerine red gelirdi. Kadın peynir tabağına uzandı, bir dilim peynirin yarısını önündeki tabağa aldı. Sıra adamdaydı. Adam da tabakta kalan yarım peyniri kendi tabağına alarak düzene yenik düşmüştü. Her ikisi de biliyordu aslında, bu böyleydi. Böyle gider miydi?

* * *

Adam, dün gece korkunç bir rüya görmüştü. Rüyasında bir hamamın soğukluğundaydı. Az sonra geniş sofaya açılacak kapının önünde, kapı eşiğinden ayaklarının altına doğru hızla akan buharın sıcaklığıyla adeta eriyordu. İçeride, kurnalara dolan suyun şakırtılı sesiyle hamamtaslarının gümbürtüsü birleşmiş, aralarında bir dil kurmaya çalışırcasına bağırıyorlardı. Adam, kapıyı açarken çıkan gıcırtıdan ürkmüştü. Başını kaldırınca kapı eşiğinde gördüğü tellak, elindeki keseyi işaret ederek sesleniyordu: Tüm kirlerinden arınmaya! Bu ses, yerin ve göğün birleştiği yerden ya da okyanusların dibinden geliyordu sanki. Adam keseye baktı, kapkaraydı. Kimbilir kimleri temizlemisti daha önce... Adam keseye baktı, kese daha da büyüdü. Adam sustukça dev gürlledi. Dev gürledikçe adam kirlendi. Tellak sanki bir devdi.

Kadın reçel tabağına uzanırken elinin üzerindeki kırıksıklıkları farkettili. Bir buruşuk kâğıt gibiydi şimdi elleri. Bir zamanlar bir mektuba, bir zarfa yakışan o zarif elleri. İki beyaz güvercindi de sanki, bir kafesin içine kapatılıp kalmıştı. Elleri, hapishanede volta atar gibi kendi çevresinde döne döne kocaman bir boşluk oluşturdu. Boşluk her gün büyürken, tek bir an farkedilmeyi bekledi. Adam, ne o elleri ne de o boşluğu görmedi. Uçurum kenarına gelen kör olsa sezerdi tehlikeyi. Kadın ellerini birbirine kenetleyecekken durdu. Uçurumun kenarından baktı adamın gözlerine. Yıllardır gördüğünün aksine, bu sabah farkettiliği şey düşündürdü kadını. Aklının köşesine yazdı: Adama göre kadın ne kadar çok, kadına göre adam ne kadar azdı!

Adam, tekrarlandıkça büyüyecek seslerden bahsediyordu gözleriyle. Kadın, tekrarlandıkça küçülecek... Hep ayrı şeyi görüyoruz aynı noktadan, diye iç geçirdiler. Çünkü, aynı şeye ayrı noktalardan bakıyorsunuz, dedi masanın üzerindeki. Adamın tabağında, iki zeytin, çatalın ucuyla alınmış bir peynir ve iki dilim domates vardı. Kadının tabağı olduğı gibi duruyordu; bir dilim kızarmış ekmek, yarım dilim peynir, üç zeytin. Dilinde yıllardır beklemekten ekşimiş, yenilir yutulur türden olmayan o sözün bıraktığı kekremsi tat. Dilinin ucunda büyüyen o kelimenin, eli kalem tutuyor olmalıydı. İçindeki sayfaları tüketiyor, tükettikçe çoğalıyordu. Ben, diyordu aslında o kelimenin kuyusunu kazarım. Ah bir dilim dönse! Dönerken bir değirmen olsa, öğütse öğütse o ismi. Toz etse!

Birden, ani bir iç çekiş gibi, bir âh'ı göğüs kafesinde büyütüp dudaklarından dışarı salar gibi, bir tek an düşünmeden önündeki tabağı kaptığı gibi kar-

H E C E Ö Y K Ü

Şı duvara fırlattı. Beyaz tabağın duvara çarpışı ile yere kapaklanması arasında-ki boşlukta, tabağındaki son zeytini yemekte olan adam, acı bir öksürükle tı-kandı. Zeytinin çekirdeği boğazına takılmıştı. Eliyle masanın sonundaki su dolu bardağı işaret ederken kızarmaya başlayan yüzündeki hatlardan yayılan endişe, kadının ayağına takılsın istedi. Böylelikle sendeleyecek ve kendisini farkedecekti. Kadın, duvara takılı bakışını adama çevirmedi.

Adam, son bir hamleyle tekrar kadına masanın üzerindeki suyu işaret et-ti. Kadın bir yerde takılmış gibiydi. Ritim şaşmıştı işte, düzen bir defaya mahsus bozulmuştu. Enstrümanlar şaşkın! Denge yoktu artık. Terazinin ke-selerinden biri zincirinden sıyrılmışken, diğeri öylece havada kalakalmıştı. Bu kez olmuştu işte, küçülmüştü aralarındaki dev boşluk. Eriyip kaybolmuş-tu bir anlık dengesizlikte.

Kadın duvara baktıkça baktı. Adam dibe battıkça battı.

Son bir öksürük duyar gibi olmuştu kadın, merdivenleri koşar adım iner-ken. Yalapşap giydiği kabanın eteklerine basa basa atlıyordu basamakları üçer beşer. Kadın kaçıyordu. Bir çırpınıştan bir feraha, bir dertten bir deva-ya, bir gerçekten bir rüyaya.

Caddenin, her iki tarafı ısıltılı bir göl gibi hızlıca akan insan kalabalığının içinden sessizce geçerken, yüzünde beliren eğri bir gülümseme olmuştu.

Belli belirsiz sayıkladı: Keşke hepsi bir rüya olsa.

İçinden tekrarladı:

Biri şu aklıma bir güzel kese atsa!«

H E C E Ö Y K Ü

MURAT ÇELİK

KARA KÖSELELERİ BAĞLARKEN

*"Konya, insanı ya bir sıtma gibi yakalar, kendi âlemine taşır,
yahut da ona sonuna kadar yabancı kalırsınız."*

A. H. Tanpınar

Gece yine hiç uyuyamadı, her bayram böyle uykusuz kalırdı, içinde garip bir burukluk, heyecan, tarifi mümkünsüz alelade hisler...

Kalktı, pencereyi açtı, sinekliği sıyırdı pervazdan, bugün bayramdı, delik-siz ve net bir manzara gerekliydi. Pijamalarını çıkardı, ütüsüz beyaz gömleğini giydi; ütülü olan gömleği siyahtı, bugün siyah sıhhatine iyi gelmeyebilirdi, bayramdı neticede, içi yeterince bulanacaktı. Gömleği giydi, pantolonu çekti, gömleğin üzerine gri bir kazak giydi, ütüsüzlüğü çaktırmamak için.

Hazırdı artık. Odasından sağ ayakla çıktı, yok, dedi evden olacaktı. Anah-tarını ve bir miktar bozuk para aldı yanına, camiden isteyebilirlerdi. Camiye cüzdanla, telefonla gitmek hoş bir davranış değildi, maddeden arınmak için yüksüz olmak lazımdı. İftihar etti bu düşüncesiyle, bir cümle yazmayı düşün-dü kenara. Bu cümle yazma hevesi de Kafka'nın Aforizmaları okuduktan sonra oluşmuştu. Saate baktı, yine son dakikaya kalmıştı, aceleyle çıktı kapı-dan. Kara köseleleri bağlarken asansörün sesini işitti, vazgeçti bağlamaktan, nasılsa camide çözecekti. Koştı, asansörün kapısı kapanmadan yetişti. Yan komşusuydu asansörü çağıran, selamlaştılar; o da namaza gidiyordu, belliy-di her halinden. Beraber çıktılar apartmandan, yürüyorlardı ki, adamlar aynı safta duracağını düşününce keyfi kaçtı. Markete sigara almaya gitmek için müsaade istedi, sigara içmiyordu, üstelik vakit dardı ve mahallede bir tek ca-mi vardı; başka bir yere de gidemezdi.

Marketin yoluna döndü, adamın caminin bahçesine girişini izledi köşe-den, hemen arkasından koştu. Kara köseleleri çıkardı, hoca namazın nasıl kı-lınacağını anlatmış sonuna gelmişti. Yine kaçırdım, diye hayıflandı. Zararı yoktu, yanındakilere, önündekilere bakacaktı. Çağrı yapıldı namaz için; ce-maat safları sıklaştırdı, niyet etti hoca, hocaya uyuldu. Kahretsin! Abdest al-mayı unutmuştu! Fakat daha gece banyo yapmıştı, o saatten beri hiç uyuma-mıştı ya da doğru düzgün uyumamıştı. Tuvalet bile gitmemişti. Hep o ada-mın yüzünden, diye düşündü, çıkmasaydı karşısına mutlaka hatırlardı, cami-ye girerken, şöyle bir sağa sola bakınırken aklına gelirdi. Kahretsin, dedi; Al-

lah affeder inşallah... Bunları düşündü hep, hocayı dinleyemedi. Yardım talebini işitti sonda. Çıkarken de bozuklukları bıraktı yardım kutusuna. Tam kara köseleleri bağlarken tekrar o herifi gördü, artık bayramdı ve kendisinden büyük olduğu için adamın elini öpmesi gerekiyordu, sağa sola bakındı, kimse ondan yana bakmıyordu; hızla çıktı avludan.

Tren raylarını geçti, tramvay raylarında durdu. Işık vardı. Devam etti. Eve değil, çarşıya gidiyordu. Biraz vakit geçirip, bayramın hazzını yüklendikten sonra eve dönüp akşam için uyuyacaktı. Başka türlü ayakta kalamazdı gece. Okuyamazdı. Yürüdü, simitçiler sokağından geçti, İstanbul simidi sordu, burada öyleydi adı normal simidin. Bulamadı. Kızdı, hep o herifin yüzünden.

* * *

Parktaydı, güneş almayan bir yerde oturuyordu, üşüdü, kalktı. Hâlâ o adam vardı aklında, onunla karşılaştığında olanları düşündü, birde karşılaşmadığında olabilecekleri hayal etti. *Evden çıkıyor, kara köseleleri bağlıyor, asansörü çağırıyor, asansörün aynasından yüzüne, dişlerine bakıyor, zemine geliyor, birinci kapı-apartman ve ikinci kapı-dışarı, yürüyor, camiye geliyor hemen, sağda şadırvanda su sesine irkiliyor, abdest almak için yanaşıyor, kara köseleleri çözüyor, çoraplar çıkıyor, kollar sıvalı: Abdest! Otobüs durağına doğru yürümeye başladı. Pek kimse yoktu etrafta. Öğleye doğru kalabalık olurdu burası. Okullar, devlet daireleri, bankalar hep öğle tatiline girerdi. Ama bugün bayramdı ya! Unutmuştu.*

Işıklara geldi, kırmızı yanıyordu, kırmızı renkli adama baktı, *hazroldu* vaziyeti. Yeşil yandı, koşan bir yeşil adam vardı, neden kadın değildi koşan figür? Kadınların acelesi olmaz mı hep? Bu kadar önemsiz detaylara takılmamalıydı. Alt tarafı karşıya geçiyordu, birazdan otobüs durağını da arkasında bırakacaktı. Kuyumcuyu, telefoncuyu, marketi... Hep önünde bir şeyler olacaktı ama... İnce Minare'nin önünde durdu, Japonlar gelmiş yine, dedi içinden. Neden bu kente hep onlar geliyordu; garip.

Tepenin etrafında bir tam tur attıktan sonra tramvaya binip eve gitmeyi planladı. Kitapçıya uğramayacaktı, borcunu ödememişti henüz. Mağazalar caddesine girdi, birkaç esvap alabilirdi belki, mağazalara borcu yoktu. Onlar deftere yazmıyordu. Kitaplardan daha mı değerliydi yoksa esvaplar? Bu, üzerinde düşünölmeye değer bir konuydu, yazılabilecek çok şey vardı hakkında. Kitapçılar sokağını es geçti, mağazalar boyunca devam ediyordu ki bir kadın yanına sokulup özür diledi. Şaşkıındı, ne için, dedi kısık sesiyle. Bağcığınızı bastığım için, dedi kadın. Hayret hiç farkına varmamıştı, ziyarı yok, dedi. Yürümeye devam etti. Bağlamayacak mısınız, diye seslendi kadın arkasından. Sustu. Ne dese yerinde olmazdı. Ne düşünürse düşünsün bu uygunsuz bir zaman dilimiydi. Hayır, dedi, bütün insanlar zaten bağlıyor. Haklısınız, dedi ka-

dın. İlk defa bir kadın ona haklı olduğunu söylüyordu, sevinmeliydi; başka bir zamanda olsa, koşar kadına sarılırdı, çirkinliği, yaşı, uyruğu, medeni hali hiç önemli değildi. Bir türe değil, bir fikrin kabulüne sarılıyordu çünkü.

Yürümeye devam etti, bir tam turdan sonra bağcıklarına baktı, tepeye çıkan merdivenlerin ilk basamağına koydu ayağını. Kara köselelerin bıyıklarıydı bağcıklar, onları tıraş etmek olabilir miydi bağlamak? Hayır şekil vermekti yalnızca. Vazgeçti, bir tur daha atacaktı, belki bir başkasına daha rastlardı bağcıklarını bağla diye telkin edecek. Biriyle dost olabilirdi bu yolla. Hem o kadar dikkatli bir insan yakışabilirdi yanına ancak. Sevindi, bu buluş onu kendine getirdi, bayram şimdi başlıyordu, dolsuz bir bayram neye yarardı zira.

Asker lojmanlarını geçti, kilisenin önünde bir kalabalık vardı, muhtemelen turistlerdi yine, belki onlardan biri işaret ederdi bağcıklarını, İngilizce konuşursa çıkartabilirdi fakat başka bir lisan bilmiyordu. Vücut dili vardı bizde, içten bir tebessüm, parmaklarla işaretler ve nasılda derdimi anlattım gururu... Yabancı bir arkadaş edinirse nasıl anlaşıacaktı? Hem bilmez hem gururluyken epey zorlanacaktı. Olsun. Karşıya geçti, kilisenin önünde kalabalık, kalabalığın içinde kameralar, bir koyun, koyundan iri bir adam elinde bıçak, polisler, turistler, din görevlileri ve diğerleri. Adam koyunla kilisenin bahçesine girip dünya barışı adına kurban kesmek istediğini söylüyordu, bağırıyordu hatta. Olmaz diyorlardı, bu bizim bayramımız onların ibadethanesinde olmaz. Neden, diyordu koyundan iri eli bıçaklı adam, anlamıyordu bir türlü. Ah benim kardeşim, orijinal fikirler haramdır; bilmez misin... Ortalık iyice kızışıyordu, derken kalabalığa yakın bir yerde kitapçısını gördü, gitme vakti, toz olma vakti.

Hızla yürürken farkına varmadı tepeyi turladığının. Umursamıyordu, zaten planlar tutmazdı hiçbir zaman. Yorulduğunu hissetti, parka gidip biraz soluklandıktan sonra eve gitmeyi düşündü, hayır işte yine plan! 'Es salatu ve's-selaaamu.' Salâ veriliyordu, Allah rahmet eylesin, dedi. Neden salâ 'veriliyor' da ezan 'okunuyor'? Neden ilahi 'söyleniyor' da, dua 'ediliyor'? Dilin gramer yapısına bir bakmalı akşama lügatten... Tepenin karşısında dükkanlarını kapatan esnaflara baktı, bu civardan biriydi herhalde ölen, diye düşündü. Yanından, önünden insanlar geçmeye, tepenin arkasındaki camiye doğru ilerlemeye başladı. Kalkıp camiye doğru gitti o da, şadırvana yöneldi hemen. Orada birine sorabilirdi kimin öldüğünü. Eğildi, birader kim öldü, dedi kendisi yaşlarındaki bir adama. Kimse, dedi adam. Sustu, adamın kalktığı yere oturup abdest aldı. Camiye girdi, kara köseleleri en alt rafta ortadan bir yere koydu. Ağzıma su verdim mi diye düşündü başına bakıp... Bu zevzeklik canını sıkınca hocaya kulak verdi. Kurbanın öneminden bahsediyordu hoca, birde iki bayramın denk gelmesinin güzelliğinden. İki bayram? Bugün Cuma! Sevindi, yıllar sonra Cuma namazı kılacak, çocukluğunda kılmıştı en

son, dedesi götürmüştü. Babası sonradan yasak etmişti, o yüzden gitmemiştii zaten, gitmesi gerektiğini de hiç düşünmemiştii. Düşünmediklerini sıralamalıydı artık... Düşüneceklerle uygun vakitler oluşturmalıydı. Her işi sırasıyla... Hem bugün hayatında ilk defa bir günde ikinci kez camiye geliyordu, ne garip oluyor insan böyle üst üste gelince, diye düşündü. İçinde bir sıcaklık belirmesi gerekiyormuşçasına içine yumuşak, kavisli hareketler yaptı, abdesti bozuyordu az kalsın. Vazgeçti.

Ezan okundu, dinledi, ayağa kalktı herkesle, niyet etti. Dört kılınıyordu önce, hatırlıyordu. Ama sanki arada bir oturulması lazımdı, önündeki ak sakallı amcaya baktı, ak sakallıysa en iyi o bilirdi, bilmese ne diye sakalları vardı. Sakal dindendi. Aynen takip etti, bitirdi, sonra hocayı dinledi tekrar, hocaya uyup farzı kıldı, selam verdi yine. Sureleri unutmadığına şaşırdı. Dua etti, hiçbir şey istemedi; aslında nasıl dua edildiğini de bilmiyordu. İstemekle dilenmek arasında bir benzerlik vardı, gururuna dokunuyordu, makam farkı olmasaydı, dilenci derdi tüm dua edenlere. Kara köselelerini aldı raftan, giydi, camiye yardım için açılan sergiye para atmak istedi; cebi boştu, cüzdanı, telefonu hep evdeydi. Üzüldü.

Avludan çıktı, artık eve gidecekti, bugün epey farklı bir gün olmuştu. Biriktirdiklerinden sözler yazmalı, kesin yargılara varmalıydı. Tramvay durağına doğru ilerledi. Pasosu cüzdanda kalmıştı, küfretti, abdestliydi bozulmuş muydu acaba? Hem bozulmasa ne olurdu ki bir daha lazım olmayacaktı. Yürümeye başladı yine, bu yorgunlukla hemen duşa girer, sonrada yatar uyurdu. Akşama hazır olmalıydı.

Karşıya geçti. Işıklarda bekledi. Biran adım atamadı, ayağı zorlandı, arkasına dönüp baktı. Kadının biri bağcığına basmıştı, farkında değildi. Ayağını zı çeker misiniz, dedi; kadın umursamadı. İyice yaklaştı; ayağınız, diyorum, ince siyah çorabınızın altındaki, yürümeye yarayan, diye bağırdı. Kadın korktu, gerisin geriye çekildi, ışıklarda duran herkes ona baktı. Anlamadılar. Kadın da anlamadı. Aldırmadı, karşıya geçti hemen, hızlı hızlı yürümeye devam etti. Aptal kadın, dedi içinden, küfürler etti.

Yol araçlarla sıkışmış korna sesleri birbirini bastırmaya uğraşıyordu, insan sesleriyse zaten kimseye yetmiyor, kimseyle baş edemiyordu. Işıklar aradı arkasına yanyor, polisler bu hengamenin bitmesi için uğraş veriyordu.

Yürüdükçe öfkesi dağıldı, kadını unuttu; birde şu kalabalık olmasaydı, daha da ferahlayacaktı. Kara köseleleri bağlamamıştı hâlâ, ama bak işte basmayan basmıyordu, insanlık başka şeydi. İnsanlık... Üzerine düşünülebilecek yegâne kavram. Tam olarak kavram değil, tam olarak bir sıfatı da yok aslında.

Kuleye geldi. Buradaki kitapçıya borcu yoktu, şöyle bir gezebilirdi, zaten parası da olmadığı için rahattı, hiçbir şey alamazdı. Buradaki kitapçı mağ-

zalar gibiydi, deftere yazmıyor, hiç indirim yapmıyordu. Büyük kitapçılık böyle olurdu.

Kendinden yükselen merdivenlere yöneldi, sonra vazgeçti, kendi yükselerek çıkmak istedi. Burası da kalabalıktı, bayramdı seyrandı, normaldi yani. Pişman olduysa da dönmedi, kitapçıya girdi, dergiler kısmına yöneldi. Dergiler neden bu kadar pahalı, diye düşündü, herkes okumasın diyeydi, edebiyat pahalı bir yaşam biçimiydi kuşkusuz. Ama bütün yazarlar ve şairler aksine parasızdı. Bu işin adaletini kim sağlıyordu? Kalkınma Partisi tabii ki, bütün devletlerin birer kalkanlı kalkınma partisi olur, bu işi onlar yürütür.

Keyfi kaçtı, iş siyasete gelince hep böyle olurdu, midesi bulanır, muhalifleşir, bütün sistemlerden tiksindir. Hepsini insan yarattığına göre kusurlar pek tabiiydi. Çıkışa yöneldi, giriş aslında çıkıştı da. Kapıda bir kadınla çarpıştı, kadın ona arkadan bindirmişti, arkadan çarpan suçluydu. Kadında farkındaydı, özür diledi. Başıyla önemli değil gibisinden bir şeyler mırıldandı, kadının telefonla konuştuğunu fark etti sonra. Önünden yürüyordu çünkü. Camiye geleyim ben direk... Yetişemem, siz yıkayın, beklemeyin, diyordu kadın. Cenazesi vardı demek ki, üzüldü. Keşke o özür dileseydi kadından, ya-vaş hareket etmişti; çok saçma olurdu ama saçma olmayan ne vardı?

Kuleden çıktı. Kadın hâlâ önündeydi, telefonla konuşuyordu. Ağlıyordu biraz biraz. Yazık, dedi içinden. Şimdiye kadar ölen bir yakını yoktu, bu duy-guyu hiç yaşamamıştı, ağzını hayra açması gerektiğini düşündü; annesi, babası, kardeşleri... Saçmaladı bir müddet, kadınla birlikte yürüdü.

Eve az kalmıştı fakat hâlâ kadınla önlü arkalı yürüyordu. Gittikçe merak etti kadını, hatta birkaç kötü, arsız düşüncede geçmedi değil aklından... Teselli edebilirdi belki onu. Güldü. Hatta sırtı ve midesini bulandırdı kendi salt çarşaf leşi düşlerinden.

Marketin önünde durdu artık, tesadüfse de zihni bu kadar bulanıklığa geçmezdi. Bakkallar öleli beri marketler vardı, aslında ad değişmişti, şekil değişmişti, marketler yine deftere yazıyordu, ton ton marketçi amcalar vardı. Zincir marketlerse kötüydü, ukalaydı, soğuktu. Markete girdi, bu kadar övgüden sonra bir şeyler almayıp deftere yazdırmazsa olmazdı, zaten kadından sıyrılmak için bahane gerekti. İki ekmek aldı, deftere, dedi. Çıktı. Bu kadar çabuk neden çıktığına küfür etti, kadın hâlâ önündeydi. Belki de bilinç altı kadınla dolu doluydu. Tüh aşâğılık herif, dedi kendi kendine. Bu düşünceleri söküp atamıyordu, peşinden gitti. Kadın caminin avlusuna gelince durdu, onu gören bir başka kadın geldi yanına, sarıldılar, başka kadın eşarp verdi. Başını bağladıktan sonra avluya girdiler. Birkaç kucaklaşma, sarılma daha oldu. İçi burkulmuştu, ölümden, acıdan filan değil, kendi kötü düşünceleri yüzünden.

Avluya girdi, abdest alanlara baktı, onun abdesti vardı -çok küfür etmişti ama küfür abdest bozar mıydı bilmiyordu, yinede yaklaştı şadırvana, çeşmeyi

açtı eğilip, su içti. Ekmekleri askıya astı, zaten boşuna almıştı, ihtiyacı olan biri alırdı ya da kuşlar yerdı, günah olmazdı hiç. Ezan okundu. Cenaze namazı kılınacaktı, hayatında hiç kırmamıştı, hem bugün üçüncü kez geliyordu camiye; garip. Her vakit camiye giden ihtiyarlar nasıl ihtiyarlardı öyle? Şaşırdı. Saf tuttu, yine önündekilere, yanındakilere bakarak, hocaya uyararak tekbir aldı. Namaz bittikten sonra tabutu sırtlayıp sırtlamaması gerektiğini düşündü, bu kadarı fazla değil miydi. Hayatında ilk kez cenaze namazı kılıyordu ve tanımadığı biriydi ölen. Kadın kara köselelerinin bağcıklarına basmamış olsaydı... *Kendinden inmeli merdivenlere yönelir, inerdi; Kuleden çıkar, hızlıca eve yürür, gelir gelmez üzerini değiştirip banyoya girer, sonrada uyurdu: Akşam için!*

Tabuta baktı, bağcıklarına baktı, ellerine baktı. Birkaç sokak giderim, diye düşündü. Tabutun önüne doğru geldi, bir fotoğraf vardı çerçevelenmiş, tanıyordu; sabah camiye gelirken ektiği yan komşusuydu. Hemen kadını aradı gözleri, yanına koştu. Başınız sağolsun, dedi; sabah beraber camideydik, aynı saftaydık, apartmandan beraber çıktık, bayramlaştık, ne oldu böyle? Kadının adamı tanımıyordu fakat anımsadı biran, kitapçıdan olsa gerekti. Siz daha iyi bilirsiniz o zaman camiden çıkışta bayramlaşıırken yığılıp kalmış, dedi kadın. Yalanı açıkta kalmıştı ama bu durumu ne kadın ne de bir başkası önemsiyordu. Kenara çekildi. Kalabalığın, cenaze sakinlerinin gitmesini bekledi. Şadırvana gidip oturdu, neden yalan söylediğini biliyordu. Bilmemek isterdi. Ekmekleri aldı, kimseyle paylaşmak istemiyordu artık, günde beş vakit buraya gelenleri, sürekli olarak abdest alanları düşündü; zor işti. Kara köselelerine eğildi, bağcıkları çorabının içinden, ayağının altına doğru uzattı. &

MERVE TAT

KİLİM

*"On tane derviş bir kilimde uyur da
iki padişah bir iklime sığmaz"*
Sadi

Tapınıp durduğun putlar yük olunca sana onları kırıp parçalayacağın balta-
yı uzakta arama. Balta da sensin, put da parça da.

Gecenin en koyu saatlerinde köy yorgun uykularda, ahali sıcak döşekler-
deyken kan kırmızısı kilimin üstünde, karnına iyice çektiği dizlerine dayadı-
ğı kapkara başının ağırlığına yenik, gözünü açmaya çalışırken iki büküm kı-
pırtısızdı Seher. Bir illet kabus girmiş bütün dünyasını ağlatmıştı, geceleri
uykuları zulüm, bedeni ruhuna kabir olmuştu.

Alaca vaktine doğru, odadaki efsunlu havadan daralmış göğsüne götürdü
sol elini zar zor, iman tahtasına bastırdı iyice, bir an parçalayıp kırmak, fe-
rahlamak istedi, iç geçirmek istedi derin derin ama nefesi bıçak olup kesti ci-
ğerini ve camın kenarında duran mumun cılız ışığına akıp gitti. Kan uykusu
usul usul dağılırken, köyün balçık yollarında, köpekler uludu uğursuz uğur-
suz. Ocağı yakıp bir kazan su ısıttı, uyuşmuş bacaklarına dolanan içliğini sı-
yırıp atıverdi, eşiklerden giren ayazdan buz kesmiş odada çıplak, dökündüğü
kaynar suların buharıyla nefeslendi.

Gün boyu bahçelerde bostanlarda biraz kaçabilmek için yükünden deli
derviş gibi gezip dolaştı, ağaçlara anlattı, gövdelerine sığındı, toprağa sürdü
yüzünü yerin dibine bağdırdı, insanlara anlattı, anlamadılar, zira masalına bak-
maya, yüreğine inmeye yürek isterdi Seher'in, yürek alev alev yanan bir taş-
tı ışığına doğru gitsen kafi gelen, taşımaya can isterdi soluğun tükenene de-
ğin. Sonunda bir kuyunun başına geldi Seher; dibi görünmeyen kör kara ku-
yuya eğdi başını.

- ölllll diye bağdırdı
- içimden defol, tüken zehir yokollll!!! diye çınlattı kuyunun duvarlarını
- gell, dedi kuyu
- orada gülemez yüzün, dünya oyuncaktır, sevdiğin öldürür seni önce
kahkaha attı Seher
- sus, dedi.

— bir kilim dokur gibi her gün her an dokur belayı kibri dünya, önce kalbinden vurur seni, elini uzatırsın kolun kopar, gülümsersin ciğerini söker, dünya bomboş dedi kuyu, inceyse yüreğinin telleri seninle en acıklı türküyü çalar dünya

— sevincimi ver, dedi, Seher dualarımı ver !

— kilim gibi dokur seni dünya, diye, üfledi kuyu Seher'in yüzüne kokusunu

— bırakırsan kendini ellerine seni her bir ilmekle düğümler kendine, azat ol kurtul esaretinden, korkma!

bakakaldı Seher kuyunun karanlığına, içini serin bir rüzgâr yalayıp geçti, yüzü karmakarışık uzaklaştı kuyudan yola vurdu kendini.

Putlarınla yüzleştğin an kaçmak istersin, kaybolup gitmek... Aynada yüzüne gerçekten baktığında ölmek istersin, aksindir gördüğün, sen olmayan her şeydir, kendi aslını ancak senin için atan bir kalbin aksinde bulursun, sen olan her şeyden fazlasıdır o, o yürekte bula bula kendini sevdadan bir yol haritası çizersin kendine sonu kendi yüreğine varan..

H E C E Ö Y K Ü

YASİN AYDINLIK

DIŞAVURUM

^^eliyor, dedi Râm.

Geliyor, dedi Men.

Gidin, dedi gelen. Ben geldim artık. Gittiler.

Yanımda bir köpek, benim kadar. Ne eksik ne fazla. Etrafı saran gece gibi kara. Sanki en başından beri buradaymış gibi. Azgınlığı korkutucu ama kaçmam mümkün değil. Boynumdaki tasma köpeğinkine kenetli. Felaketin gelişini sezer ya hayvanlar, kaçıp kurtulmak ister gibi bir hali var. O kaçmaya çalıştıkça benim tasmam daralıyor. Boğazıma atılan ölüm ilmeği. Gözlerim kan çanağı, ellerim ve ayaklarım terliyor. Çıkarmaya çalışıyorum boynumdakini, olmuyor. Kendime çekerek zapt etmeye çalışıyorum hayvanı. Derken sesler duyuyorum, hırıltılar. Kanat sesleri. Nasıl bir yerdeyim ben? Kulağımda fısıltılar. Anladığımı bir dilde konuşun diye yalvarıyorum. İkimiz dışında kimler var burada, göremiyorum. Köpeğin kulağımın dibinde havlamasını duyuyorum ve itaat ediyorum. Acı çekiyorum. Ne oluyorsa ondan sonra oluyor. Boyun eğmemi beklemiş gibi karanlık aralanıyor ve köpek var gücüyle koşmaya başlıyor. Ne yerimden kıpırdayabiliyorum ne de köpeği durdurabiliyorum. Acı çekiyorum. Tasma boğazımı sıktıkça sıkıyor. Daha çok acı. Bir an sağımda karım ve çocuklarım beliriyor. Solumda en yakın arkadaşlarım. Kafam kopacak gibi fakat köpeği göremiyorum artık. Yanımdakilerden yardım istiyorum. Benden gözlerini kaçırıyor kızlarım. Eşim vefasızca başını eğiyor. Arkadaşlarımsa neredeler? Geliyor, diyen sesler işitiyorum. Gidin diyor içeri gelen bir ses, herkes dışarı çıkıyor. Gözlerim eşimi takip ediyor. Geldim diyor, başka bir ses. Korkuyor ve acıdan kıvranıyorum. Her şey daha çok acı. Dönüp arkama bakıyorum telaşla. Uzun süren bir an geçiyor. Sadece bir an, sadece bir anı. Kıyametin çocuğu doğuyor ve ben veda ediyorum. &

YAZ BOZ

Hapisteki çocuklara...

Annem Türk, babam Kürt. Annem Kürt, babam Türk. Ne farkeder, kimim ben? Karanlık gökyüzüyüm. Soğuk duvarlar yüzüme çarpıyor. Parmaklıklar.

H E C E Ö Y K Ü

Parmak aralarım acıyor. Saçlarım darmadağın. Yüzümde Güneş'in kavrukluğu. Güneş'in çocukları. Çocukların Güneş'i. Hiçbiri doğru değil aslında. Çocuklar çiçektir palavraları. Su istiyorum, güneşi görmek.

Elinde taş izi var dedi, doktordu ya da değildi. Ne farkeder? Taş taş üstünde değil. Taş üstünde yatıyorum. Elli iki gündür diken üstünde. Ellerim üşüyünce anamın koynu geliyor aklıma. Nasıl bir cehennemın ortasındayım bilmiyorum. "Şuna bak, koskoca adam bu yahu!" Okula başladığım gün anam da böyle demişti. "Salalım da tepemize çıksın, yok öyle!" Ama daha okulum bitmedi? Neyim ben?

Günahkar parmaklarımdan duvara hayali yazı denemeleri.

"Kürt"üm...

"Türk"üm...

Gardiyan geliyor. Harfler birbirine karışıyor. Hangisi daha iyi bilemiyorum.

"Ürkt"üm.«

SES AYNASI

Bunu kendine kendin ettin, dedim kendi kendime. Delirdim sandım.

Silkinip kalktım. Nefsim başını kaldırıp iştahla yüzüme baktı. Bense korkudan kalbime dönüp bakamadım bile. Kalbim kadar taş bir kaya parçasının üzerine oturdum, âlemleri seyre daldım. Gökleri aradım; Güneş'i, Ay'ı ve yıldızları. Gökleri yerden ayıramadım. Yerden biten güneşi bir kum tanesi sandım. Karardım. Yalnız dibine ışık veren bir mumum şimdi. Hiçbir noktadan göremiyorum devrilen burçları. Harcımda unutulmak bilmez hatıralar var. Heykel gibi soğuk. Durup durup buradaki varlığını soruyorum kalbime. Felsefenin sırası değil. Nefes kesici bir durum diye düşünürken nefesimin olmadığını farkediyorum. Var olan yalnız nefsim. "Nefsim" diye ses veriyorum. "Nefsim" diye yankılıyorum kendimi. Nefsim... nefsi... nefsi... Zamanın ve mekanın muğlaklığında dehşetli bir ışık kaplıyor gözleri. Hiçbir güneşe, hiçbir aya benzemiyor. Yüzümü kaldırıyorum gömüldüğüm yerden. Yankıları gerçek mahiyetleriyle gördüğümde artık çok geç.

Kan ter içindeyim. Uyanmak istiyorum.-*»

H E C E Ö Y K Ü

CEMİLE BAYRAKTAR

SEVGİLİ BAY X POSTANIZ GELDİ

Sevgili Bay X,

Öncelikle kaktüs mekânımın kuytusundaki kuyunun vatandaşı olan ben, bilmediğim her şey adına sizden özür dileyerek, iki sıra satır başı hatırına beni affedeceğinizi umarak söze başlarım. Orada beni okuyan bir ağız varsa, cehaletimin akışkan lavlarından nasiplenmemesini de dilerim çünkü cehalet, her gece misafir kabusumdur.

Sevgili Bay X,

Konuştuğumda kibir, ortaya görünen bir yazı koyduğumda cahillikle itham ediliyorum. Derdim cahillik ve kibir arasında bir köprüde yürümediğimi görmenizdir. İnanın bu mektup *ne olacağım* değil, *neyim* hali üzeredir. Ne olacağıma cevap vermem için önce ne olduğumu bilmem, izah etmem gerekmez mi?

Sevgili Bay X,

Aslında bu mektup, ithamların öldürdüğü bir meftunun sade ve sorunsuz isyanıdır, konuşmaya her meylinde mühürlenene, susturulan bir dilin intizarıdır.

Sevgili Bay X,

Size X demem yokluğunuzdan olmadığı gibi Bay değişim erkekliğinizden değil, varsınız ve cinsiyetsizsiniz, işte bu sizi "BAY X" yapan kusursuz nedenlerim. Ancak beni, ben yapan kusursuz nedenlerim yok çünkü ben kadınlım ve o nedenler, o nedenler... Çünkü ben kadınlım ve istemesem de varlığımın yokluğuyum.

Cinsiyetsizlik bay, erkek ve müzekkerdir çünkü dişiliğin kendinden mevcut teşhir hali, bahsi geçenlere mucizevi olarak bulaşmamaktır, bir nevi doğal kusursuzluk müessesinin kaymağını işte bu izah ettiğim yollarla yiyişinizse yine seçim hakkı olmamaktan yana tek lüksünüzdür.

Sevgili Bay X,

Önceliği sizi tanıtmakta kullandığım nezaketimden sonra, kısaca kendi durumumdan bahsettiğim satırlar üstüne, hırıltılı nefesinizin sükuna devşirildiği hissine kapılarak, affınıza sığınarak kendimi de tanıtayım isterim ancak bu tanım içeriğinde benim kendimi tanıtmamla beni tanıtanların izahatları iç içe geçmiş durumda; dürüstlüğüme şahit olmanız için tümünü, noktası, virgülüne dokunmadan paylaşıyorum:

H E C E Ö Y K Ü

Bildiğiniz kibritçi kız masalından fırladım, yani yokluktan varlığa geçişime ilk şahit olarak sizi seçtim. Çünkü sizden başka kimsem yok, evet benim kimsem yok zira kimsem olması beni *kimse* yapabilir, oysa ben *kimse* değilim. Lütfen dokunun ellerime, bakın hala soğuklar, titriyorum... Gerçekten o masalın ayracından fırsat bulduğum bir aralıktan fırladım, öylece size bakarak:

Sahne ismim Ja ama hiç sahneye çıkmadım. Zaten pek bir numara da bilmem, ses yok, yetenek yok, sihir yok, yalın ve dahası kuruyum, kuru...

Bir kuyuda yaşıyorum ama aslında hiç yaşamadım. Zaten beni bilen de yok, doğuran yok, açıkçası öldüren de olacağını sanmıyorum.

Sadece durum ve hal eklerimi, çarpıp dilbilgisi ruhuna, harflerin oynadığı bir yapboz örneğine, sadece yazarak can vermeye çalışırım çünkü benim yazmaktan anladığım; kuru aklımın, nemli gözle(m)lerimin ve ıslak yaşadıklarımın^) özetine kalem çalabilmektir. Evet, yokluğa ve kötülüğe cevabım budur.

Oldukça iyi ve olmadıkça kötüyüm.

Sanırım bana dair anlatacaklarım bu kadar, daha fazla kelam etmek isterdim -biraz arsızım, aralık bıraktığınızda hiç affetmem, oradan fıskırırım- ancak üzülerek söylüyorum ki ben dil bilmem, dilden bildiğim birkaç harekettir, o nedenle bana dair kelimelere burada bir "stop" çekmek durumundayım. Lütfen hak ettiğimde siz de bana çekiniz, acımayınız, yılışmaya müsait, kilit altında çürüyesice dilime kanmayınız.

Açık sözlü oluşum sizde masum olduğuma dair bir his bırakmasın, bu sürekli oynadığım oyunun üzerime huy olması hali, göz boyayan bir büyüdür. Lütfen bana kanmayınız. Sizden önce kanan ve dahası bana sonsuzca inanan aklın sahibi, bir cesedin üzerinden parmak izlerim ve bulaşıcı hastalık taşıyan DNA'larımın çıkmasına rağmen salıverdi beni. Bir ölüme daha şahit olmak istemiyorsanız, lütfen kanmayın, inanmayın bana.

DNA ve parmak izlerim olmasına rağmen insan olduğum pek söylenemez; dindarların dinini, ırkçıların ırkını, cesetlerin kutsallığını inkar ettiğimden bu yana insan saymıyor insanlık beni.

Sevgili Bay X,

Buradan itibaren yüksek sesle konuşacağım, hayır duymama ihtimalinizden yahut öfkemden değil, yağmur çok şiddetli ve sesimi örtmesi ihtimaline karşı hazırlıklı olmaktan belki, belki kirli kelimelerimi temizlemesinden kaynaklı bir ton değişikliği.

Hazırsanız başlıyorum, ah unutmadan lütfen bir kâğıt ve bir kalem ediniz misiniz, bundan sonrasını not etmenizi istiyorum, lütfen... Lütfen, benim notlarım yetmiyor, sizin de okşayışınıza muhtaç bu kelimeler.

Sevgili Bay X,

Hangi zaman dilimindeyim ve saat kaç bilmiyorum, iyice kararmış bir gecenin tam ortasındayım, loş bir ışık, bir yaylı melodi ve savuracağım kelimelerim, ayrıca siz ve benden başka kimsenin olmadığı bir yerdeyim.

Hafızamı her gün parça parça kaybediyorum. Bu nedenle sadece hatıramda kalanlardan bir zaman çizibilirim size çünkü yaşımı da bilmiyorum. İsterseniz bu özete o sabah ile başlayayım:

Uyandığımda, ışığa gözlerim alışır alışmaz, etrafı kolaçan eden bakışlarım başucumda duran çerçeveye takıldı; tanıdığım iki kadın yazarın tam ortasında, bacak bacak üstüne atmış bir şekilde oturan, saçlarını ensesinden topuz yapmış, kulağından süzülen elmas küpelerin, parmağındaki tek taş elmas yüzüğe baktığı kadın dikkatimi çekti. Uzaktan Ave Maria'yı söyleyen sese yönelmek için doğrulup kapıya doğru yürürken, duvardaki aynaya çarpan gözlerimin idrakiyle birlikte çılgık attım; resimdeki üçlünün ortasındaki beni işte o an tanıdım, diğer iki kadını tanıyan ama kendini tanımayan biri olduğumu anladığım an acımaya başladım kendime. Çerçeveyi açarak resmi çıkarttım, arkasındaki el yazısı notta; "Küçüğüm Ja, sana baktığımda gördüklerim senden fazlası" yazıyordu. İmza yoktu.

Hatıramda kaldığı kadarıyla, şaşırmıyordum bütün bunlara ama siz şaşırmıyorsunuz değil mi? Ah sevgili Bay X, bu anlattıklarımın hepsi doğru, lütfen buruşturup atmayın bu mektubu, deli değilim, sizinle eğlenmiyorum, sadece sizden diliyorum...

Ah sevgili Bay X,

O gün, başkalarını tanıyıp, kendimi tanımadığım o gün var ya işte o gün beni kendime getiren, kendimden alandan çok daha güçlüydü. O gün "anne" diye bana seslenen Johaan Sebastian isimli o çocuğun yalın ayaklarıyla bana doğru koştuğu gün, açamadığım kollarımın, yüzünü görmediğim, arkamda nefesini duyup bir türlü yüzüne dönemediğim adamın varlığında durunca zaman, işte o an, o bitmeyen an tükenmedikçe, sabırlarım taşınca, bir umut sime yazmaya karar verdim, bir umut...

Sevgili Bay X,

Bilemediğim her şey için sizden özür dilerim. Belki kaybettiklerim ve beninden alınanlar uyanmadan bilebileceğime söz bile verebilirim. Ah Sevgili Bay X, sizden başka kimsem yok, lütfen beni çıkartın bu kuytu kuyudan, lütfen.

Hayır. Bir şizofren yahut deli değilim. Piyano tuşlarına dokunur gibi yazışım korkutmasın sizi, tek istediğim yazmak, ancak yazarak var olabiliyorum, başka şansım olsa inanın denerdim, yazmak insanın kendi kanını akıtmayıken başka seçeneğim olsa bunu yapardım, inanın yapardım.

Sevgili Bay X,

Sizden isteğim sadece beni karanlıkta o kabuslarla yalnız bırakmamanızdır. Gerekirse ölüm gelinceye kadar her cuma akşamı yazacağım size, kelimelerim ziyaret edecek sizi, gerekirse.

Sevgili Bay X,

H E C E Ö Y K Ü

Yalnızca sizin ve benim olduğumuz bir kâğıt üzerinde "mektubuma son verirken" cümlesi hiç kurulmayacak, bu size vaadim olsun, bu son değil, başlangıç olacak.

Ah sevgili Bay X,

Size söylüyorum, tutun ve savurun beni, son yüzyılın kelimelerinin saklısına, ben çürürken unutmayın beni orada, unutmayın, unutmayın ki, solmasın ölüm, solmasın umut.

Ah sevgili Bay X,

Laleleri kar yaktığı gün, toprak gümüş doğurmalı, günü gelmeden, bir ben doğurmalı ve bir akşam buğusunda, göğü yalıyorken kuşlar size seslendiğim gibi. Siz, siz beni duymalısınız çünkü; çünkü bir kadın sevinçlerim kısa sürüyor diye inliyor, bir başkası sevinç nedir diye soruyor, bir başkası sevinç benim sadece adım diyerek ölüyor.

Ah sevgili Bay X,

Lütfen son özrümü de kabul buyurun; aslında var olmayan sizi, sırf konuştuğumda beni duyabilecek *biri* olsun diye ben yarattım. Beni anlayacağınızı, bu iyi niyetli kötülüğümü mazur göreceğinizi tahmin ediyorum.

Ah sevgili Bay X,

Ben ben olmadan evvel, bana kim olduğumu dayatanlardan, nasıl davranacağımı buyuranlardan, beni hiç dinlemeyenlerden ve hatta bana kendimi unutturacak kadar ileri gidenlerden, beni oraya buraya, kuyuya tıktıranlardan yana çok yorgun ve "ben buyum" demeye niyetli bir kadından başkası değilim. Bütün temaşa ve paradoks gibi görünenler, aslında bizzat yaşadıklarımın, kelimeye tezahürüdür. Bundan sonra "ben buyum" için kendi tanımlarımla yazacağımı size vaat ederek mektubuma, sadece şimdilik, bir süreliğine burada son veririm.

Sevgilerimle

PINAR ÇELİK

SİBEL HANIM

Haberi geldi bu sabah Sibel Hanım'ın. Ölmüş. İnanamadı kimse. Ağzımız haçık kaldı duyunca. Daha dün akşam o büyük gülümsemesiyle ayrılmıştı bürodan. Şişman bacakları birbirine engel olduğu için yan yan atarak adımlarını, çıkmıştı şu kapıdan. Dudağındaki çingene pembesi ruju, ucuz röfleli saçları, pazardan aldığı boyası çıkmış tokası, topak topak olmuş rimelleri ve kaba elleri daha dün buradaydı. "Bardaklarınızı da yıkadım Aylin Hanım, bir isteğiniz yoksa ben çıkıyorum." demişti en son. Karşıdaki marketin güvenlik görevlisine âşık. "Onunla buluşacak herhalde." diye düşünmüştüm. Biraz acıma, biraz da onun adına duyduğum mutlulukla, "Olur." deyivermişim ciddi görünmeye çalışarak. Yirmi dokuz yaşındaydı. Ailesi çoktan evde kalmış gözüyle bakıyordu ona. Bütün parasını da babası elinden alıyordu. Evlensin de kendi yuvasını kursun, diye çok tembihlemişim. Bir akşam heyecanla yanıma gelmiş; "Aylin Hanım, galiba benimle evlenmek isteyecek birini buldum." demişti tiz sesiyle. Kafamı dosyaların arasından kaldırıp; "Dikkat et, bu sefer kimseye kullandırtma kendini." diye uyarmıştım sert bir tavırla. İki yaş küçük olmama rağmen çoğu zaman kendimi onun ablası gibi hissediyordum. Çocuk gibi saftı çünkü.

Haberi geldi bu sabah Sibel Hanım'ın. Ölmüş. Boş boş bakındım saatlerce etrafıma. Yerimden hiç kalkmadım. Hiç ağlamadım. Telefonumu açmadım. Saat on birdeki davama gitmedim. Deli gibi yağmur yağdı. Ben izledim. Sibel'i düşündüm. Çatlamış ellerini, dolaşık saçlarını, ayrık dişlerini, o kadar işin içinde gelip; "Çay ister misiniz Aylin Hanım?" diye soran, kulak tırmalayan sesini düşündüm. Elli liralık bayram harçlığından fazla bir şey veremediğimi düşündüm. Bir akşam bile evine bırakmadığımı, otobüse yetişmek için hızlı hızlı, yan yan yürüyüşünü düşündüm. Neden ölmüş diye soraamadım. Ölmüş, dediler. Herkes gibi. Ne şekilde öldüğü önemli mi? Telaşlandım. Yapamadığım her şeyi o öldükten sonra yapmak istedim birden. Pişmanlık duydum, olamadığım her şey için.

Kapım açıldı. "Çay ister misiniz?" dedi yandaki büronun temizlikçisi. "İsterim." dedim gülerek; bu sefer içten ve yürekten. O da bana gülümsedi. Çıktı.&

KIRK İKİ YAŞINDAYIM

Kırk iki yaşındayım, üstelik şişmanım. Dört çocuk doğurduktan sonra nasıl zayıf olayım? Hamur işi ve tatlı yemeyi çok seviyorum. Boğazıma bir türlü hâ-

kim olamıyorum. Ne yapayım pişirirken kokuyor, ben de atıveriyorum ağzıma birer ikişer. Necati beni böyle de sever. "Güçlü ol da çocuklara iyi bak." diyor. Ben çocuklarıma çok iyi bakarım. Onların bir dediğini iki etmem. Hepsinin okuyor. Biri üniversiteye, ikisi liseye, sonuncusu da ilkokula gidiyor. Hepsinin okul kıyafetlerini cumadan yıkarım. Pazar günü güzelce ütüler, dolaplarına asarım. Küçüğün beslenmesine pazartesi hamur işi koymak gerekiyor. O yüzden sabahdan hamur mayalarım. Necati de çok sevdiği için börek açarım. Geçenlerde küçüğün, sınıf arkadaşlarından birinin annesi aradı. Oğlu börekten yemiş de pek beğenmiş, tarif istiyor benden. Verir miyim hiç tarifini böreğimin. "Bir gün gelin size de yapayım." diye geçiştiriverdim.

Necati bazı akşamlar çok geç geliyor. Çocukları uyutup onu bekliyorum. Annem "Kocandan önce sakın uyuma!" demişti. Ben de uyumuyorum ama Necati bana kızıyor. "Yine mi ayaktasın sen!" diye vuruyor elinin tersiyle. Çok yoruluyor çok. Akşamları birkaç kadeh içmek onun da hakkı. Her şeyi bizim için, ailesi için yapıyor. Yarın misafir gelecekmiş: Necati'nin iş yerinden arkadaşları ve hanımları. Hazırlık yapmam lazım. Evde de bir şey kalmadı ki... Pazara gideyim öğleden sonra, oradan da markete uğrayayım. Param da yok. Necati'den isteyemem. "Daha geçen hafta verdim, o kadar parayı ne yaptın?" diye kızar bana. Titriyor muyum ben? Evi de temizlemem lazım. Sonra "Necati'nin karısı ne kadar da pasaklı." derler. Kocamın yüzünü kara çıkartmamalıyım.

Ben çok akıllı bir kadınıym. Vaktinde hocam beni öğretmen okuluna yazdırmak istemiş de babamlar; "Kız başına ne yapacak uzaklarda." diye göndermemişler. Necati benimle gurur duyar. Çocuklar da her yerde anlatırlar bunu. Gözlerim mi doldu?

Yanağımda da hafif bir morluk var. Makyajla kapatırım artık. "Necati karısını dövüyormuş." demesin kimse. Yağmur mu başladı? Nasıl gideceğim pazara? Çocuklar da gelir birazdan. Karınları acıkmıştır şimdi. Akşamdan kalan yemeği de beğenmezler ki. Makarna haşlayayım onlara hemen. Saçlarının dibi çıkmış. "Necati'nin karısı bakımsız." demesinler. Gözlerimin kenarları ne kadar da kırışmış.

Bu aynadaki ben miyim?-*»

RECEP AYIK

RAHTSIZ TUĞLA

Kargacık burgacık yazısıyla bana *yaşamak* nedir, anlatmaya çalışıyordu. "Otur!" dedim, "Sıfır!" Hâlâ kırmızı kalemle kompozisyon yazılmayacağını öğrenemediniz. Nasıl bir çark dönüyor zihninizde, merak ediyorum doğrusu.

Tiksinerek baktıklarını fark etmiştim. Evet, bunu istiyordum. Tiksininlerdi, nefret etsinlerdi, kafamı bozmasınlardı ve beni asla ve asla sevmesinlerdi. Hızımı alamayarak masanın üzerine çıktım ve nereye doğru olduğunu umursamadan bağırmaya başladım: "Yeter ulan, yeter! Hâlâ adam olmaya-cak mısınız? Kaç kere uyardım, kaç kere konuştum. Siz neyi hak ediyorsunuz, bana söyler misiniz! Anlamıyor musunuz gidiciyim, buradan defolup gideceğim. Ölmek üzere olan bir adamın son isteğini yerine getirmemek ne kadar adilikse işte siz de o kadar adisiniz. Defolun, gözüm görmesin sizi!"

Sesim kısılmış ve terlemeye başlamıştım, kötü durumlarda ne yapılır, bu konuda çok bilgisizdim. Gözüme belli belirsiz birkaç şey takıldı; süveterler, gözlük çerçeveleri, siyah ve briyantınli saçlar, rap tarihçesi kravatlar... Kapıdan çıkmamla arka bahçeye varmam arasından belki bir saniye geçmişti veya geçmemiştii.

İçinde bulunduğum zaman ve mekan beni sıkmaya devam ediyordu. Bu sıkıntıdan kurtulmak için telefonuma sarıldım. Bir sese tutunmak istiyordum. İçimden geçen fay hattı bahçenin duvarlarını, ağaçların yapraklarını sarsıyor ve ben bir ses arıyordum.

- Alo, nasılsın abi?
- İyiyiz, bildiğin gibiyiz. Sen nasılsın?
- Bozuk, çok bozuk.
- Hayırdır, yine neye takıldın?
- Başlatma şimdi takılmandan! Bugün burada son günüm. Her şey birbirine karışıyor. Dengesiz dengesiz hareketler yapıyorum. Sürekli gözlerim doluyor, kendimi zor tutuyorum. Saçma sapan konulardan bahsediyorum.
- Hayırdır, n'oldu?
- Yerime birini atamışlar. Adam, geldi gelecek. Ben de buradan defolup gideceğim.
- Hayırlısı olsun abi, kendini üzme.
- Evet, hayırlısı.

H E C E Ö Y K Ü

Aşçılara, hademelere, kantinciye, bahçedeki ağaçlara niçin ve nasıl konduğunu bilmediğim iki bülbül ve bir şahine kolay gelsin diyerek arkadan ayrıldım. Böyle devam ederlerse şahinin alıcı bakışları bülbüllerin güzel seslerini kesecekti.

Bahçenin bir diğer ücra köşesinde, söğüt ağacının altına kurulmuş banka oturarak yırtmak istediğim kağıtlara göz atmaya niyet ettim. Ellerimin terinden bazısının yazıları karışmış, ayalarımındaki izlerden bir kısmı da kâğıtlara işlenmişti. İçtenlikle bakan onca kağıt arasından birini çekip okumaya başladım. Çocuğun biri, bildiğim bütün kompozisyon kurallarını ayağıyla ezdikten sonra kendisinden başka kimsenin anlamlandırmak istemediğini düşündüğüm bir şekilde karalamalara başlamıştı. Neden sonra karalamaların arasından seçebildiğim kırmızı pilot kalemle ve büyük harflerle yazılmış bir ifade dikkatimi çekmişti: THESE ALL THINGS WRONG WE ALL CRİMİNAL. Ardından kesik kesik çizgiler, bir sürü dağınık kelimeler, anlamlandıramadığım çizimler vs...

Bu çocuk nerde yaşıyordu, hangi zaman dilimini paylaşmak istemişti bilemiyorum.

Şu düşünce kafamı sürekli meşgul etmişti. Şimdi ben, bu söğüt ağacının altında otururken bilmem kim, okyanusun ötesindeki bir ülkenin dağ köyünde ne işle meşgul oluyordu? İçinde bulunduğum zaman ve mekan bana yetmediğinden mi bilmem, hep başka zaman ve mekanları da merak ediyordum. İnsanın kendini sürekli güvende hissedeceği tek mekan olan ev, o bile bana yetmiyordu. Evimden o kadar erken ayrılmış ve o kadar çok ev değiştirmiştim ki evime hayallerde dahi ulaşamıyordum.

* * *

— Nasılsın?

— İyiyim, yaşıyoruz çok şükür.

— Hayırdır, hasta falan değilsin ya gözlerin kızarmış?

— Hoca! Bağırды çağırды, kapıyı vurdu çıktı.

— Gidecekmiş diyorlar?

— Defolsun gitsin! Lanet olsun gitsin! Bu kırmızı kalem de gözüne girsin. Neymiş efendim, kırmızı kalemle kompozisyon yazılmazmış. Sanki yeni anayasa metni yazıyoruz. Adam, salyalarını saça saça sınıfa akıttı resmen. Hatırladıkça deli oluyorum. Yüzüne yüzüne defol git diyesim geliyor!

— Tamam, tamam sakın ol. Bak, yine gözlerin dolmaya başladı. Gel bahçeye çıkalım, şu beraber diktığımız söğüdün dibinde oturalım, rahatlırsın.

— Peki.

* * *

Bahçede sigara içmek yasaktı ve kaybedeceği hiçbir şey olmayan ben, kaybetmekten korkarak cümle kapısından dışarı çıktım. İneklerin, çimlerini

H E C E Ö Y K Ü

severek yediği, çocuklarınsa çok nadir uğradıkları parkta bir süre soluklandım. Salıncakları rüzgar sallıyordu. Bazen bir inek tahterevallinin altındaki otlara meylediyor ve bu şekilde oyuncağı yerinden oynatıyordu. Kamelyada kediler kendilerini rüzgardan korumak için pusmuşlardı. Nefes aldıkça tütünün yanışını, çatır çutur seslerini duyabiliyordum.

Nedense her şey devir daim ediyordu ya da ben hiç değişmeyen bir şekilde her şeyi elimdeki sabit kalıplara döküyordum. Karşımda duran dağın bir aynısı yatılıda da vardı. O da böyle bir dağın eteğine bakıyordu. Şehirden uzaktı. Orada da tabldot vardı. Tost kokuları her tarafa sinerdi. Soluk gömlekler ve kirli kravatlar boynumuzun borcu gibi asılır dururdu. Bunca yıl boyunca değişen hiç mi bir şey olmamıştı.

Olmuştu tabi, önceden tuvalette içtiğim sigarayı şimdi göstere göstere içiyordum. Bu monotonluğa yılların kattığı tek değişiklik ne yazık ki böyle bir şeydi. Bu değişikliğin dumanı da göğe yakın duruyordu ve ben bu değişikliği seviyordum.

Belki beni sevenler de vardı. Ama bunu hâlâ hazmedemiyorum. Sevgiyle karşılaştığım vakit her şey darmadağın oluyor, sevenin kulu kölesi olası geliyor. Sevmeyi kaldıramıyorum. Layık hissetmiyorum kendimi. Bataklık gibi bir şey işte sevmek duygusu. Saplanıyorsun ve asla çıkamıyorsun. İnsanlar seve seve bataklıkta boğuyorlar. İstemiyorum, kaldıramıyorum. En iyisi hiç düşünmemek herhalde diye düşündüm ve yeniden bir dal için ceketimin iç cebine uzandığımda paketin de kırmızı olduğunu fark ettim. Üzerine not ettiğim birkaç adresi de kırmızı kalemle yazmışım. Giderayak yaptığım deliği telafi etmeliyim dedim kendi kendime. Bu vakitler en fazla duyduğum dua kulaklarımı çınlatıyordu: HAYIRLISI.

* * *

- Yarım saattir oturuyoruz farkındaysan ve sen tek kelime etmedin.
- Hı?
- Hı, ya!
- Bırakalım, boş ver. Hiç konuşmayalım. Ben susayım, sen dinle.
- Sen de hem nefret ediyor hem de onun gibi konuşuyorsun. Neymiş efendim "bir dostum olsaymış da o sussa ben dinleseymişim." Aman da aman.
- Yeter! Susabilir miyiz biraz?
- Bilmem, kendi adıma mı cevaplayayım, senin adına mı?
- Hocanın adına cevapla!
- Adam çatlağın biri ama doğru söylemiş. Bak, insan sevdiği şeyde hata yapıyor.
- Ne yani, bir hata mıyım senin için?
- ?

H E C E Ö Y K Ü

Elimde kırmızı pilot kalemle koridorları dolaşıp duruyordum. Bağırıp çağırarak bakıyordu. Demek ki kötü biri olmak için de çabalamak gerekiyormuş.

Dolabıma gittim. Birkaç referans kaynak, birkaç şiir kitabı, birkaç karalama ve çeşitli ıvır zıvırlarla dolu dolabımı boşaltıp kutuya, kutuyu da koltuğum arasına koydum. Anahtarı dolabın üzerine bırakarak odayı terk ettim. Ağır adımlarla ilerleyerek mermer merdivenlere vardım. Hey koca Haşım, seni anmasan olmazdı ama ineceksin mi, çıkacaksın mı hâlâ karıştırıyorum. Heyecanla çıktığım merdivenlere hafakanlarla baktım. Galiba hep duasını ettiğim, zaman içinde zaman yaratılması dileğim kabul olacaktı ve yedi basamağı yedi dakikadan fazla bir sürede inecektim. Son basamaktan kurtulduğumda her yanımla tutulmuş, aklıma kramp girmişti.

Ceketimin iç cebini kurcalarken iki kişi bana, konuşmadan, acıyarak küfrediyorlardı. Bu küfürler kalplerinden geliyordu, fark ediyordum. Koltuğum altındaki kutu sarsılıyor ve hâlâ aradığımı bulamıyordum. Bu kadar sövgünün üzerine beynimin faaliyetleri ağır çekime alınmıştı.

Zoraki bulabildiğim kalemi karşımda duran ve bakışlarından acı/ma akan gözlerle uzatarak kırık dökük bir şeyler söylemeye çalıştım.

— Kırık kalemimizi kalemle, i- idam ffermanı yazılır. Özürümü ka- kabul edin, sssson isteğim bu!

Acaba içinden "biz de seni öldürmek istiyoruz" diyor muydu, bunu hiç bilemeyecektim.

Ama hayatım boyunca unutmayacağım o ağlayışımı da onlar bilemeyecek.

Burası güzel bir yerdi. İnsanların çoğu birbirini seviyordu ve insanları sevebilen onca insana rağmen hiç ses etmeden, hiçbir helallik almadan ve kapıyı çarpmadan cümle kapısından çıkıp gittim, havada kargalardan başka kuş yoktu. &

H E C E Ö Y K Ü

ZÜLKÜF ORUÇ

DERİNCELİ EKREM'İN SIR DOLU ÖLÜMÜ

Bir fotoğraf kaldı ondan yadigar. Derince'li Ekrem vefat etti diye bir haber geçtiler ilçenin yerel gazeteleri. Sayfanın alt kenarına küçük harflerle yazıldı. Tersanede çalışırken üzerine sac düşmüş Ekrem'in. Henüz 29 yaşındaydı. Bir satır silindi koca dünya kitabından. Doğuştan silik öyle kendi halinde bir garip satır, okunmadan silindi. Bir yaprak sessizce düştü sanki dalından, kimseler bilmedi, karısı ve oğlu hariç herkes unuttu bu sıradan ölümü birkaç ay içinde. Borsalar inişe geçmedi, ana haber bülteninde anılmadı Ekrem'in ölümü. Gayet telaşsız bir ölümdü, can çekişmemişti, sanki ölüm meleşini dahi çok uğraştırmak istememişti Ekrem. Tersanenin soğuk beton zemininde soluk kırmızı bir leke kalmıştı. Üzerini gazete ile örttüler. Gazetenin üzerinde yine Ekrem'in ölümüne benzer bir haber vardı galiba. Ambulansın zamanında gelmesinin bir anlamı yoktu. Taze ölüyü iki görevli isteksizce taşıdılar. Birkaç arkadaşı ürkmüş gözlerle baktılar, besbelli kendi kaderlerini taşıyor diye sahici bir hüznle kalakaldılar ambulansın ardından.

Birkaç parça elbisesi o denli eskiydi ki zaten, kimselere verilmedi. Bir tek geçen kurban bayramında aldığı ayakkabıları gıcır gıcırdı, kardeşinin düğününde giyecekti, boyayıp kenara koymuştu. İşte onları verdiler kendisine tıpatıp benzeyen komşunun oğluna. Yedisinde toplandı mahallenin üç beş koca karısı. Sade un, yağ ve şekerden helva karıldı. Sevabına dağıtıldı Ekrem'in. Birkaç gün ürkek bir güvercin kondurdu sanki pencerenin pervazına. Kimse ilgilenmedi kederden. Sonra gelmez oldu güvercin. Elli ikisi unutuldu. Oysa bahar henüz gelmişti. Erikler ancak çiçeklenmişti. Ekrem bahar çocuğu, ekşi eriği koruk üzümü çok severdi.

Orta okulu ite kaka bitirdi. Lise'de artık takati kalmamıştı Cebirle geometriyle boğuşmaya. Okumayacağım dedi, babası hiç ses etmedi. Caminin altındaki kahvede çırak başladı Ekrem, haftalık 50 liranın bir tamam 50'si babanın avucuna sayıldı. Kahveci Cafer aksiydi aksi olmasına fakat gün görmüş adamdı. Çatık kaşlarının ardında gözleri çakmak gibiydi. Ezan saatlerine kuruluydu Caferin iç saati sanki. Kimseye ezdirmedi Ekremi, kendisiyse biraz eziyet etti ama ona sorsan adam olsun içindi.

Yedi çocuklu inşaat işçisi babanın beşinci çocuğu Ekrem, zaten kazayla düşmüştü annesinin rahmine. Doğumu öyle bir heyecan yaratmadı ailede. Pa-

tik işlenmedi, hırkalar örülmedi Ekrem'e. Ablasından kalan boyası dökülmüş beşikte uyutuldu. Anne, doğum dikişleri iyileşince hemen başladı çalışmaya apartman temizliklerinde. Patlak emzikleri emdi, sulandırılmış bisküviyle karnını doyurdular çoklukla. O yüzden kemikleri gelişmedi. Allahtan memleketten her sene gönderilen, çocukların avucuna akşamları televizyon izlerken uslu dursunlar diye sayıyla verilen kuru kayısı, üzüm, dut, bir de pestil vardı. Ekrem onları çok severdi.

Aniden büyüdü Ekrem. Cılız bedeni 14'ünde boyu kenarlarından çekilmiş gibi uzayınca iyiden iyiye kemikli idi. Kocaman burnu ile tek tük çıkan sakallarının gizleyemediği sivilcelerden nefret etti. Aynalara küstü bir zaman. Kahveci Cafer namaza gidince caminin yanındaki berbere dadanmıştı bir ara. Berber çırağı Tolga ile arkadaştı. Tolga'nın saçları ne kadar güzeldi briyantınle ıslak ıslak geriye tarardı. Üstelik sivilcelerini de her gün pudralardı, çok havalı oğlandı Tolga. Berberin çayı her gün yüzlercesini dağıttığı kahvenin çaylarından daha tatlıydı. Çaylarını içerken berberin açık saçık resimleri olan gazetelerine bakıp yoldan geçen kızlara laf atarlardı. İçlerinden biri dönüp baksa Tolga yıllık bir gülümsemeyle elleriyle saçlarını düzeltirdi. Ekremse kıpkırmızı olur, yerin dibine geçerdi.

Önce Tolga askere gitti, Muş Varto'ya. Ardından Ekrem Manisa'ya gitti. Giderken kimse eğlence falan yapmadı. Hiçbir şey Ekrem'in hayalindeki gibi olmamıştı. Havaya atan tutan, "en büyük asker bizim asker" deyip Ekrem'i omuzlarında gezdirenler de olmadı. Ayrılmadan elini öptüğü büyüklerden bir tek kahveci Cafer cebine 100 lira koydu. Sırtını sıvazladı. Galiba Cafer ağanın çakmak çakmak gözleri biraz da nemlenmişti ya da Ekrem'e öyle geldi. 18 ay askerlikte Ekrem'i mutfığa verdiler. Temizlik yaptı, bulaşık yıkadı. Oysaki hiç böyle düşünmemişti askerliğini. Komando olacaktı, mavi bereli ama fazla zayıf ve kısaydı. Ancak paspas yapabiliyordu. Zamanla alıştı, vatan hizmetiymiş hepsi. Hatta o çok sevdiği mavi bereyi arkadaşı Elazığ'lı Hüseyin'den ödünç alıp bir de ağır silahlarla resim çektirince iyiden iyiye hoşuna gitti askerlik Ekrem'in. Kimse ziyaretine gelmedi. Hiç mektup almadı. Bir kez babası aradı ninesi vefat edince, cenazesine de gidemedi çok sevdiği ninesinin. Gel zaman git zaman askerlik de bitti.

Eve gelince boş buldu evi. İki ablasıyla abisi evlenmişti kardeşleri ise okuldan henüz dönmemişti. Pencerenin önünde oturdu bir süre boş sokağa daldı. Sonra masmavi gökyüzünü seyretti. Radyoda dertli bir türküye kulak kesildi. Sabahat Akkiraz'dı galiba ya da ona öyle geldi. "Yine gam yükünün kervanı geldi, çekemem bu derdi de yavrum bölek seninle." Bir an efkarlandı Ekrem. Hiç böyle hissetmemişti. Gözleri pencereden dışarı pembe bir renge takılmış öylece kalmıştı. Karşı komşu Hayri abinin ortanca kızı Füsün olmalıydı. Ekrem askere gitmeden ortaokulu yeni bitirmişti Füsün. O anda içine güvercinler misali dolan o heyecan olmasa yıllarca öyle hiçbir şey olma-

H E C E Ö Y K Ü

miş gibi yaşar giderdi belki. Bir an Füsün'da onu gördü göz göze gelince Ekrem bir kuyuya düştü, baygın bir uykunun içinde yuvarlandı sanki. Kilometrelerce düştükten sonra uyandı. Genç kız merdivenlerden sekerek eve girdi. Ekrem'in o gün ilk kez midesi ağrıdı. Karnına tatlı bir boşluk hissi yayıldı.

Karanfiller bırakıldı pencere önlerine, şekerle kandırılan mahallenin afacanlarıyla mektuplar verildi, ilk defa pastaneye gitti Ekrem, kazan dibini çok sevdi. Elele tutuşuldu yaz akşamlarında sahile inildi. Tanıdıklardan kaçıldı komşulara yakalanıldı. Gel zaman git zaman üçüncü sınıf bir matbaada basılan üzerinde büyük süslü E ve F harfleri yazılı davetiyeler dağıtıldı eşe dosta. İş merkezlerinden birinin arasına sıkışmış bir düğün salonunda kötü meyve suları içildi ve bayat kuru pastalar yendi. Gürültünün arasında bebekler uyutuldu masalarda. Kadınlar ve erkekler yoksulluklarını bir an olsun unutup halaya girdi, lorke delilo çaldı. Kadınlar yoksul terlikleriyle, erkekler arkasını kırdıkları eski ayakkabılarını sürüyerek oynadılar. Takı merasimi kısa sürdü. Yapışkan sesiyle elektro bağlama org ve darbuka sustu. Füsün'un kiralık gelinliği ertesi gün teslim edilmisti. Ekrem düğünün sabahında televizyonla çamaşır makinesinin borcunu düşündü, keyfi kaçtı, bir sigara yaktı. Pencereden dağlara doğru üfledi.

Düzenli bir işi hiç olmadı Ekrem'in her akşam eve biraz daha solgun döndü. Akşam haberlerinde politikacılara küfr etti. Kahırlandı zaman zaman. Biraz isyankar oldu, cumaları bıraktı. Tüpçünün yanında işe girince şükretti, yine başladı. Sonra bir gün Füsün hamile kaldı. Nasıl olduğunu anlamadılar. Ama bir süre için de olsa tarifsiz bir mutluluk doldu içine. Daha önce ancak çocukluğunun nisan mayıs aylarında kırlara tarla kuşu tutmaya gittiğinde içine dolan bir sevinç. Hani koştukça koşmak, dünyayı yutmak, gökyüzüne dokunmak istediği zamanlardaki coşku gibi. Sonra gün tamam oldu Füsün doğurdu. Oğlandı. Biraz neşe ve birçok kaygı getirdi bebek. İsmi Turgut koydular, Ekrem'in dedesinin ismini. Turgut gün geçtikçe Ekrem'e benzedi. Yine hiçbir özelliği olmayan bir yüz. Arası açık kaşlar, ne küçük ne de büyük bir burun...

Bebek arabası alamadılar. Her yere Ekrem kucağında taşıdı Turgut'u fakat hiç yerinmedi. Başka kimseye vermez, güvenmezdi. Çelimsiz Füsün'a da kıyamazdı. Can parçası zamanla serpildi ayaklandı, sehpayı devirdi, sofraları karıştırdı, merdivenden düştü, büyüdü. Okul zamanı geldi. Ekrem'in korkuları da büyüdü. "Allah büyüktür" dedi Cafer ağa, Ekrem de dedi. Ama yine de kendini düşünmekten alıkoyamadı.

Çok dertlendi; su, elektrik faturasına, kış gelince odun kömür parasına çok içlendi. Ama en çok bayramlarda tarifsiz bir hüznü yakaladı Ekrem'i. Kaçıp gitmek istedi her seferinde. Bayram namazından eve adımları gitmez oldu. Füsün'a o çok beğendiği paltoyu, entariyi alamadı. Kendine küstü en çok. Ama her akşam evine döndü, Tolga'ya uymadı, sağa sola sapmadı. Ağzına içki sürmedi.

Aradı sordu her yere başvurdu. Gazeteleri takip etti. Tecrübeli büyükleri dinledi. Partiye yazıldı. Koş denilince koştu. Afiş astı, sandalye masa taşıdı.

Sonunda temizlik görevlisi oldu belediyede. Oysa güvenlik görevlisi olmak isterdi Ekrem'e sorsalar. Kimse sormadı, kendisi de ısrar etmedi, zaten boyu, kilos da tutmazdı. Gitti geldi, çok çalıştı. Asgari ücret ancak yetti boğaz tokluğuna. Fakat gece kondunun kirasını verebildi. Kışları yarım ton kömür de dökülünce evin önüne pek bir keyiflendi. Çöp arabasının arkasında neşeliydi. Kendisine birkaç beden büyük elbisesinin içinde kocaman şapkasıyla kimseler görmedi Ekrem'i. Görseler ne olurdu ki... Çalışmak ayıp mı, diye geçirdi içinden. Fakat Turgut'un veli toplantısında anladı ki ayıptı çalışmak. Turgut, öğretmenine, babam lastik fabrikasında işçi, demişti. Utanmış, babam temizlikçi diyememişti herhalde. Çok sevmese de aldığı işinden işte o gün soğudu Ekrem, kimseye söylemeden başka iş aradı. Gel zaman git zaman işte bu tersane işini söyledi Tolga'nın bir arkadaşı. Parası iyiydi. üç aydan sonra beğenirlerse sigorta da yapacaklardı. Çok çalışır, mesai de yaparsa temizlik işinin tam üç katını kazanmak mümkündü. Ekrem hiç düşünmedi. Hemen tersaneye yazıldı. Bütün mesailere gönüllü kaldı. İyi kazandı ilk ay. Eğer o gün o sac denk gelmeseydi boğruüne belki de sigortası da olacak, kadroya geçecekti Ekrem. Olmadı...

Sabah evden çıkarken içinde daha önce hissetmediği bir sıkıntı vardı. Füsün'a sarılmak geldi içinden. Uzunca bir zamandır yüzüne bakmadığını farketti karısının. Yazmasının kenarından düşmüş saçlarını eliyle düzeltti. Gözlerinin içine baktı. Sanki o askerden döndüğü gün içine dolan güvercinlerden bir tanesi kanat çırpıttı tekrar. Füsün'un gözlerinden ılık bir bal önce eridi sonra aktı yüreğinin içine. Ellerini tuttu. Bu eller şaşırttı Ekrem'i, derisi bulaşık çamaşırda yıpranmış bu ellerin kemikleri içine battı sanki, kanadı. Cahildi kitap, kelam bilmezdi fakat içli adamdı Ekrem. Gözlerinin kenarına yaş birikti. Ayıkmasın diye Füsün telaşla döndü, koşar gibi uzaklaştı evden. Sokağın kenarında çiçeklenmiş ağaçlar dikkatini çekti. Sanki bu sabah içinde bir şeyler açılıyor da her şeyi daha büyük görüyordu Ekrem.

İş elbiselerini giyerken bir yandan çayını yudumladı. Çok sevdiği İzmit simidinden ısırdı. Kağıtta biriken susamları ıslak parmağıyla bastırarak yedi. Sonra arkadaşlarıyla birlikte şakalaşarak iskeleye tırmandı. Gözleri denizin üzerinde uçuşan martılara takıldı. Güneşli bir gündü tatlı bir rüzgar saçlarını yaladı. Yakasının düğmesini çözdü. Körfezin kirli suları güneşin altında maviydi. Dayanılmaz çekici bir mavi. Sonra kirli suların bu baştan çıkarıcı maviliğini düşündü Ekrem. Yaşamak gibi. Mavinin güzelliği gibi içindeki bütün çürümüşlüğüne rağmen hayat da güzeldi. Kim bilir bütün bunları gerçekten o anda düşündü mü Ekrem? O sac darbesiyle kendisini bu sonsuz karşı konulmaz mavinin içine düşerken mi gördü... kim bilir belki de bunların hiçbirini düşünmedi. Aklına kazınmış bir resim gibi sadece karısının kemikli ellerini düşündü ya da okulla arası iyi olmayan Turgut'un kendisinininkine benzeyecek kaderini... kim bilir?&

SENEM ASİL

YERYÜZÜNÜ GÜZELLEŞTİREN
KADINLAR ANSİKLOPEDİSİ

Götür beni buralardan, uzaklara gidelim. Kadın bedenlerinin, özgürce salındıkları yere. Böyle bir yer var mı, diye soruyorum. Olmasını hayal edelim. Hayal etmekten başka seçeneğimiz var mı, diye alaycı bir şekilde gülümşüyor. Bir arabaya atlayalım; Fas'a gidelim mesela. Cebelitarık Boğazı'ndan Kuzey Afrika'nın Atlas kıyılarına geçelim. Tanca'dan başlayalım, Agadir'e kadar inelim, oradan kırmızı şehir Marakeş'e varalım, Atlas Dağları'nın karlı tepelerine tırmanalım. Çocuklarını, hızla sürdükleri mobiletlerin üzerinde, sırtlarına sardıkları bohçalarda taşıyan Faslı kadınlar gibi dolaşalım her yeri. Hayallerimizde sadece özgür beyinler ve bedenler olsun ama önce gece boyu oturalım "Haşhaş İçen Kadın" resminin karşısında ve şarkılarında, kadınların hikâyelerini anlatan Marianne Faithfull'u dinleyelim. Şimdi, sen şarap içmek istersin ama bize daha fazlası gerek. Ot içelim bu gece, seneler önce bir yaz gecesi içtiğimiz gibi. Ne hayaller kurmuştuk değil mi? Dünyayı gezecektik karış karış, sen yazacaktın yol boyu, bense sokaklarda şarkı söyleyecektim gitarımla. Geceleri, sokaklarında rahat yürüyemediğimiz bu şehre dönmemeye yemin etmiştik o zaman. Hah ha, diye gülmeye başladı. Boş verelim şimdi bunları. "Ballad of Lucy Jordan" şarkısından başlayalım gecemize.

Kendimizi kaybetmeyelim içerken, dumanı içimize yavaş yavaş çekelim. Ayaklarımız yerden kesilmesin. Serinkanlı bir duruşumuz olsun resimdeki kadın gibi. Her şeyin farkında olarak, sadece beynimiz kanatlınsın özgürlüğe. Güvenli adımlarla yürüyelim, inatla salınsın bedenlerimiz, gece karanlığının dört bir yanına. Gücümüz erkeklerinkine benzemesin, kadınlara ait; güzellik getiren, barış getiren, yeni yaşamlar getiren bir güç olsun. Aşk olmayacak mı, diye soruyorum. Aşk olacak elbette, aşksız olur mu? Aşkla doğuracağız çocuklarımızı; kızlı erkekli. Aşkla büyüteceğiz onları. Yeryüzünün dar, uzun sokaklarında, geniş caddelerinde, çamurlu yollarında yürüyecekler, dalgalara karşı yüzecekler ama bir şeyi hiç unutmayacaklar: Ölümü.

İnce bedenini saran siyah elbisesiyle karşımda oturan bu kadına bakıyorum. Uzun, düzgün bacakları ve ince ayak bileklerinde üç sıra halinde dizilmiş gümüş hal halları ile öylesine güzel ki... Çarşı çarşı dolaşıp birbirinden farklı şekillerde bulduğu mercanlardan, Afgan Firuzeleri'nden, sedeflerden,

H E C E Ö Y K Ü

ametistlerden, kehribar taşlarından kendi elleriyle yaptığı bilezikleri, gözleri mi kamaştırıyor. Aylar süren tedavilerin sonunda, insanların irkilen bakışlarına aldırmadan, kel kalmış kafası ile yaşamını sürdürmeye çalışan bu güzel kadına, en yakınıma, daha önce bu kadar yakından bakmadığımı ve o ana kadar, onda ölümü görmediğimi fark ediyor ve irkiliyorum.

Resimdeki bu kadına baktığında da görmüyordun ölümü değil mi, diye soruyor, irkilen bakışlarımdan ne düşündüğümü anlayarak. Ben bu kadının oturduğunda, gücü ve özgürlüğü gördüğüm kadar gözlerinde de ölümü görüyorum. Bak, şu iri gözlere! Bir korku var. Ölümün korkusu... Tıpkı benim gözlerimde olan, senin de bende görmeye başladığın ve senin gözlerinde de belirmeye başlayan...

Gecenin sonuna doğru fotoğrafını çekmek istiyorum, gerek yok, diyor, al bu kadının resmini ve sakla. Sessizleşiyorum, itiraz etmeden resmi alıyorum. Ne yapalım biliyor musun, diyor, bugüne kadar bize ilham vermiş kadınlara ait resim, şarkı, şiir, hikâye, ne varsa bulup toplayalım ve Yeryüzünü Güzelleştiren Kadınlar Ansiklopedisi'ni yazmaya başlayalım.

İki gün sonra ölüm haberini alıyorum ve ansiklopedinin ilk sayfasına onun hikâyesiyle başlıyorum.^

H E C E Ö Y K Ü

EMİNE BATAR

BABAM ÖLÜNCE

Acelesi olmayan bir ambulansla getirdiler onu. Bekleyenler, gelişindeki sessizliğin sebebini anlıyorlardı. Önce, yaklaşan ambulansa bakarak birbirinden uzaklaştılar; kimse acısını diğerine bulaştırmak istemiyordu. Daha ellerini koyacakları bir yer, ayaklarını atacakları bir toprak parçası bulamamışken; gerçek geldi ve karşılarında durdu.

Acı gittikçe ağırlaşmıştı; tek başına taşıyamayanlar birbirine doğru yaklaştılar.

Trenler düdüklerini çalmadan geçiyor, yağmur; haberci bulutlara fırsat tanımadan aniden bastırıyordu. O sırada karşı dağların ardında yükselen güneşi gördüm; bulutların arasında bulduğu küçük bir boşluktan başını uzattı ve baktı, sonra yeniden kayboldu.

Etraf karardı.

Güneşin doğduğu saatler değildi bu saatler.

Güneşin, gündüzle buluşmayı unuttuğu saatlerdi.

Evin sahibinin evdeki son günü. Bir misafir gibi geliyor ve aynı yabancılıkla gitmek için hazırlanıyor; son nefes alış verişlerini dinliyoruz. Tahammülüm beni hayrete düşürüyor. Gırtlığına bir hançer saplanmış da nefesi bulduğu küçük bir boşluktan gelip gidiyormuş gibi gürültülü ve derin... İki nefes arasından da uzayan mesafe beni korkutuyor. Bir an öldüğünü sanıyorum. Ayağa kalkıyorum, yattığı odanın kapısını hafif aralıyorum. Gözleri kapalı... Her geçen dakika biraz daha zayıfladığını düşünüyorum; yorganın altında bedeni yok gibi. Hâlâ aldığı nefesi vermedi, öldü mü? Etrafta bir kuş sürüsü çılgılık çılgılığa havalanıyor. "Ne oldu? Neden ses kesildi? Ne oldu?" Komşu kadın beni kolumdan tutup oturtuyor. "Sakin ol, sen bu kadar ağladığın için baban acı çekerek ölüyor." Çıkıyorum oradan; oturan kadınların kiminin eteğine, kiminin ayağına basarak... Bulduğum herhangi bir ayakkabıyı giyerek bahçeye fırlıyorum.

Kapı önünde oynayan çocuklar, beni görünce oyunu bırakıp susuyorlar. Yüzlerine yayılmış acıma hissini ve gözlerine sığırdıkları çocukça üzüntülerini belli etmeye çalışırken gittikçe güzelleştiklerini görüyorum. Yoldan geçen birkaç yabancı, evde bir cenaze beklendiğini anlıyor olmalı ki yaklaşıncı konuşmaları kesiliyor. Ağaçlarda kalmış tek tük yapraklar rüzgârda salınıyor, bir uçak bulutların arasından sessizliği delerek geçiyor.

Neden hepsini fark ediyorum?

Ama nasıl; babam ölürken bile görüyor ve duyuyorum!

Komşu kadınlar söylüyor; üç gün önce son bakışlarını bana diktiğinde, ölüme adım attığını göre göre yine de sakın olmalıymışım! Benim yüzümdenmiş, yoksa oracıkta ölmüş. Şimdi üç gündür çektiği acının sebebi, benim; onun boğazına düğümleyip bıraktığım son çığlığım olmuş.

Bir sesim soruyor: Doğru olabilir mi?

Başka biri: Hayır, Allah bize merhamet etti ve üç gün daha nefesini duymamıza izin verdi.

Bir diğeri: O an ölseydi delirebilirdim. Üç günlük süre, beni bu acıya hazırladı.

"Hazırladı" dediğime kızıyorum sonra: Hazırlamak mı? Nasıl hazırlıyorum, hazır olmak istemiyorum.

Dünya sallanıyor, bu yüzden dengemi sağlayamıyor ve oturuyorum. Hafif aralanmış pencereden bahçeye doğru yayılan iki ses var: Babamın nefes alış verişleri ve başucundaki imamın okuduğu Kur'an ayetleri... Çevresinde oturanlar ise koyu bir sessizlik içindeler. Onların sessizliği ile boşluk büyüyor; böylece ses daha da hızlı yayılıyor.

Babamın, toprağı incitmeden yürüyüşünü, ağaçların dallarına uzanışını, onlara hayranlıkla bakmasını, bakarken bahçeyi kucaklamasını hatırlıyorum. Gökyüzü kara, kapkara. Alçalıyor, ölümü haber veren o ağır bulutların içine girip kayboluyorum. Bir göç başlıyor, boşalıyorum. Ruhum başka tarafa bedenim başka tarafa gidiyor. Ara sıra duruyor, ikisini birleştirmeye çalışıyorum. Sonra yorgun düşüyor, bırakıyor ve parçalanışıma izin veriyor. Bulutlar benimle daha da ağırlaşıyor. Bir süre sonra bedenim gözden kayboluyor. Ruhumun etkisiz, kemiksiz hali, kar bulutlarının arasında donuyor. Daha fazla yol alamıyorum, oraya yığılıyorum; herhangi bir bulutun kara gövdesinin üstüne.

Bayılmışım.

Beni bir odaya almışlar.

Kendime geldiğimde ilk söylediğim söz "babam" olduğu için komşu kadın yine kızıyor bana. "Şşşt, böyle yapmamalısın, Allah'ın gücüne gider, ağlamamalısın, dua etmelisin." diyor. Sesimi hapsederek dua ediyorum. Babamın nefes alıp veriş duvarın ardından bile duyuluyor. Evin tavanına, duvarlara, eşyalara bakıyorum, sessizleştiklerini; bu içli ağda tepki verdiklerini hissediyorum. Onların yakınlığına sarılıyorum. Pencereden görünen bahçenin yakınlığına, kedimizin sessiz sedasız bekleyişine sarılıyorum. Uyumak; derin, uzun bir uykuya dalmak, belki de hiç uyanmamak istiyorum.

Gözlerimi kapatıyorum, oda sessizleşiyor, artık sadece ben varım. Uzandığım yerde ve uzandığım şekliyle. Babam giriyor odaya, yanıma doğru ge-

liyor. Eğilip yanağımı okşuyor, gülümseyerek yüzümdeki yaşları siliyor, çok kısa bir süre gözlerime bakıyor. Yüzündeki tebessümle gözlerindeki keder birlikte beliriyor. Sonra arkasını dönerek gidiyor, daha kapıdan çıkmadan; odanın içinde bir yerde kayboluyor.

Sesler uyandırıyor beni. Kadınların ağıtları, annemin feryatları arasında uyanıyorum. Kardeşlerimin içli ağlamaları arasında... Tavanın çöküşüyle altında kalışımı fark etmemin aynı anda olması gibi. Kuşların hepsinin birden ağaçları terk etmesi, nehirlerin durup kenarlara sinmesi ve yatağını boşaltması, gökyüzünün yukarda olması gerektiğini unutması ve düşmesi gibi... Yüzündeki her şeyin bir "hiç"ten ibaret olması gibi...

Ağaçlar gövdelerinden inceliyor. İnceliyor. Kedi kalabalığının arasında mırıl mırıl ve telaşla bacaklarıma sürünüp duruyor. Avludaki dut ağacının iniltileri duyuluyor.

Artık derin nefes alışverişler yok.

Biri bu evi terk ediyor, kalanlara hiç aldırmadan.

Son nefesini evin kuytu bir köşesine bırakarak gidiyor; bakmıyor, konuşmuyor.

Ellerini, ayaklarını ve gövdesini bırakarak gidiyor.

* * *

Alıp götürdüler babamı. Bu bahçe, bu ev ayaktaydı. Kalabalığın içine gizlenmiş başka bir kalabalık vardı, bu yüzden ev durmadan genişliyordu. Arabalar ve insanlar gözden kaybolana kadar ağaçlar hep o tarafa baktılar. Dört yaşındaki kardeşim, -daha dün babam öldüğü için ağladığını unutmuş- soruyor "Babam nerede?" Kimsede cevap yok. Zaten cevabı beklemeden koşuyor ve diğer çocukların oyunlarına katılıyor

* * *

Bu Şubat soğukunda... Toprağa yalnız girişini seyrediyoruz.

"Ölüler üşümez ki" diyor komşu kadın.

"Kim bilebilir! Hiç ölmedik ki belki de üşüyorlardır" diyorum.

* * *

Giysilerini bir komşuya verdi annem. Babamla aynı yaşlarda, babamın boylarında, aynı zayıflıkta... Her gün belli bir saatte kapımızın önünden geçiyor, geçişini gözetliyorum.

İşte bugün de giysiler üstünde.

Arkadan babama ne kadar da benziyor.

Babamın giysileri gidiyor.

Babam yok içinde.«

H E C E Ö Y K Ü

AYLA COŞKUN CEREN

SONUN BAŞLANGICI

Sabah bir gürültü ile uyandık. Babam anneme sesleniyordu. Annemden ses seda yok. Bütün odaları gezdik. Belki ekmek almaya gitmiştir diye düşündüm. Bekledik gelen giden yok. Babam endişelenmeye, kardeşim ağlamaya başladı. Saatler geçti. Telefonla orayı burayı arıyoruz. Babam gittikçe sinirleniyor, sinirlendikçe "kes şu ağlamayı" diye kardeşime çıkışıyordu.

Evimiz ne güzeldi. Huzurluyduk. Annemle babam kavga ederdi bazen ama her evde olan cinsten. Babamın işi iyiydi. Arabamız vardı, evimiz vardı, yakın akrabalarımız vardı, huzurumuz vardı. Çoğu arkadaşım özenirdi bize. Bu muhitte zengin bile sayılırdık.

Her şey o sabah başladı. Uğursuz bir günün sabahında karabasanlar çöktü evimize, yuvamıza. Herkes bir olmuş annemi arıyor. Annem yer yarıldı içine girdi sanki. Kardeşimi teskin etmek zor. Ben gizli gizli ağlıyorum. Babam endişeli, kızgın, ne olduğunu bilmemenin telaşıyla sağa sola saldırıyor. Annemden haber yok. Aile büyüklerimiz geliyor gidiyor. Babaannem söylüyor son cümleyi.

— Cehennemin dibine gitsin o . . . ! Kaçtı kiminle kaçtıysa.

Evet, annem kaçmıştı, hem de ipe sapa gelmez adı bir herifle. Babam yıkılmıştı. Uzun bir süre bakamadı kimsenin yüzüne. Bizi görünce herkes fısıfısı konuşuyordu. "Anaları atmış kaçmış bu zavallıları nasıl analık bu, nasıl insanlık bu, rahat tepti gâvuru" diyorlardı. Sonra bol dedikodulu günler. Herkesin ağzında biz vardık. Kardeşimle saatlerce sessiz sessiz birbirimize bakıyorduk. Zavallı neredeyse ağzını bıçak açmıyordu. Babamı anlatamıyorum bile. Öldürmekten bahsediyordu sürekli. Annemizi öldürmekten. Canımızı kanımızı öldürmek, yok etmek. Annemi affetmiyordum ama onu ölmüş olarak görmek düşüncesi kanımı donduruyordu.

Artık hiçbir şeyin tadı yoktu. Babam beni karşısına alıp saatlerce konuşuyordu. Kardeşim daha kötü durumdaydı. İçine kapandı gitgide. Annem bir iki sefer okulun bahçesine gelmiş onu görmüş. Ben görmek bile istemiyordum. Babam zaten bize yasaklamıştı. Sonra mahkeme kapıları. Babam boşadı annemi. Annem daha sonra ayrılmış o adamdan. Dedemlerin yanına sığınmış. Ne yapsınlar? Evlat diyor atalar."Atılmıyor, kesilmiyor." Bunu şimdilerde daha iyi anlıyorum. Sonraki zamanlarda mahkeme ayda bir annemin bizi görme

hakkını vermişti. Önceleri gitmedik Kardeşim o kadar çok istiyordu ki annemi görmeyi. Annemle görüşmeye başladık. Annem bunu kendine ve bize nasıl yapmıştı? Hiçbir zaman mantılı bir açıklama bulamadı. Bize anlatamadı.

Babam evlendi tekrar. Yeni annemizin eşi ölmüş. Bir çocuğu varmış. Onu yanında getirmede önce. Eşinin tarafı vermemiş. Evde yeni bir dönem. Yeni bir hayat. Evimizde yabancı bir kadın. Babam mutluydu. Bize iyi davranıyordu. Anne diyorduk ona. Ama yine de bir yanımız eksikti. Biz mutsuzduk.

Öğretmenimi seviyordum. İyi bir insandı. Babamla bir iki sefer konuştular ama olayların ayrıntısını bilmiyordu. O gün derste yine gözlerimin içine bakıyordu. Sürekli bana baktı. Gözlerim doldu bir ara. Zil imdadıma yetişti. Dışarı çıkarken kollarını omzuma attı. İki arkadaş gibiydik. Sıkıntımın ne olduğunu sordu. Bir sıkıntı yok dedim. Sonra kardeşimin öğretmeni geldi yanımıza. Oturdu. Önce gülümsedi, gözlerinin içi gülüyordu. Kardeşimle benim çalışkanlığımızdan bahsetti, kardeşim gittikçe içine kapanıyormuş. Derslerindeki başarısı düşüyormuş. Benim büyük olduğumu, ona yardımcı olmam gerektiğini anlattı. İçimde fırtınalar, boranlar vardı. Haykıra haykıra ağlamak istiyordum. Artık annemle babam geri birleşemezmiş, yolları ayrılmış, evlenmek kadar boşanmak ta normalmiş, kendileri de ayrılabilirmiş, insanın başına ne geleceği belli olmazmış, onun için annemin bizi etkilemesine izin vermemeliymişim, zaten annem bize bakamazmış. Ev ortamımızdan mutlu olmaya çalışmalıyız, yeni kardeşimizi sevmeliyiz. Daha neler neler.... Doğru söylüyordu öğretmenim. Annem bize bakamazdı. Yeni evlendiği adamın kendine hayrı yoktu.

Daha sonra üvey annem kendi çocuğunu da aldı yanına. Bizim ev artık evlere şenlik. Geçen cici annem babama sesleniyordu.

—Bey! Bey! Seninkilerle benim ki bir olmuş bizimkini dövüyorlar.«

H E C E Ö Y K Ü

KADİR KULU

KUKLA OYUNU

Aylardır koynunda beslediği günahla uyandı. Sevgilisinin ısrarlarına rağmen kahvaltı yapmak istemedi. Otel gibi kullandığı bu evin bitişiğindeki ise boyanmış binaların, binalarda asılı balkonların ve balkonlarda asılı çamaşırların dışında bir şey göremeyeceğini bildiği halde balkona çıktı. Başka bir gün olsaydı karşı balkonda, çamaşır asan yaşlı amca ona babasını hatırlatırdı. Hatırlatamadı bu sefer. Babası dün gecedan beri sürekli aklındaydı zaten. İçindeki huzursuzluğu söndürmesini umarak bir sigara yaktı. Sigaranın dumanını, astım hastalarının ilaçlarını içlerine çektikleri gibi çekti içine. İşe gitmek zorunda olmasaydı saatlerce balkonda oturup sigara içebilirdi. Akşam olmasını hiç istemiyordu. İzmariti, aşağıya bakmadan fırlattı balkon kapısının hemen önünden. Takım elbisesini ütölemeyen yavaş hareketlerle giydi. Sevgilisi bu sabah her zamankinden daha fazla ilgi gösteriyordu sevdiği adama. Bu akşam olacakları düşünmesin diyeydi bu ilgi. Kadın, kravatı adamın boynuna doladı. Bir an olsun gözlerini gözlerinden ayırmadan ve yüzünden tebessümü eksik etmeden bağladı kravatı. Masum olmasını istedi bu sabahki öpüşünün. Boynuna sarıldı. Başını sağ omzundan kaldırırken sağ yanağına anlık bir öpücük kondurdu. Akşama görüşmek ümidiyle işine uğurladı sevdiği, öldüresiye sevdiği adamı.

* * *

Akşama kadar şefkatle aşkı dövüştürdü adam, göğüs kafesinde. Bahse girmeye kimse cesaret edemedi. Çocukluğundan beri babasına küçük bir saygısızlık bile yapmamıştı. Kalbini kırmaktan çok korkardı. Babasıyla konuşurken, asla düşünmeden söz sarf etmezdi. Kendisine çocuk gibi davranıldığı hissine kapılmasın diye babasına ilaçlarını aksatmaması gerektiğini söylemedi hiç. Bunun için babasının sevdiği akrabalarını, can dostlarını çağırırdı eve. İlaçları düzenli kullanmanın önemini anlatmalarını isterdi. Babasını ne kadar çok sevdiğini herkes bilirdi. Yine de korkuyorlardı şefkatin kazanacağına bahse girmeye. Rakip güçlüydü. Aşkta ya da aşk sanılan... Seven inanmıştı ya yaşananın aşk olduğuna; aşktı ya da değildi... Bir kukla gibi kendini aşkın maharetli ellerine bırakmıştı. Aşkın elleri sevgilisinin ellerine ne kadar da benziyordu. Bütün kuklalar gibi o da oyun bitmeden göremeyecekti, öğrenemeyecekti kimin ellerinde can bulunduğunu ve kimin ellerinde can vereceğini. Aşk sanıyordu, ölesiye sevdiği kadını.

* * *

Bir akşamdı karanlık; kutup yıldızı bile yolunu kaybetmiş. Bir akşamdı; rüzgâr, karınca yuvalarından kumları alıp gitmiş. Bir akşamdı; depresyon, mi-

nareleri şerefeleriyle birlikte yerlere devirmiş. Bir akşam; yolun, şeytandan başka yol gösterecek yolcunun olmadığı.

Babası sol bacağını altına almış, küçük bez seccadenin üzerinde oturuyordu. Sağ bacağının dizden alt kısmı olmadığı için yandan bakıldığında iki dizi aynı hizada görünüyordu. Babasının namazını bitirmesini bekledi. Namazını bitirdikten sonra sol elini yere dayanak yapıp kalçasını yerden kaldırmadan arkasına döndü yaşlı adam. Konuşmadan, beyaz sakallarının arasından gülümseyerek oğlunu ve oğlunun sevdiği kadını başıyla selamladı. Tekrar kıbleye dönerek tespih çekti. Dua etti. Ellerini yüzüne sürmeden önce duasının en başındaki dileğini sonunda da tekrarladı: "Allah'ım, annesinin karnına düşürerek benim büyük bir hatadan dönmeme vesile ettiğin oğlumu sev, sevindir. Karımı da cennetinde misafir et." Seccadesini topladı. İki eliyle yerden destek alarak vücudunu oğluna ve kızına döndürdü. Daha evlenmemişlerdi ama oğlunun sevdiği kadını şimdi den kızı gibi görüyor, O'na 'kızım' diye hitap ediyordu. Hal hatır sorduktan sonra oğlundan takvim yapraklarını koparmasını istedi. Adam oturduğu kanepeden kalktı. Yıllar önce babasının ellerinde hayat bulmuş kuklaların altında asılı duran takvimden birkaç yaprak kopardıktan sonra cep telefonunun ekranında yaza tarihe baktı. Dört yaprak daha koparması gerekiyordu. Babasını ziyaret etmeyi tam sekiz gün olmuştu demek. Utandı. Küçüklükten beri alışkanlık edinmişti takvim yapraklarının ön yüzlerini okumayı. Tarihte o gün ne olmuştu, içinde bulunduğu günün önemi neydi? "II. Cemrenin Suyu Düşmesi" yazıyordu üst satırda. Altında ise "Sevgililer Günü." Şaşırdı. İnanamadı. Tarihe baktı. Evet, 14 Şubat Perşembe. "Sevgililer Günü!" Aman Allah'ım bu nasıl bir hediyeydi!

Kadın, adamın hareketlerini dikkatle izliyordu. Yiyecek bir şeyler hazırlama bahanesiyle adamı mutfığa çağırdı. Hazır olup olmadığını sordu. Adam cevap vermedi. Hiç de hazır görünmüyordu. Bir bardak su içti. "Biliyor muydun" dedi cılız bir sesle: "Bugünün sevgililer günü olduğunu biliyor muydun?" "Unutmuşum" dedi kadın. Konuyu değiştirmeye çalıştı. Ense tarafından uzanarak adamın boynuna sarıldı. O'nu çok sevdiğini söyledi. Geleceklerini, hayallerini düşünmesini, mantıklı olmasını istedi. Babasına bir ömür boyu bakamayacaklarını, babasının da bu durumun farkında olduğunu, bu yüzden acı çektiğini, daha önce konuştukları gibi her şeyin çok kolay ve güzel olacağını anlattı. Adam konuşmuyordu. Kadın meyve suyunu ve zehir şişesini tezgâhın üzerine koydu. Bir şeyi ima ediyordu. Adamın gözleri bir an şişeye kaydıysa da bir daha o tarafa bakmadı. Yüzünü yıkamak için banyoya gitti. Banyodaki kötü kokuyu hemen fark etti. Babasının klozete yetişemediğini anlamak için kirli çamaşırları görmesine gerek yoktu. Daha önce de defalarca yaşamıştı bu sahneyi. Çamaşırları yerden alıp temizlemek istemedi. İlk defa böyle büyük bir isteksizlik duyuyordu. Banyoyu öylece bırakıp mutfığa döndü. Sevgilisinin haklı olabileceğini düşündü. Ama yine de böyle bir şeyi nasıl yapabilirdi. Biraz alkol alırsa bu iş daha kolay olabilirdi. Sevgilisine bir şey söylemeden evden çıktı.

Karla kaplı caddeye indiğinde annesi geldi aklına. Babasının kaç senedir evden çıkmadığını düşündü utançla. Uzun zamandır yürümediği için takma bacağına da kullanamaz artık. Evde oturmaktan bunalmasın diye sakat dizine, kadın başına ve bir sıkımlık canına rağmen kocasının koluna girer, hayat arkadaşını gezmeye çıkarırdı annesi. Oğullarının da katıldığı yürüyüşlerde konu mutlaka o kadından açılırdı. Babası gururla anlatırdı o günleri: "Annenle evleneli üç yıl olmuştu. Ama çocuğumuz olmamıştı. O kadın, aklımı çeldi. Annenden ayrılmayı düşünüyordum. Ta ki annenin sana hamile olduğunu öğreninceye kadar. Annenle o kadın arasında bir tercih yapabilirdim belki ama seninle o kadını aynı kefeye dahi koyamazdım. Koyamadım da. Seni tercih ettim. Çok büyük haksızlık ettiğim, dünyalar güzeli karımı tercih ettim." Onun için babası her duasının başında ve sonunda: "Allah'ım, annesinin karnına düşürerek benim büyük bir hatadan dönmeme vesile ettiğin oğlumu sev, sevin-dir. Karımı da cennetinde misafir et." derdi. Peki, oğlu kimi tercih edecek, ellerini açtığında kimin için dua edecekti. Neden kendisini bir tercih yapmak zorunda bırakmıştı. Kazanmak için ille de bir şeyleri, birilerini kaybetmesi şart mıydı? Marketi geçtiğini fark etti. Geriye doğru yürümeye başladı.

Kadın yıllardır bekliyordu sevdiği adamla evlenmek için. Aylardır birlikte yaşıyorlardı ama evlilik bambaşka bir şeydi. Gelinlik giymek bambaşka bir hayal... Daha fazla bekleyemezdi. Bu iş bugün bitmeliydi. Hayatının en güzel dönemlerini sakat bir adama bakıcılık yaparak geçiremezdi. Hem; öldüresiye sevdiği adamın babasını da büyük bir çileden kurtarmış olacaktı. Zehir, kalbe isabet etmişti bir kere. Bir damlası kalbi kirletmeye yetmişti. Meyve suyu dolu bardağı küçük bir tepsiye koydu. Yaşlı adamın önünde, tepsinin altını neredeyse yere değdirecek kadar eğilerek "buyurun, susamışsınızdır" dedi. Hiçbir ikramı geri çevirmezdi yaşlı adam. Sevmediği bir şey dahi ikram edilse nezaketten alır, zor da olsa bitirir, çok güzel olduğunu söyleyerek teşekkür ederdi. Bu bir yalan değildi O'na göre. O'nun sevmiyor olması yemeğin güzel olmadığı anlamına gelmezdi. Onun için ikramı hiç geri çevirmezdi, zehir olduğunu bilse bile. Sabahtan beri su içmemişti. Evde beslenen bir hayvan gibi odasına bıraktıkları şişelerdeki su biteli beş, buzdolabının alt gözündeki şişeler boşalalı iki gün olmuştu. Mutfaka gitmek, sandalyeyi çeşmenin yanına itmek, sandalyeye tırmanmak; susuzluğun yanında çok büyük bir işkenceydi. Yaşlı adam her şeyin farkındaymış gibi bakıyordu kadının gözlerine. Teşekkür ederek bardağı aldı. Kadın irkildi. O'nu bu hayattan kurtaracağı için miydi bu teşekkür!

Dış kapı açıldı. Adamın elleri boştu. O karanlıkta, o rüzgârda, o depresyonda yolunu kaybetmişken; kalbinin üzerindeki pusulayı fark etmiş, pusula şefkati göstermişti. Kapı kapandığında kadının yüzü iyice sararmıştı. Bardağı geri almak istedi. Donup kalmıştı sanki. Hareket edemedi. Yaşlı adam günlerin verdiği susuzlukla bardağı bir dikişte bitirdi. Bu sırada oğlu odadan içeri girdi. Babasının elindeki boş bardağı görünce şaşırdı. Sevgilisinin gözlerine

H E C E Ö Y K Ü

baktı. Ağlıyordu kadın. Pişmanlıktan mı, korkudan mı bilinmez, ağlıyordu. Babası olanlardan habersiz, kadına ne olduğunu sorarken, kendini oğlunun sırtında buldu. Adam sevgilisine eve gitmesini söyleyerek kapıya yöneldi. Babasına göre çok zayıf olan adamın, babasını bir hamlede nasıl sırtına aldığına, merdivenlerden aşağıya nasıl o kadar hızlı taşıdığına hayret etti kadın.

* * *

"Necip Telli! Ziyaretçin var!"

Sevgilisi olmalıydı. Bir ay sonra da olsa gelmişti işte. Biliyordu geleceğini. Onu ne kadar sevdiğini biliyordu.

Görüşme odasına girdi. Tellerin arkasındaki yüzü görünce yüzündeki gülümseme yok oldu. Babasıydı gelen. Hiç beklemiyordu, ummuyordu babasıyla bir daha görüşeceğini. Babasının gözlerine bakmakta zorlandı önce. Söze Onun başlamasını beklerken; "Nasılsın oğlum" dedi babası şefkatle oğlunun gözlerinin içine bakarak.

"İyiym baba. İyiyim. Sen nasılsın? Nasıl geldin buraya?"

"Komşunun oğlundan rica ettim. Taksiye bindirip getirdi sağ olsun. Bir ihtiyacın var mı oğlum? Rahatın nasıl?"

"Yok baba. Sağ ol. Bacağın nasıl? Nasıl geldin? Su içmek için mutfığa gidemezdin. Bir ayda nasıl iyileşebildin?"

"İnsanların tahammül edeceği, yokluğuna alışabileceği, yokluğunda yaşayabileceği şeyler vardır. Bir de yokluğuna sabredemeyeceği... Susuzluğa dayanır insan. Ama evladının dört duvar arasında olmasına, oğlunu haftalarca görememeye dayanamıyor işte."

Babasının senelerdir küçük bir odada hapis hayatı yaşamasına nasıl tahammül edebildiğini düşünmek acı verdi. Gözleri doldu.

Yaşlı adam baştan beri sormak istediği soruyu sordu:

"Suçu neden üzerine aldın oğlum?"

Adam başını kaldırdı. Biraz mahcup, biraz da kızgın bir ifadeyle:

"Onu çok seviyordum baba. Acı çekmesini istemedim."

"Seviyordum dedin. Şimdi sevmiyor musun?"

Kızgınlığı ve sesinin şiddeti bir kat daha arttı:

"Nasıl severim baba. Senin canına kastetti. Senelerce seninle ilgilenemedim o kadın yüzünden. Bir ay oldu ben içeri gireli. Bir ay oldu onun için hapse gireli. Hâlâ gelmedi. Nasıl severim baba?"

Oyun bitmeden göremeyecekti, öğrenemeyecekti kimin ellerinde can bulduğunu, kimin ellerinde can vereceğini. Aşk değil, kadındı, ellerinde can bulduğu. Aşk değil, kadındı, ellerinde can verdiği. Kuklacının elleri görüldüğüne göre, anlaşılan oyun bitmişti.

Kuklanın iplerinin bağlı olduğu tahtanın yere düşerken çıkardığı ses gardiyanın sesine karışarak yankılandı koridorda:

"Görüş bitti!".*»

H E C E Ö Y K Ü

AYŞE BAĞCIVAN

ANNEMİN ZUHAL YILDIZLARI

Annem.

Camlarından dünya sarkardı; yani öyle ki pencereleri küçücük evimize bir gün ayın arka yüzünün gölgesi düştü. Henüz yedi yaşındaydım ki ölüm kapımızdan içeri girdi. Bir yolcunun sessiz uzun bekleyişleriyle birlikte bir ören yerinden keşiflere has hüznünü de yanına alarak uzaklaşması gibi. Anlamlı vedalarla terkedişler düşüyordu evimizin göğünden; çiseliyordu her şey işte. Bunları gördüm...

Annem.

Çocukluğum bütün teferruatı ile aklımda değil. Perde bir açılıp bir kapanıyor ilk hayaller dimağımda. Lakin -annem.- bütünüyle ruhumda iz bırakmış olmalı ki onunla geçen hemen hemen her günüm, eski bir siyah beyaz film silik ve ara ara kaybolan görüntüleriyle her an benimle. Yanımda, ellerimi tutuyor geceleri gene. Hiç sönmeyen sıcaklığıyla gözleri işliyor içime: Zaman nasıl da çökeltmiyor böylesine zihnimde.

Annem.

Masum bir çocuğun ürkek bakışları arasında çığlık çığlığa ağlayan bir kadının portresi çoğu zaman. Hüzünlü sözler yazmak istemiyorum gerçekte ben. Bunlardan ne kadar gocunduysam o kadar ardımdan koşarak geliyor işte o çocuk. O ben...

Annem.

Bir bağbozumu mevsimi. Kızların güzlerde daha verimsiz olduğunu zannederdim çocukken. Büyüdükçe kırlar ve mevsimler hakkında düşündüklerimde ne kadar da yanılgılarla doluymuş zihnim meğer. Meğer ağlamakla gülmenecek sözler arasında bir kıyamet zamanı kadar inanmak varmış bir kıyamet dolusu inanmamak ya da. Bağbozum zamanları dedem ve öteki bütün dünyaya severdi beni. Severdiler evet. Şimdi siz severdiler. Yarınsız. Hesapsız...

Annem.

Ölümün ne anlama geldiğini bilemeyecek kadar küçüktüm. Nasıl bir şey olduğunu da... Hoş, şimdi şu divaneliklerimle nasıl bir şey olduğunu biliyor olabilir miyim sizce? Meczup olmalısınız! Ben eşya. Memnun oldum tanıştı-

ğımıza. Ben de. Çok tabii. Tabiat bizi bir yerimizden ayırıştırıracaktı zaten. Bunun farkındasınızdır umarım. Hah, gerçekten de umuyor muyum bunu?

Çocuktum diyorum ya, değildim oysa. Anne yoktu artık. Onsuz uyanıyordum. Uyamalıydım. Ayrılığı hangi yaşta tadarsanız tadın. Farkındaysanız gerçekten çocuk olamıyorsunuz o günden sonra. Çocukluk hakkınız olmuyor o zaman.

Ayrılık gecenin ayazında gözyaşlarının yıldızlara kadar uzanmasıydı. Bunu anlayabiliyordum işte.

Ayrılık sol yanımın boşlukta kaybolmasıydı. Bunu da...

Annem.

...Güne vaktinde başlayamamış hep bir şeylere geç kalmış bir revnak-ı bahardı annem... Bunu nasıl görmezdi dünya. Denizlerini severdim en çok annemin. Apansız okyanuslara dönüşmek hevesi olan denizlerini... Dedim ya, çocukluğum bütün teferruatı ile aklımda değil. Olmasın da. Olmamalıymış şimdi şimdi anlıyorum bunu. Annemin ruhumdaki izleri, yol çığırıları yaşıyor belki de beni. İki dilimli zamanlarım vardı annemle. Geceler ve gündüzler. Hayatlar ve ölümler. Gündüzlerin karmaşık düşleri, çapaklı aydınlığı kalmış sadece bende. Kalmasa iyiydi ya. Ellerim soğuyor. Ruhumu salıncağında servilere verdim ikindilerde. Evsiz barksızlara verdim ruhumu. Gece-leri nemli ölüyordu gözlerim. Fersiz adayışlarım neye yetecek anne. Yetmez. Gücüm bitiyor. Çocukluğum sayfalarında göçecek köhneliğin yarınlarında.

Annem..

Bazı sabahlar sizinle kısa yürüyüşlerimiz, ılgıt ılgıt gezmelerimiz olurdu. Hatırlıyor musun anne? Başka bir ışık, bir aydınlık olurdu gözlerinde...

Annem...

Saçlarımı zuhal yıldızından bir tarakla taradığın zamanları seviyorum gizli gizli. Kimseler bilmesin bunu. Sakın söyleme anne.

En çok camlarından güneşin bolca sızdığı renkli cıvıl cıvıl bir pide dükkanına gitmeyi severdim sizinle.

- Masallar ülkesinin bu tatlı prensesine bir kıymalı pide, diye seslenirdin pideci amcaya.

Sahi ben o sevgilerle büyümeyi nasıl da sevmişim.

Sevmesem olmazdı ama.

Evimiz. Varoşumuz. Gettomuz... Sevmesem olmazdı. Büyük semtleri dolanır gelirdik gene bu hücremize. Evimiz kapkaranlıktı. Pencereleri öteki evlere benzemezdi biliyorum. Kocamandım ben. Bilmiyormuşum gibi sorardım sana hatırlıyor musun? Senin gözlerindeki hüznleri daha da büyötmek istemiyordum çünkü. Sırf üzölme diye büyüyordum o hücremizde. Güne bakan çiçekleri yoktu içimde büyöyebilecek kadar bile. Hıçkırıklarla uyumayı seviyordum geceleri. Sen duyma diye büyüyordum. Duyma anne. Hıçkırıklarımı.

H E C E Ö Y K Ü

Annem..

"Beni bırakma!"

Ellerimi tut. Sen tut sadece. Bırakma. Kocaman bir yakarışlarımı bırakma; tinsel yakarışlarımı. Kimseler farkında değil. Yanımda yöremde kahkahalarla kalabalıklaşıyor dünya. Bu dünya benim mi? Değil. Dünyayı sevmiyorum. Kalabalıklaşırken hele hiç sevemiyorum. Masallarını çocuklarıma anlatamıyorum şimdi. Dünyanın bütün çocuklarına anlamak isterdim oysa. Onlar, o güzelim masallar yalnızca bana anlatılmış gibi geliyor bana. Kıskanıyorum belki masallarımı. O masalları saklamakla, senin olan dünyamda bırakmakla hata mı ediyorum sence sahi?

Annem..

Son gecemizdi. Nöbetlerin sıklaştı. Hücremizin köşeciğinde seni izliyordum. Battaniyenin altında korkuları eze eze izliyordum. İçimdeki çocuk nasıl da kıvranıyordu, hıçkırıyordu. Dünyayı ayağa kaldırmak istiyordu o çocuk. Sesimizi duyan olur muydu bağırabilseydim? Sahi olur muydu? Öyle alırdım ki çıldırırlara dayanamadı küçücük bedenim. Ölümle uyku arası sızmışım. Gördüklerim vardı. Görmediklerim daha çoktu belki de. Gözlerimi açtığımda sen kapamıştın gözlerini. Gözlerini öpüp başıma koyuyorum her gece. O gün bu gündür gözlerin öpülesi gözlerin. .

ZEYNEP DELAV

SERİNLİK

Kendimi şöyle bir yokladım da sanki buraya ilk defa geliyorum ve her yer bana yabancı. Üstümde tarifsiz bir eğretilik, başımda eski bir rüzgâr, gölge gibi girdim köye.

Nerelerden geçmişim öyle, fark etmedim bile. Dağlar, tepeler aştım, ırmaklar geçtim, koyun sürüleri kapattı yollarımı. Baktım dayanmayacak nefesim, indim otobüsten.

-Gidemezsin kardeşim, dedi, genç şoför. Daha çok var köye.

-Olsun, dedim. Ben alışığım yürümeye.

Küçük valimizi attım omzuma, ağır ağır düştüm yola. Dağ, taş dört bir yan hep ağaç. Hızlı hızlı nefes aldım. Açıldım. Ne özlemişim bu havayı ben, ne kadar hasret kalmış ciğerlerim. Ayaklarım tozlara bulandıkça daha bir keyiflendi yürüyüşüm. Islık bile tutturdum. Koyunlarını otlatan çocuklara çantadaki yollukları dağıttım. Valizim hafifledi, ben hafifledim. Adımlarım daha bir hızlandı, sanki uçar adım yürümeye başladım.

Bir de baktım ki ırmağa kadar gelmişim. Dedemle ilk balığı tuttuğum, okuldan kaçıp kaçıp kenarında oturup akan suyu seyrettiğim ırmak şimdi tam karşımdaydı. Suyu azalmıştı ama hâlâ aynı ezgiyle akıp gidiyordu.

Çıkardım ayakkabılarımı, oturdum ırmağın kıyısına. Ayaklarım suya değmez kendime geldim sanki. İçim dışım pırıl pırıl oldu. Bu ırmağı seyretmek gibisi var mıydı? Onca yıl şehirde gördüklerimi hatırladım da, şu suyun akışı silip attı hepsini. Su gibi duru bir hayatı arzuladım bu ırmak aklıma geldikçe. Bir deniz olsun istedim yaşadığım yerde. Irmakların koşup koşup kavuştuğu bir deniz olsun istedim bir adım ötemde. Hep soğukta kaldım, hep karaya vurdu yüreğim.

Irmağın kıyısında ne kadar oturdum bilmiyorum. Ayağa kalkar kalmaz karıştırdım valizimi. En altta, koyduğum yerde duran cep telefonunu çıkarıp attım ırmağa. Sonra ardıma bile bakmadan yürüdüm, yürüdüm.

Ne kadar yürüdüm farkında değilim. Attığım her adımda çocukluğumdan kalan bir anı karşıladı beni. İşte şu ceviz ağacı, dalından düşüp de ayağımın kırıldığı ağaç. Şu kiraz ağacı, komşunun. Okulun son günlerinde ilk bu kiraz ağacı karşılardı bizi. İlk bu ağaca düşerdi nişan. Yaşlanmış ama ayakta hâlâ.

Evler görünmeye başladıkça daha bir arttı heyecanım. Şöyle bir düşündüm de kaç yıl geçmiş aradan böyle? Ben bırakıp giderken buraları doğan çocuklar şimdi askeredir herhalde.

Okullar okudum, üniversite kapılarında eylemler yaptım, azarlar yedim, tutanaklar tutuldu hakkımda, şehirler gezdim, arkadaşlarım oldu sıradağlar gibi; yine de hiç aklımdan çıkmadı buralar.

Senede bir gün bile olsa gelemedim köye, anamı getirdik şehre. Kocaman şehirde bir nokta gibi kaldı anam. Evde oturdu, beni sevdi, okşadı, hiç dışarı çıkmadı, geldiği gibi döndü yine köye.

Evlerin arasındayım artık. Evlerin çoğu beton olmuş, toprak ev birkaç tane. Nerdeyse hepsinin tepesinde bir çanak anten. Duvarları dökülmüş, ayakta zor duran evlerin bile üstünde bir hayalet gibi çanak anten.

Gelen geçen birkaç neneyle selamlaştık. Yabancı yabancı baktılar yüzüme. Tanıyamadılar, bu kesin. Ben de tanıyamadım onları. Çocuklar var orada, burada. Kendi hâllerinde oyunlarını oynuyorlar. Karıştırıyorum valizimi. Kalan birkaç parça bisküviyi de onlara paylaştırdım.

İşte göründü evimiz. Birkaç yeri değişmiş ama evimiz aynı ev. Tahta kapısı aynen duruyor. Bıraktığım gibi. Usulca açayım kapıyı diyorum ama kapının gıcirtısı sokağı dolduruyor. Anam duymuyor sesi. Yine bahçede. Hep öyle hayal ederdim zaten.

Bana hep "yıldızım" derdi. Babamdan kalan bir hatıra gibi yıldızım derdi bana. "Yıldızım" dermiş babam, basarmış bağrına. Çekip gitmiş sonra. İş için gitmiş, bir daha da ne kendi ne de haberi gelmiş. Büyük şehirde görenler olmuş, çok zenginleşmiş, büyük adam olmuş diyenler oldu, inanmadık hiçbirine.

Sarıldık kaldık anamla bahçenin ortasında. Ne kadar öyle kaldık hatırlamıyorum; "Gel kızım, içeri gel." diye çeke çeke götürdü anam beni. Eve girer girmez tanıdık bir koku karşıladı beni. Hâlâ anam gibi kokuyordu evimiz.

Anam kayboldu bir an. Ben de bahçeye çıktım. Az sonra geliyor anam. Bana çörek yapmaya gitmiş. "Özlemişsindir." diyor. "Ben seni, dağı, bayırı, tozlu yolları, kuşluk vaktini özledim anam." deyip bir daha sarılıyorum boyuna anamın. Biraz dolaşayım diye çıkıyorum dışarı. "Geç kalma." diyor; "Geçmez şimdi boğazımdan."

Yavaş yavaş canlanıyor sokaklar gözlerimde. Bıraktığım gibi değil çoğu şey. Değişmiş. Şehirlere uzak olsa da burası, nasibini almış evler, sokaklar, çocuklar.

Eve döndüğümde biraz daha ferahladığımı hissettim. Yemek yedim, sanki yüzyıllık açlığımı bastırırcasına, anamın yemeklerinden. Akşam indikçe köye, uzaklardan duyulmaya başladı köpeklerin sesleri. Çocukken bu sesleri duyar duymaz hemen anamın yanına koşardım, girerdim koynuna. Anam neden köye döndüğümü sormadı, ben de söylemedim. Yattık.

Sabah uyandığımda neredeyim diye düşünüyorum gözlerimi açmadan. Bende hep böyle olur. Nerede olduğumu düşünürüm ilkin. Hatırlayana kadar

H E C E Ö Y K Ü

açmam gözlerimi. Burnuma değen tanıdık bir koku bütün taşları yerli yerine koyuyor. Açıyorum gözlerimi. Pencerenin kenarına geçiyorum. Pencereden baktığımda görünen küçük tepeyi gizemli bir mekân gibi seyre diyorum. San ki az sonra tepenin ardından atlılar görünecek ve bütün hesapları alt üst edecek diye bekliyorum. Savunmasız olmak demek ne demektir bilmediğimden, çeviriyorum bakışımı ağaçlara, kuşlara.

Anamın sormasını beklemeden; "Buradayım anam artık, gitmeyeceğim." diyorum. Derin bir nefes alıyor anam. Üç kuş uçuyor yerinden. Güneş giriyor odamıza, aydınlanıyor anamın yüzü.

Elime birkaç kitap alıp düştüm yola. Irmağın kenarına kadar gittim. Yemyeşil her yer. Bir ağaç altı bulup oturdum. Karşımda ırmak.

Duramam artık dedim kalabalıklarda. Böyle sürdükçe devran, duramam. Çocuklar geldi yanıma, koyun otlatan çocuklar. Konuştuk onlarla. Ali'yle konuştuk, Hasan'la, Mehmet'le

Ekmeklerini paylaştılar benimle. Anlattılar, sordular, su gibi konuştular. İçim pırıl pırıl oldu. Sular çağıldadı, gökyüzü aydınlık, rüzgâr esmiyor. Her şey yerli yerinde.

Televizyonun fişini çektim.

Yılların hincını alırcasına vuruyorum çapayı toprağa. "Bize yettiği kadar yapalım." diyor anam. Vuruyorum kazmayı toprağın bağına. Çocuklar geliyor, dillerinde her gün yeni bir şiir. "Öğretmenimiz öğretti." diyorlar. İlk bana okuyorlar öğrendikleri şiirleri. Şiir burada da bırakmıyor yakamı.

Kendime geliyorum yavaş yavaş. Boşa geçmiş bunca zaman. Koşuşturup dururken kendimi unutmuşum.

Yaz geldi ya tarlalar cıvı cıvı. Okullar tatil, çocuklar kuşattı her yeri. Asıl gölge şimdi lazım. Önce bir ağaç gölgesi bulmalı, sonrası yaman bir serinlik. Her taraf nefesimi kesen bir yeşilliğe teslim. Gitmeli ve efkâr dağıtan bir gölge bulmalı. Tek tek ağaçlar var tarla ortalarında. Etrafı yorgun köylülerce sathiplenilmiş; bir hasatı bitirmenin keyfini çıkaran köylüler var ağaçlar altında.

-Hep böyle tarlada mı çalışacaksın? dedi anam.

-Bilmem anam, bakalım, dedim. Hele bir güz gelsin.

Çok özgür hissediyorum kendimi. Ne arayan var ne soran. Her şeyi yüzüstü bırakıp köye döneceğimi bilseydi dostlarım neler derlerdi bana neler. "Hani nerde yara varsa gidecektik..sarmaya. Duymamak için bütün bunları, sessiz oldu yolculuğum. Kitaplarımı aldım, birkaç parça giyecek, o kadar.

İşleri bitirip de rahat bir nefes alacağım zamanlarda çocukları topluyorum etrafıma. Hepsi bir ateş parçası. Alıp götürüyorlar yorgunluğumu. Okudukları kitapları, yazdıkları şiirleri, hikâyeleri paylaşıyorlar, hem de büyük bir gururla. "Dünyanız değişiyor mu?" diyorum, gülüyorlar bir güneş doğar gibi.

Dağ gibi, yayla gibi tertemiz yürekleri var çocukların. Şehri bırakıp da buralara gelirken içimde küçük de olsa bir korku vardı. Ya bunlar da yitip gitiyse anlamsız bir rüzgârın ardından, ya bunlar da kaybettilerse yolunu diye içim içimi yemişti. Gördüm ki her şey yerli yerinde. Bundan sonrası bana kalıyor. Nedenini ve niçinini bilerek, bastığım toprağın ağırlığını hissederek, her tarafı toprağın rengine boyayacağım. Bütün renkler sahte, bütün ışıltılar aldatici. Gerçek olan renk topraktan geliyor, ayaklarımda toprağın rengini, gücünü duyuyorum.

Hele bir yapraklar dökülsün derken dayandı kapıya bütün haşmetiyle güz. Bütün yaz tarlada çalışmaktan ellerim nasır bağladı, olsun; yüzüm renk değişti, olsun; zayıfladım iyice, olsun. Anam dünyanın en mutlu anası. Yanındayım ya, sırtını dayayacağı bir payandası var ya keyfine diyecek yok.

-Öğretmenliğe burada devam edeceğim, diyorum. Bir sarılıyor ki bana bütün kuşlar uçuyor dallardan. Bir sarılıyor ki bugün gelmişim gibi. Hep bu haberi beklemiş de bir türlü söyleyememiş gibi dünyalar onun oluyor bir anda.

- Komşulara gideyim biraz, deyip kalkıyor yanımdan. Bütün köy duyacak bu haberi az sonra biliyorum. Varsın duysun, varsın sevensin anam. Kalbimin genişlediğini, nefesimin açıldığını hissediyorum.

Çocuklar bana ne diyeceklerini şaşıyorlar bir süre. Abla dedikten sonra öğretmenim demek biraz zorluyor onları ama buna da alışıyorlar. Okuldan sonra da birlikte olmak, onlarla birlikte dağda bayırda dolaşmak, koyunların ardından koşmak, güz rüzgârıyla uçurtmalar uçurmak masal gibi geliyor hepimize.

Yayla çiçeğini sallayan rüzgâr, nefesimi açan çam kokusu. Uzakta olmak ve sessizlik ne demek, şimdi daha iyi biliyorum. Neden uzak durmuşum bunca senedir buralardan, neden boğulduğumu bile bile katlanmışım onca yaygaraya? Şu aklımı başımdan alan rüzgârı değişmem hiçbir şehre. Şu ırmağın akışını bulamam hiçbir yerde.

Havalar soğumaya başlayınca, beni tatlı bir telaş aldı. Ağır ve mutlu bir ritimle sobamızı kurdum. Soğuk kış gecelerinde sobamızın çıkaracağı ses âdeta kulaklarımda yankılanmaya başladı bile. Kışın gelmesini, iki şey için istiyorum; biri lapa lapa yağan kar; diğeri sobamın çıtırtısı.

Ey hüznümün rüzgârlı yanı. Yönünü buldun nihayet. Denizi özlemen kâr etmez artık. Masal olsaydı yaşananlar, bir umut vardı Kafdağı'nın ardında. Masal değil yaşadığımız. Şu dağlar, akıp duran ırmak, dinmek bilmez rüzgâr ve başını yastığa koyamayan her ağrıyan baş; sonunda bilecek yaşadıklarımızın masal olmadığını. Her şeyi ellerimle, dilimle, yüreğimle ben inşa edeceğim. Umudum çok. Her yanım cıvı cıvı. Şimdi bana dünyamı aydınlatacak bir ışık gerekiyor. Gerisi zaten yaman bir serinlik. &

YUNUS DEVELİ'YLE *KUMERCİN* VE ÖYKÜ ÜZERİNE SÖYLEŞİ: "YAZMAK, BİR SEÇİMDİR."

Konuşan: Ömer Faruk Dönmez

— *Gece Dansları* 2004'te, *Kumercin* 2010'da yayımlandı. Hayırlı olsun. Neden bu kadar ara?

— Teşekkür ederim. Neden bu kadar ara? Demek ki, *Kumercin*'in kaderi 2010'da kanatlanmış. Kitaplar da kuşlar gibi bir kaderle uçuyor demek ki. Tabi dışarıdan bakıldığında iki kitap arasında altı yıl gibi bir ara gözüküyor. Ama gerçekte öyle değil. Çünkü, *Gece Dansları* ile *Kumercin*'in yayınevine gidiş tarihi aynı. O zaman tercihimizi *Gece Dansları*ndan yana kullanmıştık. Çünkü o öyküler yazılış tarihi itibarıyla önceydi. Dolayısıyla, *Kumercin* gözüktüğü gibi altı yıl aradan sonra yazılmış bir kitap değil. Çoğunluğu 1997-2000 yıllarında *Hece* dergisinde yayımlanan öykülerden oluşuyor.

— *O zaman baştan başlayalım. Öyküye, edebiyata ilginiz nasıl doğdu?*

— Doğrusu bunu tam olarak ben de bilmiyorum. Yani çok somut olarak şu diyebileceğim bir neden, bir etkilenecek yok. Ancak şunu söyleyebilirim: Çocukluğumdan beri hep bir yazma tutkusu vardı. Hep, bir yazar olmayı düşlerdim. Bir de nedense kendimi yaşıtlarımdan farklı görürdüm. Bu niyeydi bilmiyorum ama böyleydi. İçimden bir ses onlardan farklı olduğumu söyleyip duruyordu. Sanki bu biraz da bazı şeyleri erken fark etmekle ilgili bir şey. Örneğin, daha ilkokuldayken ideolojik bakıyordum hayata. (Öğretmenimiz, İnönü'yü sevenler parmaklarını kaldırsın, dediğinde bundan rahatsız oluyordum ve gönülsüz / zorunlu kaldırıyordum parmağımı.) Yine o dönemde diğer çocuklar çocukça oyunlar oynarken, ben başka oyunlar oynuyordum. (Örneğin, aşk oyunları gibi...) Ya da iç dünyamda başka şeyler konuşuyordum. Kendimle çok konuştuğumu iyi anımsıyorum. Demek ki bunlar sonraki dönemde okuma alışkanlığıyla birlikte beni yazı ile buluşturmuş olabilir. Ama elbette nihayetinde, yazmak bir seçimdir. Hem kendi varoluşumu, hem de ideolojik duruşumu sürdürmenin kaçınılmaz bir sonucu oldu benim için yazmak. Konuşacaklarımin, söyleyeceklerimin olduğuna inanmak sonuçta beni edebiyatla buluşturdu.

— *İlk metninizi İkindi yazılarında yayımlandı, sonra da Mavera'da. Büyük Doğu, Diriliş, Edebiyat ve Mavera dergileri Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında muhalif ve özgün bir damar olarak görünüyor. Bu anlamda sizin de bu ekole, bu damara dâhil olduğunuzu söyleyebilir miyiz?*

—Evet, İkindi yazıları'nın benim yazı hayatımda çok önemli bir yeri var. (Bu vesile ile sevgili Nedim Ali'yi rahmetle anmak isterim.) Belki de *İkindi yazıları* olmasaydı benim yazı hayatım bugünkü mecrasında olmayabilirdi. *Gece Dansları* (Mavera'da yayımlanan iki metin dışında) tümüyle orada yayımlanan metinler. Kısaca o dönem için (1985–1995) yazmayı öğrendiğim yıllar diyebiliriz.

Yunus Develi ve Ömer Faruk Dönmez

Kendimi bu damara ait olarak ifade edebilirim. Çünkü bu dergiler bizim beslendiğimiz kaynaklardır. Tabi bu beslenme doğal olarak beraberinde size duracağınız yeri, yani safinızı da işaret ediyor. Ama 'muhalif' tanımlamasında sanki biraz problem var gibi geliyor bana. Yani aslında muhalif olan biz değiliz, onlar (her kimse?) diye düşünüyorum. Çünkü biz Müslüman olarak duruşumuzu başkalarına göre konumlandırmayız. Bizim duruşumuz Âdem'den beri aynıdır. Yani ontolojik açıdan da bizim muhalif olmamız doğru bir yaklaşım değil gibi gözüküyor bana. Sonuçta bizim Tanrı, dünya, hayat, ölüm algımız bellidir. Bunlarla problemi olanları muhalif olarak görmek gerekir.

— *Öykülerinize gelelim. Tema şimdilik bir kenarda dursun, önce üslubu sormak istiyorum. Öykülerinizde 'anlatıcının tavrı' son derece samimi. Bu sıcak anlatım tavrını neye borçlusunuz, diye sorsam?*

— Galiba bunun birkaç nedeni var. Birincisi, müslümanın hayatla ilişkisiyle ilgili olsa gerek. Yani ben bir müslümansam, benim müslümanlığım hayatımın her alanını kuşatmalıdır. Bu anlamda hayatın hiçbir alanı bu tercihin dışında bağımsız bir alan olarak düşünülemez. Müslüman, başta Tanrı ile ilişkisi olmak üzere bütün ilişkilerinde sıcaktır, samimidir. Çünkü bu, müslümanlığın temel kuralıdır. Bu nedenle müslüman sanatçı yazı ile ilişkisinde de doğal olarak bunun dışına çıkamaz. Çünkü zaten başlangıcı itibarıyla bu yola çıkışın gerekçesi budur. Yani bir müslüman yazar, yazma eyleminin her ânında elindeki kalemi bu bilinçle kullanır.

İkincisi, biraz da benim yazı maceramın payı var bunda. Pek çok alanda olduğu gibi burada da saflığım söz konusu galiba. Ben yazıyı tamamen insanın kendi macerası ile ilgili bir şey sanıyordum. Yani kim ne yazıyorsa, kendi dünyasından, içinden, kendinden (kurgusal olmayan) yazıyor sanıyordum. O nedenle bir gün okuduğum bir romanın Fransız Devrimini anlattığını öğre-

nince şaşırmıştım. Şaşkınlığım şundandı, dedim ya ben yazıyı insanın kendi macerası olarak biliyordum. Ben böyle zannederken bir de baktım adam başka şeyler anlatıyormuş...

İşte o nedenle uzunca bir dönem yazı ile ilişkim hep kendimle sınırlı kaldı. Benimle sınırlı olunca da yazacaklarım kurgusal olamayacağı için hep kendimden bir parça oldu. Doğrusu buradan bakınca o metinlerin tabi ki sıcağı, içten, samimi olması gerekir. Ama burada şunu da söylemek isterim: Ben yapı olarak da öyleyim. Bu da ister istemez sesime yansıyor tabi. Hüzünün sesine de, çocukluğun sesine de başkası yakışmaz zaten.

— *Öykünün sizdeki karşılığı nedir?*

— Öykünün bendeki karşılığı tam bir kuşatma deyim yerindeyse. Bu uzunca bir zamandan beri böyle. Hayatımı öykü yönlendiriyor, dersem yanlış olmaz. Çünkü her şeye o gözle bakıyorum, her şeyde öykü arıyorum. Bu günlük yaşantımı (konuşmalarımı, davranışlarımı) da etkiliyor. Sıradan bir meseleyi konuşurken bile onu öyküleştirmekten alamıyorum kendimi. Nereyse, bu hayat öyküden başka bir şey değil diyeceğim.

— *Peki buldunuz mu? Çünkü her iki kitabınızda da var öykü arama sahaneleri?*

— Hayır, henüz bulamadım. Aradığım öyküyü bulabilmiş değilim. Bazen keyifleniyorum, işte tam yakaladım diyorum, ama yok, değil. Öykü kurnaz bir tür biliyorsun. Zaten aradığım öyküyü bulursam bu iş biter.

— *Hangi iş?*

— Öykü yazma işi.

— *Gerçekten mi?*

— Evet, aradığım öyküyü bulduğum gün öykü yazmayı bırakacağım. Zaten amacım öyle tam istediğim öykülerden oluşan bir kitap yazmak filan değil. Bir tek o öyküyü yazmak ve öykü defterini kapatmak.

— *Sonra?*

— Allah büyük!

— *Peki... Temalar açısından bakalım bir de. Öykülerinizi 'yazarın halleri' ve 'çocukluk' başlıkları altında toplamak mümkün görünüyor. Örneğin, Çile, Pembe Renkli Kitap, Kayıp Bir Öykünün Hatıra Defterinden gibi metinler, 'yazarın halleri'; Koçero, Gözlük, Kumercin, Çırak gibi metinler 'çocukluk' başlığı altında incelenebilir. Doğru mu bu tespit?*

— Bu tesbit doğru. Çünkü uzunca bir dönem kendi üzerimden insanı ve hayatı okumaya çalıştım. Kendimi bir laboratuvar malzemesi gibi hiç uzak tutmadım masadan. Öyle olunca da metinler sizin de söylediğiniz gibi bir tür 'yazarın halleri' olarak şekillendi. Bir de yazmaya başladığımda kendimce şöyle bir karar almıştım: Belli bir düzeye gelinceye dek (yani hem yazmayı seçip sürdürmek, hem de bir üslûp oluşturmak açısından) önemli temaları iş-

lemeyecektim. Yani o temaları o dönemde heba etmek istemiyordum. O nedenle az önce de söylediğim gibi kendi alanımın dışına çıkmak istemedim. Böyle olunca da geriye ister istemez benim yazı ile olan maceramla, çocukluğum kalıyor tabi. Ama burada çocuklukla ilgili ayrı bir bahis açmak gerekir. Bence Tanrının insana lütfettiği en büyük hazinedir çocukluk. Bunu her şeye rağmen söylüyorum. O nedenle yanı başımdaki bu hazineyi görmezden gelemezdim. Ben aynı zamanda bunun benim karakterim üzerinde de etkili olduğunu düşünüyorum. Hayatı sürekli çocukluğunun elinden tutarak yaşamak çok önemli bir ayrıcalık olsa gerek. İnsanlar yalnızca bunun ayrımında olsalar, pek çok sorunu hallederler diye düşünüyorum. Buradan tekrar az önceki soruya bakarsak, yani üslubun sıcaklığı sorusuna, çocukluğun dili başka nasıl olabilir ki? Ben Reşide'yi anlatırken, Bülent'i anlatırken, Lâcivert mahcupluğu anlatırken nasıl başka bir dil kullanabilirim ki? Çünkü o yazılar asla bir metin olarak yazılmadı. Asla o metinlerle arama bir mesafe girmedim. Ben siyah önlüğümü yeniden giydim (çıkar mış mıydım ki?) ve okula gittim. Reşide de, Ramise de, Hasan da, Ahmet de oradaydı. Hep birlikteydik o yazılar yazılırken. Kaldı ki ben hiçbir yazımı hissetmeden, yaşamadan yazmadım. Deyim yerindeyse yazılarım da benimle birlikte aynı kaderi paylaştı. Ben zor yaşadım, onlar da zor yazıldı. Benim sesim sıcaktı, onlar da öyle sıcak oldu. Ben nasıl ikiyüzlü bir insan olmadıysa, yazılarım da ikiyüzlü olmadı.

Yunus Develi

— *'Yazarın halleri' ve 'çocukluk' temaları anlatıcının şu hayatla, şu dünyayla bir derdi olduğunu imliyor, değil mi?*

— Öyle. Anlatıcının şu hayatla, şu dünyayla bir derdi var. Derdi olmasaydı niye yazsın ki? Öfke dolu bu hayata karşı. Çünkü hayatı bu haliyle olması gereken yerde görmüyor. Tanrı'nın insana verdiği bu hayatı birilerinin gasp ettiğini düşünüyor. O, hayatı Tanrıya ait bir alan olarak görmek ve yaşamak istiyor. Böyle olmadığı için de, evet bu hayatla ciddi problemi var.

Bu insanlar ne yapıyor böyle, diye sormaktan kendini alamıyor bir de. Bu soruyu sorduğuna göre insanlarla da derdi olmalı. Nasıl olmasın ki, onlar da kendi hayatlarını gasp edenlerle birlik oluyor. Onlarla oturup kalkıyorlar. Öyle işte, hayat da, insanlar da olması gereken yerde olmadığı için, ikisinden de kaçıyor. Bu da ciddi sorunlar doğuruyor tabi. Çünkü ikisinin de onu kendi haline bırakmak gibi bir niyetleri yok. Durduğu yerden onları rahatsız ediyor çünkü. O da hıncını yazıdan alıyor, ne yapsın!

H E C E Ö Y K Ü

— *Hecede takip ettiğimiz bir seri var: Frenk Havası... Gece Danslarından ve Kumercin'den farklı bir mecrada ilerliyor. Sonlara geldik mi? Yakında kitaplaşacak mı?*

— Frenk Havası farklı bir mecrada ilerliyor, bu doğru. Deyim yerindeyse Gece Dansları ve Kumercin'den sonra benim yeni yazı dönemime ait metinler var orada. Atmosfer de, dil de farklı. Artık yavaş yavaş söyleyeceklerimi söylemeye başladığım yazılar, diyebiliriz.

Sonlara geldik mi? Frenk Havası, yirmi bir bölümden oluşuyor. Dolayısıyla son birkaç bölüm kaldı yayımlanacak. O bölümler de yayımlandıktan sonra artık kitaplaşma sürecine girmiş olabiliriz.

— *Bir de Hece Öyküde Peygamber Hikâyeleri başlığında ele alınabilecek bir dizi öykü yayımladınız. (Gerçi tam da buna tekabül etmeyebilir; çünkü kimi zaman şeytan, kimi zaman cehennem konuşuyor.) O metinler ne durumda?*

— O metinlere bir nedenle uzunca bir ara vermiştik, ama tekrar başladı yayımlanmaya. Sizin de söylediğiniz gibi klasik anlamda bir Peygamber Hikâyeleri olarak değerlendirmek tam doğru olmaz. Ne kadar başarılı olurum bilmiyorum ama biraz daha farklı bir şey yapmaya çalışıyorum. Belli başlı kıssalar üzerinden yeni bir okuma, anlama çabası denebilir belki. Varoluşu, insanın konumunu, insanın Tanrıyla ve şeytanla olan ilişkilerinin anlaşılmasına çalışıldığı metinler olarak görülebilir. Doğrusu yukarıda da söylediğim gibi aradan zamanı çekerek olup bitenlere yeniden bakmaya çalışıyorum. Bu anlamda değişik yolculuklara çıktığımı söyleyebilirim. Yolum bazen Kâbil'le Hâbil'in kavgasına düşüyor örneğin. Bazen bir tufana, bazen de İbrahim'in putları kıldığı tapınağa. (Ben de en az İbrahim kadar heyecanlıydım o an.) O zamanları, o mekânları görerek bir okuma yapmaya çalışıyorum.

— *Bir plânınız var mı, yani nereye kadar sürecektir?*

— Şu ana kadar on bölüm yazıldı ve henüz İbrahim kıssası zamanlarındayız. Bu dönemle ilgili üç bölüm yazdım ama yazmam gereken en az bir bölüm daha var, o da İbrahim (as)'in Hâcer'le İsmail'i Mekke'ye getirip bıraktığı bölüm. Bugünlerde ona çalışıyorum. Tabi Allah'tan bir mani olmazsa Hz. Muhammed dönemi de yazılarak o seriyi bitirmiş olacağız. Bu da en az bir yılı aşkın bir zaman demektir.

— *Bir kısmını 91 senesinde Yeni Sıla'da yayımladığınız Akşam Yazıları vardı bir de. Akşam Yazıları sürdü mü, akıbeti ne oldu?*

— Akşam Yazıları denince ayrı bir heyecan duyuyorum. Çünkü benim için çok özel bir yeri var Akşam Yazıları'nın. Üslup olarak da, içerik olarak da farklı. Öykü, anı, deneme ve günlüğün harmanlandığı bir dosya Akşam Yazıları. 1988-1996 aralığında yazılmış metinlerden oluşuyor. İtiraf etmem gerekirse, bir kitap olarak görmeyi heyecanla beklediğim metinler var orada.

— *Peki Yeni Sıla'dan başka bir yerde yayımlandı mı daha sonra?*

— Hayır, Yeni Sıla'da yayımlanan birkaç bölümden sonra bir başka yerde yayımlanmadı. Ama ben o dosyayı tamamladım ve birkaç ay önce de yayınevine gönderdim. Artık kismet...

— *Hece Öykünün Şubat 2010 sayısında, gerek tema gerek anlatım açısından, genel öykü tarzınızın dışında sayılabilecek bir metin yayımladınız: Yeşiller Vadisi Huşu... Bu metni farklı bir öykü kitabının habercisi olarak düşünebilir miyiz?*

— Frenk Havası için söylediklerimizi Yeşiller Vadisi Huşu adlı öykü için de söyleyebiliriz. Aslında biz bu konudaki ipucunu, Kumercin'in son öyküsü Tapu Dairesinde İki Gün'le vermiştik. Dolayısıyla, evet o öykü yeni bir kitabın habercisi ve ilk öyküsü olarak görülebilir. Hatta tam netleştirmemekle beraber bölümleri kabaca tasarladığımı da söyleyebilirim. Yeşiller Vadisi, Düşler Vadisi, Hayaller Vadisi, Cinler Vadisi ve Gerçekler Vadisi olabilir. Yine kesin olmamakla birlikte kitabın adı da muhtemelen Vadiler Kitabı olacak. Ama önce Peygamber Hikâyeleri dediğimiz (ya da tam diyemeyeceğimiz) öykülerin bitmesi gerekiyor.

— *Geçtiğimiz Ekim ayında Maraş'ta yapılan Nuri Pakdil sempozyumunda bir konuşma yaptınız. Buradan hareketle Nuri Pakdil'in sizdeki karşılığını sorabilir miyim?*

— Yirminci yüzyıl belki de en çok insanın duruşunu alt üst etti. İnsan bir türlü durması gereken yerde ve durması gerektiği gibi duramıyor. Tabi bu aynı zamanda insanın kendini ve yeryüzünü algılamasıyla da ilgili. Öyle ince bir nokta var ki, o fark edilmeyince pek çok şey hiçbir değer ifade etmiyor. Yazık ki insanlar böylece pek çok kutsalın da içini boşaltmış oluyor. Bilgisine imrendiğiniz, ibadetine, samimiyetine güvendiğiniz bir insanı bir gün bütün bu özelliklerini boşa çıkaracak bir yerde (duruşta, hâlde, safta) görebiliyorsunuz. İnsanlar salt inanmış olmayı, kişisel anlamda dürüst olmayı yeterli görebiliyorlar. Oysa inanmayı içinde yaşadığımız çağdan bağımsız düşünemeyiz. Bu çağda inanmanın neye tekabül ettiğini ve bu çağda mü'min olmanın ne anlama geldiğini idrakte ciddi sorunlarımız olduğunu düşünüyorum. Yeryüzünde bir tek müslümanın / insanın izzetine gelecek hâlel uykularımızı kaçırmalıyken, ağız tadımızın tadını bozmalıyken, uykularımızda da, ağız tadımızda da pek bir keyifsizlik görünmüyor doğrusu. Elimizle, dilimizle düzeltmeyi geçtik, neredeyse iman en zayıf noktası ile ilgili aşamada bile problemimiz var gibi.

Bu nedenle Nuri Pakdil okunmadan, anlaşılmadan ben gerçek anlamda bir duruş sahibi olunabileceğine ihtimal vermiyorum. Oysa mü'min olmak önce duruş sahibi olmaktır. Ben Tanrının, gözyaşlarına, ağıtlara, ilenmeye dönüp bakacağını sanmıyorum. Belki de şöyle diyecektir: Ağlayıp duracağına adam gibi durmasını becerseydin ya! Hem üstelik 'insan için elinin emeğinden başkası yoktur' denmişken!

— *Teşekkür ederim.*

— Ben teşekkür ederim.-*»

H E C E Ö Y K Ü

ERCAN YILDIRIM

KUMERCİN

Modern Türk öyküsü modern Türk yaşamına paralel biçimde hayatın kendisini anlatmaktan, hayata konu olmuş insanı anlatmaya başlamıştır. Hayat bizim tadına vardığımız, bilincini içselleştirdiğimiz bir şey olmaktan çıkmış ve algılanması türlü çabalar gerektiren idea halini almıştır.

Tasarlanamayacak, önceden kestirilemeyecek, hiyerarşisine vakıf olunamayacak, özetlenemeyecek ve en nihayetinde tarifi yapılamayacak derecede düşüncenin konusu olmuştur hayat.

Yaşıyoruz dediğimiz şeyler esasında fikrimizin derinliklerinde mayalanmış isteklerden ibarettir.

Hayattan tad alamayız. Hayata tat veremeyiz.

Olurken olanın nereye gideceği hususunda tâbi olmaktan başka çaremiz yoktur. Severken keyf alabiliriz. Sevdığımızı söylediğimizde hazza kavuşuruz. Sevmek midir keyfli olan, sevdiğinin farkın varabilmek mi?

Hayatı sürdürdüğünü bilmek mi yoksa yaşanılanları anmak mı tatlıdır?

İnsan olmanın alameti yaşama süreci midir, geçmişte kalanlardan bir tarih kurmak mı?

Güzel Olan Hayat Mıdır?

Modern dünya ânın bilincini ve mutluluğunu yaşamaktan insanı alıkoyar. Artık kimse yaşamı, insani bir amaç için makbul bulmuyor.

İnsan olmak geçmişin güzellikleri üzerine kurulmuş tarihin tekraren okunmasından ibarettir. Çünkü modern dünyanın yaşanılacak bir hasleti olmadığı en iyi modernler bilir.

Güzel ve anlatılmaya değerli olan hayat değil, hayattan devşirdiğimiz tablolardır.

İnsan olma kıymetini bugünün değerleri değil geçmişin, çocukluğun zararları verir. Bugünü yapan çocukluğun sahneleridir. Beynin kıvrımlarında büyüyen ukdelerdir hayatı çekilir kılan.

Türk öyküsünde nice zamandır geçmişin, çocukluğun ve bir kahraman olarak yazarın değil ama yazmanın ele alınması bundandır. Hayatın aldığı şekil karşısında yazarın yapabildiği budur.

Yunus Develi'nin *Kumercin*'i de çocukluğun ve yazarın yazma hikâyesinden müteşekkildir. *Kumercin*'de bütüncül bir yapı kurulmuştur. Çocukluğun eziklikleri, anne baba ilişkileri, okul, arkadaşlık, çıraklık... Bunlardan kalan izler, alınan dersler, insanlar hakkındaki kanaatler, yaralanmış yürekler, ahlaki bir takım değerler *Kumercin*'de bolca yer alır.

Kitaptaki ikinci tematik ağırlık bir edebiyat ürününün doğuşu, arka planı, yazarın gündelik hayatı ile oradan ayrılmış bilinci üzerinedir. Çocukluk ve yazının öğeleriyle bir yazarın bilincini oluşturan unsurlara topluca bakış yapılabilmektedir.

Yazı, *Kumercin*'den öğrendiğimize göre gündelik hayatın dışına çıkmadır. Ancak gündelik olanı yaşarken, oradan sıyrılma, kopmadır. Dolayısıyla yazmak "eksiklikle" maluldür. Yaşamayı becerememe, eziklik, mahcupluk yazıyı doğurur, şekillendirir. Yazar bu vasıfların derinliği neticesinde kendini daha çok esere yansıtır. Yazmak yazarın hayatta olumsuz şekilde biriktirdiklerinin yansımalarından oluşur.

Ancak Türk öyküsünün geldiği yerle uyumlu şekilde *Kumercin*'in tamamı yaşamın kendisinin ve süreci aktarmaktan uzaktır. Çocukluğun yani insanın tarihinin kesitler halinde sunulması esastır. Hayat değildir kıymetli olan hayattan devşirilmiş manzaralar, imgelerdir. Anlatılacak kadar değer bahsedilenler de bunlar olmalıdır.

Yunus Develi'nin *Kumercin*'in de anlatıcılar genellikle "yaşamayı öğrenemeyen" kimselerden oluşmaktadır.

Zaten hassasiyette buradan gelir. Bir anlamda zaten yazıda bu becerinin imkansızlığından doğmuştur. *Kumercin* bu temel argümanlar üzerine oturur. Çünkü Sıradakiler öyküsünde belirtildiği gibi hayatın getirdiklerini "öğrenememek" bireyin temel vasfını oluşturur. Buradaki öğrenememe esasında onu uygulayamamadır. Bilmek bu bakımdan hayata geçirme manasındadır. Çünkü dünyada işlerin nasıl yürüdüğü konusunda anlatıcının bir fikri, kanaati mevcuttur. Sorun dünyada sıkıntısız yaşabilmenin kanunlarının her zaman ve herkes tarafından tatbikindedir. *Kumercin* bu mahareti sergileyememişlerin kitabıdır.

Yazarların Özellikleri

Kitapta anlatıcı ve kahramanlar farklı kimselerden oluşuyormuş gibi görünse de aslında özellikleri bağlamında "bir kişi"nin hikayesi anlatılır.

Anlatıcımız umursamazlığı öğrenemeyecektir. Görmemeyi ve duymamayı da. Yürüyen yaşam içinde selamete kalmak sahicilikten uzaklaşmakla mümkün olur.

Anlatıcımızın başına geldiği gibi "umursamaz rolü" bile bu tür insanlar için iğreti durur. Samimilikten vazgeçmek karakterin üzerine yapılmışsa vazgeçilemez ama zararı yine kendisine olur.

Yunus Develi hayat ve insan hususunda *Kumercin'de* olumlu fikirler beslemez. Kö-tücüdür. Ama bunu derinleştirmez, ileriye götürmez. Bahseder, soft bir simgeliğe baş-vurur ve fakat şiddetin derecesini hep alt se-viyede tutar. "Ah, ne kötüdür şu insanoğlu. Masum davranışlarının arkasında ne bilin-medik niyetler saklar."

Yunus develi *Kumercin'deki* öykülerinin birçoğunda hayallerle ve geçmişle yoğrulan sahnelerden bahseder. Bu manzara parçaları çağrışımlara yol verir.

Çağrışımlar anlatıcının fikriyle birleşerek genel bir kanaat oluşturur: "Uzaklardadır. Ya da birbirinden kopuk kimi görüntüler bir hayal perdesi gibi ara ara gelip gitmektedir. Bazen bir film karesinin dondurulması gibi kimi görüntüler sabitleşip, sonra tekrar kay-

bolmaktadır. İşte o, tam bu kısa donma sahnelerinde heyecanlanmakta, birbi-rine kavuşturduğu ellerini aralamaktadır ki görüntü ya birden değişmekte ya da belirsizleşmektedir."

Aslın değil görüntülerin egemenliğindeki bir dünyada bireylerin hikâyede kendilerini görmeleri söz konusu olamamaktadır. Çünkü insan mekânda bile kendini tam ve yerli yerinde bulamaz. "Garip ama, adamın az önce terk etti-ği odada hâlâ biri var gibidir. Ve daha da garip olanı, bu birinin bizzat ada-mın kendisi olmasıdır." ibareleri bu öyküye münhasır değildir.

Öykülerde sarih vurgular yerler geçmişle ilgili olanlardır. Koridor öy-küsünde, yazmaya oturacak yazarın gerçekliği, varlığı canlılıktan uzaktır. Develi, anlatıcının bu durumuyla birlikte öyküyü "fotoğraf" karesi biçimin-de algılamaktadır. Yazarın odanın kapısına gelip durması... bir fotoğraf man-zarası gibi idrak edilebilecek canlılığa sahiptir.

Bu her yazarın başına gelen bir durumdur aslında. "Üç metrelik koridor" tabi ki yine yazarın kendisine çıkar.

Yazar çocukluğun ne kadar verimli bir kaynak olduğunun bilincindedir. Onun için "çocukluğunun elinden bir tutmayagörsün insan, hiç büyüzmez. Ne saçların ağarması, ne de mekanların katil görüntüsü değiştiremez bunu." cümleleri üst kurmaca unsur sayılacak denli öykünün yazılma sürecinin için-de ve onun sebebidir.

Anlatıcının çocukluktan kalma bir yarası öykünün konusudur. Koridor öyküsündeki tematik de burada düğümleir. Yazarın zihninde parlayan bir

H E C E Ö Y K Ü

hatıra kırıntısının gündelik yaşamla içiçeliği ele alınır. "Yorganı tepesine kadar çekmiş yatıyor. Henüz akşam bile değil oysa,. Yatağın içi ateş gibi. Üstelik de ağlıyor. Birazdan olacak şeyi aklının ucundan bile geçirmeyecek kadar masum." Bu masumiyet, hassasiyet ve eksiklik anlatıcının peşini bırakmaz. Yazarında saiki budur.

Gece, çaresizlik, sigara, seslerden kaçış... Yazarın ortamın oluşturur. Ama asıl önemli olan zihne takılıp kalan manzaradır, bir türlü kurtulamadığı "baba bakışıdır."

Yunus Develi Çile'de bundan sonrasını anlatır. Kayıp öyküyü arama çabası da bir öykü konusudur aslında. Günümüzün öyküsü topyekûn üstkurmaca tekniğe kendini teslim etmeye başlamıştır. Deneme tadındaki öyküde bir yazarın öykü yazma çabası, beklentisi, sıkıntısı içten bir dille aktarılmış. Bu yalnızca bir öykü arayışı değil hayat arayışıdır: "Perişanım. Aylardır sürüyor bu perişanlığım. Yiyip bitiriyorum kendimi ve kimselerin bildiği yok bunu. Bir tek annem sezinliyor halimi. Her gördüğünde şöyle bir bakıyor. (...) Annemin yanında bile öykümü arıyorum. Allah kahretsin! Yok yok yok."

Yazmak dünyada bir iddia sahibi olduğunu bildirmektir.

Yazar yazdığıyla hayatı hakkında bildirimlerde bulunur. Ama buradan kendini çeker. Anlattıklarıyla göz önündedir. İçinde bulunduğumuz dönemde bireyler kendilerini ifade etmeyi, anlattıklarıyla değil doğrudan kendilerini hikâyenin içine yerleştirerek, kendilerini anlatarak sağlamaktadır.

Her şey yerinden sökülüp atıldığı için yazar ile anlatıcı teknik ve tematik olarak çoğu zaman örtüştürülmektedir. Yazarın hayatı ile anlatıcının hayatı arasında bir farklılık yoktur esasında. Çünkü "her yer ve her şey sıkıcı"dır. Ünsiyet kurabilecek bir yer yoktur. Mensub olunan ortamlar bireyi tatmin etmez. Dahası bireyi tanıtmaz, sunmaz ve hayata hazırlamaz. Hepsi artık bireyin üzerine kalmıştır.

İp öyküsünde olduğu gibi "bütün sözler ve bütün mekânlar yüreğine sapan bir ok. Orada ama değil. Konuşsa da susuyor. Uzaklarda ve kendisiyle. Bir uçurumun kıyısında yürür gibi tedirgin hep. Kendisinin de zaptedemediği bir şey önüne katmış kovalıyor. Arada bir gönlünü almak için uğradığı annesinin yanında bile aynı."dır.

Yunus Develi modern usulü açıkça yazar: "Hep bir sonrası var aklında. Ama iyi biliyor ki, az sonra oradan da aynı kalkışla kalkacak. Bir sonra ve bir sonra."

İlerleme, yetinmeme insanın elinden yaşama iştiağını almıştır.

Yaşamak, ânu bayındır kılmak değil sonraki basamağa geçiş yapmaktır bugün. İçinde bulunulan zaman aralığının iyi ve huzurlu yanından bahsedilemez. Çünkü bu aralık biraz sonra yok olacaktır. Daha künhüne varmadan başka bir gerçeklik sahneye konulacaktır. İnsanın planladığı ile karşısına çıkan arasındaki derin uçurumlar kişiyi inşa eder.

Öykü/Yazı Çatışmadan Doğar

İp'in anlatıcısı kadın mazinin genç kız hayallerine sahiptir. Evi ve kocası olacak, iş dönüşü yorgunluk kahveleri yapılacak, hayat, zaman ve mekân paylaşılacaktır. Gülecek ve mutlu olacaktır.

Yazı, öykü tutarlılıktan değil çatışmadan doğar. Yunus Develi'nin İp'indeki kahramanı "başkalarının beğendiği ortamları" dahi kabul edememektedir. "Başka"ları ile sorunludur. İnsanlarla aynı dile sahip değildir. Sonra yenilgi içindedir.

Yunus Develi'nin karakterleri hemen her öyküde bir yenilgi psikozu içine girer. Bu büyük yenilgiler değildir, hayatın ritüellerindendir. Sonra acılar... Hayatın para, zevk teklifleri karşısında direnmenin verdiği ızdırap.

Develi, hikâyesinde bu çelişkileri anlatıcıları ile birlikte kendisi de çekmektedir. Yazmak bu çilelerle örülüdür esasında: "Hayatını yalnızca kendisi için yaşamayı başardı. Varsa yoksa, kapandığı odası. Ancak bir yemek saatidir çocukları ile paylaştığı zaman. Yine suskun ve asık surattır. Kapıyı kapatır ve az sonra da daktilonun sesleri gelir odadan. Arada bir balkona çıkar ve dakikalarca gökyüzünü seyreder."

Yazarın bir dünyası vardır. Yazarın "hayatını yalnızca kendisi için yaşaması" atmosfer kurmayla maluldür.

"Dışarı" yazar için kendisini yazıdan uzaklaştıran her şeydir.

Kaçmak yöntem. Hayatı ikiye bölmek varoluşsaldır. "Kaç ve uzaklaş buradan. Evine git ve otur. Bir kutsal sığınak yap kendine ve gir içine. Dışarısı karanlık. Dışarısı ölüm. Bir yanı kirli, bir yanı kaba ve ham bir ölüm dışarısı. Kaç!"

Yunus Develi yazının ve yazarın dünyasını tanımlarken gece / gündüz ikiliğini kullanır. Gece ve gündüz bilindik anlamlarının dışında sahici hayatla reel ama kaçınılası hayatı temsil eder.

Pembe Renkli Kitap öyküsünde bu temalar genişletilir. Yazarı anlatan Develi'nin yazı makinesi bilgisayar değil, daktilodur. Diğer öykülerinde de kâğıdın daktiloya takılmasından söz eder.

Yazar kendi dünyasına çekildikten sonra yine rahat edemez. Bu sefer yazdıklarıyla arasında bir çatışma başlar. Çatışma kaçınılmazdır. Üretmek için kavga etmek gereklidir. Yazarın benliği de ikiye bölünür. Yazdıklarının beğenen ses ile beğenmeyen arasında "mükemmelliğe" yöneltecek mücadele başlar.

Çocukluğun Derin Etkileri

Yunus Develi yazarın bu çaresizliğini ev ahalisini de devreye katarak anlatır. Ancak buradaki sıkıntı yazının "ne"liği ile ilgilidir. Yazı "Olmak ve olmamak" ikiliği kadar nettir.

İçinde yaşadığımız edebiyat ortamı içinde en sahici ve canlı anlatımlar çocukluğa ait olanlardır.

Oradaki kıvrak dil kadar samimi aktarım ve ünsiyet noktası son derece nettir. Yunus Develi'nin Kumercin'deki öyküleri benzer yönler ihtiva eder. Öykülerde hayata ait manzaralara sıklıkla başvurulur.

Oyunun Adı hikâyesinde babasıyla birlikte bayram namazına gidemeyen anlatıcının yaşadığı burukluk ve hüznün anlatılır.

Anlatıcının arkadaşı Hüseyin ise bu konuda daha deneyimlidir. Çünkü "iki salla bir bağla" formülünü biliyordur. Bir bayram günü arkadaşı Hüseyin'de kalır Mansûr ve bayram namazı kılar. O saadeti yaşar.

Bu noktada araya yazar girer ve üst kurmaca ögesini kullanmaya başlar. Öyle ki "Şimdi artık hiç kimsenin aklının ucundan bile geçmez, yazarın karısı da biraz cadı galiba, filan gibi şeyler." cümlelerini kullanır anlatıcı/yazar.

Hikâyenin gelişiminde yine yazara özgü ritüeller sıralanır. Tabi en başta sigara ve gece vardır. Develi hikâyenin sonunda etkileyici sonu yazar; anlatıcı kendi babasının yapmadığını çocuğuna gösterir ve birlikte bayram namazına giderler.

Lâcivertti Mahçupluğum öyküsünde küçük bir çocuğun lacivert pantolonla olan ilişkisi anlatılır. Masumiyetle birlikte utanç devreye bu sefer "başka" çocuklardan "eksiklik" nedeniyle girer.

Pantolon yamalıdır. Bu *Kumercin*'in geneline yayılan tematik yönsemeye çok uygundur. Çocukken yerleşen bu imge, mahrumiyet havası, başkalarından ayrılmışlık bu sefer yama nedeniyle oluşmuştur. Anlatıcının annesinin "önlüğün kapatıyor" sözleri bile teskin edemez ve devamlı olarak pantolonun arkası kollanır. Hikâyenin gelişiminde tabi bir de Ramise vardır. Utanç böylece katlanır.

"Hem, yamalı giymek ayıp değil, kirli ve sökük giymek ayıp" dese bile bu iz ömrü hayatınca anlatıcıda kalacaktır.

Yürürlükteki öykü ve edebiyat anlayışı içinde olay anlatım gittikçe geri çekilmiştir. Durum anlatımları makbul karşılanmaktadır. Ancak durum öyküsündeki durağanlık, zorlama öykünün aleyhinedir. Öyle ki yazarlar ilgiyi artırmak için türlü ilginç numaralar yapar.

Yunus Develi *Kumercin*'de iki tekniği de kullanır. Fakat hem eğlenceyi, neşeyi, sevinci hem de hüznü, yoksunluğu bir arada ve etkileyici tarzda vermek olay öyküye has bir vasıftır.

Koçero her an kavga edecek bir yapıya sahip, üstü başı düzensiz bir öğrencidir. Öğrenciler bir yana öğretmen tarafından bile dışlanmışlardır. Koçero yani Hanifi çoğunlukla yalnız gezer.

Çocukluk: Canlı, Sahici Sahneler

Koçero ile birlikte bir başka "tutunamayan"da Ahmet'tir. Üvey annesinin aç bıraktığı Ahmet.

Çocukluğun canlı fakat iz bırakan yönlerinden biri de öğrenciliktir. Okulda arkadaşların sözleri, eylemleri sessiz ve efendi öğrencilerin gururlarını incitebilir. Okuldaki bir hareket, eksiklik sonraki yıllarda derin izler bırakabilir. Ya da ailenin durumu etkileyici sonuçlara yol açabilir.

Develi Koçero'da ağır, duygusal sahneler sunar ama bunları uzatmaz: "Ahmet'in görüntüsü gözümün önünden gitmiyordu. Evden kaçıp gizli gizli annesinin mezarına gidiyor ve orada ağlıyordu. Ya da gizlice mutfaktan ekmek alırken üvey annesi onu yakalayıp kızılıyordu."

Kısa anlatım canlı sahnelerle etki daha da katlanır.

Koçero da anlatıcı gibi Kur'an bilir. Anlatıcı Koçero'yu kollar devamlı ve ikisi plan yaparlar, aynı okula gideceklerdir. Ama bir gün duyar ki anlatıcı Koçero evden kaçmıştır. Anlatıcı bunu duyunca yıkılır. Çünkü onu sevmeyen öğretmen Koçero'yu sınıfta bırakır. Anlatıcı Koçero'yu sözünde durmadığı için affetmemiştir.

Bünyedeki bir eksiklik çocuklukta çok daha derin izlere neden olabilir. Gözlüklüler bunu daha fazla yaşarlar. Yunus Develi Gözlük öyküsünde bunu ele alır. "Gözlüğüm çocukluğumu ve gençliğimi yiyip bitiriyor" sözleri bu keskin etkinin sonraki yaşlarda da devam ettiğini gösterir.

Yunus Develi kitaba ismini veren Kumercin öyküsünde siyah önlük, kuşlar, rüya, korku, dayak, babadan kaçıp anneye sığınma, saklanma üzerine yoğun bir anlatıma gider. Ancak burada üzerinde durulan hususlar bir bireyin sonraki yaşamında belirgin etkiler oluşturacak denli kuvvetlidir. Çıracık öyküsü de iş hayatına erkenden atılmış ve insanları tanımış bir çocuğun gözünden anlatılır. Develi'nin "insanların kötülüğü" hususundaki yargıları bu öykülerde açıklığa kavuşur. Bu bakımdan kitap belli bir bütünlüğe sahiptir.

Yunus Develi'nin *Kumercin*'deki öyküleri içinde bulunduğumuz hayatın meşruiyetini sorgular niteliktedir. Bir yazarın yazma süreci, hayata intibak edememesi, reel şartları kabullenememesi *Kumercin*'de yoğun şekilde aktarılırken, yaşamın tadını veren sahnelere çocuklukta rastlanır. Yazarların da bilinçaltındaki, geçmişindeki olaylar, dış dünya ile ilişkilerini büyük oranda belirler. Dolayısıyla yazarın hassasiyet noktalarını...*»

H E C E Ö Y K Ü

YAVUZ DEMİR

KURMACA-L/K YAZILAR GÜN DOĞAR HİKÂYESİNİN ÜSTÜNE

'Ses'e 'söz'e büründüm hikâye diye göründüm:

'Hikâyem güzel olmuyordu.'

Sivriada Geceleri hikayesinde anlatıcının kederi, martı ile Balıkçı Tahir'in ilişkisindeki melodramatik unsurlar değil; onun hikâye edilemeyeşindedir.

Hikaye gücünü 'anlatabilirlik'ten alır.

Güzellik, hikâyeyi kuşatan ne malzemede ne hissede ne de töresel figürdedir; sadece 'ses'e ve 'söz'e bürünüp hikâye diye görünmededir. Devam eder Sait Faik anlatıcısı: *'Farkındaydım. Ama yavaş yavaş açılacaktım.'* Açılmakla kast ettiği nedir anlatıcının? Olay dizisi mi? Mekân mı? Ya da diğer yapısal unsurlar mı? Muhakkak, tek tek hiç biri; hikâyeyi var eden 'ses' ve 'söz' haline kavuşabilmektir niyet edilen. Balıkçı Tahir ile martı arasındaki ilişkiyi anlattığı paragrafta, hikâyecinin elinde 'ses' ve 'söz' haline gelmemiş, "örtüşmeli" malzemeler vardır: insan, mekân, zaman, olay vb gibi. Bütün bu üst üste gelen 'yığılmalar' henüz aslâ bir dönüşüm ve değişim yaşamamışlığa işaret ederler mevcut halleriyle. Bu bir anlatı; fakat 'yüksek korumaya prensibi' ile dokunmamış bir ardışıklık halidir; en çarpıcı nokta ise, 'görününürlük'ün yitirilmemiş olmasıdır:

'Ölen martıyı tanıyordum —dedim—. Hani iki hafta önce ölen Tahir'in martıydı. Başka türlü bir martıydı o. Ötekiler gibi bağırmaırdı. Bir kayanın tepesine çıkar, oradan Tahir'in sandalını gözlerdi. Uçardı doğru Tahir'in sandalına. Surattan da anlardı kerata. Tahir somurtkan adamdı. Pek keyifsizse yanına sokulmazdı. Uzaktan gözlerdi. Pek keyifliyse gelir, sandalın kıcına otururdu. Yemlerin kafasını, kılçıklarını, bekçi balıklarını, ince izmaritleri Tahir fırlatır, ona atardı. Arasına konuşurlardı da. Ne Tahir onsuz ne o Tahirsiz yaşayabilirdi. Üç gün sırt sırta rüzgâr esse, Tahir de balığa çıkmasa, martı tenezzül edip de çöp mavnalarına doğru kanat çırpamazdı. Tembel miydi, şâir miydi bilmem ki?..'

Kurmaca anlatılardan gerçekliği taklit değil onu yaratması beklenilir. 'Bilmem ki' ifadesi içerisine 'yaratıcılık'ı saklar anlatıcı. Dolaysız söylem, anlatı söylemi ile onun uyandırdığı dünya arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmanın tek yoludur. Kelimeler ve yapı birebir 'aynı'dır. Benzeşik hal nihaye-

tinde, 'yaratıcılık'ı ihlal ve ihmal etmenin de ifadesidir aynı zamanda. Anlatıcının üzüntüsü, henüz bu 'örtüşme' halinden kurtulamadığıdır hikâyesinin; gerçek olayların en güçlü görüldükleri yerdeki zayıflıklarıdır bu; 'mecal-siz' oluşları kendi başlarına, hikaye diline gelmede.

Güzelliğin on par'etmez şu sendeki 'söz' olmasa:

Martı, hikaye içerisindeki 'kırılım'/'dönüşüm' anıdır; düzgün bir şekilde ilerleyen anlatı bu noktadan itibaren başka bir kimliğe bürünerek; 'öncelemeler' açısından, hikayenin söz ve anlam varlığını, tüm anlatıya hakim olacak başka bir alana çeker. Hikayenin bütünü itibariyle bakıldığında bu süreç, 'hal'in 'söz'e kalb oluşudur. Martı imgesi ve onun etrafında oluşturulan anlatı, bir anda hikayenin başlangıcındaki olay ve kişileri ikinci plana iterek öne çıkar. Anlatıcının 'hal'indeki değişim, hikayenin kalan kısmına bir önceki olay dizisini unutturarak damgasını vurur. Okurdan dikkat etmesi istenilen, bu 'hal'in açık yansıması gibi duran 'santimentalist' tavra kapılmak değil, hayal, insan/canlı, hal(ler) kompozisyonu içerisinde anlatının çekirdeği 'anlatabilirlik'e yol bulmasıdır.

Metnin dönüşüm noktası martı ile, 'çoğalım' ve 'arasöz' imkanları yarattığı açıktır. Oluşan/oluşturulmaya çalışılan öykü, metnin söz varlığını 'monist' bir tanıma değil, karmaşık karşılaştırmalar yapmaya müsait bir 'hal'e getirir. Hikayedeki bu 'hal'in oluşumunu, elemanlar seviyesindeki benzerliği itibariyle, aşağıdaki sufi hikayesiyle karşılaştırabiliriz:

'Adamın biri penceresinden bakarken, havada daireler çizerek camın kenarına konan bir akbaba gördü. Her ikisi de birbirine baktı bir süre ve sonra adam kendi kendine, 'Ne garip bir kuş, ne arıyor burada?', diye söylendi.

Ardından bu acayip görünüşlü kuşun daha bir gerçek kuşa benzemesi gerektiğini düşünmeye başladı. Bu yırtık pırtık duran tüyler, bütün bunlar gereksiz. Arkasındaki bu kambur hele, büyük bir yük. Hiçbir kuşun bu denli bir fazlalığa ve aşırı gagaya ihtiyacı yoktur.

Böyle düşündü adam, makası eline aldı ve başladı kuşun orasını burasını düzeltmeye; kuş öyle ya da böyle biraz daha gerçek bir kuş 'hal'ini almıştı görünüşte. Fakat mesele şuydu ki; artık uçamazdı bir kuş gibi.'

Her iki anlatı da, insan ve hayvan ilişkisi açısından benzerlik göstermek-te; eylem yapıcının ilk 'hal'i itibariyle de paralellik arz etmektedir: rasyonel düşünce ve yanlış karar. Sufi öyküsündeki adam kuşa 'biçim vermeye' çalışırken; S. Faik hikayesindeki anlatıcı, martıya 'hayat vermek'e uğraşır. Asıl dönüşüm, 'hal'in eylemli benzerliğinden ayrıldıkları yerde yaşanır. Sufi hikayesi, 'eyleme kalkışmadan bir düşün' hissesi ile 'monist' yaklaşımın bir örneği olarak kalırken; martı ve adam ilişkisi karmaşık karşılaştırmalar yapabilmenin imkanları içerisinde çoğalır, 'hayat vermek' ifadesiyle. Varlığın,

H E C E Ö Y K Ü

ontolojik hükümlerliliği başlar anlatıcının dilinde, Tahir ve martı öyküsüyle sözsel varlıkta. Yeni dilsel alan elemanları hiçbir surette 'aynileşme'nin, birbir örtüşmenin örneği olarak okunmaya müsait değildir artık. Oysa, sufi anlatısı aynı zamanda, metaforik olarak, 'aynileştirme' çabasının da ne tür bir garabet olacağına dair bir mesaj da ihtiva eder. Asl olan, güzelliği ve değerleri kendi mevcut 'hal'i içerisinde keşfedebilmektir.

Sivriada Geceleri hikayesinde anlatının 'katmanlı' yapısı, 'söz arasına' ilave edilen çoğaltılmış ve öne çıkarılmış figürler aracılığıyla oluşturulur. Hikaye dizilişi, mevcut ana noktalar itibariyle şöyle gösterilebilir:

1. Kısım: gözlem(ci)/eğence
2. Kısım: martı/hikaye/keder/çoğalım
3. Kısım: 'anlatılabilirlik'/gün/heyecan/anlatmak için yaşamak

Martı ile buluşuncaya kadar ve sonrasında, eylem yapıcılarının dizilişi hikayenin aynı zamanda rotatif yapısını da gösterir:

1 Kalafat	2 Sotiri	3 Anlatıcı: takip/edilgen
1 Anlatıcı	2 Sotiri	3 Kalafat: anlatı/dinleme/sentetik hayat/etken

Bütün bunları, hikayenin karmaşık karşılaştırmalar yapmaya imkan tanıyan, 'hal'in 'söz'e kalb oluşunu gösteren açılım ve dönüşüm figürlerini aşığıdaki diagramda görebiliriz:

Gemi: *Ne güzel*

Sotiri: Meraklı okur

Anlatıcı: Çift hayat/İkilik

Kalafat: Ampirik okur

HAYAT (:hikaye)

Eyleyen

İNSAN(Gönderici/avcı)

f

i

g

ü

r

l

e

r

ç

a

r

e

s

i

z/lik

HAYVAN

(Alıcı/ Av)

ç a r e s i z/lik

ÖLÜM

Martı

Balıkçı Tahir

CANLILIK

ZAMAN

SÜREÇ

H E C E Ö Y K Ü

Çağrışımlarla etrafı ve ilişkileri değiştiren anlatı, muhatap tepkisini de dikkate alarak, 'anlatılabilirlik'e ulaşamamış olmanın kederiyle nihayetlenir. İç öykünün bu şekilde tamamlanması, öykü malzemesini oluşturan eylem, aktörler ve ilişkilerden çok dikkati asıl varoluş gerekçesine çeker: **anlatılabilirlik**. Esas olan anlatma/anlatılabilme eyleminin devamıdır, hikaye bu muştuyla biter, gün doğarken üstüne.

Hikaye:

Sivriada Geceleri

Bir nisan akşamı, yola çıkmıştık. Geceyi o yanıp sönen ışıklar adasında geçirecek, sabah erkenden su üstü karagözüne çıkacaktık.

Niyetimiz daha erken yola çıkmaktı ya. Hava bir tuhaftı. Uzakta fırtına bulutuna da benzer bir sis vardı. Bir gündeğrusu bu sisi temizleyiverdi. Bu sefer de gündeğrudan bir kara bulut gelip yağmuru boşalttı. Sonra gökyüzünü boydan boya kaplayan bir ebem kuşağı görünce Kalafat:

— *Selamet, dedi. Basalım artık. Hava düzeldi demektir.*

Kalafata göre fırtınalar atlatılmıştı. Gökyüzündeki bu yedi renk, sükuna işaretli.

Yola çıktığımız zaman, deniz dümdüzdü. Ebemkuşağı zaman zaman gözümüzden silinip tekrar ortaya çıkıyordu. Sanki dünyanın kuruluşundan bir gün yaşıyor gibi gidiyorduk.

Arkama baktım. Bu sefer de Çamlıca sırtlarında bir iki bulut peydahlanmıştı.

— *Poyraz geliyor, Kalafat, dedim.*

— *Gelsin, dedi. Gün batmadan Oksiya'dayız.*

— *Fener erken yandı galiba, dedim.*

— *O gece gündüz çakar be!, dedi.*

Sivriada'nın bir mil açığında, sağımızdan hafif hafif bize yetişmeğe çalışan poyraz kabarıverdi.

Kalafat, kayığın burnunu poyraza çevirdi. Sivriyi solumuzda bırakıp açılıyorduk.

— *Neden böyle çekiyorsun küreği? Dedim.*

— *Böyle çekmesem nasıl düşeriz Sivriye, dedi. Şimdi akıntıya verdik miydi sandalın burnunu, kürek çekmeden mağaranın önündeyiz.*

Sahiden de öyle oldu. Sular bizi tam mağaranın önüne getirdi. Sandalın burnunu mağaraya soktuk. Bekledik. Kalafat kelepçeyi daldırıyor, kocaman karidesler tutuyordu.

Birden durdu. Yanımızdaki çocuğa:

— *Baksana, Sotiri, dedi, ayı balığı geldi galiba, bir ses duydum.*

Çocukla beraber kıçta oturmuştuk. Dönüp baktık: On kulaç ötemizde terli, şişman bir zenci çocuğu gözleriyle fok, bize bakıyordu.

Baktı ve daldı:

— *Orada mı? Dedi, Kalafat.*

H E C E Ö Y K Ü

Sotiri:

— Daldı, dedi.

— Yine çıkar. Mağarada geceler. Keyfi kaçtı oğlanın, bizi var diye...

Bu ihtiyar münzevi, senelerden beri buralarda. Bırakmış uzak denizlerini, yüzlerce karısını, binlerce çocuğunu, basmış gelmiş Marmara'nın bu Sivriada'sına...

Güneş batıyor, martılar haykırıyor, karabataklar sudan çıkmış, ıslak kanatlarını kaldıracabilmek için deli gibi çırpınıyorlar. Ayı balığı yeniden büyük bir sesle çıkıyor, büyük bir nefesle tekrar dalıyor. Martılar geliyor, karabataklar gidiyor. Akşam büyük bir vaveyla içinde vahşi, kırmızı; dalgalar esmer kayaları dövüyor.

Mağaranın içinde Kalafat, kıpkırmızı lekelerle sular içinde hala karides avlıyordu.

— Sotiri! diye haykırdı birdenbire. Sen livarı hazırla da şu karidesleri koyalım. Kışaltında bir tane daha var. Ama, iyi bak, üstünün bezi delik olmasın.

Sotiri, kayığın içinde batmış güneşin bir parçası gibi kımıldadı. Siyah kafası ve kırmızı elleriyle, mavi gözleriyle, kaya, deniz, güneş, balık, renk ve kokusuyla ayakların dibinde kışaltına doğru uzandı.

Kalafat kepçeyi başüstüne koydu ve kendisi de mağaranın deliğinden fırladı:

— Ulan Sotiri, bulamadın mı öteki livarı? Ver şimdilik oradan çapçağı, dedi.

Çapçağı ben uzattım.

Sotiri kışaltından boğuk boğuk:

— Bulamıyorum livarı, usta, diyordu.

Mağarayı ayı balığına bırakıp Sivrinin Yassı'ya bakan kıyısına çıktık. Sandalı çakıla çektik.

Sotiri ile Kalafat, çalı çırpı aramağa gittiler. Ben kıyıda beyaz çakıllara oturdum. Uç adım ötemde, akşamın şimdi güvermiş renklerine doğru kırmızı bacaklarını sallayan bir martıya daldım.

Martı arkaüstü yatmıştı. Kırmızı ördek ayakları arasına havayı dövüyordu. Ne oluyor, diye martıya doğru gittim. Hayvanın gözleri açıktı. Güzel kafası da arasına sallanıyordu.

Sotiri, sırtında kıyıya düşmüş boş bir portakal sandığı ile tepemde gözüküverdi.

— Ne oluyor bu martıya, Sotiri? dedim.

— Ölüyor be! dedi, ne olacak?

— Sahi ölüyor mu?

— Yok, yalandan. Ölüyor işte...

Sotiri, portakal sandığını, geceyi geçireceğimiz iki kaya arasına fırlattı. Tekrar Kalafata yetişmek üzere kayalara tırmandı. Bir martı, bir nisan akşamında sırtüstü uzanmış, hala ölmeğe çalışıyordu. içimi bir keder yaladı. Yanından ayrılamıyordum. Martının kafasını ellerime almıştım. Bir avuç deniz suyu getirip ağzına damlattım. Şiddetle kafasını salladı. Bir titredi. Ve öldü.

Yassıada'nın ışıkları yandı. Uzaktan bir taka geçti. Keyfim kaçmış, üzgün, ağlamaklı gibiydim. Canım bir taraftan acı bir türkü söylemek çekiyordu.

Onlar ateşi yakıp topladıkları midyeleri bir teneke üstünde pişirirlerken ben hala martının yanı basındaydım. Kalafat:

— Ne oluyorsun be? dedi. Şair misin, ne boks?

— Martı öldü de... dedim.

— Martı da ölür, dedi. insan ölmüyor mu?

Dünyanın yaradılışındaydım şimdi, insanın ilk zamanlarını yaşıyorduk. Onlar avlıyorlardı, ateş yakıyorlardı. Ben martıya ait bir mersiye yazmış ateşin karşısında okumak üzereydim.

Bütün kabile halkı bana kızmıştı:

— Bu herif çalışmayacak mı? Oturup kayalara düşünecek mi? Martı ölmüş. Onu seyredip bize masal mı anlatacak?

Gündüz güneşin içinde böyle söyleyenler, gece olup da kütükler, çalı çırpı yanınca, öbür tarafta rüzgar, denizi homur homur söyletirken, martılar hala deli gibi ba-
— ürişirken ben bir türkü, martının ölümünün türküsünü tutturdum. Çalışanları bir
— üzüntü, bir garipseme, bir birbirine sokulma hissi saracaktı. Sonra bu hal belki de işe
— yaramaz adamın bir vazifesi olarak tanınacaktı. Bir iki gün ağ tamir edecek, balık tu-
— tacak, beceremeyecek, fakat akşamları da onalara üzülüp sevinme arzuları veren tür-
— küler söyleyemeyecektim.

— Ne susarsın be herif? diyeceklerdi. Hani bülbül gibi öterdin geceleri?..

Ertesi sabah beni balığa çıkarken uyandırmayacaklardı. Bırakacaklardı kendi halime.

Kalafat:

— Ee, dedi, anlat bakalım şu martının ölümünü...

— Martı, dedim, üç adım ötemdeydi. Güneş yeni batmıştı. Doğudan bir mavi ka-
— ranlık ağır ağır kayalara, çakıllara, çakıllardan vücuduma sinmeye başlamıştı.

Kalafatla Sotiri birbirine bakakaldılar:

— Ee, sonra? dediler.

Utandım, sustum.

Ateşin kenarına koyduğum midyeyi aldım. Biraz limon sıktım. Bir lokma ekmekle attım ağzıma.

Sotiri yanıbaşıma uzanmıştı. Gözleri uyku içinde, yüzüme dikilmişti. Yine,

— Ee, sonra, dedi.

Kalafata baktım. Gözlerini kapamıştı.

— Dinliyor musun Kalafat ? dedim.

Cevap vermedi. Sotiri ondan tarafa döndü. Dikkatle baktı:

— Uyudu, dedi, bana anlat.

Ölen martıyı tanıyordum -dedim-. Hani iki hafta önce ölen Tahir'in martıydı. Başka türlü bir martıydı o. Ötekiler gibi bağırma-
— zdı. Bir kayanın tepesine çıkar, ora-
— dan Tahir'in sandalını gözlerdi. Uçardı doğru Tahir'in sandalına. Surattan da an-
— lardı kerata. Tahir somurtkan adamdı. Pek keyifsizse yanına sokulmazdı. Uzaktan
— gözlerdi. Pek keyifliyse gelir, sandalın kıcına otururdu. Yemlerin kafasını, kılıçları-
— nı, bekçi balıklarını, ince izmaritleri Tahir fırlatır, ona atardı. Arasına konuşurlardı

da. Ne Tahir onsuz ne o Tahir'siz yaşayabilirdi. Uç gün sırt sırta rüzgâr esse, Tahir de balığa çıkmasa, martı tenezzül edip de çöp mavnalarına doğru kanat çırpamazdı. Tembel miydi, şâir miydi bilmem ki?..'

Hikayem güzel olmuyordu. Farkındaydım. Ama, yavaş yavaş açılacaktım: Ateş kor kesilmişti. Ay çıkmıştı. Baktım Sotiri'ye: Kafası düşmüş, o da uyumuştı. Ben bütün gece uyumadım. Martılar simsiyah, ayın altında dolaşp durdular: Sabaha karşı iskele sancak ışıkları ile durgun suları bize doğru atan bir vapur geçti. Aman ne güzeldi bu vapur sabaha karşı. Kalafatı uyandırdım. Vapuru gösterdim:

— Ne güzel, bak, Kalafat, dedim.

— Sen sahiden kaçıkmissin! dedi.

Kafasını bir iki defa salladı. Bir daha vapura baktı. Bir daha salladı. Yırtık pal-tosuna girip kayboldu.

ESENDAL'IN ÖYKÜSÜ VE İDEOLOJİSİ

Memduh Şevket Esendal (MŞE) öyküsü hakkında genel yargı, konularını sade ve olay ihtiva etmeyen bir teknikle hikâye ettiği şeklindedir. "Lafı dolaştırmaz, entrikalı labirentler kurmaz, vakayı dolaşmış bir yumağa dönüş-türmez; sözlü anlatıma mahsus net bir gerçeklikle anlatır (...) Hal böyle olun-ca, öyküsel planda MEŞ'nin neyi anlattığını değil, nasıl anlattığını keşfetmek kalır bize; öykü kahramanlarının mizaçlarını, düşünce ve tavırlarını, bakış açı-larını, seçimlerini ön plana alarak (.) bu sade öyküyü, iyi öykü kılan neden-leri ele almak kalır." (Lekesiz, 1998: 253) Lekesiz'in ifade ettiği meseleyi Necip Tosun daha da kavi kılmakta hatta perspektifi genişletmektedir. Edebiyat eleştirisi cenahından MŞE öyküsü bir "akım"ın izleğinde yazılmıştır; Çehov tarzı'nın hâkim rengi MŞE hikâyesini belirlemiştir: "İkisi de İttihatçı olması-na karşın Ömer Seyfettin ile Esendal Türk öykücülüğünde iki farklı damarı temsil ederler. Öykü dünyaları, anlayışları tümüyle farklıdır. Ömer Seyfettin çantasında nasıl "Maupassant külliyatı" taşırsa o da "Doktor Çehov külliyatı" taşır. Ömer Seyfettin "olay öykü"yü, Esendal, Çehov'un örneklerini verdiği "durum öyküsü"nü seçer. Bilindiği gibi Maupassant tarzı (olay öykü) öyküler-de, her şey bir olay, hikâye, etrafında gelişir, giriş, gelişme, sonuç kurgusu içe-risinde öykü sonuçlandırılır. (...) başı sonu olan klâsik anlatım tarzını ifade etmektedir. Öykü, gerilim, heyecan, merak unsurlarına yaslanarak oluşturulur, sonlar da hayret uyandırıcı bir olayla noktalanır. Çehov tarzında ise olaydan, konudan ziyade insan ön plâdadır ve öykü onun psikolojisini yansıtır. Bu tür öykülerle birlikte klâsik giriş, gelişme, sonuç disiplini terk edilirken, öyküler, insan ruhuna, onun ifade ettiği, edemediği alanlara yönelir. Bu tarzda, öyküde ille de olay anlatmak yerine, bir ânın, görüntünün, ruhsal konumun öyküleştiri-lmesi başat anlayıştır. Doğal olarak da öyküler çarpıcı sonlara ihtiyaç duy-mazlar. Edebiyatçıların ortak görüşü Bakü elçiliği sırasında Esendal'ın Çe-hov'u keşfedip bu tarza yönelmiş olduğudur" (Tosun, <http://tosunnecip.blog-cu.com/memduh-sevket-esendal-oykuculugu-necip-tosun/3112456>).

Mehmet Kaplan da MŞE hikâyesini tasvir, anlatım, olay kurgusu bakımın-dan üslûbcu bir hikâye halinde kavramamıştır. "MŞE'nin hikâyesinde konuş-ma geniş bir yer tutuyor. Yazar şahısların mizaç, karakter, zihniyet ve ruh hal-lerini şahısları konuşurmak suretiyle veriyor. Bu konuşmalar son derece öl-

çölüdür. Yazar bazı hikâyeci ve romancılarda görüldüğü gibi konuşmayı lüzumsuz yere uzatmıyor ve kendisini taklidî üslubun kolay komiğine kaptırmıyor. Hareket ve ruh tahlillerini tasvir ederken de sade ve kısa cümleleri tercih ediyor. (.) Esendal'in hikâyesinde en küçük ayrıntı, bütüne, bütünün mana-sına bağlıdır. Bu da yazarın ustalığını gösterir." (Kaplan, 2009: 107)

Fethi Naci, Tahir Alangu'nun *Ayaşlı ve Kiracıları* adlı romandan bahsederken "Üç forma kadar tutan bir bölümü o günlerin şartlarına uymak endişesiyle kırpılmış" sözünü naklediyor ve "O bölümleri merak etmemek mümkün değil. Belki de romanın asıl bildirisi o bölümlerdeydi. Çünkü bu haliyle, roman, toplumsal kurtuluşu neredeyse mutlu evliliklere bağlıyor" (Naci 2010: 27) diyor. Fethi Naci'nin "mutlu evlilik" değerlendirmesi hakikati tespit sayılmalıdır. MŞE'nin romanlarında toplumsal değişmeyi inceleyen İsmail Çetişli; MŞE'nin 19. Yüzyıldan itibaren toplumdaki değerler manzumesindeki bozulma, çözülme, yozlaşma ve değişimin odağında ısrarla aileye vurgu yaptığı hususunu vurgular. Çetişli'ye göre MŞE, "Ferdî, söz konusu merkez içinde (aile- LB) irdelerken, topluma da yeniden buradan hareketle ulaşmaya gayret eder." (Çetişli, 1990: 45) Hatta Çetişli MŞE'nin eserlerinde toplumsal yozlaşmanın konaktan pansiyona, büyük aileden ahlâkî değerlerini yitirmiş çekirdek aileye geçişin tasvirinin yapıldığı değerlendirmesi görülebilir.

ESENDAL'DA DEĞERLER: EV, MESLEK, KADIN, AİLE

Gerçekten de MŞE hikâyesinde mekân olarak ev insanı yapıcı bir değer taşır. Bir Kadının Mektubu başlıklı hikâyede ev ideali anlatılır. Kadın ailesinden hayatta kimse kalmayınca ev kurmak ister: "*Ninem de bu son yıllarda ölünce tek başıma kaldım. Evimiz kapanır gibi olmuştu. Birini bulup da evlenirsem, birkaç yıl içinde, yeniden bir ocak tütmeye başlar, diye düşünüyordum (...) Bu yeni evi kurmak için önümde tuttuğum örnek, ananın, babamın kurmuş, içinde bizleri yetiştirmiş oldukları evdi. Bu evde başlangıcından bitimine kadar dirlik, düzenlik bozulmamıştır. Bu evde yetişen adamlar şaşkın yahut haylaz olmadılar. Hepsi yüreklerinde ana, baba, kardeş, yurt, ulus saygısı taşıyan kimseler oldular. Sırası gelince kendi paylarına düşen can borcunu da ödediler. Yiğitçe öldüler. Bu ev, ancak geçinecek kadar kazana-bilen bir araba yapıcısının eviydi ama ekmeklerini alın teriyle kazanan; yalan dolan bilmeyen, yürekleri doğru, gönülleri geniş insanlar yetiştiriyordu. (...) Her eve bir baş ister, o baş da erkek olur. Yaradılışın töresi böyledir"* (Esendal, 2009: 95- 6). Evin insan yapan değerleri taşıyıcı rolü, hikâyenin ana temasıdır. Ev kurmak denildiğinde 'değerler için bir araya gelmek'ten bahsedilmektedir. Bu hikâyenin devamında mektubu yazan kadının eşinden ayrılmak istemesinin asıl nedeninin kocasının memuriyette aldığı rüşvet ve

haram parayı yemek istememe iradesini görüyoruz. *"Benim sırtımda kürklü manto görmezlerse, "Bunlar çalmıyorlar" demeyecekler ki! "Çalıyor da saklıyor" diyecekler."* Hikâyede *değerlefe* maddi kazanç uğruna usulsüzlüklerin çatışması *verilir* ve ev hakkında değer üretici mekân tanımlaması yapılır: *"Hayrinin attığı temeller üzerine ancak, bir sonradan görme, türedi evi kurulabilirdi. Artık iyice anlamaya başladım ki bu adamla benim istediğim ev kurulmaz. Ne yapmalı diye düşündüm. (...) iyisi mi, yol yakinken herkes kendi evine dönmeli."* (Esendal, 2009: 97- 8)

Kadın konusunda yazdıkları her ne kadar kadını ikinci planda görmeye müsait ise de erkeğin kadın üzerindeki görevlerini ihmal etmesini hoş görmez. Görevini ihmal eden erkeği paylar: *"Kocan seni, istasyona kadar getirmedi mi? Diye sordu"* (İki Kadın); *"Bırak, senin hancı adam değilmiş. Niçin? Kariyi gözünün önünde kesmişler de, üstlerine gidememiş. Gitse ne olacaktı, onu da keserlerdi. Keserler ya, kariyi yanına niçin almamış? Almamış işte. Kariya dokunmazlar demiş"* (Arabacı Ali). Bu iki hikâyede de yazar kahramanının dilinden kadının yalnız bırakan kocayı yargılar.

MŞE'nin *değer* temelleri Batılılaşmadan etkilenmiş değildir. Başka bir hikâyede (İhtiyar Çilingir) yine *değer* sistemi üzerinden gelenekle bağlı kaldığını görmekteyiz. Bu hikâyede demirci esnafı, müşterisinin eşiği dövmek için değneğe demir halka takma talebini reddeder. Diyalog şöyledir: *"Canım sen tak. Nene lazım.- Takılmaz evladım... Ben kırk yıldır bu sanatı işlerim. - Canım, parasıyla değil mi? Sen takıver, ötesine karışma! ihtiyar, belki ısrar etmeyip takacaktı; ancak "parasıyla" sözüne fena halde içerledi. Daha fazla bir şey demeyerek değneği genç adamın elinden aldı, eski taktıklarını da sökerek iade ettikten sonra: Biz para âşıklısı değiliz, var başka yerde yaptıır, dedi.*

Düşündüm kaldım. Para için çalışmadığını iddia eden bu fakir ihtiyar, şüphesiz, sanatının aşığıydı." (İhtiyar Çilingir) MŞE'nin bu hikâyede meslek ahlâkını yansıtmaması Ahi kültürünün Fütüvvetname geleneği içinde değerlendirilmesini mümkün kılıyor. Ahi kültüründe sanat geleneğinin içindeki amacının dışında kullanılamaz. Hatta şöyle denilebilir, esnaf sosyal hayatı belirleyen eşyaları üretirken kamusalı da üretmiş olur. İki Kadın isimli hikâyede de Feta tipi anlatılmaktadır. Hikâyenin kahramanlarından Behin, *ideal koca* tiplemesinde bulunurken yanı sıra *meslek adamı* ahlâkı hakkında da görüş beyan etmektedir: *"Ben bir mühendisim, canlı bir adamın karısı olmak istedim. Yüzü güneşte yanmış olsun. Eve yorgun argın gelsin, bir iş yaptığına inansın. Yemek istesin. Yaramaz çocuklar gibi gürültü etsin. Evde bir iş odası olsun, orada resim çizerken ısıklık çalsın. Ayağına iri kunduralar giysin. Baş açık, ceketsiz sokağa çıksın. Bir işler görsün, adı duyulsun. Bu yurdu, bu bu yerleri, bu ağaçları, bu sokakları, bu insanları benimsesin. Sokakta giderken genç*

kadınların, kızların gözlerinin ona kaydığını göreyim. Bir utanması olsun, yüreği temiz adam olsun. Benden çok da işlerini düşünsün. Koca dediğin bir köle olursa onun ne tadı kalır! Boş günlerinde meşe odunlarını kesip bahçe-ye bir parmaklık yapsın, yaptığını da herkese beğendirsın! Benim kocam bir ayyaş, bir kumarbaz, sinsi, cılız, kurnaz geçinir bir zavallı. Adam kütüğünde bunlara da adam diyorlar. Ben buna varır mıydım?" (Esendal, 2009: 105) Bu hikâyede de kadın (Behin) kumarbaz ve ayyaş mühendisten ayrılıp bir ustabaşı olan Enver Ali ile evlenir. Enver Ali'nin bir adam ve koca olarak özellikleri insan-ı kâmile ait hususlara oldukça benzemektedir. "İçki tütün içmezmiş. Herkesten de kaçır, yalnız yaşarmış. (...) Eli her işe yattır. Yazısının güzelliği de bundan olsa gerek! Kadınlarla konuşmayı, kadınlara bakmayı bilmiyor. (...) çok temiz yürekli, işinde çok dikkatli (...) Bu adamın kızına karşı bağlılığı, belki anasından fazladır. (...) Allah'ın kırımın başında oturmuş, yemeği kendi pişiriyor, dikişi kendi diyor; çocuğa kendi bakıyor. Sesi de çıkmıyor." Kadın, tasavvufta misalleri görülen ahlâkî değerleri yaşama geçirmek için makamdan vazgeçen şahsiyetlere benzer bir tavır koymaktadır. Örneğin Aziz Mahmut Hüdâî'nin kadılığı bırakıp tekkeye girmesi ya da Hacı Bayram-ı Veli'nin medrese hocalığını terk edip Somuncu Baba'ya müridliğe ve hizmet yoluna düşmesi gibi hikâyede de Behin, kendisine para ve mücevher veren kocasını terk edip işinde gücünde bir ustabaşına varır. Hikâyede bu sınıfsal geçiş de değinilir: "Benim kızımın gönlü süfli. Canım kocadan ayrıl da, sen git, bir amele parçasına var! (...) "Sınıf değiştiriyorsun. Bir inkılâptır. Cemiyet bunu istemez. Senin üstüne az yahut çok bir baskı yapar. Bu baskı dolayısıyla sen de kendini beğenmez, sevmersin. Bahtiyarlık da kendini beğenmek ve sevmektir. Bizim cemiyet ne kadar baskı yapabilir, bu ayrı bir iş." Kadın burada değer yargılarıyla idealize ediliyor. Erkeğini inşa eden ve inşa ettiği erkeğe de itaat eden bir kadın tipi çiziliyor. Bunu Ahi kültürün Bacıyan değerleri halinde de okumak mümkündür.

MŞE'nin ideal ev'in (ki kendisi hikâyelerinde buna *ocak* der) temeli olan erkek ve kadın tipini (Ahi ve Bacıyan) var eden değer'e bu kadar yer vermesinin sebebi hakkında Necip Tosun'un değerlendirmesi, MŞE'nin Mesleki Temsilcilik anlayışını kabul etmesi yönündedir: "Memduh Şevket Esendal'ın aslında bürokrasiyi yerden yere vurmasının arkasında Mesleki Temsilcilik anlayışı yatmaktadır. Esendal bu dünya görüşü ile mevcut parlamenter sisteme, işleyişine, seçimine karşıdır. Onun anlayışına göre, mecliste il temsilcileri değil, meslek temsilcileri olmalıdır. Onun öyküleri bürokrasinin ve devlet çarkının en tepesinde yer alan bir kişinin bu yanlışlıklarla hesaplaşmasıdır bir bakıma"(Tosun,<http://tosunnecip.blogcu.com/memduh-sevket-esendal-oykuculugu-neciptosun/3112456>). Necip Tosun'un bu değerlendirmesi

doğru ise de genişletilmeye de muhtaçtır. Zira bu değerlendirmede N. Tosun MŞE'nin Batı karşıtlığı meselesini eski *ittihatçı kimliği* ile açıklar: "Onun Batı yaklaşımının arkasında tipik bir "ittihatçı" bakışı olduğu söylenebilir."

ESENDAL'IN ÜÇ İDEOLOJİSİ:

ANADOLUCULUK, MUHAFAZAKÂRLIK, FÜTÜVVETÇİ SOL

Gerçekteyse bu yaklaşımın ardında Fütüvvet'ten beslenmiş üç temel *ideoloji* vardır: 1) Anadoluçuluk, 2) Muhafazakârlık, 3) Mesleki Temsilcilik/Sol Popülizm. Bu bölümde Fütüvvetle alakalı değerlendirmelere girmeyeceğiz. Ancak Fütüvvet'in Anadolu felsefesi olduğu, iktisadî ahlâk zihniyeti kurduğu, dini değerlerle uyumlu bir sanayii özellikle 13. yy'dan 16. yy ikinci çeyreğine kadar Anadolu yaşamında temel bir modele dönüştürdüğü ifade edilmelidir. Aynı zamanda Fütüvvet felsefesinin teşkilatçılık, meslek içinde ahlâk eğitimi, pozitif ilimlerin halkın ihtiyaçları için kullanılması ülküsü ile birlikte geliştiği söylenmelidir. Cizreli er- Razzaz (1205)'da el *Cami'beyne'l ilmi ve'l amel* adlı eserinde pek çok otomatik makinaların projelerini çizerek ve tarifini yaparak ilmin amele dönüştürülmesinin yollarını göstermiştir (Bayram, 1991: 136). Gençliğinde Fâhru'd- Din-i Razi'den ders alan Ahi Evren'in akılcı-rasyonalist bir din algısıyla sezgici (vahdet-i vücudcu) sufizmden ayrıldığı ve bu tür sufizmin (melametiliğin) esnaf dayanışmasına bina edilen, az kâr güden cemaatci (komünyon) bir meslek örgütlenmesi kurduğu açıktır.

İttihatçıların II. Abdulhamit'in devrilmesinden sonraki iktidarında düşünce ortamının geliştiği ve o dönemde beş ideolojinin gündemi belirlediği ifade edilmiştir. Tunaya'dan bu bilgiyi aktaran Tabib Gülbay, MŞE'nin İTC'nin İttihatçiler içinde bu beş ideolojiden Meslekçilik fikri içinde aktif olarak çalıştığını ifade etmektedir: "Tunaya ise bu dönemde beş fikir cereyanının belirginleştiğini ve bunların da Garpçılık (Batıcılık), İslamcılık, Türkçülük, Meslekçilik (Meslek-i Temsilcilik) ve Sosyalizm olduğunu belirtmektedir (..) İTC'nin Enver, Cemal ve Talat üçlüsü tarafından yönetildiğinin söylene geldiğini (..) gerçekte İTC'nin bir takım hiziplere mensup yaklaşık elli kişilik bir iç kadro tarafından yönetildiğini) tek merkezin olmadığını belirten Tunaya'ya göre ise İTC'ye koalisyoncu bir yapı hâkimdi. (...) monist bir siyasi ve sosyal düşünceye sahip olduğunu söylemenin doğru olmayacağı (..) İTC içinde pek çok fikir çevresinin bir arada yer aldığını ve her birinin değişik derecelerde uygulamaya etki ettiğini belirtmek (gerekir LB). Esendal, (Kör) Ali İhsan (İloğlu) ve Kara Kemal üçlüsünün temsil ettiğini söyleyebileceğimiz, *mesleki temsilciler* grubu da İTF içerisinde teşekkül etmiş gruplardan biriydi." (Gülbay, 2008: 17- 22)

Yine Gülbay'ın tezinde aktarıldığına göre MŞE'nin İTC içindeki rolü esnaf odalarının örgütlenmesi idi. Bu örgütlenme teorisi MŞE'nin makalemizin

içinde yer yer değindiğimiz *Fütüvvet* fikrine intisabını da mümkün kılmıştır. Bu nedenle MŞE'nin hikâyelerinde esnaf algısı üzerinden geliştirilmiş bir toplumsal yapının vurgusu olması çok doğaldı. Osmanlı Ahi düşüncesinde ev, çalışan ve helal ekmek getiren sanatkâr/esnaf/çiftçi zümrelerin kal'ası gibiydi. Kadın vurgusunun ikinci planda yer alıyor gibi görünmesi, erkeğin pazardaki konumu ile ilgilidir. Klasik Fütüvvet düşüncesinde de kadın Bacıyan-Rum teşkilatının bir üyesidir ve erkek savaş nedeniyle cepheye gittiğinde erkeğin işini yaparak onun boşluğunu doldurur. Teşkilatlı bir model olan Bacıyan kadın figürü erkek cepheden geri dönmezse toplumu yeniden üretir. Bu üretim biyolojik değil kültürelidir. MŞE'nin esnaf içindeki teşkilatçılığına gelirsek Gülbay'ın yazdıkları üzerinden devam etmek gerekir: "II. Meşrutiyet döneminde, Tanzimat döneminde kaldırılmış olan lonca teşkilatı, bozulmuş bir şekilde, esnaf kâhyalığı olarak devam etmekteydi. İTC, 1909 yılında esnafı örgütlemeye karar vermiş ve esnaf odaları (cemiyetleri) kurmuştu. Böylece küçük iş sahipleri örgütlenilerek bir kamu kuruluşu olarak tanınıyor ve denetimi belediyeye veriliyordu. Esnaf odalarının örgütlenmesinde Esendal, (Kör) Ali İhsan (İloğlu) ve Kara Kemal üçlüsünün etkin bir rol oynaması ve bu örgütlenmede başarılı olmaları, bir yandan bu grubun İTC içindeki gücünü arttırmış diğer yandan da, bu gruba karşı olan başka grupların oluşmasına neden olmuştu. Gözlerindeki arızanın da etkisiyle olsa gerek (Kör) Ali İhsan (İloğlu) bu hareketin kuramcısı olarak geride kalırken esnaf birliklerini kurma işiyle görevlendirilen ve örgütlenmede aktif olarak çalışan Esendal, İTC'nin Esnaf Odaları Mümessili, Kara Kemal de, esnaf cemiyetlerindeki gücüne dayanarak İTC'nin yerel örgütünü kontrol etmiş ve İTC'nin İstanbul Müfettişi olmuştu. İTC'nin yönetimi ele geçirmesiyle birlikte, politikadaki yıldızı parlamaya başlayan Esendal, önce İTC'nin İstanbul Heyet-i Merkeziyesi'ne (Merkez Kuruluna) âzâ seçilmiş, ardından da (...) Esnaf Odaları Mümessili olmuştur. Aynı yıllarda -1918'lere kadar devam edecek olan- İTC'nin Anadolu Vilayetleri Müfettişi sıfatına da sahip olan Esendal, bu vesile ile Anadolu ve Trakya'yı dolaşmış ve böylece Anadolu insanıyla, Anadolu'nun gerçekleriyle tanışmıştır. I. Dünya Savaşı yıllarında, bir yandan Parti Komiseri olarak görev yapan Esendal, bir yandan da, bu yıllarda, önemli bir sorun olarak ortaya çıkan İstanbul'un ılaşesi konusunda Kara Kemal'in yardımcısı olarak görev yapmıştır." (Gülbay, 2008: 17-22)

MŞE'nin İTC kökenli diğer gruplarla rekabetini yansıtan iki hikâyeyi burada zikretmek gerekir. MŞE çalışan adamın ya da meslek sahibi erkeğin yüceliğine inandığını hikâyesinde sık sık ifadelendirdi. Ancak bunu tasvirler ve kavramsal yakınlıklar ile anlatıma dökmedi. Arabacı Ali hikâyesinde Anadolu'da teftişe çıkmış bir zabitin, ele avuca gelmez, hafif dik başlı Ali'nin ara-

başında tanışmaları ve sohbetleri anlatılır. Arabacı daha sonra savaşta askerlik yaparken zabitle yeniden karşılaşacaktır. En son karşılaşmada Arabacı işlemediği bir suçtan dolayı arandığını ve kaçak yaşamak zorunda kaldığını zabite söyleyerek kendisi için tavassutta bulunmasını ister. *"Sözlerine bakıyorum; Hiç eşkiyalık, haydutluk demiyor, kaçaklık diyor. Kendi anlattığına göre kaçaklığa başlaması şöyle olmuş; Ereğli'de birine tokat vurmuş. iki gün sonra bu adam ölmüş. Tokattan öldü demişler. Bu gidip teslim olacaktı, yanında bulundurduğu Karamanlı bir kadın, "Teslim olma" demiş (...) Kadın da bunu beslemiş, yardım etmiş. Gene de duymuşlar, artık ondan sonra iş azmış."* (Esendal, 2009: 54) MŞE, zabıt ağzından Arabacı'ya tavassut edeceğini söyler. Gerekçesi dikkat çekicidir: *"Senin gibi eli eren, bu kadar çalışmış, kanını vermiş adamdan da kaçak olur muydu? dedim."* Oysa İttihatçı bir karakteri anlattığı Köye Düşmüş hikâyesinde İttihatçı'nın anlattıkları karşısında buza dönüp dinleyen ve tepki vermeyip yoluna devam eden bir amir kesilir. Köye Düşmüş hikâyesinde komitacı İstanbul Beyefendisinin emekli olduktan sonra aileden kalma evi rehin verip ticarete atılmasıyla başına gelenler anlatılır. Hiçbir mesleki temayüzü olmadığı halde hatırlıların tavassutuyla devlet kaleminde memurluk yapan *anlatıcı* artık makamında terakki imkânı kalmayınca ailecek akşamları ticaret işini konuşur olurlar. Tanıştığı Mustafa Efendiyle ortak olacaklardır. Kerimeler bu işe şiddetle taraftar olmuştur. Kendisi taşrada köylerde yağ, yumurta ne bulurlarsa gönderecek; damatlar da İstanbul'da satacaklar. Bu hislerle işe başlarlar: *"Bundan evvel bendenizin hiç taşraya çıkmışlığım yoktu. Ömrümde bir kere Florya'ya gitmiştim. (...) Senelerden sonra bu dağ başında kaldım. Görüyorsunuz ya beyefendi, burası adeta dağ başıdır. Bu adam bizi aldattı, köye götüreceğini söyledi. Bizim bildiğimiz, köy dediğin ağaçlık, çayır çimenlik olur. Bir yandan koyunlar meler, bir yandan kuşlar öter, köyün kenarındaki ağaçlık altında ihtiyarlar delikanlılara gazalarını anlatır, yaralarını gösterir, kızlar testileri omzunda su almaya gelirler. (.) Eğer efendimizin vakitleri olsaydı, köy dedikleri yeri zatûlilerine gösterirdim. fiu sırtın arkasındadır. Numune için bir tek ağacı bile yoktur. Biz köylülerin yağ, bal, yumurta yediklerini biliriz, burada yağdan, yumurtadan geçtik, ekmek yüzüne hasret kaldık. Bunlar ekmek nedir, onu da bilmiyorlar, efendi. Yufka yiyorlar. Hali vakti yerinde olanlar, bazlama dedikleri hamuru yutarlar. Allah inandırсын beyefendi, bendeniz harp içinde yediğimiz vesika ekmeğine bile hasret kaldım. Böyle olduğunu bilseydim, buralara gelir miydim?"* (Esendal, 2009: 89) Anlatan kendisinin komitacılığından bahseder: *"Buraları tenvir edeyim dedim, ne de olsa serde komitacılık var. Kahvede şeriatan, ulülemre itaattan dilim döndüğü kadar bahsecek oldum"* ancak köylü bu sözleri gale almaz: *"Bizim bildiğimiz köylü kıs-*

mı müte deyyin olur. Aman efendim, ne gezer. Rakıyı okka ile içerler. (...) Bir daha mı tövbeler tövbesi". Nihayette uzun konuşmasından sonra Kalpaklı Efendi'ye arzusunu bildirir: *"Asıl arzım, Ankara'da bendeniz için her ne gibi bir hizmet olsa, maalfihhar kabul ederim. Çoluk çocuk, ölünceye kadar minnettarinız olurduk."* Derken tren istasyona girer, kalpaklı vagona geçer. Derken tren kalkar, söyleyen cevapsız kalır. Bu hikâyede MŞE'nin tepkisizliği anlatan kişinin meslek bilmezliğinedir. O'nun İttihatçı'lığı ile ilgilenmez ve meslek sahibi olmadan devlet kadrolarını işgal edip muhayyel bir Anadolu fikriyle halka yabancılaşmış bu karaktere yardımı dile getirmez. Sükût durumu anlatıcının Fütüvvet ilkesini bozarak başkasının mesleğine el atması yüzündendir. Çünkü Ahilikte bir ustadan el almadan veya bir üstadın rehberliği olmadan bir san'ata sahip olmak caiz değildir. Bir usta mesleğini, o mesleğin ustasından öğrenmemişse, intisabı yoksa meydana getirdiği eserde kudsiyyet ve haysiyet olamaz, denmiştir (Bbayram, 1991: 150).

MŞE'nin, Muhittin Birgen'in *Meslek* dergisinde yazdığı biliniyor. "Rusya dönüşü para bakımından çok sıkıntı çeken Esendal, arkadaşı Taninci Muhittin diye bilinen Muhittin Birgen'in çıkardığı *Meslek* dergisine 35 öykü yazmış, karikatürler çizmiş, ayrıca Mustafa Memduh adıyla bir roman yayımlatmıştı" (Onaran, 2009: 16).

Meslek dergisini çıkaran Muhittin Birgen'in görüşlerini aktarmak MŞE'nin dahil olduğu muhit'i tanımak için elzemdir. Zira MŞE, yazarların belli bir muhit içinde fikir geliştirdiklerinden bahsetmektedir. Oğluna yazdığı 7 Ocak 1935 tarihli mektupta, düşünmenin herhangi bir işi işlemekten daha kolay olmadığını belirtir. "Okulların içinde en iyisi çocukları bir işi düşünmeye alıştıran bir okuldur (...) Birçok adamlar görürsün ki mektep görmeklerine bakmayarak hayatta, (.) yer tutarlar. (.) okuldan çıktıkları, iyi de numara aldıklarına bakmayarak (...) silinen adamlar bil ki düşüncelerini işletemeyenlerdir. Adam yalnız, muhitsiz, çevresiz kalır ise karışık düşünceleri işletemeyenlerdir" diye yazan Esendal'a göre insan durup dururken kâmil insan olmaz. MŞE'ye göre kâmil insan olmak için düşünmek -ki düşünmek de ya kitapla ya konuşmakla yahut da seyretmekle olur- ve kendi kendini öldürmek gerekir." (Gülbay, 2008: 71)

Muhittin Birgen, Osmanlı Devleti'ni iktisadi anlamda analiz eder ve farklı bir Türk düşüncesi geliştirir: Osman Bey kahraman olmazdan evvel bir aşiret Bey'idir. Etrafını dolduran dört yüz çadır henüz iptidai ve göçebe-bedevidir. Henüz içlerinde iş bölümü inkişaf etmemiş ve cemiyetin semye teşkilatı bozulmamıştır. (Arıkan, 1997: 108) Semye, bir göçebe cemiyeti, iptidai cemiyet numunesi idi. Semyeler, ham, ptidai ve iptidailik nispetinde de mütesanit, kuvvetli birer içtimai kitle idi. Osmanogulları Bizans'ı parça parça fet-

hettikçe yerine ancak bir devlet ikame edebilirlerdi. Osmanoğulları bu vazifenin ifası esnasında, süratle kendi aşiretlerini terk ederek devşirme muhitine geçtiler. Devşirme aşiret hayatında yer bulamaz. Aşiret hukukunun esası kan-
daşıktır. Oraya ecnebi kabul edilmez. (Arıkan, 1997: 112) Bu suretle tedricen yeni bir nesil türemiştir. Bu nesil İznik ve Yenişehir'de doğmuş, Bursa ve Edirne'de büyümüş, İstanbul'da reşit olmuş ve nihayet içinden çıktığı iki muhtelif milliyetin -Türk'ün ve Rum'un- birden hâkimi olmak üzere Fatih devrinde tamamen ilan-ı istiklal eylemiştir. Bu nesle Türk demek kabil değildir. Buna tamamen Bizanslı yahut Rum yahut Sırp yahut Hırvat, Venedikli, Arnavut gibi isimler de verilemezdi. Çünkü o, bunların hiç biri değildi. Hepsinden başka idi. İçinde pek azı ve pek ehemmiyetsizi Türk olmak üzere, bütün bu milletlerin hepsinden bir miktar bulunan, fakat esas itibariyle ne birinden ne de diğerinden olmayan bu nesil uzun müddet isimsiz kaldı. Bu kul tabifesine bilahare Osmanlı dediler; işte Osmanlı budur. Osmanlı İmparatorluğu da bir devşirme kılıcı ile bir ulema ve münevveran zümresinden mürekkep hâkim bir sınıftır. Bu siyasi teşekkül, aynı halde Tanzimat'a kadar devam eder. Kapıkulu, siyasi bir kitle içinde içtimaî bir uzviyettir (Arıkan, 1997: 122). Görülüyor ki, kapıkulu garip bir içtimai mahlûktur. Başlı başına büyük bir aile teşkil eder. Bu cemiyetin içinde muhtelif tecezziler mevcut olduğu şüphesizdir. Ancak onun yüksek tabakada bulunan hâkim unsuru sarîh surette Türk olmazdan evvel Arap, Fars, Rum, Slav ve ila ahirdir (Arıkan, 1997: 131). Kapıkulunun İktisadiyatının tekâmülünde üç devir vardır: 1. İktisap Devri, 2. İsrâf Devri, 3. İflas Devri. İflas devrinde ganimet elde etme ihtimali kalmayacaktır. Para cem'inde sıkıldıkça bir takım Rum, Ermeni, Yahudi sarrafların iltizamına teslim edilir. Buna mukabil iltizam servet kaynaklarını kurutunca kapıkulu için yapılacak tek çare kalırdı: Galata ve fener sarraflarına iltizama verilen memleketi toptan Avrupa bankerlerine teslim etmek (Arıkan, 1997: 153). Muhittin Birgen'in *Meslek* dergisinde yazdığı bu görüşleri Türklüğü Anadolu'dan başlatmak, Türklerin Anadolu'da senteze ermiş bir kavim olduğunu iddia etmek, ırk temeline yaslanmayan bir Türk düşüncesi geliştirmek vs. ile şekillenmiştir. Köylülüğü temel alan sosyalist yerlilik fikrini savunan Anadoluocuların ve bilhassa Topçu'nun fikirlerinin habercisidir.

Anadolucularla aynı zeminde buluşan MŞE'nin medeniyet tasavvuru açısından Muhafazakâr bir dünya kurgusu içinde olduğu iddia edilebilir. MŞE, Sunullah Arısoy'a verdiği söyleşide medeniyet fikrini açıklamış ve Batı (endüstriyalist) uygarlığı karşısında en fazla iki üç katlı bahçeli evlerden oluşan bir toplum düşüncesinde olduğunu ifade etmiştir: "*Amudî medeniyet*" yoktur beyefendi, ayakta duramaz, yaşayamaz... Bugün gördüğümüz şeyler var ya, şu atomlar falan, yeni silahlar, icatlar ve siyasi krizler, buhranlar, bunların

hepsi bir medeniyetin, "Amudî medeniyetsin çökmekte olduğuna delilidir. Ben er geç, "Ufkîmedeniyetsin, yani "toprak medeniyeti"nin galebe çalacağına inanıyorum. insanların huzurunu, milletlerin istikrarlı bir hayata kavuşmasını, "toprak medeniyeti"nde görüyorum. Bu işi hükümetler yapamaz. Ve-killerin işi değildir, bu... Bu sanatkârın işidir. Bu fikri, çok taraflı işleyip geliştirerek, olgunlaştırarak cemaatin önüne düşecek, "toprak medeniyeti" fikrine cemaati ısındıracak, bu fikri benimsetecek adam, sanatkârdır. Bir karış boş toprak parçası kalmamış, köyleri köylerine yollarla bağlanmış, "ufkî medeniyetin", "toprak medeniyeti"nin nimetleriyle, istikrarlı, huzur içinde yaşayan bir Türkiye..." (Arisoy, 1992: 18-19)

Yatay Medeniyet hakkında yorumlarında Behçet Çelik, MŞE'nin topluma dışarıdan değil içeriden baktığını ifade eder. "Yatay medeniyetin ne olduğunu, nasıl bir şey olabileceğini Esendal'ın hikâyelerini okuduğumuzda daha iyi kavrarız. İnsanın insanlıktan çıktığı, yabancılaştığı, nesneye döndüğü dikey medeniyetin tersine, yatay medeniyet insani özelliklerin nesne ilişkilerinin önünde durduğu bir yaşam tarzı önerir. Sürekli çalışmaya vurgu yapsa da, bu çalışma insanın emeğine yabancılaştığı bir çalışma değildir. Bu yatay medeniyetin küreselleşen dünyada mümkün olup olmadığı sorulabilir" (Çelik, 2005). Eserlerinde küçük insanı, küçük mutlulukları veren MŞE, basit hayatın sadeliğini anlatırken kıvanır. Eşek hikâyesinde genç ve borcu yeni ödenmiş eşeğini bıraktığı yerde bulamayan adamın dünyasının yıkılması anlatılır ama hikâyenin bitiminde yolun yüksek bir yerine çıkıp da uzakta köy yolu üzerinde gördüğü karaltıyı eşeğine benzetince sevinir. Yazar, *"Tanrı, köylüyü sevindirmek isterse, eşeğini kaybettirir, sonra gene buldurur, diye yazılmıştır. Bu söz yerine geldi"* der. Köylünün sevincini kısacık değinmelerle verir: *"Yetişt, eşeğine bindi, gene tuz yoluna döndü, bir de türkü tutturd: iş-denin dalına bastım da kırılıverdi. Gitti."* (Esendal, 2009: 187) Küçük sevinçler, ekmeğinin peşinde sıcacık hayatlar sıradan adamın masum dünyasını kurar. Yozlaşmamış bir saadet bahşeder. Bu çerçevede sanayi ve endüstriyel uygarlığı felaket gören bir hikâye anlatır. Modernleşmede aceleci tavır yanlısı değildir. Modernleşme tepeden aşağı halka giydirilen bir kültür değil, eşyaya kendi kültüründen, emeğinden bir şeyler katarak estetik bir hayat nizamı kurmaktır. Mümtaz Turhan'ın *Batılılaşma Kuramı* bu felsefe üzerinde bina edilmişti. Turhan'a göre de Batılılaşmada başarısız olduk çünkü topluma Batı'nın kültürel değerlerini dayattık. Mümtaz Turhan, Türk Devrimi'ni bir vakıa halinde kavıyor ve onu muhafazakârlaştrmanın yollarını arıyordu. Topluma müdahaleyi bilim ile sınırlamaktan bahsetmektedir. Bilimi rehber kılarak siyaseti sınırlamak pozitivist sosyolojinin Fransız Devrimi sonrası gelisen kaotik haline karşı geliştirdiği "muhafazakâr" bir yönelimdi. Fransız

muhafazakâr düşüncesi, modernizasyonun, bilim ve teknik üzerinden, birinci sınıf bilim ve teknik adamları, bunların asistanlarından ve bilimsel zihniyetli idarecilerden, yöneticilerden oluşan bir kadro ile ve bunlarla birlikte hareket eden aydınlar katmanının oluşumuyla tamamlanabileceğini öngörüyordu. Turhan, sistemli ve planlı hareket edildiği takdirde bilimin ve bilimsel kurumların aşamalı olarak alınıp kurulabileceğini düşünmekteydi ve bu fikirlerini Fransız muhafazakârlarından almaktaydı. Bilimsel kurum ve kadrolara sahip olan bir toplum, ananevî temellerinde Batı milletlerinden farklı hangi kültür öbeğine dâhil olursa olsun, esas zihniyeti bakımından yine batılı olabilir, diye düşünüyordu. "Öyleyse yaşayış ve duyuş tarzlarına kadar bütün ayrıntılarıyla batılı olabilmek, ona benzemek batılılaşmanın vazgeçilmez şartlarından değildir" demektedir. (Turhan, 1972)

Ev O'na Yakıştı hikâyesinde emekli Binbaşı'nın harabeye dönmüş eve kiracı olup evi imar etmesinden sonra, ev sahibinin kirayı arttırmak için kiracıyı çıkartması anlatılır. Ancak başkalarına kiraya verince ev tekrar hırpani günlerine döner. Zira yeni kiracılar evin bakımını yapmaz. Bu kez ev sahibi pişmanlık duyarak evi eski kiracı emekli Binbaşı'ya satar. Fiyatı ucuz gören ahali, yazık etmişsin, diyecek olur. Satan aynı görüşte değildir: *"Hiç yazık etmedim, dedi. Herifçioğlu yapmayı da biliyor, oturmayı da! Ev ona yakıştı. Ulan dediler, bize versen, bize de yakıştırdı. Hiç yakışmazdı, dedi. Biz ahır sekisine almıştık. Senin, benim gibilerin elinde kalıp da yurtluk olacağına, onun elinde ko, şenlik olsun."* (Esendal, 2009: 177) Çelik, MŞE'nin acelesizliğini vurgularken bu nedenle haklıdır: "Taklitçi Batı özentiliğine karşı 'kendimize özgü olan'ın savunusunu yapsa da, Esendal'ın hikâyelerinde, modernleşmede geç kalanların telaşını pek görmeyiz. Bunun iki nedeni var bence: Birincisi, hikâye tür olarak yazarın daha sakin kalmasına yardımcı olur. (...) İkinci olarak da, Esendal'ın yatay medeniyetten yana olduğunu unutmamak gerekir. Medeniyetleri yatay ve dikey olarak ayırdığı için yatay olanın dikeye yetişmesi söz konusu değildir." (Çelik, 2005) Çelik'in yazdıkları ile Turhan'ın görüşlerinin çakıştığı ve MŞE'nin de zikrettiğimiz hikâyesiyle bu çakışmayı örneklediğini düşünmekteyiz.

Yatay Medeniyet denince Toprak Medeniyeti, Ufki Medeniyet kavramlarını da birlikte kullanan MŞE'nin ilgisi elbette ki köylülere dönüktür. Köylülere yönelik ilginin nedeni hakkında bir cevap arayan Karaömerlioğlu, ikna edici bir söylem üretmiştir: "Esendal'ın köylülere olan ilgisi ise onun sokaktaki sıradan, basit insanları eserlerine taşıma isteğinden kaynaklanır; kırsal kesimin nüfusun yaklaşık yüzde seksenini oluşturduğu bir toplumda da sokaktaki insanı köylülerden daha iyi kim temsil edebilecektir?" (Karaömerlioğlu, 2006: 180). Yakup Kadri, Sabahattin Ali, Esendal arasında kıyaslamalara giren yazar, yü-

zû geçmişe dönük, durağan, farklılaşmamış bir toplumsal örgütlenme olan köy karşısında üç yazarı da benzeş görür. Ancak aydın karşıtlığı anlamında diğer iki yazarı Yakup Kadri'den ayırıştırır. Sabahattin Ali'ye göre iktidar değişmeden köylünün üstündeki siyasi nüfuz ve baskı çözülmez; MŞE ise parti ve devlet aygıtındaki düzelmelerin köylünün içinde bulunduğu şartların iyileşmesi anlamına geleceğini savunur. "Esendal'a göre yozlaşmış hükümet yetkililerinin, gereksiz müdahaleleri olmasa, içkin olarak huzurlu bir öz taşıyan toplum, doğal yollardan bir bütün olarak evrimin bir üst aşamasına geçebilecektir." (Karaömerlioğlu, 2006: 180-2) MŞE ile Y. Kadri arasında ise şöyle bir ayrışma tespit eder: MŞE'nin tarım medeniyeti ideali, sanayileşmiş dünyada yüzü geçmişe dönük bir anlayıştır. MŞE, *sanayi uygarlığının* düşmanı olarak bilinir, der. Y. Kadri hakkında ise devletin hayatın her yönüne müdahale etmesi gerektiği fikrinin savunucusu, değerlendirmesini yapar. Y. Kadri'de kırsal sorunlar, insanın doğa ile ilişkilerindeki zayıflıktan yani teknik'tendir. Geri kalmışlık, yetenekli teknik uzmanların denetiminde giderilmelidir.

Muhafazakârlık ideolojisi bir anlamda bu ayrışmadan kaynaklanıyor. Fırat Mollaer, muhafazakârlığın çerçevesini belirlemeye çalışırken şu kıstasları verir: Türk muhafazakârlığı kalkış noktasında cumhuriyetçi ve ulus-devlet yanlısı olmuşlardır. Çoğu zaman anti-modern bir karakter taşımaz. Batılılaşma meselesine eklektik bir tarzda yaklaşarak kültürle uygarlık arasında bir ayrım yapılması. Milli kültür muhafaza edilerek evrensel uygarlığın alınması gerektiğini ifade ettiler. Batı'nın Hristiyanlık tarafından yoğrulmuş kültürü değil, kapsamı modern bilim, teknoloji, ekonomik kalkınma gibi nesnel kavram ve olgular etrafında belirlenen uygarlık alınmalıdır. Mollaer, muhafazakârlığın Gökalp'çi pozitivist damarından ayrılan bir grubunun Bergsoncu *sürekli hareket ve oluş* fikriyle davrandığını ifade eder. Gökalp'in Turan fikrine karşı sınırları belirlenmiş bir *vatan* kavramına ağırlık verilmesi; Anadolu'nun biricik fiziki dayanak kabul edilmesi; anti-materyalist, ruhçu ve metafizik felsefelere kapı açılması, pozitivist *kuruluş* teorisi'nin arka planındaki toplumun doğanın yansıması olduğu savının milletin yaşam hamlesinin iradesine dayandığı teziyle çürütülmesin muhafazakârlık içinde bir bölünmenin gerçekleşmesine sebep verir. Böylece Bergsoncu muhafazakârların entelektüel gündemleri, geleneğin içinden gelen yaşam hamlesiyle bir millet inşaıdır. (Mollaer, 2008: 75-89)

Birbirini tamamlayan düşünceler olarak Anadoluculuk ve Muhafazakârlık fikirlerini savunan MŞE'nin CHP (CHF) içinde bir dönüşümü başlattığı ifade edilmiştir. Bu dönüşümü dile getiren Gülbay'ın yazdıkları MŞE'nin Anadolucu'luğunu kesin bir kabul olarak sunmakta ve hem de CHP içinde MŞE'nin oynadığı rolü izhar etmektedir: "Anadolu'ya âşık olan, Anadolu hakkında ne düşündüğü sorulunca, *"Anadolu bir hazinedir, (...)"* diyen, uy-

garlığın beşiğinin Anadolu olduğunu söyleyen, 28 Şubat 1943'te yapılan seçimlerde -ki bu tarihte Esendal, CHP Genel Sekreteridir-, *Dönüm* dergisi çevresinde bir araya gelmiş olan ve Anadolucular denilen grubun birçok milletvekili çıkarmasında önemli bir rol oynayan Esendal(dır). (MŞE), Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş sürecinde yaşanan krizlere çözüm olarak sunulan ideolojilerden biri olan, içinden çıktığı Türkçülük akımının hayalci ve kurgusal tasarımına bir tepki olarak doğan, yaşanan mekânsal küçülmenin sonucunda *daralmanın ideolojisi* olarak ortaya çıkan ve ulus-devletin ve milletin kurucu unsurlarının başında gelen coğrafyayı/toprağı (Anadoluyu) temel alan bir milliyetçilik ideolojisi olan Anadoluculuk düşüncesinin temel izleklerine benzer şeyler düşünmüş ve bunu dillendirmeye çalışmıştır. Dolayısıyla Esendal ile Anadoluculuk düşüncesi ve/veya Anadolucular arasında bir bağın varlığı muhakkaktır. (.) diğer yandan, CHP'nin tek parti iktidarının en sert yüzünün temsilcisi olan Peker'in istifasıyla sonuçlanacak olan ve siyasi tarihmize Otuzbeşler Olayı diye geçecek olayın *Esendal'ın mebusları* diye anılan genç milletvekilleri tarafından başlatılmış olması ve böylece, -çok partili hayata geçiş sürecinde muhalefete karşı tavizsiz bir politika izleyen Peker'in istifası ile- çok partili siyasi hayata geçişte bir adım daha atılmış olması, çok partili siyasi hayata geçişin hemen öncesinde CHP genel sekreteri olan Esendal'ın çok partili siyasi hayata geçişte önemli sayılabilecek bir rol oynadığını göstermektedir." (Gülbay, 2008: 146)

Son olarak MŞE'nin Mesleki Temsilcilik fikrinin kaynakları hakkında küçük bir bilgi vermek gerekir. Bu mevzuda ayrıntılı bilgiyi Zeki Arıkan'ın Muhittin Birgen çalışmasından elde edebildik. Mesleki Temsil Programı Kör Ali İhsan Bey (İloğlu) tarafından ortaya atılmış, Celal Bayar aracılığı ile Mustafa Kemal Paşa'ya anlatılmış ancak bir sonuç alınamamıştır. Arıkan MŞE'nin öğrencisi Abidin Nesimi'nin yazdıklarını aktararak bu program hakkında bilgi vermektedir: "Kör Ali Bey, Garp dillerine vakıf değildi. Fakat buna mukabil, İslam kültürü derin, tasavvuf ve tarikatlar üzerindeki bilgisi esaslıydı. Yirminci asır şartları içinde ideal cemiyeti, istihsale bağlı insan topluluklarının politik devlet nüfuzu dışında serbestçe kendilerini idare etmesinde görürdü. Bu nizam, yeni dünya şartlarına intibak ettirilmiş bir (fütüvvet) nizamı idi. (.) Ali Bey'e göre parlamento, devlet gelirlerini vilayetlere taksim etme işi ile uğraşmadığına göre, mevcut mebusların rakiplerine çirkef atma yolunu tuttukları (mahal oldu-LB). Bunu önlemek için ferdi temsil (vilayetlerin temsili) yerine menfaatların temsili (mesleklerin temsili) yoluna gidilmeli. Bu vaziyette mebuslar Ankara mebusu, İzmir mebusu şeklinde olmayacak, şöförler mebusu, marangozlar mebusu şeklinde olacaktır." (Arıkan,

1997: 27-28) Mesleki Temsil Programı, yayınlandıktan sonra, Bolşevik İhtilali'nden etkilenen Birgen tarafından desteklendi. Birgen, yazılarında sermayenin bankacılık ve anonim şirketçilik gibi tekeller haline dönüşmesine itiraz ederek kooperatifler halinde çalışmasını önerir. MŞE'nin hikâyelerini yazdığı *Meslek* dergisinde Birgen de kooperatifler hakkında yazar.

Feodal yapılara ve baskı ile haraç toplamaya karşı direnen bir hikâye yazan MŞE'ye göre Anadolu'nun ruhu, kaba kuvveti yenecek kudrettedir. Dövüş adlı hikâyede okulun ve mahallenin kabadayısı Aziz'le parasını gasbettiği için dövüşen Akif, Aziz'in kendisini dövmesine karşı koyup bir de toplumun vicdanında (çocukların arasında) "onu döverek" şerefini korur. Aziz bu *yenilgiden sonra* bir daha ne Akif'in üstüne gidebilir ve ne de diğer çocuklara zorbalık yapabilir (Esendal, 2009: 67- 72). MŞE'nin bu tür hikâyeleri feodal yapılanmalara da eleştiri şeklinde görülmelidir. Diğer köycü düşünürler gibi MŞE de kentsel proleterleşmeyi önlemeye çalışan dengeli bir sanayileşmeden yanadır. Cemaat tarzı bir toplumsal yapılanmanın endüstriyel değişmelerle çökmesini toplumsal yozlaşmanın sebebi gören MŞE, küçük üretici ve köylünün ezilmesini önleyen politikalara yaklaştığı oranda Kemalizm'den daha *sol* bir popülizmi yürütmüştür, denilebilir.

SONUÇ

MŞE'nin öyküsünün arkaplanını vermeye çalıştık. MŞE hikâyesi toplumun en küçük birimini *aile* gören bir zihniyetle yazılmıştır. Aileler Fütüvvet felsefesini diriltten bir meslek ahlâkını hayati kılarlar. Paylaşıcılık, uhuvvet meslek sahibi ailelerin dayanışmacı birliğini oluşturacak ve toplum yozlaşmayacaktır. Değerlerin yerini paranın alması toplumu köylerden kentlere bozmakta, kadını da ortalığa salmaktadır. Endüstriyel uygarlığa inanmayan bir *medeniyet* zihniyetini *geçim derdiyle çalışan köylü* figürleri vesilesiyle sık sık vurgular. Onaran'ın söylediğine göre MŞE, toprak uygarlığının geçerliliğine inandığı için kendisine Gandhi denilen bir adamdı. Toprak ürünlerini işleyerek bir endüstrinin geliştirilmesini savunurdu. Bahçeli evlerle, oya gibi işlenmiş tarlalarla köylerin köylere, kentlerin kentlere uzandığı bir toprak düşünürdü. Nihayet, ancak böyle bir toprak üzerinde insanların mutlu olabileceğine inanmaktadır. Hikâyesi ideolojik bir söyleme dönüşmemiş ama görüşlerini bürokrasiden, kırdan, köyden, değişik meslek erbabı insanlardan, mahallelerden seçtiği kahramanlar üzerinden büyük bir ustalıkla anlatmayı başarmıştır. Üç ideolojiyi birden işleyen dünya kurgusu ve vakıaları anlatırken kullandığı yazı dili ve anlatım ustalığı ile Türk hikâyeciliğinde *yerli* hassasiyetlerin ve sistem içi muhalefetin öncüsü sayılmalıdır.^

H E C E Ö Y K Ü

KAYNAKLAR

- Arıkan Zeki, *Tarihimiz ve Cumhuriyet Muhittin Birgen* (1885- 1951), Tarih Vakfı Yurt, 1997
- Arısoy M. Sunullah, Memduh Şevket Esendal'la Konuşma, *Mendil Altında*, Bilgi, 1992
- Bayram Mikail, *Ahi Evren ve Ahi Teşkilatı'nın Kuruluşu*, Konya, 1991
- Çelik Behçet, Esendal'ın Hikâyelerinde Bize Özgü Olan, *imge Öyküler*, Yıl: 1, Sayı: 2, 2005
- Çetişli İsmail, Memduh Şevket Esendal'ın Romanlarında Aile, *Milli Kültür*, s:78, s: 45- 47, 1990
- Esendal Memduh Şevket, *Mendil Altında*, Bilgi, 1992
- Esendal Memduh Şevket, *Otlakçı*, Bilgi, 2009
- Gülbay Tabip, *Memduh Şevket Esendal'ın Toplumsal ve Siyasi Görüşleri*, Doktora Tezi, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008
- Kaplan Mehmet, *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh, 2009
- Karaömeroğlu Asım, *Orada Bir Köy Var Uzakta, Erken Cumhuriyet Döneminde Köycü Söylem*, İletişim, 2006
- Lekesiz Ömer, *Yeni Türk Edebiyatında Öykü*, Kaknüs, c: 2, 1998
- Mollaer Fırat, *Türkiye'de Liberal Muhafazakârlık ve Nurettin Topçu*, Dergâh, 2008
- Naci Fethi, *Yüz Yılın Yüz Türk Romanı*, 2010
- Onaran Mustafa Şerif, *Esendal, Otlakçı*, 2009
- Tosun Necip, *Memduh Şevket Esendal Öykücülüğü*, <http://tosunnecip.blogcu.com/memduh-sevket-esendal-oykuculugu-necip-tosun/3112456>
- Turan Mümtaz, *Garphlaşmanın Neresindeyiz*, Yağmur, 1972

ASLA PES ETME

Mukadder Gemici

Dergâh Yayınlar

Dergâh Yayınları'ndan çıktı *Asla Pes Etme*. İsmi tam da bir Hollywood filmini çağrıştırıyor ki baktım aynı adla bir film varmış sahiden. Bu yüzden kitaba ön yargıyla yaklaştım biraz, itiraf etmeliyim. Ancak sonrasında okuduğum hikâyelerden büyüleneceğimi nereden bilebilirdim ki? Üstelik de bir ilk kitap! Yazarı, Mukadder Gemici.

Dergâh'ın rahle-i tedrisatından geçmiş ve orada yetişmiş bir hikayeci Gemici. Durum böyle olunca hikâyede geleneğin izini sürdüğünü söylersek yanlış olmaz. İçinde on iki güzel hikâye 'giz'liyor kitap: *"Asla Pes Etme, Anormal Bir Durum Yok, Dût Mevsimi, Hakikatli Arkadaşım, Masadaki Güller, Nereye Gidiyoruz, Belediye Başkanı, Bir Mevsim Dostluk, Kızdan Başka, Yapmasaydın, Necati'yi Beklerken, Ayrılık Kokusu"...*

Kitaba ismini veren *Asla Pes Etme* adlı hikâyenin kahramanları Hayat Hepgülsün ve emekli radyo sanatçısı Nermin Hanım... Onlarla beraber hüzne, acıya, yaşama, ölüme ve daha birçok rastlantıya tanıklık ediyoruz. Uzun sayılabilecek bu hikâye, ritmini kaybetmeden sonuna kadar akıyor. En çok da 'kimsesizlik' kavramı üzerine düşündüren diyaloglar güçlü mü güçlü. Sinematografik bir anlatımı var onun da diğerleri gibi.

Anormal Bir Durum Yok adlı hikâye, *Ateş düştüğü yeri yakar!* atasözünün yaşanmışlığına dair yeni bir gönderme sanki. Yoksul bir ailenin üçüncü sayfa haberlerine konu olan acı kaybı anlatılıyor. Birileri için -kamsandırdıktan olsa gerek- *Anormal bir durum yok!* diye geçiştiriliyor soba zehirlenme-

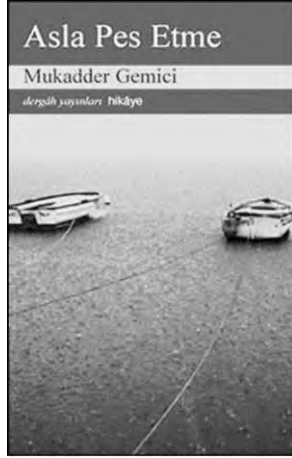
siyle boğuluşu iki çocuğun... Ya sonrasında? İşte ateş o zaman hikâyeye dönüşüyor: Dağılan ve toparlanamayan bir çiftin dramıyla... *"Yok. Artık ne anneleri ne babaları hiç kar yağsın istemiyorlar. Üç yıl sonra küçük kızlarının kar yağarken pencereden bakıp sevinmesi de hiç teselli etmiyor onları."* O son cümle yok mu, hele son cümle... *"Hava don, çocuklar üşümesin diye sobayı doldurup çıktık ama..."* diye biten!

Nereye Gidiyoruz? da ise sürekli bu soruyu soran yetmiş yaşında Alzheimer hastası bir adamla oğlunun diyalogları hafızamızda asılı kalıyor. Çaresizlik, burukluk, acı, hü-

zün, huzur, huzursuzluk. ve daha nice sorulanan kavram... Geriye dönüşlerle ve gidişlerle 'öykü'leniyor. Hayat, tam da burada işte! Oğlun kurduğu şu cümlelerle acıyor bir yerlerimiz: *"Ben şimdi yanındayken beni hatırlamıyor, fotoğrafıma bakınca mı hatırlayacak beni? Bir serçe kuşunu sever gibi kolumu okşadığını? Beyninin hangi kıvrımında kaldı deniz kenarında annemin kestiği kavunun tadı? Beni dalgalara atarken giydiğim sortun mavi rengi?"*

Hikâyeler, aslında hayatın içinden, hatta ta göbeğinden; sahici mi sahici, yakıcı mı yakıcı, dokunaklı mı dokunaklı. Yüreğimize değen bir yönü var kelimelerin. Üçüncü sayfa haberleri sanki gazete sayfalarından çıkıp da kalbimizin tam ortasında acı olarak arzıendama ediyorlar. Bilmem ki acaba Mukadder Gemici'nin aldığı radyo-tv eğitiminin etkisinden midir bu güçlü söyleyiş? Yoksa uzun yıllar senaryo ve metin yazarlığı yapmış olmasından mıdır? O yüzden mi bu kadar yakınımızda hikâyeleriyle anlattığı yaşamlar? Neden etkiliyor peki?

Çünkü eski bir *Belediye Başkanı'nın* iç hesaplaşmaları bize de tanıdık geliyor. En sevdiğinden yine en sevdikleri için vazgeçmek zorunda kalan genç kızın yaptığı fedakâr-

lık tek bir cümlede yıkılıyor 'Yapmasaydın' denince. Çünkü *Ayrılık Kokusu* taa Hindistan'dan, Tac Mahal'den ulaşıyor içimize. Hüzünlü bir hikâyeyi fısıldıyor kulaklarımıza. Vali Bey'in yakasını bırakmayan aşkın aynı zamanda bir vicdan azabı olduğunu öğreniyoruz böylece. "Giden gitmeyi arayacaktı... Güzel şeyler söyleyecekti arayan da aranan da..." diyen Vali Bey'e kızıyoruz. Sonu sürprizli bir cümleyle biten o konuşmanın sonunda donakalıyoruz. Ya o hazin *Dut Mevsimi*... Ahı tutan güzel Ermeni kızı Süsen, kalede boşuna neyi/niye bekledi ki? "Kasabanın bütün Ermenileri birkaç yıl içinde, usul usul sessizce satıp her şeylerini ortadan kayboldular, sanki hiç olmamışlar gibi hayat kendiliğinden akıp gitti." Niye ama?

Dut Mevsimi'ndeki güzel Süsen vatansız, Asla Pes Etme'yen öğretmen Hayat Hepgül-sün kimsesiz, sobadan zehirlenen iki küçük beden yaşamsızken hikâyelerine tanıklık etmekle mi yetinmeliyiz sadece peki? Hayat, çöpten ekmek toplayan insanları kanıksadığımızdan beri sanki 'hayat' mıdır? Anlatılanı okuyup "Ne güzel hikâyeler bunlar!" deyip de geçebileceğimiz bir çağ mıdır içinde bulunduğumuz sadece? Şimdi bütün bunları sorgulama ve şu cümleyi yeniden kurma vakti değil midir: "Ağlayın ama n'olur pes etmeyin!"

MERVE KOÇAK KURT

YOKSA

Nermin Tenekeci

Okur Kitaplığı

Yoksa, Nermin Tenekeci imzalı bir ilk kitap. *Okur Kitaplığı*'ndan çıkan yüz elli sekiz sayfalık kitap on dokuz öyküden mürekkep. Tenekeci, *Hece* okurlarının aşına olduğu bir isim. Kısa ve çarpıcı öyküleri var, hareketli. Kısa cümlelerle örülmüş çoğu. Kitaptaki ilk

öykülerin dikkati çeken bir yönü var: Anlatıcıları, birinci tekil şahıs ve erkek. Kadın duyarlılığıyla yazan biri olmadığını belirtmiş bir söyleşisinde Tenekeci. Ardından eklemiş: "Metinlerin inandırıcı olmasını gözetiyorum, bunu yakaladıktan sonra anlatıcının cinsiyetini çok da umursamıyorum. Kadın bir öykücü erkek karakterini, erkek bir öykücü de kadın karakterini pekâlâ konuşturabilir."

Kitabın ismi dikkat çekici, yalın ama etkileyici... Güzelliği çift anlamlılığından geliyor sanki. Bazen 'yoksa' böyle miydi deriz ya hani, bazen de ya 'yok ise'dir aslında onun anlamı. Belki başka anlamlar da gizliyordur içinde 'Yoksa' kim bilir! Kitabın kahramanları -usta öykücü Cihan Aktaş'ın da değişişle- "şehir hayatında tutunmaya çalışan işçi kızlar, gurbetçiler, lümpen delikanlılar, sekreterler, define avcılar, temizlikçi kadınlar, işsiz delikanlılar, hayallerinin peşinden sürüklenirken parçalanan işsiz genç adamlar, davasına uzak düşmüş eski devrimci işadamları..."

Yazarının belirttiği gibi, "Gidemeyenlerin, gidip de dönenlerin, dönüp de kalanların hikâyesi bu. Bildik, klasik... Suçiçeği gibi derin izler bırakan, kurşun gibi ağır." O yüzden belki hep mazinin izleri var kitap boyunca, gündeliğin dışına taşan eski/memiş kaygılar, anı(m)sayılar, ceplerde biriktirilen hüzünler, bir dikiz aynasında fark edilen ayrıntılar, kuytu köşeler, denizci ritüelleri, soluk fotoğraflar.

Fantasia mesela... O geminin adından başka bir hayal midir varsa yoksa? Neden kahramanın adı gerçekte Tahsin iken Konsantin lakabını almıştır? O maceraperestin yıllarca hayalini süsleyen deniz/cilik hayalleri bir gazete haberinde mi son bulacaktır? Sıradan insanların sıradan hayatından bir kahraman çıkar mı yoksa çıkmaz mı? Ya *Müşerrefi Vurdular*'da ne oldu? Bir otel odasında iç sesiyle baş başadır kahramanımız ne yaptı? Birkaç dakikalık mesafe değil midir onu ölümüne yaklaştıran? Ölüm ki en çok, yakınımıza düştükçe sorgulatmaz mı kendini? "Her şey

bir anda oldubitti. Bir şimşek çakımı, bir akbil basımı esnasında." derken mesela.

Herkes Nerede 'ydi sahi o öyküde de? Zabel Dadyan'ı, dalgın düşlerinden uyandıran o telefon sesinden başka nedir sahi? Hiçbir zaman kopmadığı geçmişle yüzleştirmez mi yabancı bir ses bizi de yeniden! Yaşlı hafızasında geçmiş zaman kırıntıları... Yıllar yıllar sonra, hiç görmediği bir yakınına kavuşmanın müjdesiyle yüz yüze gelmişken... Kalbi sürprizli bir çarpıntıyla inip kalkarken Madam Zabel.

"Uyku, ense kökünden sinsice yanaşarak beyni ikiye bölen bir ağrı gibi uzun ve dolambaçlı bir hal almadan önce hatırladığı tek şeydi bu."

Sis isimli öykü, çok daha kısa diğer öykülere göre. Kırmızı saçlı bir genç kızın hüznü kaçışıdır aklımıza kazınan. Hollandalı gurbetçi kızın 'on dokuz buçuk' yaşının arada kalmışlığı gibi... Yaşadığı aidiyetsizlik ya da 'Araf' duygusu gibi. 'Ne içinde ne de büsbütün dışında' bir aidiyettir bu. Bütün gurbetçi çocuklarının ortak kaderidir sanki *Sis*.

Birçok öykünün arasına serpiştirilmiş şarkı sözleriyle daha bir hareket kazanmış sanki kitap. Hatta bazı öyküler adını da şarkılardan almış: *"Sen de Sev Ama Sevilme"* gibi... Bir anımsayışla başlayan ve eski/meyen o yarının kabuğunu kaldırır yazar, hatta kanırtır içimizi. Dillendirilen aslında diri bir yaradır. Kelimeleriyle, cümleleriyle, sesleriyle, sözleriyle -ama en çok da- güfteleriyle.

Gözden kaçırılmaması gereken cinsten bir kitap *Yoksa*. Mekânları, olayları, kişileriyle; kurgusuyla, örgüsüyle ve diliyle incelikli bir çalışma. Gücünü kendinden alan nitelikli öykülere sahip. Bazen çok yakınımızda anlatılan öyküler bunlar, bazen çok uzağımızda. Ama yeri ne olursa olsun çoğu hayatın ta içinden! Kelimeleri belki de ondan bu kadar dokunuyor bize.

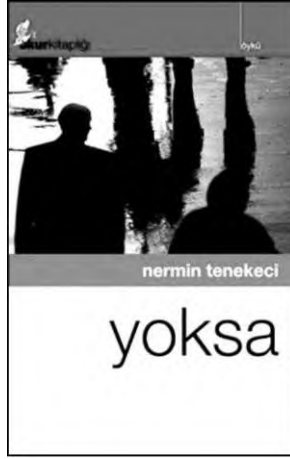
Bir nazarlık takmak istiyorum izninizle, okuryazarı olarak *Yoksa*'ya. *'Adada'* barınan

bir bölümden sorum var hem okura hem yazarı: *"Nefti bir leke gibi yapıştığım kanepede rastgele çektiğim bir şiir kitabının sayfalarını karıştırdım. Bir ruhun soğuması cümlesinin altını çizdim. Neredeyse kendisine yas tutacak birisi için daha tanımlayıcı bir mısra var mıydı? Bir ruhun soğumasıydı kendine soğumak."* Sorum şu: Yazarın altını çizdiği

"Bir ruhun soğuması" tam anlamıyla cümle midir gerçekte/n? Tam anlamıyla bir cümleyse bile eğer (!), şiir kitabının içinde yer alan o ifadeye 'dize' ya da 'mısra' demek daha uygun düşmez miydi? Gerçi sorum iki tane oldu ama!.. Bir nazarlık yerine!

Hoş geldin Nermin Tenekeci... Hoşlar getirdin. Sefalar mı demeliyim? *"Yoksa"*. Öyküler?!^

MERVE KOÇAK KURT

YAŞAMAK ÜÇ DEFA

Seyit Göktepe

Everest Yayınları

Seyit Göktepe'nin *Defter ve Çikolata*, *ilk yazların Anısıyla* ve *Ben Ol da Gör*'den sonra 4. öykü kitabı, *Yaşamak Üç Defa* Everest Yayınları arasından çıktı.

Bu kitabındaki zor nüfuz edilen öyküleriyle yeniden 'durum'a demir atıyor Göktepe. Olaydan uzaklarda bir yerde kuruyor öykülerini. Şairane, şiirsel değil, doğrudan dizeleri kullanıyor cümle yerine. Dili içe doğru burkuluyor. Ve böylece düz yazı olmaktan çıkıp şiire doğru hareketlendiriyor metni. İfadelerin yükü arttıkça, anlatımın akışı ağırlaşıyor. Anlam giderek uzaklaşıyor ve sırlara bürünüyor.

Kısa, çok kısa, en kısa cümleleri var Göktepe'nin. Grameri alt üst eden, anlamı ortaya çıkarmayan, hatta anlamsızlığı zorlayan kısa cümleler. Kutsal kitaplardan esinlendiğini saklamayan sesleniş biçimi. Bunlara bir de dünyaya dışarıdan ve üstten bakan, genelleyen, tüm zamanları kapsamak üzere zamanın dışına taşan üslubu eklenince daha da zor çözülen bir metin içinde buluyor okuyucu kendisini.

İnziva başlıklı öyküde dünyayı öğreniyor, bildiklerini test ediyor ve yeniden temize çekiyor yazar. Bedellerini ödeye ödeye öğrendiklerini, yaralarını artırma pahasına test ettiklerini anlatıyor. Bu çizgide ilerlerken yaşlarını not ediyor ve öğrendiklerini de sırasıyla numaralandırıyor ki; yazarın şahsında dünyaya, bilgiye, tecrübeye doğru yürüyüşü izleyebiliyoruz.

Örnek vermek gerekirse; "Dinlemek bildiğim yazmamış meğer. Aldım elime kalemi yeniden." diyor.

Dağda yalınayak yürürken mağara'ya varıyor yolu. "Şehirde apartman bildiği çocukların." diyerek şehirle karşılaş-tırıyor. Devam ediyor öğrenmeye: Asıl araştırılması gereken mağara kalbiymiş meğer. Dağ bildiği gövdesi yanmaktaymış meğer.

En sonunda da konuşmanın uçuculuğunu; âlemi, hayatı, öyküyü kayıt altına almak istiyorsak, yazıya müracaat etmemizin şart olduğunu öğreniyor.

Tespih, kitaptaki kurgusu en ilginç olan öykü. Seyit Göktepe'nin bulduğu bir teknik de sayılabilir. Önceki kitapları ve bu kitapta ki diğer öyküleri üzerine yazmış bu metni. Kendi yazdığı öykülere, kendi satırları ile topluca eğilmiş. Bütün öykülerine dönük bir ayna, kendine dönük, bir tür sonsuz ayna yerleştirmiş kitabının içine.

Göktepe'nin vazgeçemedikleri var bir de. Sigara. Her daim var satırlarında. Azalan pakette, dudağın kenarında, parmaklarının arasında, bir nefes çekerken, dumanını savururken hep sigara...! "Neden bu kadar çok?" dedirtecek kadar üstelik.

Göktepe kentten de hiç vazgeçmiyor. Hep orada. Üstelik sonradan geknişlik, kentle hesaplaşma, kentle uyum aşaması gibi başlıklar da yok. Kentin çalkantılı halini resmediyor.

Bir de defter! Hep anlatıcının yanında, elinin altında. Defter, öykü yazmanın, yazmaya hükümlü olmanın, yazmaktan başka yolunun olmayışının simgesi olarak yer alıyor.

Yaşananları, şaşıranları öykülerin anlatıcıları, kahramanları deftere, yani kayda geçiriyor.

Yazara göre, öykü esastır hayatta. ('Öykü', bu âlemin içinde, bu göğün altında ve bu yeryüzünün üstünde ete kemiğe bürünüp bir isim olarak görünen insanın, insanlığın, bütün canlı cansız varlığın zerresidir Göktepe için.) İletişim dediğimiz de herkesin herkese öyküsünü taşımasıdır. Kimi bavulunda, kimi cüzdanında, kimi bakışlarında, kimi suskunluğunda, kimi mamlarda taşır öyküsünü.

Yaşarken başka olan öyküler, yaşanırken başka, yazınca ise bambaşka görünüyor. Ve sonuçta herkes kendi öyküsüyle varoluyor.

Defteri kaybetmek korkusu ya da defterden kurtulmak sıkıntısı da hep hissediliyor. Defter varsa, yanındaysa her şey yolunda olduğunu anlatıyor. Her şeyden vazgeçmenin sembolü ise defteri denize fırlatıp, ondan kurtulmak olarak hayal edilebiliyor. Bir köpeği gezdirir gibi defterini gezdirmekten söz ediyor. Defterlerinden biri ölü doğmuş öykülerinin yer aldığı defterdir. Defter benzeri defterler vardır. Kabuslarından defterine/defterlerine kaçır. Bazen de defteri yere çalar, içindeki kalemi de.

Defterin yanında kalem de görünüyör bazen onun ayrılmaz bir parçası olarak.

Sonunda kendisini de bir defter olarak görüyor ki; baştan sona üstü çizilmiş sözcüklerle doludur.

Bütün yazdıklarından şöyle bir sonuç çıkarıyor: öykü havuzunda çok malzeme biriktiriyor Göktepe. Bütün âlemi, en baştan bugüne kayıt altına almak, her durumu kucaklamak istiyor. Her şeyi kaydetmek gibi bir iddiası, heyecanı ve iştahı var. O havuzdan sızanları okuyoruz şimdilik. Sızıntı çoğalıp debisi arttıkça, üslubu işlekleşecek, belki de havuz taşacak, ırmaklar oluşacaktır. ^

İSMAİL SERT

AKLIMDAKİ YILAN

Hatice Meryem

İletişim Yayınları

"... kedi yavrularını boğan, yılanı vuran,
hasta tavuğu öldüren ya da beyaz
karıncaların yuvasında
kükürt yakan babam değil annemdi.
Annem insanlığın, işlerin nasıl
yürüdüğünü bilen takımdandı ve
olayların gerektirdiği gibi davranırdı.
Gayet sevimsiz bir rol."
Dorris Lessing, *Kedilere Dair*

Çeşitli dergilerde öyküleri yayınlanan, daha önce *Siftah* ve *Sinek Kadar Kocam Olsun Baflımda Bulunsun* adlı öykü kitapları ile *insan Kısım Kısım Yer Damar Damar* adlı bir romanı olan Hatice Meryem, bu sefer *Aklımdaki Yılan* adlı öykü kitabıyla çıkıyor okuyucularının karşısına.

Hatice Meryem, bu kitabında öyküsünü bir temayla sınırlandırmış. Toplam sekiz öyküden oluşan *Aklımdaki Yılan* kitabında Hatice Meryem, değişik bakış açılarından annelik hâllerini anlatıyor. Öykülerin genelindeki bu tema, kitabı elimize aldığımız andan itibaren kendini hissettiriyor.

Kitabın ilk öyküsü "At Kürt Uçurtma Şenliği'nde yazar, tek başına çocuğunu yetiştirmeye çalışan bir anneyi anlatıyor. Yazar, bu öyküde, anne-çocuk ilişkisi dışında eğitim sistemi üzerine görüşlerini de açıklamıştır: "Tamam, uygarlığın eğitim üzerine kurulduğunu kendi kendime hatırlatmış ve teselli bulmaya çalışmıştım çalışmasına ama ne kadar uğraşırsam uğraşayım, tüö uygarlığın derlenip toplanıp daha yedi yaşındaki oğlumun sırtında taşıdığı -kendi ağırlığından daha ağır- okul çantasına sığabileceğini bir türlü kafama sokamamıştım! Okullarda verilen eğitim hakkında, uluorta anlatamayacağım bazı düşüncelere sahiptim. Okul, sınıf, öğretmen üçlüsü aklıma geldikçe tüylerim diken diken oluyordu."

"Kadın Kadına Bir Hesaplaşma" kitabın ikinci öyküsü. Bu öyküde bir üvey anne profili çiziliyor; ancak, yazarın bu öyküdeki üvey anne profili insanın aklında belki de ilk önce beliren kötü üvey anne profili değildir. Yazar, hem eşinin çocuğuna hem de annesiz kalan yavru kuşlara annelik eden bir kadını anlatmaktadır.

"Miras" adlı öyküdeyse yazar, bu sefer, sorunlu bir anne-kız ilişkisini öykülüyor. Ebeveynlerin isteklerinden farklı bir yolda ilerleyen, orta yaşlı ve evli olan bir yazarın küçükliğünden beri sorunlu olan annesiyle ilişkisi en sonunda normal bir boyuta gelir. Yazar, bu öyküsünde anne-kız ilişkisinin her şeyden farklı olduğuna inandığını da belirtir: "Uzun zamandır annelerle kızlarını gözlüyordum. Bu ilişki değme gerilim filmlerinden daha gerilimli buluyor, baba kız, baba oğul ya da anne oğul ilişkilerinden ayrı bir rafa koyuyordum."

"Bana göre her kadın annesinin batığıdır. Ben de kendi annemin batığıyım." düşüncesi ni öyküleyen kitaptaki dördüncü öykü "Bir Gün Annem Tek Başına", farklı karakterlere sahip anneyle kızın hikâyesini anlatmakta. Annesinin bazı isteklerini ve huylarını anlayan kız, annesinin çocukluk anılarını dinledikten sonra annesiyle arasındaki uçurumun kapandığını hisseder.

Kitapta anne-kız ilişkisini anlatan son öykü "Eski Seks Yıldızı Dostum", yetmişli yıllarda film artisti olan bir kadının çocuğu ile ilişkisini anlatmakta. Yetmişli yıllarda oynadığı filmler sebebiyle birçok kişi tarafından farklı şekillerde anılan anne, çocuğu için bu hayattan sıyrılarak sessiz bir hayat yaşamayı tercih eder. Bu öykünün satır aralarında feminist düşüncelere de rastlamaktayız.

"Ucube Gibi Bir Şey" şim diye kadar sözü geçen öykülerden farklı olarak anne-kız ilişkisini değil de anne olan iki arkadaşın hayat hikayesini anlatıyor.

"Ayna Kuyruk" adlı öykü de kitaptaki diğer öykülerden farklı olarak zengin bir kadının kuş pazarında yaşadıklarını anlatılıyor.

Kitaba ismini veren öykü olan "Aklımdaki Yılan", daha çocukken yaşlı babaannesinden dinlediği hikâyeler sebebiyle aklında yer eden yılanların, yıllar sonra bir gezi sırasında karşına çıkan bir kadının o an yaşadığı esrarengiz olayı konu edinmekte.

Aklımdaki Yılan adlı öykü kitabında anne-kız ilişkilerini konu edinen öyküler daha başarılıyken diğer öykülerin bunlar kadar başarılı öyküler olduğu söylenemez. Şüphesiz kişiden kişiye değişecek olan "Bir öykünün mesajı olmalı mıdır?" ya da "Bir öykünün tek amacı estetik zevk midir?" soruları *Aklımdaki Yılan'ı* okuduktan sonra insanın aklında bu soruyu daha da büyütebilir.

ŞULE AKKAYA

